

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
BATI DİLLERİ VE EDEBİYATLARI ANABİLİM DALI
İSPANYOL DİLİ VE EDEBİYATI BİLİM DALI

LATİN AMERİKA KÜLTÜRÜNDE ‘LOS TURCOS’ KAVRAMININ
ÇAĞDAŞ LATİN AMERİKA ROMANINA YANSIMASI

Doktora Tezi

AYŞE ÇİFTER

Ankara, 2023

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
BATI DİLLERİ VE EDEBİYATLARI ANABİLİM DALI
İSPANYOL DİLİ VE EDEBİYATI BİLİM DALI

LATİN AMERİKA KÜLTÜRÜNDE ‘LOS TURCOS’ KAVRAMININ
ÇAĞDAŞ LATİN AMERİKA ROMANINA YANSIMASI

Doktora Tezi

AYŞE ÇİFTER

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Mehmet Necati Kutlu

Ankara, 2023

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
BATI DİLLERİ VE EDEBİYATLARI ANABİLİM DALI
İSPANYOL DİLİ VE EDEBİYATI BİLİM DALI

LATİN AMERİKA KÜLTÜRÜNDE ‘LOS TURCOS’ KAVRAMININ
ÇAĞDAŞ LATİN AMERİKA ROMANINA YANSIMASI

Doktora Tezi

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Mehmet Necati Kutlu

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ:

Adı ve Soyadı

İmzası

1- Prof. Dr. Mehmet Necati Kutlu

2- Prof. Dr. Mehmet Faruk Toprak

3- Dr. Öğr. Üyesi Emine Ceren Çerçioğlu

4- Doç. Dr. Mehmet İlgürel

5- Dr. Öğr. Üyesi Merve Yıldırım

Tez Savunma Tarihi: 11.01.2023

T. C.

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne,

Prof. Dr. Mehmet Necati Kutlu danışmanlığında hazırladığım “**Latin Amerika Kültüründe ‘Los Turcos’ Kavramının Çağdaş Latin Amerika Romanına Yansıması (Ankara.2023)**” adlı doktora tezindeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu, başka kaynaklardan aldığım bilgileri metinde ve kaynakçada eksiksiz olarak gösterdiğimi, çalışma sürecinde bilimsel araştırma ve etik kurallarına uygun olarak davrandığımı ve aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul edeceğimi beyan ederim.

11.01.2023

Ayşe ÇİFTER

İÇİNDEKİLER	i
ŞEMA LİSTESİ	iv
ŞEKİL LİSTESİ	iv
TABLO LİSTESİ	v
ÖNSÖZ	viii
GİRİŞ	1

1.BÖLÜM: LATİN AMERİKA’DA OSMANLILAR, ‘LOS TURCOS’

1.1.Göçün Sebepleri ve Tarihsel Süreç	5
1.1.1.Göçün Sebepleri	5
1.1.2. XIX. Yüzyıl ve XX. Yüzyıl Başlarında Osmanlı İmparatorluğu ve Göçe Etki Eden Unsurlar	6
1.1.3. XIX. Yüzyıl ve XX. Yüzyıl Başlarında Latin Amerika, Osmanlı İmparatorluğu ile İlişkileri ve Göçe Etki Eden Unsurlar	14
1.2. Osmanlıların Göç Süreci ve Latin Amerika’daki Yaşamları	21
1.2.1.Göç Süreci	21
1.2.2.Göçmenlerin Latin Amerika’ya Uyumları ve Yaşamları	24
1.2.3.Osmanlıların Latin Amerika’daki Meslekleri	30
1.2.4.Latin Amerika Siyasi Tarihinde Osmanlılar	39
1.2.5.Latin Amerika’da Osmanlı Göçmenler Tarafından Yapılan Eserler	42
1.2.6.Latin Amerika Ülkelerinde Mehcer Edebiyatı	46

2.BÖLÜM: ÇAĞDAŞ LATİN AMERİKA ROMANINDA ‘LOS TURCOS’

KAVRAMI	48
2.1.ANA LİMANLAR BÖLGESİ ÇAĞDAŞ ROMANINDA ‘LOS TURCOS’	
KAVRAMI	48
2.1.1. Jorge Amado (Brezilya)	50
2.1.1.1. <i>Amerika’nın Türkler Tarafından Keşfi</i> Romanında Osmanlılar	51
2.1.1.2. <i>Tarçın Kokulu Kız</i> Romanında Osmanlılar	59

2.1.1.3. <i>Tereza Batista Savaş Yorgunu</i> Romanında Osmanlılar	68
2.1.2. Leopoldo Marechal (Arjantin)	76
2.1.2.1. <i>Adán Buenosayres</i> Romanında Osmanlılar	77
2.2. AND BÖLGESİ ÇAĞDAŞ ROMANINDA ‘LOS TURCOS’	
KAVRAMI	90
2.2.1. Isabel Allende (Şili)	91
2.2.1.1. <i>Eva Luna</i> Romanında Osmanlılar	92
2.2.2. Miguel Littín (Şili)	107
2.2.2.1. <i>Dört Mevsimin Yolcusu</i> Romanında Osmanlılar	108
2.2.3. Mario Vargas Llosa (Peru)	125
2.2.3.1. <i>Teke Şenliği</i> Romanında Osmanlılar	126
2.2.3.2. <i>Yeşil Ev</i> Romanında Osmanlılar	141
2.3.KARAYİPLER BÖLGESİ ÇAĞDAŞ ROMANINDA ‘LOS TURCOS’	
KAVRAMI	150
2.3.1.Gabriel García Márquez (Kolombiya)	153
2.3.1.1. <i>Kırmızı Pazartesi</i> Romanında Osmanlılar	154
2.3.1.2. <i>Albaya Mektup Yok</i> Romanında Osmanlılar	162
2.3.1.3. <i>Şer Saati</i> Romanında Osmanlılar	166
2.3.1.4. <i>Yüzyıllık Yalnızlık</i> Romanında Osmanlılar	172
2.3.2. Luis Fayad (Kolombiya)	179
2.3.2.1. <i>Ester’in Akrabaları</i> Romanında Osmanlılar	180
2.3.4. Francisco Eujenio Moscoso Puella (Dominik Cumhuriyeti)	188
2.3.4.1. <i>Sazlar ve Öküzler</i> Romanında Osmanlılar	189
2.4. ORTA-KUZEY AMERİKA BÖLGESİ ÇAĞDAŞ ROMANINDA	
‘LOS TURCOS’ KAVRAMI	200
2.4.1. Miguel Ángel Asturias (Guatemala)	202
2.4.1.1. <i>Sayın Başkan</i> Romanında Osmanlılar	203

2.4.2. Carlos Fuentes (Meksika)	209
2.4.2.1. <i>Hidra Başı</i> Romanında Osmanlılar	210
SONUÇ	223
KAYNAKÇA	251
ÖZET	263
ABSTRACT	264
EK 1: OSMANLI GÖÇMENİ AİLELERİN ÜYELERİYLE YAPILAN RÖPORTAJLAR	266

ŞEMA LİSTESİ

Şema 1- Osmanlı Göçmenlerinin Latin Amerika'ya Göç Rotası	23
---	----

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1- Göçmenlerin Buenos Aires Limanına Gelişi	23
Şekil 2- Üzerinde “Suriye Topluluğu ve Lübnanlı, Suriyeli Vatansever Komitesi, Uruguay Halkının Hak ve Özgürlük Savunucusuna Bağlıdır” Yazılı Pankartla Uruguay'daki Osmanlı Göçmenleri	29
Şekil 3- Brezilya'da Osmanlı Göçmeni Seyyar Satıcı	31
Şekil 4- Arjantin'de Osmanlı Göçmeni Seyyar Satıcı	31
Şekil 5- Arjantin'de Osmanlı Göçmeni Seyyar Satıcılar	31
Şekil 6- Ellen Pritchard ile Don Salomon (Seyyar Satıcı)	32
Şekil 7- Sağda Tezgâhın Arkasındaki Nasser Gabriel Ignacio'ya Ait Renascença Mağazası	34
Şekil 8- Suriyeli Göçmen Yousef Ale, San Juan ve José Bulvarı'nın Köşesindeki Mağazasında Müşterilere Poz Verirken (1915 Dolaylarında Arjantin'in Tucuman Eyaleti)	35
Şekil 9- Saat Kulesinin Üzerindeki Yazı	42
Şekil 10- Saat Kulesinin Açılış Günü	42
Şekil 11- Meksiko'nun Tarihî Merkezindeki Venustiano Carranza ve Bolivar Sokaklarının Oluşturduğu Meydanda Bulunan Osmanlı Saatinin Güncel Görüntüsü	43
Şekil 12- Suriyeli Topluluğu Monoliti -Şili	43
Şekil 13- Suriyeli Topluluğu Monoliti Üzerindeki Plaka	43
Şekil 14- Özgürlük Anıtı (Monumento a la Libertad), Barranquilla, Kolombiya	44
Şekil 15- Suriye-Lübnan Dostluk Anıtı, Sao Paolo	45

Şekil 16- Suriyelilerden Arjantin Ulusuna Anıt (Monumento de los Sirios a la Nación Argentina)	45
Şekil 17- Zafer Kemerı (Arco de Triunfo)	46
Şekil 18- Habib's Kafetaryası, Sao Paulo, Brezilya	61
Şekil 19- Café İzmir, Buenos Aires	80
Şekil 20- Café İzmir, Buenos Aires	80
Şekil 21- Caras y Caretas'ta (1908) Karikatürize Edilen Arap Seyyar Satıcı	89
Şekil 22- Salvador Estrella Sadhalá	129
Şekil 23- Dönemin Başlıca Gazetelerinde Trujillo'yu Öldürdüklerinde Yayımlanan Afiş	129
Şekil 24-30 Mayıs Komplosuna Katılmakla Suçlananların Basına Yansıdığı an	129

TABLO LİSTESİ

Tablo 1- 1904-1914 Seneleri Arasında Arjantin'e Gelmiş Olan Osmanlı Göçmenleri	35
Tablo 2- 1902- 1926 Yılları Arasında Kolombiya'nın Caribe ve Atrato Bölgelerindeki Tanınmış Osmanlı Göçmeni Tüccarlarından Bazıları	37
Tablo 3- Amerika'nın Türkler Tarafından Keşfi Romanında Roman Kişilerinin Başlıca Özelliklerini Ortaya Koyan Tablo	58
Tablo 4- Tarçın Kokulu Kız Romanında Roman Kişilerinin Başlıca Özelliklerini Ortaya Koyan Tablo	67
Tablo 5- Tereza Batista Savaş Yorgunu Romanında Roman Kişilerinin Başlıca Özelliklerini Ortaya Koyan Tablo	74
Tablo 6- Adán Buenosayres Romanında Roman Kişilerinin Başlıca Özelliklerini Ortaya Koyan Tablo	84

Tablo 7- Eva Luna Romanında Roman Kişilerinin Başlıca Özelliklerini Ortaya Koyan Tablo	105
Tablo 8- Dört Mevsimin Yolcusu Romanında Roman Kişilerinin Başlıca Özelliklerini Ortaya Koyan Tablo	123
Tablo 9- Teke Şenliği Romanında Roman Kişilerinin Başlıca Özelliklerini Ortaya Koyan Tablo	140
Tablo 10- Yeşil Ev Romanında Roman Kişilerinin Başlıca Özelliklerini Ortaya Koyan Tablo	145
Tablo 11- Kırmızı Pazartesi Romanında Roman Kişilerinin Başlıca Özelliklerini Ortaya Koyan Tablo	161
Tablo 12- Albaya Mektup Yok Romanında Roman Kişilerinin Başlıca Özelliklerini Ortaya Koyan Tablo	165
Tablo 13- Şer Saati Romanında Roman Kişilerinin Başlıca Özelliklerini Ortaya Koyan Tablo	171
Tablo 14- Yüzyıllık Yalnızlık Romanında Roman Kişilerinin Başlıca Özelliklerini Ortaya Koyan Tablo	176
Tablo 15- Ester'in Akrabaları Romanında Roman Kişilerinin Başlıca Özelliklerini Ortaya Koyan Tablo	186
Tablo 16- Sazlar ve Öküzler Romanında Roman Kişilerinin Başlıca Özelliklerini Ortaya Koyan Tablo	195
Tablo 17- Sayın Başkan Romanında Roman Kişilerinin Başlıca Özelliklerini Ortaya Koyan Tablo	207
Tablo 18- Hidra Başı Romanında Roman Kişilerinin Başlıca Özelliklerini Ortaya Koyan Tablo	218

Tablo 19- Çağdaş Latin Amerika Romanlarında 16 Roman ve 58 Karakter Üzerinde <i>Los Turcos</i> ile İlgili Yapılan İnceleme Sonucu Ön Plana Çıkan Olumlu Unsurları Ortaya Koyan Tablo	238
Tablo 20- Çağdaş Latin Amerika Romanlarında 16 Roman ve 58 Karakter Üzerinde <i>Los Turcos</i> ile İlgili Yapılan İnceleme Sonucu Ön Plana Çıkan Olumsuz Unsurları Ortaya Koyan Tablo	239
Tablo 21- Çağdaş Latin Amerika Romanlarında ‘Los Turcos’ İle İlgili Tanımlamaların Yapısalıcı Analizi	241

ÖNSÖZ

Latin Amerika kültürüne ve edebiyatına duyduğum ilgi, İspanyol Dili ve Edebiyatı bölümündeki lisans eğitimim sırasında Prof. Dr. Mehmet Necati Kutlu'nun "Başlangıcından XVII. Yüzyıla Kadar Latin Amerika Edebiyatı" dersi ile başlamıştır. Yıllardır yapmakta olduğum İspanyolca öğretmenliği aracılığıyla İspanyolcanın ortak bir noktada buluşturduğu Latin Amerika ülkelerinin ve zenginleştirdikleri kültürün yakın takipçisi olmam da bu edebiyata olan ilgi ve merakımı arttırmıştır. Bu geniş coğrafyaya yıllar önce yerleşmiş olan Osmanlı göçmenlerinin Latin Amerika toplumsal yaşamında olduğu kadar Latin Amerika edebiyatındaki varlıkları da yadsınamaz bir gerçektir. Bu çalışmanın kendi kültürümüzün Latin Amerika'daki izlerini bulmak ve bu konuda farkındalık uyandırmak açısından önemli olduğunu düşünmekteyim. Bu ülkeler ile olan ilişkilerimiz ve bağımızı anlamak ve güçlendirmek açısından da bu tezin bilgilendirici bir kaynak olmasını temenni ederim.

Doktora eğitimime başladığım günden bu yana ve bu çalışma sürecinde her zaman, her koşulda arkamda olan, her şeyden önce kendime inanmam için beni destekleyen ve kendimi geliştirmem için yol gösteren değerli hocam ve danışmanım Prof. Dr. Mehmet Necati Kutlu'ya gösterdiği tüm destek ve emek için çok teşekkür ederim. Tez çalışmamı başından beri büyük bir özveri ve titizlikle sahiplenen, engin bilgisini benden esirgemeyen kıymetli Hocam Prof. Dr. Mehmet Faruk Toprak'a teşekkürü bir borç bilirim. Tez konumun ve tezimin şekillenmesi ve bu aşamaya gelmesinde değerli fikirleri ve desteklerini esirgemeyen değerli hocam Dr. Öğr. Üyesi Emine Ceren Çerçioğlu'na çok teşekkür ederim. Son olarak tez süreci boyunca bana her zaman destek olan LAMER ailesi ve öğretim görevlisi arkadaşlarıma, hayatımın tüm aşamasında yanımda olup beni destekleyen aileme ve heyecanımı paylaşan dostlarıma teşekkürlerimi sunmak isterim.

GİRİŞ

XIX. yüzyıl ortalarından başlayarak XX. yüzyıl başlarına kadar olan süreçte 500.000 civarında Osmanlı vatandaşının Latin Amerika'nın farklı ülkelerine göç ettikleri değerlendirilmektedir (Temel, 2004). Bu evrede Osmanlı İmparatorluğu'ndan siyasi, kültürel ve ekonomik sebeplerle göç eden kişilerin çoğunluğu Suriye, Filistin ve Lübnan kökenli Hristiyan ya da Müslüman Araplardan, Rumlardan ve Ermenilerden oluşmaktadır. Bu göçmenlerin aralarında daha az sayıda Müslüman Türkler de bulunmaktadır. Osmanlı İmparatorluğu pasaportuyla Latin Amerika'nın farklı ülkelerine yerleşen bu göçmenler halk tarafından *los turcos* yani Türkler olarak adlandırılmıştır.

Yukarıda değindiğimiz rakamın ötesinde Mehmet Temel XIX. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'ndan Latin Amerika'ya yaşanan göç olgusu ve göç edenlerin muhtemel sayıları hakkında şu açıklamayı da yapmıştır: “1880’lerden I. Dünya Savaşı’na kadar olan sürede yaklaşık 150.000 Osmanlı vatandaşı Arjantin’e göç etmiştir” (2004, s. 10). Akmir’e göre ise, 1914’te otokton nüfus 7.886.000’e ulaşmışken Osmanlı göçmenlerinin sayısı 64.000’den fazladır (1991, 237). Araştırmacı Patricia Jacobs Marquet’e göre 1905’te Meksika’ya yerleşen Lübnanlı, Filistinli ve Suriyelilerin sayılarının beş bin olduğu düşünülmektedir (2016, s. 43). Temel’e göre ise “1909’da Meksika’daki Osmanlı vatandaşı sayısı 12.000’i aşmaktadır. Brezilya’ya 1850-1940 yılları arasında 105.000 vatandaş göç etmiştir” (2004, ss. 10-11). Araştırmacı Armando Escobar da aynı dönem de 105.000’den fazla Osmanlı göçmeninin Brezilya’ya geldiğini belirtmektedir (2016). Lorenzo Agar Corbinos ve Antonia Rebolledo “Şili’ye 1885 ve 1940 yılları arasında yerleşen Arap göçmen sayısının 8.000-10.000 arasında”¹ olduğunu ifade etmiştir (1997, s. 287). Göç ettikleri bu ülkedeki varlıklarının azımsanmayacak kadar çok olduğu Agar tarafından şöyle

¹ Bu tez çalışmasında İspanyolca ve İngilizce metinlerin Türkçeye tercümesi tezin sahibince yapılmıştır. Bu bağlamda roman isimleri salt Türkçe verildiğinde, bu durum o romanların Türkçe çevirilerinin kullanılması

açıklanmaktadır: “Göçmenlerin ve ilk neslin torunlarının en yoğun olduğu dönemde (1930'lar ve 1940'lar), Arap nüfusunun yaklaşık % 40'ı Santiago'da yaşıyordu. Bu rakam, bir bütün olarak yabancıların sayısından biraz daha yüksek ve Şili nüfusunun %20'sinden çok daha yüksektir” (2009, s.52). Öyle ki Myriam Olgúin Tenorio ve Patricia Peña González'e göre “aralarında en çok Filistinlilerin bulunduğu bu göçmen sayısı Şili'yi, Arap Dünyası dışındaki en büyük Filistin topluluğuna ev sahibi durumuna getirir” (1990, s. 63). Bu ifade birçok araştırma tarafından da desteklenmekte ve Şili Filistin Federasyonu, Şili'de şu an 500.000'den fazla Filistinli olduğunu doğrulamaktadır (Paúl, 2021). Buna mukabil, 1920'lerde yapılan araştırmalarda “Kolombiya'ya göç etmiş Suriye ve Lübnanlıların sayısının 3.767 olduğu” sonucuna varılır” (Viloria de la Hoz, 2003, s. 24). Görüldüğü üzere Türk ve yabancı araştırmacıların bulgularında ilk bakışta tutarsızlık gibi görünen bazı veriler bulunmaktadır. Tezin içerisinde bu konuya da cevap aranacaktır.

Yukarıda saydığımız ülkelerin dışında, diğer Latin Amerika ülkeleri de Osmanlı İmparatorluğu'ndan büyük sayıda göç almıştır. Ülkeler bazında göç eden kişilerin gerçek sayısını tespit etmek ise oldukça güçtür. Bu konuda her ülkede resmî belgeler bulunmadığı gibi göç eden kişilerin bir kısmının o ülkelere yerleştikten sonra isim değiştirmeleri gibi sebeplerden dolayı da ilgili ülke için başlangıç sayısını tam olarak tespit etmek güçtür.

Latin Amerika'ya göç eden kişilerin genellikle bekâr erkekler olduğu ve kadın göçmen sayısının daha az olduğu da bilinmektedir. Bu göçmenlerin bir kısmı zengin olup memleketlerine geri dönme hayali ile Latin Amerika ülkelerine gitmiş olsalar da büyük çoğunluğu yerleştikten sonra orada kalmış, devamında ailelerini, akrabalarını ve tanıdıklarını peşlerinden getirmiş ya da orada evlenip yaşamlarına devam etmişlerdir.

dığına işaret etmektedir. Buna karşın roman ismi önce İspanyolca, parantez içinde Türkçe verildiği durumlar, bahse konu romanların Türkçe çevirilerinin bulunmadığını ve Türkçe çevirilerinin tezin sahibince yapıldığını göstermektedir.

Bahsi geçen Osmanlı göçmenleri yerleştikleri Latin Amerika ülkelerinde dil ve kültür farklılıklarından dolayı birçok zorluklar yaşamış ve ilk etapta ikinci ya da üçüncü sınıf vatandaş muamelesi görmüş olsalar da büyük bir kısmı zaman içinde yeni toplumlarına uyum sağlamayı başarmıştır. *los turcos* (Türkler) kavramı Latin Amerika’da zamanla toplumun ve yaşamın önemli bir parçası olmuş, şüphesiz toplumun sosyal, kültürel ve ekonomik değişimlerinde de etkili bir hale gelmiştir. Anılan göçmenlerin zaman içinde kabullenilmiş olmalarının en önemli göstergelerinden biri de Latin Amerika’nın farklı ülkelerinde birçok önemli görevlere gelmiş olmaları ve büyük bir kısmının nesiller boyunca orada yaşamayı sürdürmeleridir. Bu durumun çarpıcı örnekleri günümüzde de yaşanmaktadır: Halen görevde bulunan Paraguay Cumhurbaşkanı Mario Abdo Benítez (2018-...), Dominik Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Luis Abinader (2020-...) ve El Salvador Cumhurbaşkanı Nayib Bukele (2019-...) de Osmanlı göçmeni torunlarıdır. Sanat dünyasına baktığımızda da başarılı konumlara gelmiş ve uluslararası üne kavuşmuş Osmanlı göçmeni torunları arasında Kolombiyalı şarkıcı Shakira (Isabel Mebarak Ripoll), Meksikalı oyuncu Salma Hayek ön plana çıkan isimler arasındadır. Diğer ünlü isimler; Uruguaylı oyuncu Daad Sfeir, Ekvadorlu ressam, aynı zamanda Washinton Büyükelçiliği (ülkesinde bu göreve atanan ilk kadın) ve Sanayi ve Kalkınma Bakanlığı (2003-2005) yapmış olan Yvone Juez Abdulkakî ve tanınmış yazarlar; Kolombiyalı Meira del Mar (Olga Shams), Arjantinli Elias Cónsul, Brezilyalı Chafiq Malouf ve aynı zamanda Al Shair Qarawi olarak tanınan Rashîd Sâlim El Jûrî, Şilili şair Mahfud Massis ile ölümüne dek Arapça yazmış olan Lübanlı ve Venezuelalı şair Yusef Haddad’dır (Kutlu, 2005, s. 127).

Görüldüğü üzere XIX. Yüzyılın ortalarından XX. yüzyıl başlarına kadar Latin Amerika'ya göç eden yüzbinlerce Osmanlı vatandaşı Şili, Meksika, Arjantin, Kolombiya gibi birçok Latin Amerika ülkesinin sosyoekonomik hayatında tartışılmaz bir gerçekliğe dönüşmüştür. Anılan Osmanlı göçmenlerinin toplumsal yaşamda olduğu kadar Latin

Amerika edebiyatındaki varlıkları da yadsınamaz bir gerçektir. *Los turcos* (Türkler) olarak adlandırılan Osmanlılar, çağdaş Latin Amerika romanında baş kahraman veya ikincil karakterler olarak karşımıza çıkmaktadır. Latin Amerika kültüründe *los turcos* kavramının çağdaş Latin Amerika romanına yansımalarının gerçekleri mi yansıttığı yoksa kurgusal mı olduğu bu çalışmanın çözmeyi amaçladığı soru olarak belirlenmiştir.

Teze başlarken, Osmanlı vatandaşlarının Latin Amerika'ya göçlerinin nedenleri, bu göç hareketinin tarihsel süreci ve bu bağlamda Osmanlı ve Latin Amerika ülkelerinin anılan dönemdeki sosyoekonomik yapısı ve ilişkileri incelenmiştir. Buna ek olarak Osmanlı göçmenlerinin yerleştikleri ülkelere uyum süreçlerini, yaşamlarını ve mesleklerini inceleyerek toplumdaki edindikleri konumlar belirlenmeye çalışılmıştır. Latin Amerika Kültüründe *los turcos* kavramının Latin Amerika romanına yansımaları geniş bir açıdan incelemek için öncelikle çalışma alanı dört bölge üzerine yapılandırılmıştır. Ana Limanlar Bölgesi'nde Brezilya ve Arjantin, And Bölgesi'nde Şili ve Peru, Karayipler'de Kolombiya ve Dominik Cumhuriyeti, Orta Kuzey Amerika'da ise Meksika ve Guatemala ülkeleri çağdaş romanlarında *los turcos* olgusunun var olduğu romanlar saptanmıştır. Değerlendirmeye alınan romanlarda bahse konu olan göçmenlerin ön plana çıktıkları unsurlar belirlenip bu unsurların tarihi gerçeklerle örtüşüp örtüşmediği incelenmiştir. Bunun yanısıra seçilen on altı romanda geçen karakterlerin özelliklerine yapısalcı çözümler yöntemiyle de bakılmış, romanlara yansıyan önemli unsurlar tablo yapıları olarak değerlendirilmiştir ve bu tablolar her bölüm sonuna eklenmiştir. Çalışmamızın genel sonucunda da bu yapısalcı çözümleme unsurlarından yola çıkarak içerik incelemesi aşamasında tespit edilen unsurlar teyit edilmiş ve bazı açılardan güçlendirilmiştir. Genel olarak Latin Amerika'nın incelenen bölgelerde romanlara yansıyan özelliklerin yapısalcı inceleme yöntemiyle değerlendirildiği bir genel tablo da sonuç kısmına eklenmiştir.

1.BÖLÜM: LATİN AMERİKA’DA OSMANLILAR, ‘LOS TURCOS’

1.1.Göçün Sebepleri ve Tarihsel Süreç

1.1.1.Göçün Sebepleri

Yüzyıllar boyunca insanlar çeşitli sebeplerle yaşadıkları topraklardan ayrılarak farklı yerlerde kendilerine bir hayat kurmaya çalışmışlardır. Gerçekleştirilen bu göçler kimi zaman kişi ya da grupların kendi istek ve arzularıyla gerçekleşirken kimi zaman da zorunlu sebeplerden ötürü olmuştur. XIX. yüzyıl ve XX. yüzyılın başlarında Osmanlı İmparatorluğu topraklarından çok uzaklara, Latin Amerika’nın farklı ülkelerine göç eden, orada yeni hayatlar kuran ya da bir süre yaşayıp geri dönen yüzbinlerce insanın da elbette birbirlerinden farklı sebepleri vardır. Bu sebeplerin bir kısmı bireysel istek ve tercihlerden kaynaklanabileceği gibi bir kısmı da şüphesiz toplumda gelişen ve göçün önünü açan birtakım faktörlerden dolayı meydana gelmiştir.

Konuya en genel kanı ile başlayarak, birçok eski dünya toplumunda alışlagelmiş göç etme arzu ve geleneğini belirtmekte fayda vardır. Tarih boyunca Türk toplulukları bir yerden bir yere göç ederek yaşamlarını sürdürmüştür. Öyle ki ‘tebdil-i mekânda ferahlık vardır’ (Yurtbaşı, 2013, s. 71) atasözü, kültürümüzde yer değişikliğinin ve göçün olumlu algısını kanıtlar niteliktedir. Göçün en büyük nedeninin ekonomik sıkıntılar olduğu gerçeği birçok araştırma ve incelemenin ortak bulgusu olarak karşımıza çıkmaktadır. Anavatanlarını terk ederek mekân, ülke ve hatta kıta değiştiren insanların amaçları çoğunlukla daha iyi bir hayat standardına kavuşmaktır.

1.1.2. XIX. ve XX. Yüzyıllarda Osmanlı İmparatorluğu ve Göçe Etki Eden Unsurlar

Osmanlı İmparatorluğu'nda XIX. yüzyıldan itibaren yaşanan ekonomik, askeri ve siyasi sıkıntılar çok sayıda vatandaşın daha müreffeh bir yaşam hayaliyle göç etmesine sebep olmuştur. XIX. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu değişen dünya şartlarına ayak uydurmakta zorluklar yaşamış ve bunun sonucu olarak İmparatorlukta olumsuz gelişmeler yaşanmıştır. Uzun yıllar süren savaşıardan yorgun düşen ve gerileme sürecinde olan Osmanlı İmparatorluğu'nda ekonomik durum sanayi devrimi ve gelişen kapitalizm karşısında da güçlü duramamıştır. Özellikle III. Selim (1761-1808) ve II. Mahmut (1785-1839) dönemlerinde Çarlık Rusyası ile yapılan ve sürekli kaybedilen savaşlar, artan iç ayaklanmalarla birlikte Osmanlı ekonomisi daha kötü bir hale gelmiştir. Sanayi devriminin yeni buluşlarla üretime kazandırdığı gelişmeler ve makineleşmiş endüstrinin oluşması Avrupa ve Amerika'da sermaye birikimlerinin artmasına neden olmuştur. İlber Ortaylı XIX. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nda sanayi alanında yaşanan gelişmeleri şu şekilde özetlemiştir:

Osmanlı yöneticilerinin sanayii teşvik tedbirleri gibi, yerli sanayii devlet desteğiyle kurma girişimleri de arzuladıkları sonuca ulaşamamıştır. Bu başarısızlıkta buhar dönemine ulaşan Avrupa sanayiinin ve ticaretinin ürünleriyle rekabet edememek kadar; 19. yüzyılın Japonya, Rusya ve Prusya'sında yapıldığı gibi, geniş köylü kitlelerinin sömürsünü sanayi yatırımaına kanallze ederek uyarılmış bir gelişme yaratamamanın da payı vardır. (1983, s. 160)

Sanayi devrimi öncesi özellikle Suriye bölgesinde yoğunlaşan dokuma sektöründe ihracatta başarılı olan İmparatorluk, devrimden sonra sadece hammadde ihracatı yapabilecek duruma gelmiştir. Latin Amerika'ya göçlerin büyük çoğunluğunun Suriye bölgesinden olduğunu ve Suriyeli göçmenlerin genellikle tekstil işinde başarılı oldukları

önemli araştırmacılar tarafından ifade edilmektedir. Aşağıdaki alıntı bu durumun Osmanlı ekonomisini ve neticesinde göç hareketlerini etkilediğini bize göstermektedir:

19. Yüzyılın ikinci yarısında doğu Akdeniz sahillerinde, Mısır'da ve Anadolu'da Suriye pamuklu ve ipeklilerinin yaygın kullanımı, özellikle Hama ve Şam'da dokumacılığın gelişmesini sağladı. Ancak bu sanayi ev tezgahlarına (Verlag- putting out system) ve küçük atölyelere dayanıyordu ve ilkel bir teknoloji kullanılıyordu. Bununla beraber 1840'lar ve hatta 1860'larda gelişip yaygınlaşan bu manifaktür, 1870'lerden itibaren duraklamaya başladı ve Avrupa'nın ucuz fabrika mamulüyle rekabet kabiliyetini giderek yitirdi. (Ortaylı, 1984, s. 96)

Bu kapsamda yerli üretimin, Avrupa mallarının ucuz maliyetinden olumsuz etkilenmesi daha birçok sektörün de büyük sıkıntılar yaşamasına neden olmuş ve ülkede işsizlik oranı artmıştır. Özellikle zanaatkârları etkileyen bu olumsuz süreçte el tezgâhı sayısı azalmış ve bu durum zaman içinde loncaların yok olmasına sebep olmuştur. "1860'a gelindiğinde ülkedeki kargaşa durumu had safhaya ulaşmış genel ekonomik durum iyice kötüye gitmiştir. Dokuma, tütün, demir döküm, balıkçılık süngercilik gibi sektörler üretim yapamaz hale gelmiş ve birer birer kapanmıştır." (Şimşek, 2011, s. 39).

Bir tarım ülkesi olan Osmanlı Devleti'nde 1876'daki Kanun-u Esasî'nin yürürlüğe girmesiyle ekonomik durumu olumsuz etkileyen durumlar meydana gelir. Lübnan gibi feodalitenin sürdüğü bölgelerde çiftçilerin toprak sahipleri tarafından ezilmesi söz konusudur. Göç edenlerin genelde maddi durumlarının iyi olmadığı gerçeği ve ülkeden göç etme eğiliminin genel olarak ekonomik sebeplere dayanması birçok araştırmacının ana görüşüdür. Tarihçi Kemal Karpat (1985) Osmanlı'dan Amerika'ya Göç konusu ile ilgili yaptığı çalışmada, göç edenlerin büyük çoğunluğunun düşük gelirli insanlar olduğunu ve bir kısmının yolculuğu karşılayabilmek için neredeyse bütün mal varlıklarını sattıklarını belirtmiştir.

Göç eden kesimin büyük bir çoğunluğunu oluşturan gayrimüslimleri etkileyen önemli bir faktör de askerlik yapma mecburiyetidir. II. Meşrutiyetin ilan edilmesiyle (1908) Osmanlı İmparatorluğu'nda daha modern bir yönetim anlayışı gelişmiş ve vatan-daşlar arasında eşitlik en önemli ilkelerinden biri haline gelmiştir. Hem bu ilkeye uymak hem de ordudaki insan gücü ihtiyacını gidermek amacıyla gayrimüslimlere de askerlik zorunluluğu getirilmiştir². Daha önce gayrimüslimlere askerlikten muaf tutulabilmek için dini bir vergi olan cizye, daha sonraları bedel-î askerî vergisi ödeyebilme, ya da donanmadaki askerlerin kendileri yerine bir vekili bedel olarak tayin edebilme gibi haklar verilmişti. Ancak II. Meşrutiyetin ilanından sonra 1909 yılında kabul edilen bir kanunla bedel-î askerî vergisinin ve bundan önce uygulanan tüm ayrıcalıkların kaldırılmasına karar verilmiştir. Gayrimüslimler de artık askere gitmek zorundadırlar. Bahse konu kişilerin içinde orduya katılmaya gönüllü olan bir kısım olmasına rağmen, büyük bir kısmı bu görevden kaçmak istemiştir. Ufuk Gülsoy, *Osmanlı Gayr-i Müslimlerinin Askerlik Serüveni* adlı eserinde bu konuda şunları kaydetmiştir: “Çok sayıda Hristiyan, asker olmamak için başta Amerika ve Mısır olmak üzere ülke dışına ya da vilayetleri haricine kaçtı. Bütün bunlara rağmen Osmanlı Devleti, askerlik kararını uygulamaktan vazgeçmedi. 1910'dan başlayarak 1918'e kadar gayrimüslim tebaasından muvazzaf veya redif sıfatıyla asker almaya devam etti” (2000, s. 183).

Göçün gayrimüslimler açısından başka bir nedeni de Osmanlı'daki misyonerlerin etkisidir. Kapitülasyonların ve azınlıklara verilen geniş hakların etkisiyle misyonerler Osmanlı Devleti'nde faaliyetlerini rahatça sürdürmüşlerdir. XIX. yüzyılda artan misyonerlik

² 20 Recep 1327 / 7 Ağustos 1909 tarihli bir kanunla gayrimüslimlerden askerlik bedeli olarak alınan vergi kaldırılmış ve onların askerlik yaşına girmiş olanlarından kur'a ile asker alımına başlanılacağı duyurulmuştu (Ayaydın, 2011, s. 112).

faaliyetleri gayrimüslim kesimin gelecekle ilgili duygu, düşünce ve hayallerini etkileyerek özellikle ABD ve Latin Amerika'ya göç etmeleri konusunda etken bir unsur olmuşlardır. Ortaylı, bu durumu şu şekilde ifade etmiştir:

Fransa'nın 17. yüzyıl sonundan beri Fransiskanlar ve Cizvitler aracılığı ile Katolikliğin, İngiltere'nin 19. yüzyılda Protestanlığın yayılması için gösterdiği faaliyet bu dengeyi bozdu. Nihayet Rusya'nın kendine bağlı bir Ortodoks cemaat yaratma girişimleriyle, Suriye-Filistin dini çekişmeler yönünden en problemli bölge oldu. 1824'te Amerikan misyonerleri Beyrut'ta ilk özel okulu açtılar. Kısa zamanda ruhsatsız olarak açılan okul ve yetimhaneler ile Amerikalılar Suriye-Filistin, Mezopotamya ve doğu Anadolu'da en etkin misyoner grubu oluşturdular. Açtıkları kurum sayısı 400'ü geçti. (1984, s. 104)

Bu okullarda öğretilen modern eğitim ve hayat tarzı, batılı ülkelerdeki yaşamlara özenme ve göç eğilimine neden olmuştur. Osmanlı Devleti artan misyonerlik faaliyetleri için tedbirler almaya çalışsa da kapitülasyonların da etkisiyle bu konuda çok başarılı olmamıştır. 1839'daki Tanzimat Fermanı'ndan sonra hızla yayılan misyonerlik okulları Müslümanlardan çok Gayrimüslimleri etkisi altına almıştır. Sadece Amerika değil İngiltere ve Fransa tarafından açılan kurumlar göçü destekleyen bir politika izlemişler ve özellikle Suriye, Filistin, Lübnan ve Ürdün'ü içine alan Bilad'i Şam bölgesinde başarıya ulaşmışlardır.

İngiliz nüfuzunun Ortadoğu'daki dini ayağını temsil eden Anglikan kilisesi, 19. yüzyıl boyunca Filistin ve Suriye bölgesinde yürüttüğü faaliyetler ile bölgedeki insanların İngiliz etkisi ile tanışmasını sağlamış ve bir anlamda bölgeden gerçekleşen göç üzerinde etkili olmuştur. Ayrıca Latin Amerika'ya gitmek için gerekli pasaport ve evrak işlerini de yine misyonerler takip etmiştir. (Tuncer ve Zengin, 2020, s. 309)

Osmanlı İmparatorluğu’nda yaşanan siyasi karışıklıkların da göçü tetikleyen etkenlerden olabileceği açıktır. Özellikle I. Dünya Savaşı öncesinde Osmanlı İmparatorluğu’nda gelişen siyasi olaylar halk içerisindeki huzursuzluğun artmasına sebep olmuştur. “31 Mart 1909 tarihinde Sultan II. Abdülhamit’tin tahtan indirilmesi ve sonrasındaki siyasi çalkantılar, Osmanlı Devleti’ndeki siyasal krizleri daha de derinleştirmiştir. İttihat Terakki’nin yönetimi ele alması ile Arap nüfusun yoğunlukta olduğu bölgelerde huzursuzluklar başgöstermiştir.” (Tuncer ve Zengin, 2020, s. 309). Bu dönemde Osmanlı Devleti’nin, göç edenlerin büyük kısmını oluşturan Arapların yaşadığı yerlerde hakimiyetinin azalmaya başlamış olduğu da tarihî bir gerçekliktir. Bu toplulukların Osmanlı’dan kültürel, ekonomik ve ideolojik olarak kopmaya başlamış olmaları Ortaylı tarafından şu şekilde anlatılmıştır:

19. yüzyılın ikinci yarısında Arap dünyasının Avrupa ile ekonomik bütünleşmesini İmparatorluk önleyemedi. Buna karşılık eğitim, kültürel hayat ve ideolojik planda Arap dünyasındaki Batı etkisini Osmanlı idaresi engellemeye çalıştı. Resmi İslamcı-Osmanlıcı politikanın bu alanda giriştiği eğitim reformlarının tam başarı sağlayamasa da önemli etkiler bıraktığı açıktır. Tanzimat’la başlayan idari merkezîleşme, hukuki alandaki düzenlemeler modern Arap devletlerinde kalıcı izler bıraktı. Resmi Osmanlıcılık politikası Arap Osmanlıcılığı ile tam uyum içinde değildi. İkinci Meşrutiyetten sonra Türkçülük, Arap ulusçuluğunun ideolojik plandaki ve siyaset konusundaki kopuşunu da hızlandırdı. (1984, ss. 111-112)

XIX. yüzyılda özellikle Lübnan’da yaşanan iç çatışma ve karışıklıklar da halkı yorgun düşürmüştür. Osmanlı İmparatorluğu’nun gerileme devrinde olması, idari boşluk-

lardan kaynaklanan isyan ve kaos ortamını hazırlamıştır. Lübnan’da Fransız destekli Maruniler³ ve İngiliz destekli Dürziler arasındaki çatışmalar uzun yıllar sürmüştür. Şüphesiz belli oranda dini farklılıklardan kaynaklanan bu kaos ortamı insanları başka topraklarda huzur arayışına sürüklemiştir. Ancak göç eden bazı gayrimüslimlerin açıklamalarından yola çıkarak Osmanlı’nın Müslüman olmayanlara yaptığı baskıdan söz etmek çok mümkün değildir. Çok fazla etnik grubun ve farklı dinin bir arada yaşadığı Osmanlı İmparatorluğu’nda gayrimüslimlere de geniş haklar verilmiş, hatta 1856’da çıkartılan Islahat Fermanı ile sahip oldukları haklar Müslümanların tepkisine bile yol açmıştır.

Göçün önünü açan diğer bir unsur da buharlı gemilerin icadıdır. Önceden kullanılan yelkenli gemilere göre daha kısa sürede Amerika’ya gidilebilmesi göçü kolaylaştıran ve etkileyen bir gelişmedir. Amerika’ya yapılan yolculukların süresi bu icat ile bir aydan bir-iki haftaya düşmüştür. Buna ek olarak buharlı gemilerin düzenli tarifeler ile çalışması, seyahatleri daha kolay, sık ve ulaşılabilir bir hale getirmiş; bu durum göç etme isteğinin önünü açmıştır. Bu kapsamda unutulmaması gereken bir diğer icat da telgrafıdır: “1866 yılında tamamlanan transatlantik telgraf hizmeti sayesinde, önceden sadece gemiler aracılığıyla gerçekleşen Avrupa ve Amerika arasındaki iletişim daha hızlı bir hale gelmiş ve Avrupa haber ajansları Amerika’daki ekonomik gelişmeleri kamuoyuna daha hızlı aktarabilmişlerdir” (Avcı, 2006, s. 24).

Göçün bir diğer nedeni ise; Amerika Birleşik Devletleri’ne giden göçmenlerin orada aradıklarını bulamamaları ve Latin Amerika ülkelerine geçiş yapıp yerleşmeleridir.

³ Fransa kralı IX. Louis VII. haçlı seferinde Mârûnîlerden gördüğü yardım ve destekten dolayı, bütün Mârûnî emirlerine ve din adamlarına birer mektup göndererek onlara teşekkür edip, bundan böyle başta kendisi olmak üzere, gelecekteki bütün Fransa krallarının Mârûnîleri özel himayeleri altına aldıklarını taahhüt ederek kendilerine bildirmiştir. Nitekim IX. Louis tarafından sağlanan bu özel himaye, daha sonraki krallar tarafından da teyit edilmiştir. Mesela XIV. Louis, 28 Nisan 1649 ve XV. Louis 12 Ağustos 1784 tarihinde Mârûnîlere yazdıkları mektuplarla, onların Fransa’nın özel himayesinde olduklarını tekrarlamışlardır (De Testa, 1866, s. 140-142, akt., Subaşı, 2018, s.199)

Yaşanan bir başka olay ise, aslında ABD'ye gitmek için yola çıkıp seyahat acenteleri tarafından kandırılan göçmenlerin kendilerini Latin Amerika'da bulmalarıdır. Kumpanya adı verilen bu seyahat şirketleri, bazen de sadece şahıslar, göçü teşvik etmek ve aracılık yapmak amacıyla Osmanlı Devleti'nin birçok bölgesinde faaliyet göstermişlerdir. Bunlardan birçoğu da halkı dolandırmıştır. Hamdi Genç ve Murat Bozkurt, göç sürecinde yaşanan bu durumu şöyle ifade etmişlerdir:

Amaçları sadece para kazanmak olan bu kesimin gazetelere verdikleri abartılı ve gerçek dışı ilanlar, Osmanlı vatandaşları gözünde göçü cazip bir hale getirmekteydiler. Örneğin; bu çerçevede faaliyet gösteren şirketlerden biri olan ve Galata'da Gümrük sokağında faaliyet gösteren Amerika Seyahat Kumpanyası adlı şirket, '2000 kişiye ihtiyaç var. Cebinde para ve adresi olmadığı halde hem para kazanmak hem sanat öğrenmek isteyenler bu şayan-ı hayret fırsattan istifade etmelidirler. Amerika'da, Kanada'da, Sydney'de kâin bir kumpanya yevmiye 10 franktan 25 franka kadar ücret getirecek işler taahhüt ediyor' şeklindeki ilanlarıyla göçü teşvik etmekteydi. (2010, s. 77)

Şirketler haricinde bireysel olarak çalışan ve simsar adı verilen şahıslar da illegal yollarla göç etmek isteyen kişilere aracılık etmiş ve karşılığında büyük paralar almışlardır. Simsarlarla aynı işi yapan yabancı ülke vatandaşları da vardır. Bu kişiler göçe ve diğer ülkelerin vatandaşı olma sürecine yardımcı olma faaliyetlerinde bulunsalar da çoğu zaman ölçütlere uymayan insanları da aldatmışlardır.

Osmanlı İmparatorluğundan Latin Amerika'ya göç eden kişilerin bir kısmının bir süre sonra memleketlerine geri dönme niyeti olmasına karşın büyük bir çoğunluğu oradaki yaşamlarına devam etmişlerdir. Bu göçmenlerin Osmanlı topraklarına geri dönmelerinde farklı sebepler ya da karşılaştıkları farklı engeller de vardır. Bir Osmanlı göçmeni torunu bu duruma örnek teşkil edebilecek şu açıklamayı yapmıştır: "Dedem buraya

para kazanmaya geldi, Lübnan'a dönecekti ama Birinci Dünya Savaşı onu durdurdu. Dönmek istiyordu çünkü zaten sermayesini yapmıştı" (Macchi, 2020, s. 75). Oradaki hayatlarından büyük ölçüde memnun olan bu göçmen grubun akrabaları ve çevrelerini de etkilemiş olması, göç dalgasının büyük kitlelere ulaşmasında diğer bir sebep olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun yanısıra Latin Amerika'da yaşayan Osmanlı göçmenleri genellikle kurdukları küçük işleri büyütme niyetlendiklerinde akrabalarına ihtiyaç duymuşlar ve bu sebeple diğer kişilerin de göç etmesini teşvik etmişlerdir. Gazeteci Mónica Almeida yaptığı araştırma sonucu Ekvador özelinde bu durumdan şöyle bahsetmiştir: "1921'in ilk yarısında Göçmenlik Arşivine kaydolan 20 Suriye-Lübnan göçmeninden hepsi ülkeye akraba ya da arkadaşlarının işlerinde çalışmak ya da kendi başlarına ticaret yapmak için geldiklerini ya da yerleştiklerini bildirmişlerdir" (1998, s.77). 2013 yılında bir araştırma kapsamında Arjantin'de göçmen torunlarıyla yapılan röportajlarda da benzer durumlarla ve örneklerle karşılaşmıştır:

Said Assin; "Büyükbabamın kardeşi Salvador Assin'i Amsi Félix getirdi, bu yaklaşık 1907'teydi. Sonra 1915'te dedem Selim geldi, 1924'te de babam Ahmed geldi." Faride Bestene ekler; "Mohamed Amca ve babam (Meljen) buradaydı. Onları Amsi Félix getirdi. Her zaman insanların onun hakkında iyi konuştuğunu duydum. İlk gelen oydu ve onlara yardım etti, başkalarıyla tanıştırdı." (Macchi, 2020, s. 85)

Osmanlı göçmenlerinin sadece kendi aralarında evlilik gerçekleştirmeleri de çoğu zaman memleketlerinden bir kız seçip yanlarına çağırımlarına yol açmış ve bu durum Latin Amerika'ya gerçekleşen göç yoğunluğunu arttıran unsurlardan biri olmuştur. Bir diğer sebep de zengin olup memleketlerine geri dönen göçmenlerin etkisidir. Kısa sürede zengin olma hayali, Latin Amerika ülkelerini birer 'umut ülkesi' haline getirmiş ve büyük kitlelerin göç etmesine sebep olmuştur.

1.1.3. XIX. Ve XX. Yüzyıl Başlarında Latin Amerika, Osmanlı İmparatorluğu ile İlişkileri ve Göçe Etki Eden Unsurlar

İspanya, tarihinde yaşanan çalkantılı dönemler sonunda 1469'da Katolik Krallar adı verilen Aragonlu II. Fernando ile Kastiyalı I. Isabel'in evlenmesiyle tek bir taht altında birleştirilmiştir. XV. yüzyılın sonlarından itibaren İspanya, Avrupa'nın en önemli siyasi figürlerinden biri hâline gelmiş ve denizaşırı sömürgecilik hareketlerini başlatarak büyük bir sömürge imparatorluğuna dönüşmüştür. 1492 yılında Amerika'nın İspanyollar tarafından keşfi sonrasında 1494 yılında imzalanan Tordesillas Antlaşması ile Amerika Kıtası'nın büyük kısmı yaklaşık olarak üç yüz yıl İspanyol ve Portekiz hakimiyetinde kalmıştır. XIX. Yüzyıl boyunca birer birer bağımsızlıklarını ilan eden Latin Amerika ülkeleri geniş tarımsal alanları sayesinde cazip birer yaşam merkezi haline gelmiş Osmanlı İmparatorluğu'ndan olduğu kadar Avrupa'nın farklı bölgelerinden de çok sayıda göç almıştır. Bağımsızlıklarını kazanan ülkelerin sahip olduğu özgürlük ve huzur havası kadar, sundukları iş imkanları da büyük kitlelerin Latin Amerika'ya göçünü tetiklemiştir.

Latin Amerika ülkeleri ise bağımsızlıklarını kazanmanın ardından önceki dönemde ekonomiye egemen olan İspanya ve Portekiz'in çekilmeleriyle ekonomik sıkıntılar içerisine girmiştir. "Bu süreçte ABD tarafından 1823'te yapılan ve Monroe Doktrini olarak bilinen açıklama, 150 yıldan uzun bir süre Latin Amerika'ya yönelik ABD politikası için yönlendirici ilkeleri belirlemiş ve bölgenin dışişlerinde ABD'yi hâkim kılmıştır." (Erol, 2013, s. 113).

XIX. yüzyılının ilk çeyreğinde İngiltere ve ABD tarafından köleliğin yasaklanması ile ilgili ilk kanunlar çıkarılmış ve devamında diğer Avrupa Devletleri onları izlemiştir. Sömürge dönemi boyunca tarımda ve maden işçiliğinde kölelerin çalıştırıldığı Latin Amerika ülkelerinde bu boşluğu doldurmak için iş gücüne ihtiyaç duyulmuş ve ülkeler göçmen akımını desteklemeye başlamışlardır. Bu dönemde bahse konu ülkeler, Avrupalı

ülkelere kapılarını açmış ve kolayca vize ve oturma izni vermeye başlamışlardır. Latin Amerika ülkelerinin göçü teşvik etmesi neticesinde çok sayıda Osmanlı vatandaşı da bu ülkelere göç etmiştir. Osmanlı vatandaşlarının kendi memleketlerinden çok uzaklardaki bu toprakları tercih etmesinde anılan sebeplerin dışında diğer önemli bir etken de Osmanlı İmparatorluğu ve Latin Amerika ülkeleri arasındaki ilişkilerdir.

9 Temmuz 1816’da resmen bağımsızlığını ilan edip İspanyol sömürgesinden kurulan Arjantin, göç eden Osmanlı vatandaşlarınca en çok tercih edilen ülke olmuştur. “1860’tan itibaren uluslararası ticarete önem veren ve 1980’li yıllarda göçmen akımını destekleyen Arjantin’e, bu tarihten I. Dünya Savaşına kadar geçen sürede 150.000 Osmanlı vatandaşı göç etmiştir. 1872 yılında iki ülke arasında bir ticaret antlaşması imzalanmıştır.” (Temel, 2004, s. 14). Bu antlaşma ile oluşan ticaret ağı ve artan ilişkiler, göçmenleri de olumlu şekilde etkilemiştir. Arjantin’de ikamet eden Osmanlı uyrukluların askerlik hizmetinden, zorunlu borçlanma ve askerlik ianesinden muaf olacakları, yerli halkın ödediği vergi ve tekâlif-i âdiyeden fazla vergi ve resim vermeye zorunlu olmayacakları, memleketlerinde ikamet eden uyrukluların gerek kendileri gerek mesken ve mülkleri hükümet tarafından tam korumaya sahip olacağı, ikamet ettikleri memleketin âdetlerine ve mezhebine riayet edip müdahale ve saldırıdan çekindikleri sürece âyin icrasına serbest olacakları gibi maddelerle Osmanlı vatandaşlarının Arjantin topraklarındaki yaşamlarına birtakım kolaylıklar sağlanmıştır (Temel, 2004, ss. 15-20). Artan göç sebebiyle, ülkede bulunan vatandaşların haklarını koruyabilmek için bir fahri şehbenderlik açılması çabasına girilmiştir. Arjantin’e giden vatandaşların ticaret amacı ile mi yoksa firar için mi gittiklerinin Osmanlı yetkilileri tarafından incelemeye alınması ve iki ülke arasında anlaşmaya varılamayan hususlar nedeniyle uzun yıllar süren bir çabanın ardından “11 Haziran 1910 tarihinde imzalanan anlaşmayla Arjantin’de Başkonsolosluk açılmıştır” (Seçkin, 2019, ss. 13-14).

1821 yılında İspanya'dan bağımsızlığını kazanan Meksika ile ilişkiler, Temel'e göre 1864 yılında Fransa'nın desteğiyle iktidara gelen İmparator Maximilian (1832-1867) döneminde başlamıştır. İmparator Maximilian 20 Ocak 1865 tarihinde Osmanlı padişahına bir nâme göndererek iki ülke arasındaki dostluk ve iyi ilişkilerin geliştirilmesine katkıda bulunmak için Osmanlı Devleti'nde Martínez del Río isimli bir ortaelçi atamıştır (2004, s. 19). Erkan Yurtaydın ise Osmanlı İmparatorluğu ve Meksika arasındaki ilişkilerin başlangıcı ile ilgili 20 Ocak 1854 tarihli önemli bir belgeyi işaret etmiştir. Bu belge Kırım Savaşı (1853-1856) sırasında Berlin'deki Meksika Büyükelçisi General Uraga'nın Osmanlı- Rus savaşını yerinde incelemek için Osmanlı topraklarına gelme isteğini belirtmektedir ve İsveç, Danimarka, Prusya ve Rusya hakkında yorumlar ve bilgi içeren belgelerle birlikte İstanbul'a gönderilmiştir (2012, s. 120). Maximilian döneminde öncelikle ki ülke arasında diplomatik ilişkilerin başlaması için bir mazbata ve devamında ardından bir dostluk ve ticaret antlaşması da imzalanmıştır. Otuz maddeden oluşan antlaşmada; her iki tarafın uyrukları birbirlerinin memleketlerinde serbestçe gezip dolaşabilecekleri, her türlü kara ve deniz ticaretiyle uğraşabilecekleri, hane ve mağazalar kiralayarak her türlü ticari işlerini görebilecekleri, her iki devlet, gezginlerine pasaport verileceği ve verilmiş pasaportların vize edileceği gibi önemli hususlar vardır. Ancak Meksika'daki siyasi karışıklıklar nedeniyle 1867'den sonra süregelen ilişkiler devam ettirilememiş hatta ticaret sözleşmesi tam olarak uygulamaya geçirilememiştir. Osmanlı Devleti'nin Meksika'ya elçi ya da konsolos atamasına fırsat kalmadan İmparator Maximilian 1867'de iktidardan alınmış ve yerine geçen Juarez de imzalanan antlaşma ve taahhütleri geçersiz saymıştır. (Temel, 2004, ss. 53-61)

Bunların ötesinde Bab-ı Âli Hariciye Nezaretine Osmanlı'nın Washington temsilciliğinden 23 Temmuz 1875 tarihinde gelen belgede, Amerika Birleşik Devletleri'nde bulunan Suriyelilerin on bin civarında oldukları tahmin olunduğu ve bunlardan takriben bin iki bininin Meksika'ya kadar gitmiş olduklarından Meksika'nın başkentine bir fahri

Osmanlı konsolosu atanması istenmiştir (Yurtaydın, 2019, s. 257). XIX. yüzyılın sonlarında artan göçler sebebiyle XX. yüzyılın başlarında iki ülke arasında ilişkiler tekrar hız kazanmıştır. Meksika’da 12.000 kişiyi bulan Osmanlı göçmeni sayısı neticesinde diplomatik süreç başlamıştır. 23 Aralık 1910’da tekrardan imzalanan antlaşma gereğince, iki ülke de diğer ülkeye baş şebender, genel konsolos, şebender, konsolos, şebender ve konsolos vekili atayabileceklerdir. Ancak Meksika’da iç siyasi karışıklıklar devam etmiş, askeri darbelerle sürekli hükümet ve devlet başkanları değişmiştir. Osmanlı Hükümeti’nin, Meksika’daki Osmanlı uyrukluların korunma isteklerini 1913 yılından itibaren Meksika’daki Amerikan Elçiliği’ne havale ettiği görülmektedir (Temel, 2004, s. 66).

Şili 1818 yılında İspanya sömürgesinden kurtulup bağımsızlığını ilan etmiştir. 1880’lerin sonunda Şili, “Osmanlı İmparatorluğu’nda İttihat ve Terakki Cemiyeti’ne benzer bir siyasi ve yasal modernleşme dönemi” yaşamıştır (Kaygusuz., 2012, s. 276). Şili ile Osmanlı Devleti arasındaki ilişkilerden söz eden en eski belgeler arasında Pasifik Savaşını konu alanlar yer almakta ve bu belgeler arasında Şili Elçisinin Osmanlı elçisine 18 ya da 19 Mayıs 1879’da yaptığı ziyareti bildiren bir telgraf bulunmaktadır (Toledo, 2019, ss. 401-402). Şili ile Osmanlı Devleti arasındaki ilişkiler XX. yüzyılın başlarında Washington, Madrid ve Paris büyükelçilikleriyle yürütülmeye çalışılmıştır. 1905 yılında Rus-Japon Savaşı öncesinde Şili’ye ait zırhlı ve kruvazörlerden oluşan savaş gemilerinin Osmanlı Devleti aracılığı ile Rusya’ya satılması düşüncesi iki ülke arasındaki ilişkileri başlatmıştır (Temel, 2004, s. 81). İki ülke 1912’den itibaren artan diplomatik temaslar neticesinde 1913’te, karşılıklı konsolosluklar açarak ticari ilişkilerin geliştirilmesini amaçlayan bir sözleşme de imzalamışlardır. Özlem Kaygusuz’a göre bu sözleşme, “aslında Arjantin ile yapılan sözleşmenin birebir aynısı olup, Osmanlı Devleti’nin bu kıtadaki tüm devletlere yönelik tekil bir yaklaşım içinde olduğu da düşünülebilir” (Kaygusuz., 2012, s. 281).

XVI. yüzyıldan itibaren Portekiz sömürgesi olarak yaşayan Brezilya, 1810 yılında İngiltere ile yaptığı ticaret antlaşması nedeniyle bu ülkenin ekonomik tahakkümüne girmiştir. 1822 yılında Portekiz'den bağımsızlığını kazanmış ancak bu ülke de siyasi ve ekonomik açıdan diğer büyük güçlerin hakimiyeti altına geçmiştir. Kutlu, Osmanlı İmparatorluğu ve Brezilya arasındaki diplomatik nitelikli ilişkilerin başlamasının, Brezilya bağımsızlığının ilan edilmesinden hemen sonra karşılıklı Fahri Konsoloslukların kurulmasına dayandığını belirtir. Kutlu'ya göre Osmanlı Arşivi'nden bu bağlamda ilk belgeler 1850 yılını işaret etmektedir (2012, s. 36). Temel ise iki ülkenin ilişkilerinin başlangıç noktası olarak 5 Şubat 1858'de imzalanan "Osmanlı-Brezilya Dostluk, İkamet, Ticaret ve Seyr-i Sefâin Antlaşması"nı işaret eder. 1912 yılına kadar süren antlaşma iki ülke arasında konsolos, konsolos vekili ve memur tayin etme ve ticaret serbestliğini getirmiştir. Bu serbestliğe rağmen Osmanlı topraklarına çok az Brezilyalı gelmiş ancak Brezilya'ya ticaretle ilgilenen yüz binden fazla Osmanlı vatandaşı yerleşmiştir. Brezilya Osmanlı Devleti'nde üç tane konsolosluk açmış, Osmanlı Devleti ise iki tane şehbenderlik açmıştır (Temel, 2004, ss. 87-96). Özellikle kahve üretimine önem veren ve tarım alanında çok sayıda insan gücüne ihtiyaç duyan Brezilya, ülkesine Avrupa'dan ve Osmanlı İmparatorluğu'ndan göç için teşvikler uygulamıştır. Karpas, bu durum hakkında şunları ifade etmiştir:

Osmanlı Dışişleri Bakanlığı'na yöneltilen göçmen taleplerinden anlaşıldığı üzere insan gücüne duyulan ihtiyaç çok fazladır. Mesela, Sao Paulo'da bir arazi sahibi olan Paulo Duval, arazilerinde çalıştırmak için büyük sayıda göçmen talebinde bulundu. 'Özellikle doğulu işçilerin çalışması, ciddiyeti ve kolayca uyum sağlamalarından etkilendiğini ve içlerinde Ermenilerin tarım işi için gerekli nitelikleri bünyesinde barındırdığını düşündüğünü' yazdı. (1985)

Brezilya hükümeti göçü kolaylaştırmak için göçmenlerden pasaport dahi istememiş sadece kimlik belgeleriyle ülkeye girişe izin vermiştir. Kahve üretimi ve ülkenin güzelliği ile ilgili propagandalar yapmış ve böylece tüm dünyadan göçmen toplamıştır. Özellikle Lübnan asıllıların çoğunluğu oluşturduğu çok sayıda Osmanlı vatandaşı kahve üretiminin getireceği zenginliğin cazibesine kapılarak göç için bu ülkeyi tercih etmiştir. Temel'e (2004) göre, 1889 yılında imparatorluktan cumhuriyet rejimine geçiş yapan Brezilya ile Osmanlı İmparatorluğu arasındaki ilişkiler tam olarak gelişmemiştir. "Osmanlı İmparatorluğu'nun kapitülasyonlardan kurtulup Avrupa devletler genel hukukuna uygun antlaşmalar imzalamak istemesi, antlaşmalar olmadan ülkenin hiçbir yerinde konsolosluk ve elçilik açılmasına izin vermemesi, Brezilya'nın yeni rejimle göçmen politikalarını değiştirmesi, göçmenlerin geldiği ülkelerle arasında sorunlar yaratması sebepleriyle iki ülke arasında sıcak bir ilişki oluşmamıştır." (2004, s. 97).

İspanya'nın İspanyol-Amerikan Savaşı (1898) sonunda yenilmesinin ardından Küba'nın bağımsızlığı 1 Ocak 1899'da Amerika Birleşik Devletleri işgali altında yürürlüğe girmiştir. Dahası 1959 yılında iktidara gelen Sosyalist Devrime dek ABD Küba'nın iç ve dış ilişkilerinde söz sahibidir. Küba'ya dair Osmanlı arşivlerindeki en eski belge 1868 yılında İspanya Elçiliği tarafından Osmanlı İmparatorluğu Dışişleri Bakanlığı'na sunulan ve bundan böyle Osmanlı tebaası mensuplarının Küba'ya girişlerinde pasaport koşulunun aranacağını bildiren nottur (Çiçek, 2012, s. 70). Neslihan Kadıköylü iki ülke arasındaki ilişkilerin ilk başlangıç tarihî için Küba'da ilk Osmanlı temsilciğinin açıldığı 1873 yılını işaret etmiştir. (2019, s. 183). Sultan II. Abdülhamid'e sunulan Dışişleri Bakanlığı tezkeresinde Küba'da ikamet etmekte olan Osmanlı tebaası mensuplarının dört bin kişilik bir grup oluşturduğu ve bu nüfusun korunması ve işlerinin kolaylaştırılması için adada bir memur bulundurmanın faydalı olduğu belirtilmiş ve 1890'da Mösyö Quirico Gallostra Havana'ya Osmanlı fahri şehbenderi olarak atanmıştır (Çiçek, 2012, s.

74). Temel ise, “Osmanlı Devleti de Küba ile ilişkilerini XIX. sonlarından itibaren Washington Elçiliği ile yürütmeye çalıştığını belirtmiştir. ABD’nin müdahalesiyle yeni kurulan Küba Cumhuriyeti’nin Devlet Başkanı, 10 Eylül 1902’de Osmanlı Padişahına iki ülke arasındaki dostane ilişkilerin devam etmesini istediğini bildiren bir nâme yollamıştır, Osmanlı Padişahı da 13 Ocak 1903’te memnuniyetini bildiren bir cevapnâme-i humâyûn göndermiştir” (2004, ss. 119-120).

Venezuela İspanya’dan bağımsızlığını kazandığı 1821 yılında şimdiki Kolombiya, Panama ve Ekvador’la birlikte Büyük Kolombiya’nın bir parçasıdır; 1830 yılında da bu birlikten ayrılmıştır. Erdem’e göre Osmanlı İmparatorluğu ve Venezuela Cumhuriyeti arasındaki ilk temaslar XIX. yüzyılın ortalarına kadar uzanmaktadır. Venezuela Cumhurbaşkanı José Antonio Páez’in 1857 yılından kalma bir belgeden Abdülhamid’e bir mektup gönderdiği ve Dışişleri Bakanlığı tarafından hazırlanan yanıtın “tarz ve ifade açısından uygun olduğu düşünülerek gönderilmesine razı olduğu anlaşılmaktadır” (Erdem vd., 2012, s. 322). “Venezuela Hükümeti 1910 yılında Mısır’a bir konsolos atamak istemesi ile iki ülke arasında Berlin Elçiliği yetkisinde bir konsolosluk antlaşması imzalanmıştır.” (Temel, 2004, s. 119).

İspanyol sömürgesinde olan Panama, Peru, Nikaragua ve Guatemala 1821 yılında, Bolivya ise 1825 yılında bağımsızlığını kazanmıştır. Bağımsızlığını kazandığında Meksika’nın bir parçası olan Guatemala 1823’te, Meksika’dan da ayrılmıştır. Nikaragua, bir süre Meksika, daha sonra da Orta Amerika Birleşik Devletleri ile birleşmiştir. 1838 yılında ise tam bağımsız ayrı bir cumhuriyet olmuştur. Panama, 1903’te de ABD’nin yardımıyla bir parçası olduğu Büyük Kolombiya’dan ayrılarak tam bağımsız bir devlet olmuştur. “Bu ülkelerin her biri bağımsızlıklarının ardından Osmanlı Padişahına nâme yollayarak ülkeler arasında ilişkileri geliştirmek istediğini belirtmiş ve Padişah da memnuniyet bildiren cevapnâme-i humâyûn göndermiştir.” (Temel, 2004, ss. 121-124).

Tarihsel verilerden de anlaşılacağı üzere, Latin Amerika ülkelerinin Osmanlı İmparatorluğu ile yoğun ilişkileri, imzaladıkları antlaşmalar bu ülkelere yapılan göçü tetiklemiştir. Başka ülkelere kıyasla göçmenlere yönelik uygulamaların daha serbest olması, çalışma şartlarının daha kolay ve avantajlı görülmesi ve yapılan teşvikler Osmanlı vatandaşlarının bu ülkelere göç etmesine neden olmuştur.

1.2.Osmanlıların Göç Süreci ve Latin Amerika'daki Yaşamları

1.2.1.Osmanlıların Göç Süreci

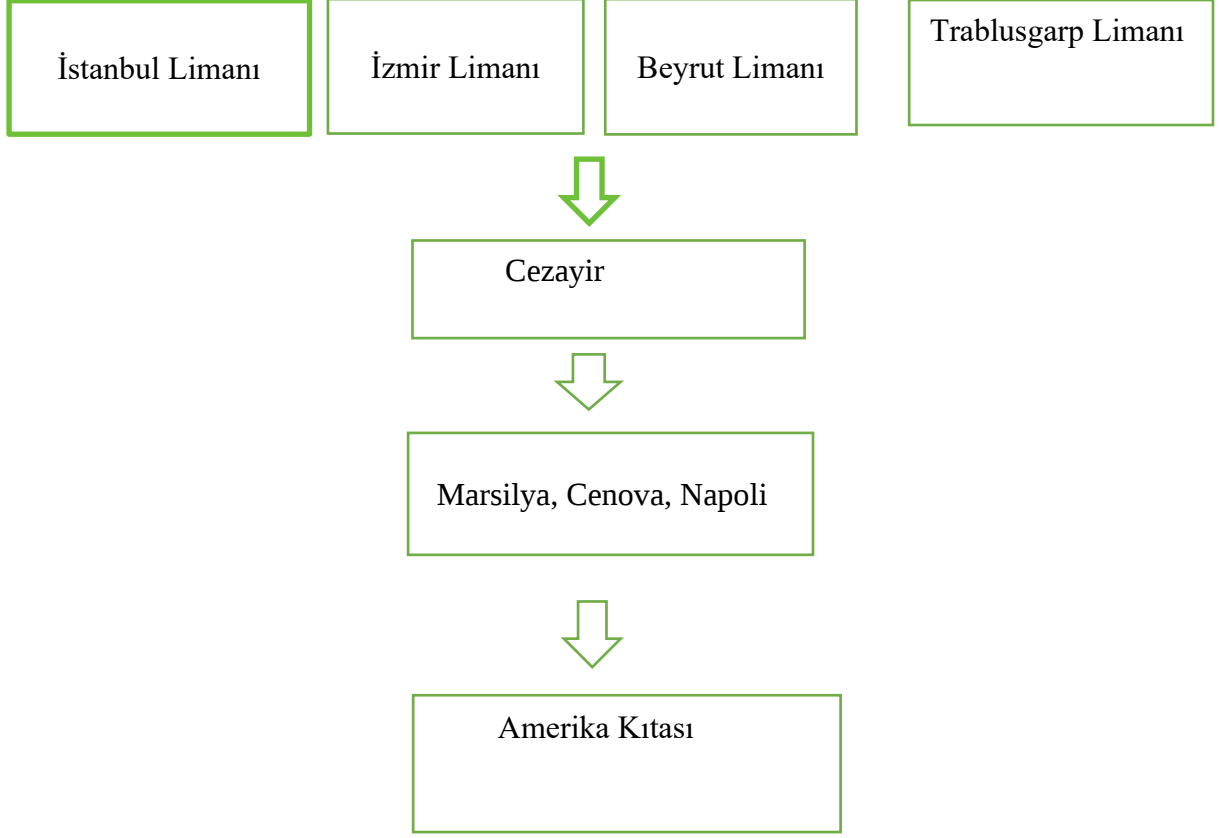
Osmanlı vatandaşlarının göç etmek için kullandıkları iki yöntem vardır. Bunlardan birincisi devletin iznini alarak pasaportlarıyla birlikte ülke dışına çıkmak, ikincisi ise firar etmektir. Anılan dönemde Osmanlı Devleti'nin pasaport alımına ilişkin birtakım kuralları vardı. Genç ve Bozkurt bu durum ile ilgili şunları ifade etmişlerdir:

1894 tarihli pasaport nizamnamesinin 9. maddesinde; ticaret ve sanat ve servet sahibi olmayanların pasaport talep etmeleri durumunda, kefil göstermeleri zorunluluğu getirilmişti. Buna istinaden, hükümet tarafından tüm vilayetlere gönderilen genelgede, yurtdışına çıkacak vatandaşlardan, gidecekleri ülkede geçimlerini temin edebileceklerine veya döndüklerinde şebenderlikler tarafından yapılacak masrafların karşılanacağına dair kefil gösterilmesi ve gösteremez ise pasaport verilmemesi istenmişti. Bazı devlet memurlarının usulsüz pasaport verdikleri de vaki olmakla birlikte, bu usulsüzlük büyük boyutlara ulaşmamıştı. (2010, s. 79)

Gayrimüslimler için ülkeden çıkış süreci din adamlarının yardımları sayesinde Müslümanlara göre daha kolay olmuştur. Gayrimüslimler, Hristiyan din adamları ve böl-

gede etkin olmak isteyen devletler sayesinde Müslümanlardan daha hızlı bir şekilde pasaport sahibi olabilmışlardır (Bahajin, 2008, s. 752). Buna karşın bahsedilen şartlara uymayan Osmanlı vatandaşları da farklı yollarla firar etmişlerdir. Başka bir yere gitmek için aldıkları “Mürur Tezkiresi” adlı izin belgesi ile yabancı vapurlara binip, farklı ülkelere geçiş yapmışlardır. “İskenderiye, Kudüs, Kıbrıs, Yafa, Beyrut, Mersin, İskenderun ve Lazkiye iskeleleri bu şekilde firarın en çok görüldüğü yerlerdir.” (Genç ve Bozkurt, 2010, s. 79). Bir diğer yöntem ise açıkta bekleyen yabancı vapurların kaçak yolcu almasıdır. Said Bahajin yaptığı araştırmada bu durumu şu şekilde özetlemiştir: “Bu kaçak yolculuk Beyrut Limanı’ndan yapılırdı. Kaçakçılar göçmenleri gizlice gemiye almak için polise para verir ve (kaçaklar) çalışan kılığına girerek Marsilya’ya giderlerdi. Orada başka bir kaçakçı onları gemiye alarak Amerika’ya götürürdü” (2008, s. 752). Arjantin’e yapılan göçlerle ilgili göçmen akrabalarının anlattıkları da bu duruma örnek oluşturmaktadır: Said Assin; “Babam geminin Cherbourg’dan geçtiğini, Lizbon’u dolaştıklarını, neden oraya gittiğini bilmediğini söylerdi” diyor... Yolculuğu kötü geçirmiş... Sanırım kaçak yolcu olarak gelmişti” (Macchi, 2020, s. 56).

Göçmenler için seyahat zorlu bir süreçtir. Kimi zaman masrafları karşılayabilmek için tüm mal varlığını satan göçmenler, Latin Amerika’ya ulaşmak için uzun ve zor bir seyahat etmişlerdir. Kimi zaman mürettebat onlara kötü davranmış ve çeşitli hakaret ve saldırılara maruz kalmışlardır. Birçoğu istediği yere varamayıp herhangi bir limanda inerek hayatlarına devam etmişlerdir. “Şanslı olanlar, denizin diğer kıyısında onları bekleyecek birilerini bulanlardır. Böylece fakirler otelinde birkaç gün geçirmekten, sokaklarda uyumaktan ve seyahatten kalan birkaç parça ekmeği yemekten kurtulmuş olurlardı.” (Hida, 1998, s. 108’den aktaran, Bahajin, 2008, s. 752). İlk zamanlar daha uzun ve tehlikeli geçen seyahatler, zaman içerisinde teknolojik gelişmelerin etkisiyle daha kısa ve güvenli bir hale gelir. Göçmenler önce Avrupa limanlarına, oradan da Latin Amerika’ya yolculuk yaparlar.

Şema 1: Osmanlı Göçmenlerinin Latin Amerika'ya Göç Rotası

Şekil 1: Göçmenlerin Buenos Aires Limanına Gelişi, Arjantin, 1910.- Profesör Pedro Abuchalja Koleksiyonu- Fotoğrafçı: Roberto Khatlab. (Truzzi vd, 2006, s. 52)

1.2.2.Osmanlıların Latin Amerika'ya Uyumları ve Yaşamları

Osmanlı vatandaşlarının Latin Amerika ülkelerinde bir yaşam kurmaları ve topluma uyum sağlamaları Avrupalı göçmenlere göre daha zor bir süreç olmuştur. Bu zorluğun en büyük sebebi hiç şüphesiz dil farklılığıdır. Göç eden kesimin büyük bir kısmının dar gelirli ve okuma yazma dahi bilmeyen kişilerden oluşması dil engelini daha da belirgin hale getiren bir unsur olmuştur. Avrupa ülkeleriyle kıyaslandığında kültür, gelenek ve kimi zaman da din farklılıkları Osmanlı vatandaşlarının gittikleri ülkelerdeki adaptasyon süreci için bir zorluk oluşturmuş ve ilk etapta çok da olumlu karşılanmamalarına neden olmuştur.

Giyim tarzları, anlaşılmayan dilleri ve farklı adetleriyle Osmanlılar, Latin Amerika'ya gittikleri ilk zamanlar ikinci hatta üçüncü sınıf vatandaş muamelesi görmüşlerdir. Bu göçmenlerin büyük bir çoğunluğunun bu ülkelere sadece para kazanmak, çoğu zaman da zengin olup geri dönmek için gittiği düşünüldüğünde, özellikle ticaretle uğraşan kesimin paraya düşkünlüğü dikkat çekmiştir. Anılan kesimin sıkı pazarlık yapması, 'cimri' olarak adlandırılmalarına neden olmuş ve Latin Amerika toplumu tarafından bir miktar mesafeyle karşılanmışlardır. Dönemin bazı Latin Amerika ülkeleri gazetelerinde Osmanlı göçmenleriyle ilgili olumsuz yazılar yazılmıştır. Bugün de Şili'nin en önemli gazetelelerinden biri olan *El Mercurio*'da 1911 yılında yayımlanan ve sokak satıcılarını denetlemekten izin veren yetkilileri eleştiren yazı, Osmanlı göçmenlerine olan bakış açısını bize gösteren bir örnek olarak karşımıza çıkmaktadır:

İster Muhammedî olsunlar ister Budist, çok uzaklardan pis kokuları burnumuza gelmekte. Konstantinopolis'in köpeklerinden daha pisler. Aynı o köpeklerin kendi ülkelerinde yaptıkları gibi, ülkeye özgürce girip çıkmaktalar, zira hiç kimse onlara kim olduklarını, nereden gelip nereye gittiklerini sormuyor. Dahası doğunun pis, iğrenç, mistik hastalıklarından ülkemize getirip getirmediğini kimse sorgulamıyor. Tıpkı

geçen günlerde Talcahuano Limanı'nda cüzzamlı hastanın Şilili denizciler arasında sakince yedi yıl gezindikten sonra keşfedilmesi olayında olduğu ve aynı şu anda çektiğimiz tüm vebaların Şili'ye, bizim temkinsizliğimiz yüzünden girmiş olması gibi. (Rebolledo Hernández, 1994, s. 259)

Osmanlı göçmenlerinin çoğunlukla ticaretle uğraşmaları ilk etaptaki olumsuz bakış açısının gelişmesinde önemli bir unsurdur. Birçok Latin Amerika ülkesi tüm göçmenlere karşı 'açık kapı politikası' uygulamış olmasına karşın özellikle tercih ettikleri göçmenler Avrupa'dan gelecek olanlardı. Çünkü endüstrileşme yolunda bahsi geçen göçmenlere ihtiyaç duymaktaydılar. "Osmanlı'dan gelen göçmenlerin ise endüstrileşme alanında herhangi bir tecrübesi olmadığı gibi bu alana ilgileri de yoktu." (Tuncer ve Zengin, 2020, s. 310). İkinci olarak, Osmanlı göçmenlerinin çoğunun kırsal kökenli ve eğitimsiz olması, ev sahibi ülkenin kültürünü tam olarak bilmemeleri, Avrupalılara kıyasla reddedilmelerine neden olmuştur. Anılan göçmenlerin yerlilere çok yabancı ve garip elen isimleri dahi kabul görmelerine neden olmuş ve birçok durumda entegrasyonu zorlaştırmıştır. "Bu nedenle, birçoğu çevrelerinin güvenini kazanmak ve bir iş bulmak için adlarını ve hatta soyadlarını değiştirmeye karar vermiştir." (Missaoui, 2015, s. 49). Bu konuda çarpıcı bir örnek Venezuelalı tanınmış öğretim üyesi, yazar ve diplomat Prof Dr. Kaldone Nweihed'in (1929-2020) adının hikâyesidir. Ünlü öğretim üyesi Türkiye'ye büyükelçi olarak atandığı günlerde çalışmamızın danışmanı olan Prof Dr. Mehmet Necati Kutlu ile gerçekleştirdiği bir görüşmede Kudüs doğumlu olmasına işaret ederek isminin kökenini soran Hocamıza Venezuelalı büyükelçi şöyle cevap vermiştir: "Ben Venezuela'ya orada yerleşik bulunan ve ticaretle uğraşan akrabalarım aracılığıyla gittim. Sınır kapısında kayıt yapan görevli adımlı sorduğunda Khaldoun (Haldun) Nahit olan ismimi söyledim. Ancak

ilgili ismimi anladığı ve yazabildiği kadarıyla Kaldone Nweihed olarak kaydetmiş. Sonraki bütün kayıtlarım ve belgelerim de silsile içinde bu şekilde tanzim edildiği için ismim öylece kaldı...⁴”

Büyük çoğunluğu Araplardan oluşan Osmanlı göçmenlerinin, Latin Amerikalıların alışık olmadıkları ve onlardan ayırt edici farklılıkları olan fiziksel görünüşleri ve giyim tarzları da bu ayrımcılığın doğmasına etki etmiş olan sebepler olarak görülmektedir. Osmanlıların yerleştikleri ülkenin dilini konuşamıyor olmaları, kendilerini tanıtmaları ve ifade etmelerine müsaade etmemiştir. Maddi durumu iyi olmayan çok sayıda göçmen, ilk başlarda hayatını kazanmak için seyyar satıcılık yapmıştır. Bu göçmenler mallarını sırtına yükleyip yürüyerek, eşek üstünde taşıyarak ya da kanolarla, sallarla veya farklı ulaşım araçlarıyla şehirden şehre dolaşıp satış yapmaya ve öğrendikleri birkaç cümle ile müşterileri ikna etmeye çalışmışlardır. Bu zor koşullarda dahi, göçmenler çabalamışlar ve başarılı olmuşlardır. Bu kişiler Latin Amerika’da peşin ödemedi krediye satışa geçilmesi, taksitle ödeme yapılması gibi ticarete birtakım yeniliklerin oluşmasına da vesile olmuşlardır. Rebolledo Hernández Şili özelinde bu duruma örnek teşkil edebilecek şu satırları kaydetmiştir:

Kapı kapı dolaşarak krediye satış yapan ve okuma yazma bilmeyen birçoğu, borçlularının adını veya adresini nasıl yazacaklarını bilmiyorlardı. Postacılarınkine benzer bir sistem icat ettiler. Ev hanımı ya da ev sahibesi içeri girerken, binanın ön cephesine çizikler atar, taksitler ödendikçe bunları silerlerdi. (1994, s. 261)

Bahse konu göçmenler maddi imkanlarının iyi olmamasının yanında, para biriktirme arzusunda oldukları için göçün ilk yıllarında çok iyi bir hayat sürememişlerdir. Büyük bir çoğunluğunun varını yoğunu seyahat masraflarına harcamaları da göç etmelerinin

⁴ Prof Dr. Mehmet Necati Kutlu ile özel görüşme. 27.07.2022

ilk yıllarında yoksulluk çekmelerine neden olmuştur. Osmanlı göçmenleri genellikle büyük, lüks ve konforlu evlere para vermemiş, mütevazı bir şekilde yaşamışlardır. “Seyyar satıcı olarak mallarını satmak için kırsal bölgelere seyahat ederken, bekar erkekler genellikle bir oda ya da sadece bir yatak kiralamışlardır.” (Marín-Guzmán, 2000, s. 30). Bir dükkân sahibi olan bekar erkekler de genellikle o dükkânda yaşamışlardır. Bu durum da Latin Amerika halkı tarafından aşağı görülmesine ve onlarla alay edilmesine neden olmuştur. Antonia Rebolledo Hernández’e göre; “Bir Şilili için San Pablo Caddesi’ndeki Türklerin insanlık hakkında hiçbir fikirleri yoktu ve ‘kirli odalarında hayvanlar gibi yaşıyorlardı’. Pis, cahil ve cimriydiler. Dahası yaşamaya geldikleri ülkenin dilini öğrenmeye bile isteksizdiler” (1994, s. 260).

Göçmenlerin zor ve kısıtlı yaşam standartlarında yaşamalarındaki bir etken de geride bıraktıkları ailelerine para göndererek yardım etmeleridir. Bahsedildiği gibi bu göçmenlerin bir kısmı para biriktirip anavatanlarına geri dönmeyi planlarken, diğer bir kısmı da ailelerini peşlerinden getirmeyi planlamıştır. Bu seyahatlerin ve aileleri geldikleri zaman kuracakları yaşıntının masraflarını biriktirmek için çabaladıkları düşünüldüğünde, göçmen Osmanlıların tutumlu bir hayat sürmeleri anlaşılır bir durum olarak görülmektedir. Joaquín Vilora de La Hoz, Kolombiya’daki Osmanlı göçmenlerini incelediği makalesinde göçmenlerin bu yaşam tarzlarına farklı bir bakış açısıyla yaklaşmış ve bu durumu şöyle yorumlamıştır:

Bu gençlerin bir kıtlık kültüründen geldikleri ve küçüklüklerinden beri onlara bolluk ve kıtlık arasında denge kurmalarının öğretildiği unutulmamalıdır: Hasat zamanında gerekli olan tüketilir, fazla olanlar, gıda veya üretim eksikliğini beraberinde getiren dönem veya mevsimler için depolanırdı. Bu alışkanlık, Sami halklarda (Araplar ve Yahudiler), diğer enlemlerde açgözlülük olarak görülen yüksek bir tasarruf hissi yaratmıştır. Ekonomik açıdan metodik sistemlerinin kâr etme güdüsünden

çok, tanımadıkları bir ülkede mali birikimlerini sürdürmek olduğunu anlamadan onlara sefil gözüyle bakıyorlardı. (2003, s. 23)

Bu olumsuz önyargılara ve zor şartlara rağmen Osmanlı göçmenleri yılmamış, hem toplumda saygın bir yer edinmeyi hem de yaşam standartlarını yüksek bir seviyeye getirmeyi başarmışlardır. Zaman içerisinde toplumun yadsınamayacak ve önemli bir parçası haline gelmiş, Latin Amerika ülkelerinin ekonomisine ciddi katkılar sağlamışlardır. Latin Amerika Çalışmaları Araştırma ve Uygulama Merkezi Müdürü Prof. Dr. Mehmet Necati Kutlu bu süreci şu şekilde yorumlamıştır:

Anılan dönemlerde göç eden vatandaşlarımızın bulunduğu ülkelere uyum çabaları, burada kök salarak, servet yaparak toplumsal konumlarını yükseltme, var olma çabaları da taktire şayandır. Göç ettikleri Latin Amerika ülkelerinde genellikle küçük çaplı ticari faaliyetlerle, çoğu zaman seyyar satıcılık ya da gündelikçilikle ayakta durmaya çalışan bu insanlar kısa zamanda dürüstlükleri, çalışkanlıkları ve tutumlu tavırlarıyla sermayedar olma yönünde önemli adımlar atmışlardır. (2013, s. 35)

Osmanlıların Latin Amerika ülkelerinde kat ettikleri aşama, gittikleri ülkelere bağlanmalarını ve öncesinde dönmeyi düşünen büyük bir kesimin de bu fikirden vazgeçmesine neden olmuştur. Topluma kendilerini kabullendirebilmiş, peşlerinden aile ve akrabalarını da bu ülkelere sürüklemişlerdir. İstenmeyen göçmen konumundan Latin Amerika'daki önemli bir azınlık konumuna gelen Osmanlıların bu çabaları birçok Latin Amerikalı araştırmacı tarafından da takdir edilmiştir. Kolombiyalı araştırmacı María del Plar Vargas A. Osmanlı göçmenlerinin kat ettikleri bu aşama için şu yorumu yapmıştır:

Göç karşıtı yasaların yarattığı zorluklara, toplumun bazı kesimlerinin ırk, dil ve dinlerine yönelik ayrımcılığına rağmen Lübnan, Suriye ve Filistinlilerin torunları Kolombiya toplumuna en büyük kültürel azınlık olarak entegre oldular. Ekonomik stratejileri ve sosyal dünyaya uyum

sağlayabilme yetenekleri sayesinde ulusal yaşamın farklı alanlarında en çok katkırı sağlayan azınlık grup oldular. (2009, s. 179)

Göç ettikleri ilk yıllarda kendi aralarında evlenmeyi ya da memleketlerinden birini seçerek yanlarına getirmeyi tercih eden Osmanlı vatandaşları, zaman içinde Latin Amerikalılarla da evlilikler yapmaya başlamışlardır. Şili’deki duruma baktığımızda “1910 ile 1919 arasında, evliliklerin sadece %11,6’sı karışık, yani eşlerden biri Arap kökenli iken 1920-1929 döneminde ise bu tür evliliklerin oranı %16,3’e yükselmiştir” (Agar ve Saffie, 2005, ss. 15-16). Bahse konu göçmenlerin topluma uyum süreçleri zaman içinde hızlansa da bir takım adet ve geleneklerinden de vazgeçmemişlerdir. Yeme içme alışkanlıkları, evlerinin ve dükkanlarının tarzı, misafir ağırlama şekilleri gibi konularda birtakım alışkanlıklarını sürdürmüş ve bunları gittikleri ülkelerin sosyokültürel bir olgusu haline getirmişlerdir. Zaman içinde gittikleri toplumun önemli bir parçası haline gelen bu göçmenler, kendi aralarında kurdukları dernekler aracılığıyla da yaşadıkları ülkedeki varlıklarını göstermişler ve o ülkeye bağlılıklarını da çeşitli yollarla ifade etmeye çabalamışlardır. Aşağıdaki resim bu duruma bir örnek teşkil etmektedir:

Şekil 2: Üzerinde “Suriye Topluluğu ve Lübnanlı, Suriyeli Vatansever Komitesi, Uruguay Halkının Hak ve Özgürlük Savunucusuna Bağlıdır” Yazılı Pankartla Uruguay’daki Osmanlı Göçmenleri- Profesör Pedro Abuchalja Koleksiyonu- Fotoğrafçı: Roberto Khatlab, Uruguay. (Truzzi vd, 2006, s. 53)

1.2.3.Osmanlıların Latin Amerika'daki Meslekleri

Osmanlı göçmenlerinin büyük çoğunluğu içinde satacağı mallar bulunan bir valizle Latin Amerika topraklarına gitmiş ve seyyar satıcılık yaparak hayatını kazanmıştır. Kimi zaman ellerinde valizlerle yürüyerek, kimi zaman at ya da eşek üstünde kapı kapı dolaşarak satış yapmışlardır. Bahsettiğimiz gibi taksitli ya da kredili satış gibi farklı yöntemlerle Latin Amerika ticaret hayatına yeni bir boyut kazandıran bu göçmenler, halkın alışveriş yapmasını kolaylaştırdıkları gibi, onların yeni ürünlerle tanışmalarını da sağlamışlardır. Araştırmacı Bahajin bu durumun Meksika'daki örneği için şunları belirtmiştir:

Ürünlerin alınıp satılmasını büyük ölçüde destekleyen bir sistem olan taksitli satışı Meksika'ya tanıtan Lübnanlılardır. Böylece yoksul insanlar her hafta biraz ödeme yaparak bir şeyler satın alabiliyordu. Bu yeni yöntemle, birçok köylü pazar sistemine girdi ve daha önce ulaşamadığı ürünleri satın aldı. (2008, s. 750)

Seyyar satıcılık mesleği ilk başlarda hor görülmelerine, dışlanmalarına, hatta gazetelerde kötü eleştiriler almalarına sebep olsa da çalışkanlıklarından ve azimlerinden vazgeçmeyen Osmanlılar, zaman içinde bulundukları toplumun vazgeçilmez bir parçası haline gelmişlerdir. Osmanlılar yaşadıkları ülkelerin ticaret hayatına bu şekilde damga vururken bu ülkelerin fotoğraf albümlerinde de aşağıda vereceğimiz örneklerle yer almayı başarmışlardır. Caroline Wolf, Brezilya özelinde işportacı Osmanlı göçmenleri ile ilgili şunları ifade etmiştir:

Sattıkları katlanmış tekstil yığınlarının yanındaki işportacı Türk tasvirleri, seyyar satıcı olarak ünlerini artırdı. Birbiriyle uyumsuz, buruşmuş takımlar içinde portatif sandıklarının yanında durdukları bu fotoğraflar, Türk göçmenleri geçici, işçi sınıfı olarak gösteriyordu. Yine de onları saygınlık için düğmesi ilikli bir yelek ve şapka ile eşleşen yumuşak bir gülümsemeyle satış yaparken gösteren bu tür görüntüler, Ortadoğulu

göçmenlerin gayretli bir şekilde sınıf atlama eğiliminde olduklarını akla getiriyor. (2017, s. 125)

Şekil 3: Brezilya’da Osmanlı Göçmeni Seyyar Satıcı (Wolf, 2017, s. 125)

Şekil 4: Arjantin’de Osmanlı Göçmeni Seyyar Satıcı (Blanco, 2009)

Şekil 5: Arjantin’de Osmanlı Göçmeni Seyyar Satıcılar (Noufour, 2009, s. 134)

Bu göçmenlerin çoğunluğu bir süre sonra dükkân açsalar bile bu gezici alışkanlıklarına devam etmiş ve farklı bölgelerdeki müşterilerine ulaşmayı sürdürmüşlerdir. Kimi göçmenler memleketlerinden getirdikleri ürünler ile ticarethanelerini büyültmeye devam ederken, Latin Amerika toplumuna kendi kültürlerini tanıtmış ve böylece kaynaşma sürecini hızlandırmışlardır.

Şekil 6: Ellen Pritchard ile Don Salomon (Seyyar Satıcı). Chubut Eyaleti, Arjantin, Kasım 1942 (Castañeda, 2017)

Ticaretle uğraşan Osmanlıların müşterileri ile ilişki kurma zorunluluğu onları dil öğrenmeye de zorlamıştır. Latin Amerika yerleşik halkıyla Osmanlı göçmenlerinin ilişkileri artmış, memnuniyet seviyesi yükseldikçe başarı da beraberinde gelmiştir. Seyyar satıcılık zaman içerisinde, evlerinin önündeki, altındaki dükkânlara dönüşmüş, bir süre sonra işler büyümüş ve Osmanlı göçmenleri şirket sahibi ya da sanayici iş adamları haline gelmişlerdir. Ticarete olan yatkınlıkları ve para kazanma hırslarının yanında şüphesiz çalışkanlık ve dürüstlükleri ile halkın güvenini kazanmaları da bunda etkindir. Shadya Karawi Name'ye göre; Osmanlı göçmenlerinin bu başarısının bir diğer sırrı da “şirketlerinin devamı için şafaktan alacakaranlığa kadar işlerinin başında ayakta olmaları gerektiğini bilmeleridir” (2010, s. 29). Osmanlı göçmenlerinin ticaretteki bir diğer başarı faktörleri de müşteri ne isterse bulup onlara ulaştırmaları ve sundukları çeşitlilikle farklı arz

unsurları oluşturmalarıydı. Tek başına yola çıkıp türlü zorluklar göğüs geren göçmenler özellikle XX. yüzyıldan itibaren büyüttükleri işleriyle çok sayıda insana da iş olanakları sunmuş ve Latin Amerika ekonomisinin önemli bir parçası haline gelmişlerdir. Kimi zaman da önceden giden bir akrabasına özenerek yola düşen bir Osmanlı göçmeni azmedip hayallerine kavuşmuştur. Filistin asıllı Osmanlı göçmeni Enrique Yidi'nin ailesinin öyküsü buna güzel bir örnek niteliğindedir:

Büyükbabam, ordu için seçilmiş olduğu için 15 yaşında geldi. Yafa limanına indi ve Güney Amerika'ya, direkt olarak Kolombiya'ya geldi çünkü birkaç yıl önce buraya gelen amcası onun tek tanıdığıydı. Puerto Colombia'da onu karşılayan amcasıyla buluştu ve birlikte iş kurdular. İşte Yidi ailesi Kolombiya'ya böyle yerleşti. ... Dedem geldiğinde amcası ile seyyar satıcılık yaptılar ve Ciénaga, Fundación, Barranquilla'ya giderlerdi ve daha sonra Barranquilla'da ithal ve yerli ürünler sattıkları bir mağaza açtılar. Zamanla bağımsız hale geldi ve bir parfümeri açtı, daha sonra bir ithal ürünler mağazası, hırdavatçı, dantel mağazası ve daha sonra Güney Amerika'da fermuar üretiminde öncü olan Yidi Sanayi şirketini kurdu⁵. (Name, 2010, s. 20)

Yapılan çokça araştırmadan ve göçmen torunlarının aktardığı anılardan anlaşıldığı üzere Osmanlı göçmenlerinin çoğunluğu ticaretle uğraşmayı tercih etmiş, tarımda ya da fabrikada işçi olarak çalışmayı istememişlerdir. “Bu durumun temel nedeni bu insanların tarım ve sanayi sektöründe bir tecrübelerinin olmaması ve yeni bir yaşama en alt seviyede işçi olarak başlamak istememeleridir.” (Tuncer ve Zengin, 2020, s. 311). Tabi ki bu tercihlerinde küçük ölçekli başlamalarına karşın, ticaretin onlara kazandırabileceği rahat yaşamın ve zengin olma arzusunun da önemli bir etmen olduğu aşikardır.

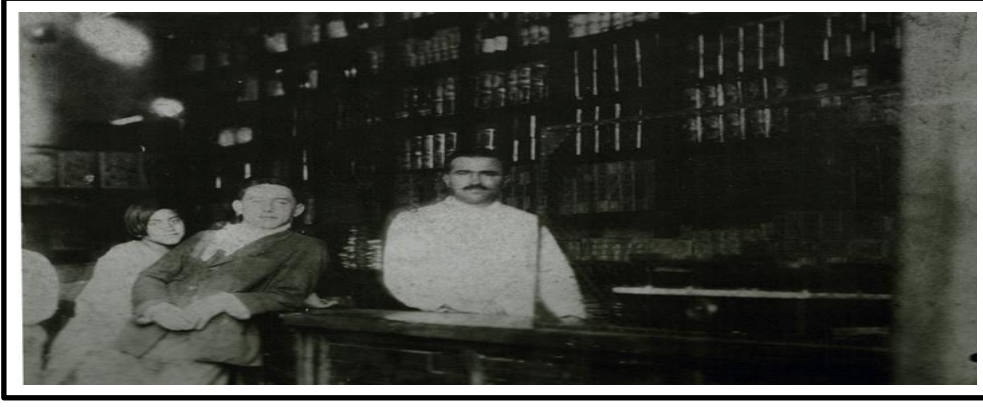
⁵ Bu şirketin güncel bilgisine buradan ulaşılabilir. <http://www.induyidi.com/>

Seyyar satıcılık yapan bu göçmenlerin çoğu ilk etapta genellikle iğne iplik, ucuz ev eşyaları, giysiler, ucuz takılar ya da dini objeler satarlar. Devamında Osmanlılar tarafından açılan dükkânların da büyük çoğunluğunun, her türlü ürünün bulunduğu marketler ya da tuhafiye dükkanları, tekstil mağazaları veya toptancıları olduğunu görmekteyiz. Marketler ve tekstil birçok bölgede Osmanlı göçmenlerinin tekelinde gibidir. Ticaret sahibi Osmanlı göçmenlerin sayısı bazı bölgelerde yerli halktan daha fazladır. Bir süre sonra çarşılarda birçok bölge halk tarafından ‘Türk Sokağı’ olarak adlandırılacaktır. Mejía Bogota’daki ticaret erbabı Osmanlılar için şu ifadeleri belirtmiştir:

20. yüzyılın ortalarında, Bogotá’da ikamet eden Lübnanlılar, o zamanların en önemli yer olan şehir merkezinde faaliyetlerini sürdürüyorlardı. «8. caddeden. 14. caddeye kadar olan bölgeyi, çoğunluğu tekstil ithalatçısı olan Lübnanlı toptancılar işgal etmekteydi». Arapların ticari işlemlerini yürütmek üzere yerleştikleri Cali’deki 12. Cadde, Latin Amerika’da en çok kumaş satılan cadde olarak ünlüydü. (Restrepo Mejía, 2003)

Şekil 7: Sağda, Tezgâhın Arkasındaki Nasser Gabriel Ignácio’ya Ait Renascença Mağazası, Castanhal, Pará, Brezilya- Gabriel Ailesi Koleksiyonu. (Truzzi vd, 2006, s. 17)

Şekil 8: Suriyeli Göçmen Yousef Ale, San Juan ve José Bulvarı'nın Köşesindeki Mağazasında Müşterilerle Poz Verirken (1915 Dolaylarında Arjantin'in Tucuman Eyaleti) – Ana Eustacchio Koleksiyonu. (Truzzi vd, 2006, s. 17)

Tüm bu bilgilerin yanısıra bu göçmenlerin arasında sayıları çok daha az olsa bile hamal, amele ya da işçi olarak çalışanlar ya da arazi sahibi olup tarım ya da hayvancılıkla uğraşanlar, zanaatkarlar da vardır. Yemek işiyle uğraşanlar ve restoran açanlar da vardır. 1904 ve 1914 seneleri arasında Arjantin'e göç etmiş Osmanlı İmparatorluğu vatandaşlarının meslek dağılımları şu şekilde kayda geçmiştir:

Tablo 1: 1904-1914 Seneleri Arasında Arjantin'e Gelmiş Olan Osmanlı Göçmenleri
(Avcı, 2006, s. 26)

Sahib-i san'at- amele	5.000
Seyyar satıcı	15.000
Rençber	35.000
Tacir	10.000

Belgelenen sayılara rağmen kırsal kesimde işçi olarak çalışan göçmenleri kapsayan araştırmaların, Arapların taşra bölgelerinde seyyar satıcılık yaptıklarını görmezden geldiği tarihi incelemelerde belirtilmektedir. Ayrıca araştırmaların şehirlere yerleşen göçmenler arasında sayıca daha büyük olan İtalyan, Portekizli ve İspanyol kökenli göçmenler üzerine yoğunlaştığını görülmektedir. Osmanlı göçmenlerinin konuştukları dil açısından

bu araştırmaların zorluğu ve yerel hükümet tarafından da yeterli desteğin gösterilmediği gözlenmektedir (Klich ve Lesser, 1996, s. 2).

Osmanlı göçmenleri arasında kadınların genellikle erkeklerden daha sonra g   ettikleri ve ‘ev hanımı’ olarak kaydedildikleri bilinmektedir. Ancak onlar da özellikle seyyar ticaret yapan eşlerine yardım etmek için dükkânlara göz kulak olmuş, onlarla birlikte ticaret hayatında varolmuşlardır. Özellikle tuhafıye dükkânlarında aktif olarak kadınların çalıştığı görülmektedir. Ayrıca dikiş-nakiş ve benzeri el işi yapanlar, restoranlarda ya da ziyafet ve etkinlikler için yemek yapanlar da vardır.

Farklı alanlarda çalışsalar da ticaret konusundaki başarıları ile  n salmış olan göçmenler, ilk etapta  arşı ve pazarlarda hâkim olurken daha sonraları birçoğu işlerini büyüterek üretici ve ihracatçı konumlarına geçmiş, böylelikle hem gittikleri ülkenin ekonomisine katkıda bulunmuş hem de orada saygın bir konuma gelmişlerdir. Seyyar satıcılık yaparken dahi ticarete yenilikler getiren Osmanlılar, d kk nlarını a tıktan sonra yükselme yolunda adım adım ilerlemişlerdir. Araştırmacı Luis Fernando Gonz lez Escobar’a göre Kolombiya’daki Osmanlı göçmenlerinin ticaret yapma biçimleri şu şekildedir:

Ana ticari evler gerçek şirketlerdi, çünkü ilaçlar, giysiler, yiyecek ve aletler gibi ürünlerin dağıtımının yanısıra buharlı gemilerle kendi nakliye hatlarını işletiyor ve mum, soda, buz ve hazır beton gibi küçük endüstriler başlatıyorlardı. Faaliyet alanlarının çeşitliliği, başka yerlere para transferlerinin gönderilmesi ile ilgilenen komisyon acentelerini de içeriyordu. (1997, s. 81)

Osmanlı göçmenlerinin çalışkanlıkları, kardeşler, akrabalar ile ortaklıkları ve tutumluluklarının da etkisiyle bu ticari evleri zaman içerisinde fabrikalara ve b y  k şirketlere d n şt renlerin sayısı oldukça fazladır. Bu başarıları, çalışma şekillerinin gittikleri ülkenin halkından farklı oluşuna da bağlıdır. Fabrika sahibi olduktan sonra dahi sorum-

luluklarını ciddiye almaları, sabahın en erken saatinde işlerinin başında olmaları ve mütevazı hayatlarından vazgeçmemeleri takdir toplayan davranışları arasındadır. Bahse konu göçmenlerin geliştirdikleri ticari hayatlarını belgeleyen çok sayıda tarihî belge mevcuttur. Aşağıdaki tabloda gösterilen Kolombiya'nın Caribe ve Atrato bölgelerindeki tanınmış Osmanlı göçmeni tüccarlarından bazıları şu şekildedir:

Tablo 2: 1902- 1926 Yılları Arasında Kolombiya'nın Caribe ve Atrato Bölgelerindeki Tanınmış Osmanlı Göçmeni Tüccarlarından Bazıları (Rhenals Doria, 2013, s. 151)

MÜESSESE ADI	HİSSE SAHİPLERİ	YIL VE YER	FAALİYETLERİ
Antonio Haydar	Antonio ve Simón	1902. Cartagena	İthalat, ticaret ve havale
Melluk Kardeşler	Basilio, Antonio, Camilo ve Luís	1904. Cartagena, Quibdo, Cereté, Lorica, Montería.	İthalat, ihracat, ticaret, madencilik
D&N Bechara	David ve Nicolás	1910 Cartagena	Ticaret ve komisyonlar
Betar Kardeşler	-----	1911 Cartagena	Ayakkabı fabrikası
Name H. Morad	İbíd.	1905. Cartagena ve Lorica	Ticaret, nehir taşımacılığı, tarım ve hayvancılık.
Morad & Char	Name Morad ve Nicolás Char.	1926. Cartagena ve Lorica	Ticaret, Komisyon ve Ülke meyvelerinin alım satımı.

Latin Amerika ticaret hayatında başarılı olan Osmanlı göçmenlerine en güzel örnek de şüphesiz dünyanın en zengin iş adamlarından biri olan Lübnan asıllı Meksikalı iş adamı Carlos Slim Helú'dur (1940). 2001 senesinde dünyanın en zengin insanı olan Slim, Amerikan Forbes dergisinin en zenginler listesinde 2010 ve 2011 yıllarında da birinciliği elde etmiştir. Telekomünikasyon sektöründe Telmex ve América Móvil şirketlerinin sahibi olan ve daha birçok ortaklıları bulunan Slim'in hayat hikâyesi çoğunlukla ticaretle uğraşıp başarılı olan Osmanlı göçmenlerine önemli bir örnek niteliğindedir. "1902 yılında, 14 yaşında iken, Osmanlı ordusuna katılmamak ve önceden gitmiş olan kardeşlerinin peşinden gitmek için Meksika'ya göç eden babası Yusuf Selim Haddad (Julián Slim Haddad) öncelikle kardeşi ile *La Estrella del Oriente* (Doğunun Yıldızı) isimli küçük bir dükkân açmıştır." (Jacobs Barquet, 2016, ss. 54-55). Daha sonra emlakçılık da yapmaya başlayan Haddad zaman içinde işlerini büyütmüş ve önemli bir konuma gelmiştir. Carlos Slim babasından edindiği ticaret öğretileri sayesinde bugünkü servetine kavuşmuştur. Osmanlı göçmenlerinin bahsedilen genel yaşam biçimlerinin bir göstergesi niteliğinde Slim'in de mütevazı bir yaşam sürdüğü düşünülmektedir. Dünyanın en zengin adamı seçildiği yıllarda dahi sıradan bir evde oturmayı, kendi arabasını kendi kullanmayı tercih ettiği ve disiplinli çalışma hayatından vazgeçmediği bilinmektedir.

1.2.4.Latin Amerika Siyasi Tarihinde Osmanlılar

Zaman içinde bulundukları ülkenin yadsınamaz ve hatta vazgeçilmez bir parçası haline gelen Osmanlılar, geliştirdikleri ekonomik durumları ve devam eden nesillerin aldıkları iyi eğitimler sayesinde toplumda söz sahibi olabilecek konumlara da gelmişlerdir. Adı anılan göçmenler gittikleri ülkeye uyum sağlamalarının, halk ile kaynaşıp iyi ilişkiler kurmalarının da etkisiyle siyasi hayatın içinde de yer almışlar ve belediye başkanlığından devlet başkanlığına kadar çok çeşitli önemli görevlere gelmişlerdir. Çoğunluğu Suriye, Lübnan ve Filistin asıllı Araplardan oluşan Osmanlı göçmenlerinin çocukları ve torunları, toplum içinde var olduklarının en büyük ispatı olarak Latin Amerika Siyasi tarihine isimlerini yazdırmış ve yazdırmaya devam etmektedirler. Özellikle Osmanlı göçmenlerinin ekonomik zaferleriyle ön plana çıkmaları küçük şehirlerde ve kırsal alanlarda siyasi hayata katılmalarına vesile olmuştur. “Arjantin’de 1919 ve 1930 arasında hepsi kırsal bölgelerden, dört meclis üyesi, üç belediye başkanı ve üç il milletvekilinden oluşan on Arap siyasetçi vardır.” (Akmir 2001, akt. Bahajin, 2008, s. 762).

Kolombiya da Osmanlı göçmenlerinin politikada aktif rol aldıkları ülkelerden biri olmuştur. Kolombiya için bu anlamdaki en önemli isim Gabriel Turbay’dır (1901-1947). Suriye Asıllı bir Osmanlı göçmeni ailenin çocuğu olarak Kolombiya’da doğan Turbay, 1930’larda Kolombiya Senato Başkanı ve Dışişleri Bakanı olarak görev yapmıştır. 1939’dan 1945’e kadar Kolombiya’nın ABD Büyükelçisi olan Turbay, 1946’da Devlet Başkanı adayı olmuş ancak seçilememiştir. İleride oğlu bu göreve seçilecektir. Kolombiyalı politikacı Alejandro Galvis Galvis’e neden Gabriel Turbay’ın adaylığı konusunda ısrar ettiği sorulduğunda, verdiği cevap Osmanlı göçmenlerinin topluma sağladıkları uyumun göstergesi niteliğindedir: “Çünkü o da benim gibi bir Santanderli ve Aquileo Parra

zamanından beri bölgemizden bir başkanımız olmadı” (Galvis, 1975, s. 518 akt. Fawcett ve Posada Carbó, 1992, s. 3).

Latin Amerika’nın farklı ülkelerinde siyasi hayatın bir parçası olan çok sayıda Osmanlı göçmeni arasında yer alan diğer önemli isimler; 1979-1984 yılları arasında El Salvador Hükümet Kurulu Başkanı olan Jaime Abdul Gutiérrez, 60’lı yıllarda Venezuela Kongre Başkanlığı yapan Jorge Dáger Menessa, eski Paraguay Dışişleri Bakanı Leila Rachid (2003-2006), eski Belize Dışişleri Bakanı Said Mussa (1998-2008), eski Küba Dışişleri Bakanı Raúl Roa Courty (García) (1959- 1976), eski Kolombiya Tarım Bakanı Gustavo Dáger Chadid (1980-1981), eski Venezuela Yargıtay Başkanı Pedro Alid Zoppi, eski Arjantin Jandarma Genel Komutanı Tima Masumechi’dir (Kutlu, 2005, s. 127)

Osmanlı göçmeni ve torunları arasında en önemli görev sayılan Devlet Başkanlığı makamına gelen şahıslar aşağıda görülmektedir:

1. Plutarco Elías Calles: ‘El Turco’ lakaplı Meksikalı general ve siyasetçi.

1924-1928 yılları arasında Meksika Devlet Başkanı olan Calles, 1910 yılında gerçekleşen Meksika Devrimi sonrasında ülkede yapmış olduğu reformlardan dolayı ‘Devrimin Büyük Şefi’ olarak adlandırılmıştır. Kökeni ile ilgili olarak, Suriyeli olduğu ya da Müslüman olduğu gibi söylentiler olmasından dolayı Latin Amerika’da tüm Ortadoğu kökenlilere olduğu gibi Calles’e de ‘El Turco’ lakabı verilmiştir (Krauze, 1995, ss. 45-46 akt. Usta, 2013, s. 49).

2. Julio César Turbay Ayala: Kolombiyalı siyasetçi ve diplomat. 1978-1982 yılları arasında Kolombiya Cumhurbaşkanlığı görevinde bulunmuştur. Kolombiya’nın 25. Cumhurbaşkanıdır. Babası Lübnan kökenli, annesi ise Kolombiyalıdır. Turbay, aynı zamanda XIX. yüzyılın başlarında Osmanlı İmparatorluğu’ndan Kolombiya’ya göç etmiş diplomat ve General José Antonio Turbay’ın ikinci dereceden kuzenidir.

3. **Jacuba Mahlutar Azar:** Lübnan kökenli Dominikli siyasetçi. 1978'den 1982'e kadar Dominik Cumhuriyet Başkan Yardımcısı olarak görev yapmıştır. Azar, Antonio Guzmán'ın ölümünden sonra 4 Temmuz- 15 Ağustos 1982 tarihleri arasındaki geçiş döneminde Devlet Başkanlığı görevini üstlenmiştir. 1982-1986 yılları arasında Dominik Cumhuriyeti Senato Başkanı olarak siyasi hayatına devam etmiştir.
4. **Carlos (Saúl) Menem:** 'El Turco' lakaplı Arjantinli siyasetçi. 1989-1999 yılları arasında Arjantin Devlet Başkanı olarak görev yapmıştır. Menem'in ailesi 1910 yılında Arjantine göç etmiş Suriye kökenli ve Müslüman Osmanlı vatandaşlarıdır.
5. **Carlos Flores Facussé:** Filistin kökenli mühendis, siyasetçi, profesör ve işletmecidir. Facussé 1994-1997 yılları arasında Honduras Ulusal Kongre başkanlığı, 1998-2002 yılları arasında ise Honduras Devlet Başkanlığı yapmıştır.
6. **Abdalá Bucaram:** Lübnan kökenli Ekvatorlu siyasetçi ve avukat. 10 Ağustos 1996'dan 6 Şubat 1997'e kadar Devlet Başkanlığı yapmıştır.
7. **Jamil Muhuad:** Lübnan kökenli Ekvatorlu siyasetçi ve avukat. 1998-2000 yılları arasında Ekvator Devlet Başkanlığı yapmıştır.
8. **Elías Antonio Saca:** Filistin kökenli, El Salvadorlu siyasetçi. 2004-2009 yılları arasında El Salvador Devlet Başkanlığı yapmıştır. Saca'nın ailesi XX. yüzyılın başlarında El Salvador'a göç etmiştir.
9. **Mario Abdo Benítez:** Lübnan kökenli Paraguaylı siyasetçi. 15 Ağustos 2018'den beri Paraguay Devlet Başkanlığı görevindedir.

10. **Nayip Bukele:** Filistin kökenli El Salvadorlu siyasetçi ve iş adamı. El

Salvador'un 2019 yılından itibaren Devlet Başkanı görevindedir. Bukele'nin ailesi XX. yüzyılın başlarında El Salvador'a göç eden Müslüman bir ailedir ve babası imam ve ünlü bir iş adamıdır.

11. **Luis Abinader:** Lübnan kökenli Dominikli siyasetçi, ekonomist ve iş adamı. 2020 seçimlerinde Devlet Başkanlığı'na getirilmiştir.

1.2.5.Latin Amerika Ülkelerinde Osmanlılar Tarafından Yapılan Eserler

Göç ettikleri ülkelere uyum sağlamış ve toplumda önemli konuma gelmiş Osmanlı göçmenleri yaptıkları işlerle ekonomiye ve ülke gelişimine katkılarının yanında bazı şehirlerde önemli eserler de yaptırmışlardır. Onları kucaklayan ülkelere bir minnet göstergesi de olan bu eserler aynı zamanda yaşadıkları toplumun güçlü bir parçası olduklarının kanıtı niteliğindedir.

Bu eserlerden en dikkat çekici olan şüphesiz Meksiko Şehri'ndeki Saat Kulesidir. Osmanlı Saati olarak anılan eser 1910 yılında Meksika'da yaşayan Lübnan asıllı Osmanlı topluluğu tarafından yaptırılmıştır. Meksika'nın bağımsızlığının yüzüncü yılında bu topluluk tarafından ülkeye armağan edilmiştir (Zidane, 1995- 1996, s. 16). Dönemin Cumhurbaşkanı Porfirio Díaz (1830-1915) tarafından kabul edilen ve açılışı yapılan eser ile Osmanlılar Meksika'nın ev sahipliğine teşekkürlerini sunmuşlardır.

Şekil 9: Saat Kulesinin Üzerindeki Yazı
(Osmanlı Topluluğu -Meksika'ya- Eylül 1910)
(mexicodesconocido.com.mx)

Şekil 10: Saat Kulesinin Açılış Günü
(mexicodesconocido.com.mx)

Meksika ulusal kalkanı, Türkiye hilali ve Lübnan sediri olarak üç ülkenin bayraklarının sembollerini içeren saat Meksika'nın başkenti Meksiko Şehri'nde 111 yıldır Meksikalılara saati göstermektedir.

Şekil 11: Meksiko'nun Tarihi Merkezindeki Venustiano Carranza ve Bolivar Sokaklarının Oluşturduğu Meydanda Bulunan Osmanlı Saatinin Güncel Görüntüsü (www.eluniversal.com)

Şili'nin başkenti Santiago'da 1912 yılında Osmanlı göçmenleri tarafından Manuel Rodriguez onuruna bir anıt (Monumento de la colonia otomana en honor a Manuel Rodriguez) yaptırılmıştır. Ancak heykeltıraşı başarısız bulunan, basın ve halk tarafından eleştirilen eserin önce yeri değiştirilmiş, daha sonra da kaybolmuştur. Bir diğer eser de Şili'deki Suriye Topluluğu Monolitidir. 1943 yılında yapılan eser betondandır ve bronz plakadan oluşmaktadır (Cataldo Araya, 2017, s. 311). Rancagua şehrinin kuruluşunun 200. Yılı'nı kutlamak için yaptırılmıştır. Üzerinde "Suriye Topluluğundan, kuruluşunun iki yüzüncü yılındaki kahraman şehir Rancagua'ya" yazmaktadır.

Şekil 12: Suriyeli Topluluğu Monoliti -Şili (2017, s. 311) Şekil 13: Suriyeli Topluluğu Monoliti
Üzerindeki Plaka (2017, s. 311)

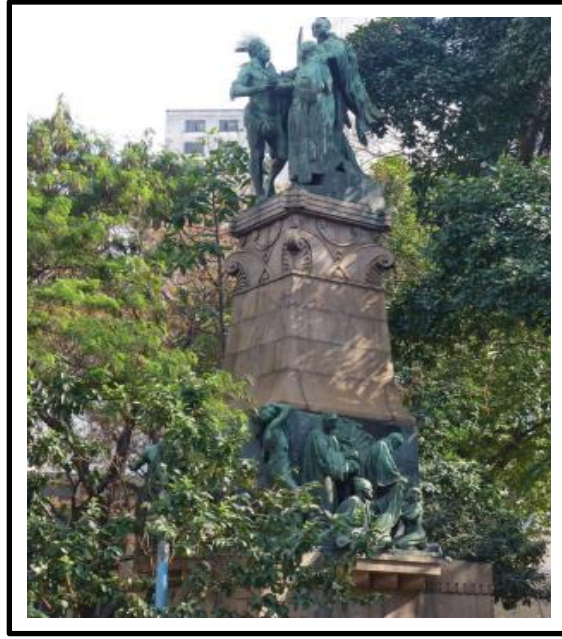
Kolombiya'nın Barranquilla şehrindeki Özgürlük Anıtı da (Monumento a la Libertad) bağımsızlığının 100. yılında, 20 Haziran 1910'da oradaki Suriye Topluluğu tarafından yaptırılmıştır. İlk olarak Centenario Parkında konumlandırılan anıt daha sonra yeri değiştirilerek San José Meydanına alınmıştır (Osta Lefranc, 2019, s.55). Anıtın üzerinde İspanyolca ve Arapça olarak “Suriyeli Topluluğundan Kolombiya'nın atalarına, siyasi özgürlüğünün ilk 100. Yılında uluslararası dostluğumuzun kanıtı olarak özgürlük için” yazar.

Şekil 14: Özgürlük Anıtı (Monumento a la Libertad), Barranquilla, Kolombiya (2019, s. 57)

Brezilya'nın Sao Paulo şehrindeki Suriye-Lübnan Dostluk Anıtı 1922 yılında Brezilya'nın bağımsızlığının 100. yıldönümü onuruna ülkedeki Arapça konuşan diaspora

topluluğu tarafından yaptırılmıştır. Anıt, bu topluluğunun ÷lkedeki varlığını ön plana çıkarırken, toplu göçmen kimliğinin görünmesinde de kilit bir rol oynadığı düşün÷lebilir (Wolf, 2017, s. 122).

Şekil 15: Suriye-Lübnan Dostluk Anıtı, Sao Paolo (Wolf, 2017, s. 122)

Arjantin'in başkenti Buenos Aires'te de 1913 yılında ÷lkedeki Suriye topluluğu tarafından bir anıt yaptırılır. Suriyelilerden Arjantin Ulusuna Anıt (Monumento de los Sirios a la Nación Argentina) isimli eser bugün Leandro Alem bulvarı olarak bilinen Paseo de Julio'da küçük bir meydanda bulunur.

Şekil 16: Suriyelilerden Arjantin Ulusuna Anıt (Monumento de los Sirios a la Nación Argentina), 2016'da Caroline Olivia M. Wolf tarafından çekilmiş fotoğrafı (Wolf, 2017, s. 148)

Dominik Cumhuriyeti başkenti Santo Domingo'da ABD kuvvetlerinin sekiz yıllık askeri işgalden sonra ülkeyi terk ettiği tarih olan 12 Temmuz 1924'ü anmak için Arap topluluğu tarafından Zafer Kemer (Arco de Triunfo) yaptırılmıştır.

Şekil 17: Zafer Kemer (Suriye Topluluğundan Dominik Cumhuriyeti'ne) (Arco de Triunfo- La Colonia Siria a La República Dominicana), (Castillo Pichardo, 2018)

1.2.5.Latin Amerika Ülkelerinde Mehcer Edebiyatı

Mehcer Edebiyatı, XIX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Kuzey ve Güney Amerika'ya göç eden Araplar tarafından geliştirilen edebiyata verilen addır. Sözlükte “göç edilen yer” mânasına gelen **mehcer**, başta Lübnan olmak üzere Suriye, Filistin ve Ürdün'den göç eden Araplar'ın Kuzey ve Güney Amerika'da ikamet ettikleri yerlere verilen addır. Mehcer edebiyatı (edebu'l-mehcer), Araplar'ın Amerika kıtasında temsil ettikleri Arap edebiyatı için kullanılan bir tabir olmuştur. Güney ve Kuzey Amerika mehcer edebiyatları arasında hem içerik hem şekil bakımından farklılık vardır.

1900 yılında Lübnanlı bazı gençler tarafından Brezilya'nın Sao Paulo şehrinde Rivâku'l-Maarî adlı bir dernek kuruldu ve Yeni Dünya'da çıkan ilk şiir kitabı kabul edilen Kayser Ma'lûf'un Tezkârü'l-muhâcir adlı divanını yayımlandı (Sao Paulo 1905). Naûm Lebekî'nin önderliğini yaptığı derneğin faaliyetleri, onun Osmanlı Devleti'nde II. Meşrutiyet'in ilânından sonra Lübnan'a dönüşüyle yavaşladı, ardından da sona erdi (Yazıcı, 2003, s. 365). Güney Amerika mehcer grubunun Endülüs edebiyatına yaklaşmasında, İspanya ile sıkı bağları bulunan halklarla birlikte olmasının ve kadîm Endülüs dönemini yâd eden bazı İspanyol şairleriyle irtibat kurmasının önemli rolü vardır. Mehcer edip ve şairleri uzak yerlerden Endülüs'e gelip burada büyük bir devlet kuran, ayrıca şiirde yenilikler meydana getiren Endülüs Arapları ile aralarında bir benzerlik görüyorlardı. Endülüs döneminde ortaya çıkan halk şiiri türlerinden olan *müveşşahlar* gibi onların şiiri de yeni bir dönem başlatmıştır. Endülüs'te müveşşahları *zeceller* (halk diliyle söylenmiş, gramer kurallarına fazla uyulmayan bir şiir türü) takip ettiği gibi özellikle Güney Amerika mehcer edebiyatında şiir ve nesrin ardından zecel gelmiştir. Mehcer edebiyatının zecel prensi diye bilinen Selîm Lutfullah, el-Burcu'l-ahdar (1953) adlı zecel divanının şairi Yûsuf Es'ad Gānim, Selîm Nâdir ve Ni'met Kâzân bu tür şiirde başarılı eserler vermiştir. Fevzî Ma'lûf'un Eġāni'l-Endelûs (Dîvân Fevzî el-Ma'lûf [Dâru Reyhânî], 1957, s. 84-118) adlı eseri müveşşah tarzı şiirlerini kapsar. Endülüs izleri Fevzî Ma'lûf'un sadece şiirinde değil İbn Hâmid (Sukûtu Gırnâta) (1952) adlı tiyatro eserinde de görülür. İlyâs Ferhâd, "Tahiyyetu'l-Endelus" adlı müveşşahından sonra hep fasih Arapça ile şiir yazmıştır. İlk eseri olan er-Rubâ'ıyyât'ında (Sao Paulo 1925) toplumun dinî, siyasî ve içtimai bölünmelerine, ayrıca dinî âdet ve geleneklerine karşı fikirlerini dile getirmiştir (Yazıcı, 2003, 366).

Güney Amerika mehcer edebiyatı ulusal problemlerle ilgilenmekteydi. Bu edebiyat daha çok şiirle uğraşmış, bunun yanında hikâye ve roman türünde de eserler vermiştir. Antuan Enis Şekûr'un *Mine'l-mehd ile 'l-lahd* adlı romanı psikolojik tahlilleriyle dikkat

çeker. Sadece mehcere edebiyatında değil Arap dünyasında da önemli bir yeri olan Nezîr Zeytûn'un *Zunûbu'l-âbâ* adlı eseri ve tercüme romanları, Şükrullah el-Curr'un *eş-Şebhu'l-ebyaz* (Beyrut 1964), *Cuzûru'l-hatî'e* adlı romanları ve İlyâs Kunsul'ün özellikle *Fî Mehebbi'r-rîh* adlı romanı Güney Amerika mehcere edebiyatının belli başlı çalışmaları arasında yer alır. Tefîk Zaûn'un *Zikru'l-hicre* adlı eseri (Sao Paulo 1945) Güney Amerika mehcere edebiyatını kapsamlı bir şekilde anlatmaktadır (2003, s. 366).

2.BÖLÜM: ÇAĞDAŞ LATİN AMERİKA ROMANINDA 'LOS TURCOS' KAVRAMI

2.1. ANA LİMANLAR BÖLGESİ ÇAĞDAŞ ROMANINDA 'LOS TURCOS' KAVRAMI

Ana limanlar bölgesi bu tezin müellifi ve danışmanı tarafından ortaya konulan bir kavram olup esas itibarıyla Güney Amerika'nın doğusundaki önemli limanlara işaret etmektedir. Bu tür limanlardan ilk akla gelenler hiç şüphesiz Arjantin'in başkenti Buenos Aires'in limanı ve Brezilya'da Rio de Janeiro Limanıdır. XIX. Yüzyılda ve hatta XX. yüzyılın ilk yarısında bu limanlar Osmanlı göçünün çoğunlukla yöneldiği ana toplanma merkezlerini teşkil etmişlerdir. Birçok Latin Amerika ülkesine yönelen göç dalgalarının ilk ve ortak adresi, kıta üzerindeki başlangıç noktası hep bu limanlar olmuştur. Bu itibarla *los turcos* (Türkler) kavramının kıtaya varış noktası da bu limanlar olmuş, kıtada mukim batılı göçmenler, yerliler, melezler ve criollolar ilk Türk imgesini bu limanlara varan göçmenler aracılığıyla tanımışlardır.

Los turcos kavramının bahsi geçen ülkelerin kültürel ve sosyal yaşamlarına yansımalarını analiz etmek için; Brezilya'da Jorge Amado'nun *Amerika'nın Türkler Tarafından Keşfi*, *Tarçın Kokulu Kız*, *Tereza Batista Savaş Yorgunu* isimli romanları ve Arjantin'de Leopoldo Marechal'in *Adán Buenosayres* adlı romanı incelenmiştir.

Bir göçmen ülkesi olarak da tanımlanabilecek Arjantin, tarihinin muhtemelen en büyük göçünü 1870-1929 yılları arasında yaşamıştır. Çoğunluğu 20-35 yaşları arasındaki genç erkeklerden meydana gelen bu geniş katılımın sonucunda ülke nüfusu 1.800.000'den 12.000.000'a ulaşmıştır (Atakan, 2012, s. 3). Göç, Río de la Plata nüfusunun çoğunluğunu oluşturmuş ve aynı zamanda bölgenin gelişimine de katkıda bulunmuştur. Daha önce de bahsedildiği gibi 1880'lerden I. Dünya Savaşı'na kadar olan sürede yaklaşık 150.000 Osmanlı vatandaşı Arjantin'e göç etmiştir (Temel, 2004, ss. 10-11). Osmanlılar çoğunlukla Arjantin'de ilk etapta seyyar satıcılıkla uğraşmışlardır. Bahsi geçen göçmenlerin sayılarının çokluğu ve bu tür bir mesleğin ülkeye bir katkısının bulunmadığı iddiasıyla zaman zaman dışlanmaya maruz kalmışlardır. Ülkeye girişlerini engelleyecek özel bir önlem olmamasına rağmen, yetkililerin ve basının argümanlarıyla Türklerle karşı bir reddedişin de olduğu gözlemlenmektedir. Örneğin, "1899'da Göçmenlik Genel Müdürü Juan Alsina, Arap göçünü sınırlaması için Hükümete çağrıda bulunmuştur" (Alsina, 1900, s. 85, akt. Akmir, 1991, s. 238). 1992 yılında yapılan bir kamuoyu araştırması, başkent ve diğer eyaletlerde yapılan 1.900 röportaj ve görüşmeler, Arapların Arjantin'de en az entegre olmuş topluluk olduğunu ortaya koymuştur. Röportajların % 40'ı da Arapların tamamen soyutlanmış bir topluluk olduğunu göstermiştir (Klich ve Lesser, 1996, s. 2).

Temel'e göre; Brezilya'ya 1850-1940 yılları arasında 105.000 vatandaş göç etmiştir (2004, s. 11). Osmanlı göçmenlerinin anılan dönemde büyük bir etkiye sahip olmaları, bazı entelektüellerin, devlet adamlarının çeşitli sebeplerle Doğu'yu ziyaret etmesine neden olmuştur. "Bu devlet adamlarından biri de 1877-1878 yılları arasında Filistin, Suriye ve Lübnan'ı ziyaret eden Brezilya İmparatoru II. Don Pedro'dur (1825-1891) ve Arap dilini iyi konuştuğu ve yazdığı söylenmektedir ki bu da ülkesinde yaşayan Araplarla daha önceki ilişkisini göstermektedir." (Bahajin, 2008, s. 745). Hasan Türüdü, "bu ziyaretin Avrupa'ya yapılan bir seyahat çerçevesinde gerçekleştiğini ve inançlı bir Katolik

olan İmparator'un ülkemize gelmekteki başlıca gayesinin kutsal toprakları görmek olduğunu" vurgulamıştır (1976, ss. 68-69, akt., Kutlu, 2012, s. 33).

Çoğunlukla Lübnan ve Suriye'den göç eden Arapların en çok tercih ettikleri meslek ticaret olsa da tarımla uğraşanlar ya da farklı sektörlerde çalışanlar da olmuştur. Osmanlı göçmenlerinin Brezilya'daki durumlarını araştırmacı Paulo Gabriel Hilu da Rocha Pinto şu şekilde yorumlamıştır:

Çok sayıda Arap göçmenin Brezilya'ya gelişi 1880 civarında başladı.

Bu ilk göçmenler çoğunlukla Ortadoğu'daki Arap ülkelerinden, özellikle Lübnan, Suriye ve Filistin'den gelen Hristiyanlar idi. Ticaret ve seyyar satıcılar aracılığıyla Brezilya'da hem şehirlerde hem de kırsal alanlarda önemli bir ekonomik konum edinmeye başladılar. Varlıkları ve ticari ağları, Amazon'un bazı bölgeleri gibi kıtanın uzak bölgelerinin ulusal ekonomisine entegre olmalarını sağladı. Avrupalı olmayan kökenleri Brezilyalı seçkinlerin düşmanlığını uyandırır da 1930'lar ve 1940'lar arasında en azından temelde, onlara karşı gösterilen ayrımcılık ve ırkçılığın üstesinden gelmeyi başardılar. (2009, s. 191)

2.1.1. Jorge Amado (Brezilya)

Jorge Amado

Jorge Amado tam adıyla Jorge Leal Amado de Faria, Brezilya ve Latin Amerika'nın en tanınmış yazarlarından biridir. 10 Ağustos 1912'de Bahia eyaletine bağlı Itabuna şehrinin Ferradas kasabasında ailesinin sahip olduğu bir kakao plantasyonu olan Auricídia Çiftliği'nde dünyaya gelmiştir (www.jorgeamado.org.br). Çocukluğunun geçtiği Ilheus kenti ve lise öğrenimini gördüğü Salvador, ileride çokça romanlarına konu olacaktır. Lise döneminde gazetelerde çalışmaya ve edebi hayata katılmaya başlar. Üni-

versitede hukuk eğitimi gören Amado ülkesinin siyasi hayatında da sol kesimde aktif olarak rol alır. Amado, 1945'te Brezilya Komünist Partisinin temsilcisi olarak Ulusal Kurucu Meclis'e seçilir. Uzun yıllar sürgün hayatı yaşamasına sebep olan siyasi yaşamına 1955'te son verir. 2001 yılında Salvador de Bahia'da vefat eder.

Romanlarında toplumsal gerçekçiliği ön plana çıkaran yazarın, *Doña Flor Y Sus Dos Maridos* (*Doña Flor ve İki Kocası*), *Tarçın Kokulu Kız* ve *Mucizeler Dükkânı* tüm dünyada en çok tanınan eserleri arasındadır. Amado, anneannesinin bir yerli ve büyük dedesinin zenci olduğunu ve bu sebepten kendini Latinden çok zenci gibi hissettiğini itiraf etmiştir (www.escriitores.org). Belki de bu sebeptendir ki toplumdaki farklar her zaman ilgisini çekmiş ve göçmen olgusuna romanlarında sıklıkla yer vermiştir.

2.1.1.1. Amerika'nın Türkler Tarafından Keşfi Romanında Osmanlılar

Jorge Amado birçok eserinde olduğu gibi bu romanında da gerçeklikle kurgusal karakter ve konuları harmanlayıp okuyucuya döneme ait fikirleri usta bir anlatımla sunmaktadır. Yirminci yüzyılın başlarında para kazanmak ya da serüven yaşamak maksadıyla gemilere binip Latin Amerika'nın farklı ülkelerine yerleşen Osmanlı vatandaşları, 1994 yılında yayımlanan bu modernist romanda da hikâyenin baş kahramanları olarak karşımıza çıkar. Roman, Suriyeli Jamil Bichara ve Lübnanlı Raduan Murad'ın gönül işleri, çapkınlıkları ve başlarından geçen ilginç olaylar üzerinden Osmanlıların Latin Amerika'daki göçmenlikleri ve toplumdaki varoluşları hakkında bize derin gözlemler sunar.

Yazar romanda Osmanlıların Latin Amerika maceralarını şu şekilde yorumlar: “İber yarımadağı-gerek İspanyol gerekse Portekizli-tarihçilerin söylediklerine bakılırsa, Amerika'nın Türkler (...Araplar) tarafından keşfi çok sonradan, oldukça yeni bir tarihte gerçekleşti; bu tarih, yüzyılımızın öncesine uzanmıyor” (Amado, 1993, s. 9). Yazar, Osmanlı göçmenlerinin başlarından geçenleri anlatarak Latin Amerika topraklarının farklı milletler tarafından, farklı yollarla nasıl keşfedildiğini okurlara sunar. Farklı ırkların,

farklı kültürlerin bu toplumda yarattığı çeşitliliği, melezleşmeyi ve gelişimi de anlatır. Osmanlıların Brezilya toplumu içindeki var oluşu yazar tarafından şu şekilde ifade edilmiştir:

Ortadoğu'dan gelen bu ilk göçmenler Osmanlı İmparatorluğu belgelerini taşıyorlardı: İşte bu yüzden bugün bile Türk diye adlandırılıyor bu topluluk, bir sürü başka halk topluluğuyla birlikte, karışarak, Brezilya halkının oluşmasına katkıda bulunmuş ve hala bulunmakta olan o dü-rüst yiğit Türk topluluğu. (Amado, 1993, s. 13)

Raduan Murad ve genç Jamil Bichara, Osmanlı topraklarından çıkıp Latin Ame-rika'ya doğru yol aldıkları gemide tanışıp dost olurlar. Amado'nun Raduan ve Jamil'in Latin Amerika'ya göçlerini keşif olarak adlandırmasının bir nedeni anılan göçmenlerin gittikleri bu bölgenin henüz yeni yeni gelişen bir yerleşim bölgesi olmasındandır. Ba-hia'nın Osmanlı göçmenlerinin vardığı zamanki durumu ve gelişimi romanda şu ifade-lerle anlatılmaktadır:

Genç Jamil Bichara ile bilgin Raduan Murad'ı taşıyan gemi Kolomb'un karavelalarının o kahramanca başarılarından dört yüz on bir yıl sonra, 1903 yılı ekim ayında Bahia'ya yanaştı. Karaya çıkma bir keşiften, bir fetihten aşağı kalmamıştı, çünkü içinde yaşam savaşına atıldıkları Ba-hia eyaletinin güney toprakları o zamanlar balta girmemiş ormanlarla kaplıydı. Burada ekip biçmeye, ev yapmaya ancak başlanıyordu. Al-baylarla eli silahlı Jagunço'lar toprak elde etmek, dünyanın kakao ye-tiştirmeye en elverişli toprağını ele geçirmek için birbirlerini öldürüyor-lardı. (Amado, 1993, s.13)

Genç Jamil, yolculuk boyunca Raduan'ın zekasına, poker masasındaki kurnazlı-ğına, Ömer Hayyam'dan şiirler okumasına hayran kalır. Kumar oynamayı seven, kültürlü ve çok ince biri olan Raduan bu zekâsı ile şans oyunlarından para kazanma yolunu seçer. Zekasından ötürü ona sık sık 'hoca' derler. Çalışkan ve gözüpek bir genç olan Jamil ise

büyük ormanın yolunu tutar. Jamil, “Fırat’ın ovalarında büyümüş bir Ortadoğulu; sadece dövüşten tat almak, bunda yaşamın tadını duymak için birbirleriyle çarpışan kabilelerin o doğal yiğitliği kendisine geçmiş” (Amado, 1993, s. 17) bir genç olarak karşımıza çıkar. Görüldüğü üzere yazar kahramanları bize tanıtırken sadece onlardan değil atalarından da övgü ile bahsetmektedir. Hiç bitmeyen dostluklarına şahit olduğumuz bu iki göçmenin birbirinden tamamen zıt karakterlere sahip olmaları dışında köklerinden gelen farklılıkların olduğunu da görmekteyiz. Bahsi geçen göçmenler Amado’nun deyiimiyle “hem kardeş hem düşman iki uyruk” (Amado, 1993, s. 18) olan Suriyeli ve Lübnanlı iki kişidir. Jamil henüz otuz yaşına basmamış Müslüman bir genç, Raduan ise kırk yaşında Hristiyan bir adamdır. Birbirlerine uzak kentlerde yaşarlar ama asla kopmazlar. En büyük ortak noktaları ise kadınların gözdesi olmalarıdır.

Jamil, Itabuna kentinde, hemen hemen her çeşit malı sattığı, arkasını ev olarak kullandığı ‘Itaguassu Pazarı’ isimli küçük bir dükkâna sahiptir. Ayda bir bu dükkâna mal almak, dinlenmek ve kentin eğlence mekanlarında vakit geçirmek için Raduana’nın yanına gider. Sohbet eden, eğlenen birlikte kabarelere ve meyhanelere giden, içen, çapkınlık yapan bu iki dostun buluşması adeta bir bayrama dönüşür.

Hikâyedeki bir diğer Osmanlı göçmeni ise İbrahim Jafet’tir. O dönemler eşsiz bir iş olarak görülen tuhafiyecilik işi yapmaktadır. Varlıklı bir adamdır. Çok âşık olduğu karısı, dükkânı çekip çeviren, müşterilerle kurduğu iyi diyaloglar sayesinde kazancı hep yüksek tutan güzeller güzeli bir kadındır. Onun vefatından sonra İbrahim çok mutsuz olur ve zamanla işleri de kötüye gitmeye başlar. Dükkânla artık kızları ilgilenmektedir. Kızlar tezgâhta annelerinin yerini alırlar almasına ama, otoriter annenin yokluğunu fırsat bilip, mallar ve müşterilerden çok çapkınlıkla meşgul olmaya başlarlar. Dört kızdan üçü evlenir. Ama bu kızlardan hiçbiri babalarının arzu ettiği gibi Osmanlı göçmenlerini, yani “ticareti seven, ticarete yakın bir Doğu kökenliyi” (Amado, 1993, s. 33) seçmez. Jamila, kakao işletmeleri olan varlıklı bir adamla evlenir. Samira bir telgraf memuru ile, Farida

ise bir terzi çırağı olan Alfeu ile evlenir. Alfeu da ‘Ucuzluk Pazarı’ isimli tuhafiyede dükkânında tezgâhın başına geçer. Ancak iyi niyetli olmasına karşın ticaret becerisi olmadığı için işlerin kötüye gitmesine engel olamaz. En büyük kızı Adma ise; dükkândaki işlerden çok ev ve ailenin yönetimini ele alır. Kız kardeşleri gibi güzel olmayan ama erdemli ve akıllı olan Adma, annesinin otoriter yapısına, Raduan’ın deyimiyle ‘Hükümdar’ tavrına sahiptir. Ama Raduan onu ‘erkek Fatma’ olarak tanımlar.

Adma annesinin ölümünden sonra onu bir gün rüyasında görür ve ailesinin sorumsuz davranışlarından dolayı ruhunun boşlukta gezindiğini öğrenir. Doğru dürüst çalışmayan, eli işte gözü oynaştı olan kardeşleri ve gündüzleri tembellik, geceleri de karısının acısını unutmak için hovardalık yapan babasını düzene sokmak için evde adeta bir savaş başlatır. İbrahim de bu kızını “(Ne kızı? Daha çok bir üvey ana, bir cadaloz), babasını bir köle, bir haremağası durumuna düşürüp otoritesini tam olarak kabul ettirmeden” (Amado, 1993, s. 48) evlendirmek ister. İbrahim hem yaşadığı bu cehennem hayatına son vermek hem de dükkân ile gerçekten ilgilenebilecek bir damat bulma ümidiyle yakın dostu olan Raduan’dan yardım ister. Öncelikle sohbet ettikleri kahvede garson olarak çalışan Adib’i düşünürler. Adib, hesap alıp verme konusunda titiz yani dürüst bir gençtir. Yetim ve öksüz olarak büyümüştür. Adma’dan yaşça küçüktür ama Raduan bunu büyük bir sorun olarak görmez. Raduan’ın aklına gelen ve ona göre en iyi aday ise Jamil’dir. Yakın dostu Jamil, kadınlara düşkün olması nedeniyle ona taktığı isimle ‘Sultan’, tanıdığı en çalışkan ve servet yapmakta en sabırsız kişidir. Tam bir Şii Müslüman olduğu için para kazanmak söz konusu ise, hiçbir dinsel önyargı beslemez (1993, s. 22) Jorge Amado bu olayı eserin ilk sayfasında ‘Amerika’nın Türkler tarafından Keşfi’ başlığının altında şöyle tanımlar: “Ya da bedensel gereksinimlerini gidermek için Itabuna kentine gelen Arap Jamil Bichara burada nasıl kendisine servet ve evlenme önerildiğini gördü” (1993).

Osmanlı göçmenleri ile ilgili derin gözlemler sunan romanda göçmenlerin bir yandan kendi geleneklerini sürdürürken bir yandan da bulundukları toplumun geleneklerini edindiklerini görüyoruz. Hala rakı içmeye devam eden Raduan, Müslümanlığına ve Muhammed’e sıkı sıkıya bağlı Jamil, Amado’nun deyişiyle en çok da Brezilyalılarıdır. Raduan ile Adip arasında evlilik önerisi hakkında geçen gizli görüşmede Arapça ve Portekizce konuşulur. Jamil’e ise öneriyi İbrahim bizzat kendisi sunar. Konuşmaya ilk başladıklarında aylık ücret ve kârdan küçük bir payla birlikte yöneticilik önerirken Jamil’in ilgisiz ve alaycı tavrını görünce öneriyi ortaklığa çevirir. Yaşadığı yerden ve işinden çok memnun olan Jamil yine de teklifi düşünür ve öncelikle Ucuzluk Pazarı’nı ziyaret eder. Evraklarını ve ticarethanenin gelir giderini inceledikten sonra işin fena durumda olmadığına karar verir. Bu arada dükkândayken tanıştığı küçük kız Samira, Jamil ile fazlasıyla ilgilenir. Jamil ise, “Baldız akraba sayılmaz”, der içinden ve “hesapları yeniden yaparken, Samira’yı ‘alacaklar’ sütununa yazar” (Amado, 1993, s. 77).

İbrahim’in kızını göstermek için verdiği yemek davetinde Samira Jamil ile ilgilenmeye devam eder. Adma’yı gören Jamil bu işi göze almanın zorluğunu anlar. Güzel olmadığını bilmesine karşın sevecen ve iyi huylu bir kız hayal eden genç adam karşısında huysuz ve sinirli bir kız görür. Buna rağmen iki ay boyunca konuyu incelemeye ve düşünmeye devam eder. Düşündükçe, yaşadığı küçük yere kıyasla Itabuna’nın kabareleri, meyhaneleri ve güzel fahişeleriyle canlılığı, tuhafîye dükkânını nasıl büyütebileceği ve de baldızı Samira ile yaşayacağı yasak aşk onu cezbetmeye başlar. Özellikle Samira’yı düşünmeden edemez.

Gereğinden çok bilinen bir şeyi yinelemek yararsız değildir: Baldız gerçek bir akraba sayılmaz, ama aile bağları kardeşçe yakın bir dostluğa izin verir. Jamil’in ufku genişliyor, bir Sultanla haremîni düşünüyordu. İşte, yaşamak buna denirdi. (Amado, 1993, s. 90)

Kafasında bütün olasılıkları hesaplayan Jamil, Adma'nın çirkinliği ve kötü karakterini bir yana koyup onu yatakta mutlu edebilecek yetilerinin olabileceğinin de hayalini kurar. Ituaguassa'da Allah'a sığınıp ona bir yol göstermesini dilese de Itabuna'daki şeytanlar onu kışkırtmaya devam eder. Allah'a ve dinine sıkı sıkıya bağlı Jamil bu teklifi kabul etmeye yanaştıkça kendini suçlu bulur. Jamil'in içsel çelişkileri romana şu şekilde yansır:

Allah'la Peygamberi Muhammed, kulları Jamil Bichara'nın yazgısına o denli mi ilgisizlerdi ki aralarındaki bağlılık ve yardım anlaşmasını unutacak, hatta içine atılmakta direndiği o işin tehlikeleri üzerine onun dikkatini çekmeyecek noktaya gelsinler? Çok olasıdır ki denemişlerdi bunu, ama inatçı Jamil kulak asmamıştı: Ben kör ve sağırım, demişti Jamil, Raduan Murad'a; altına ve cinsel isteğe kapıldım. Şeytan var içimde. (Amado, 1993, s. 95)

Oysa Allah, Raduan Murad'ın deyişiyle “basmakalıp bilinen rastlantılarla değil eski Ahit'te anlatılanlara en yaraşır tehlikeli eylemlerle sonucu hazırlayarak tam formunda olduğunu” göstermiştir (Amado, 1993, s. 96). Bir gün Itabuna şehrinden geçen bir katır kfilesinin ürkmesiyle hayvanlar şehirde koşuşup, çifteler atıp bir kargaşa başlatır. Tam o sırada o sokaktan geçen Adma hayvanların ayaklarının altında kalır. O anda imdadına genç Adib yetişir ve baygın haldeki Adma'yı önce dükkâna sonra da eve götürür. Onunla konuşmak ve aşktan söz etmek için uzun süredir fırsat kollayan Adib, kahramanı olduğu kızla o gün birlikte olur. İki ay kadar süren bu birlikteliğin sonunda Adib ve Adma nişanlanırlar. Bu arada kızı istemeye karar verip evlerine giden Jamil ise nişan eğlencesine denk gelir. Jamil, “Adma'yı nişanlısının kolunda, insanın midasını bulandıracak biçimde, kıkırdarak, cilve yaparak yürürken görünce, Binbir Gece masallarındaki kralıklardan biri kendisine verilmiş olsa bile, normal bir erkeğin bu kadar iğrenç bir anlaş-

mayı kabul edemeyeceği sonucuna varır” (Amado, 1993, s. 112) ve anlaşılmayı kabul etmediğine sevinir. Adib’in açgözlü, aşağılık ve soysuz olduğunu düşünen Jamil, aynı amaçla o eve geldiği için kendisini de sorgular ama bir türlü suçlayamaz. O şeytana kanmıştır. Samira ile bir pencere kenarında konuşurken, neden güldüğünü soran kıza şu yanıtı verir: “Şeytana gülüyoruz” (Amado, 1993, s. 113).

Oysa Adib ve Adma gerçekten mutlu olurlar. Adib nadiren çapkınlık da yapar ama yine de karısıyla mutlu olmaya devam eder. Jamil’in hayal ettiği gibi işleri çok büyütemese de dükkânı eski haline getirmeyi başarır. Jamil ise evlilik denen o ‘boktan’ şeye bulaşmadığına minnettar bir şekilde eski hayatına devam eder. İşlerin, büyütür ve perakendecilik ve toptancılığa başlar. Çok ileriye gitmeseler de arada Samira ile yakınlaşmaları da devam eder. Böylece iki göçmen için de mutlu son ile biten hikâyede, kaderlerine nasıl şekil verdikleri, inançları ne olursa olsun ticaret ve para tutkuları ile bölgenin yasalarına saygılı davranarak güzel bir yazgı ile karşılaştıkları vurgulanır. Müslüman Allah Jamil’i korumak için Adib’i kullanırken, Yehova da Adib’e onu çok mutlu edecek bir eş armağan eder. Tüm dinlerin ve ırkların bir arada saygıyla yaşadığı bu yer için Raduan Murad da herkesin bildiği şu gerçeği tekrarlar; “Tanrı Brezilyalıdır” (Amado, 1993, s. 118).

Romanda diğer birçok Latin Amerika romanında olduğu gibi Osmanlı göçmenlerinin ticaretle uğraşmalarının ön plana çıktığını görmekteyiz. Bu göçmenlerin ticaret konusundaki başarıları, hırsları ve para kazanmaya olan düşkünlükleri bu romanda da altı çizilen durumlardır. Daha önce de bahsettiğimiz gibi tarihî verilere baktığımızda da Osmanlı göçmenlerinin Brezilya’nın ticaret hayatında da aktif bir şekilde rol aldıklarını gözlemlemekteyiz. Gazeteci Julián Córdoba Toro’ya göre 1907 yılında Sao Paolo’da Suriye ve Lübnanlılara ait yaklaşık 320 tane perakende satış mağazası vardır. 1920'lere gelindiğinde bunların birçoğu sanayi firması haline gelmiş ve sektörde Portekiz sanayiine karşı

rekabet etmeye başlamışlardır. Anılan dönemde Ortadoğulular veya onların soyundan gelenler tarafından yönetilen 91 şirketin 65'i giyim sektöründe, 12'si ise tekstil sektöründe faaliyet göstermektedir (2015). Romanda vurgulanan diğer bir konu, Osmanlı göçmenlerinin çapkınlıklarıdır. Bu göçmenlerin çapkın olmaları bulundukları şehirlerin yaşam tarzlarından çok da farklı bir davranış biçimi olarak karşımıza çıkmasa da kadınların gözdesi olmaları belki de bu konunun ön plana çıkmasında etken bir faktör olarak belirlemektedir. Anılan göçmenlerin zeki, yiğit, çalışkan, kültürlü, erdemli, dürüst gibi olumlu karakteristik özellikleri de bu romana yansıyan imgelerdir.

Tablo 3: Amerika'nın Türkler Tarafından Keşfi Romanında Roman Kişilerinin Başlıca Özelliklerini Ortaya Koyan Tablo

	JAMIL	RADUAN	İBRAHİM	ADİB	ADM A	SAMİRA	FARIDA	JAMILA	TÜRK- LER
DÜRÜST =	✓			✓					✓
YİĞİT =	✓			✓					✓
KÜLTÜRLÜ =		✓							
GÖRGÜLÜ									
SAYGIN									
AÇIK YÜ- REKLİ									
GÜVENİLİR=				✓					
PRENSİPLİ									
İLERİ GÖ- RÜŞLÜ									
GÜÇLÜ									
NEŞELİ									
SEVECEN									
TİCARETLE MEŞGUL =	✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓	
BARIŞÇIL									
NAMUSLU									
KONUKSE- VER									
ZEKİ =		✓			✓				
BAŞARILI	✓								
YARDIMSE- VER									
ÇALIŞKAN =	✓			✓					
ERDEMLİ					✓				
TOKGÖZLÜ									
PARA DÜŞKÜNÜ =	X			X					
KİBİRLİ									
KÜSTAH									
YALANCI									

KÖTÜ									
UMURSA-MAZ									
KAYGISIZ									
KURNAZ =		X		X					
HÜZÜNLÜ									
CİMRİ									
PAZARLIKÇI									
PİS									
ÇAPKIN =	X	X	X	X		X	X	X	
GÜRÜLTÜCÜ									

2.1.1.2. *Tarçın Kokulu Kız* Romanında Osmanlılar

Jorge Amado *Tarçın Kokulu Kız* adlı romanında 1925 yılının Brezilya'sında Suriye kökenli bir Brezilya vatandaşı olan Nasib'in melez Gabriela ile aşkını ve başından geçen çeşitli serüvenleri ele almıştır. Kakao ticaretinin hızla yaygınlaştığı ve bununla birlikte toplumun birçok alanında gelişmeler kaydedildiği bir dönemde Brezilya halkına dair birçok derin gözlemi içeren roman böylelikle 'Arap Nasib' diye adlandırılan bir Osmanlı göçmeninin de toplum içinde nasıl bir yer aldığını gözler önüne serer.

Brezilyalı yazarın aynı zamanda kendi doğduğu eyalet olan Bahia'daki gelişmeler romanda çoğunlukla Nasib'in yaşadığı Ilheus kenti üzerinden anlatılır. Ilheus, kakao plantasyonların olduğu, siyasi çekişmelerin yaşandığı, insanların yol ortasında öldürüldüğü, eğlence hayatı, Noel şenlikleri, sirkler, kabarelerle canlı ve gelişmekte olan bir kenttir.

Herkesin 'Arap' ya da 'Türk' diye seslendiği Nasib, Suriye'de doğmuş ve dört yaşında iken bir Fransız gemisiyle Ilheus'a gelmiştir. Kakaonun kazandırdığı servetin cazibesi ile o dönemler birçok Brezilyalı ve dünyanın birçok yerinden yüzlerce insan bölgeye yerleşmiştir. Nasib'in ailesi de Brezilya vatandaşı olmuş ve her bakımdan kente uyum sağlamışlardır. Hatta toprakların fethi çatışmalarına da katılmış, yiğitlikleri ve başarılarıyla dikkat çekmişlerdir. Öyle ki arkadaşlarının ona samimi bir havada 'Arap' ya da 'Türk' diye seslenmesi bile Nasib'in çok da hoşuna gitmez. Suriyeli olması ile gurur

duyar ancak kendini Brezilyalı sayar. Bu durum romanda şu ifadelerle karşımıza çıkmaktadır:

Nasib, Türk diye çağrılmayı sevmezdi ve bunu hoşnutsuzlukla reddederdi. Bazen kızgın kızgın bağırdı:

-Türk senin anandır!

-Ama Nasib...

-Ne istersen söyle, yalnız Türk deme bana! Brezilyalı de! _ ve koca eliyle kıllı göğsüne vururdu_ Suriyelilerin oğluyum, Tanrıya şükür.

-Arap, Türk, Suriyeli, hepsi aynı şey...

-Aynı şey mi? Sen cahilin tekisin. Ne tarihten haberin var ne coğrafyadan. Türkler hayduttur, ırkların en korkuncudur. Bir Suriyeli için Türk sanılmaktan daha büyük bir hakaret yoktur. (Amado, 1995, s.48)

Bu alıntıda görüldüğü üzere Latin Amerika'daki Osmanlı göçmenlerinin bir kısmı Türk olarak anılmaktan hoşnut değildir; daha da ötesi Türklerle Arapların belli düzeylerde yaşanan çekişmesi ve hatta çatışması bu alıntıda da görülmektedir. Suriye asıllı Nasib Türk olarak adlandırılmayı hakaret saymaktadır. Bu alıntı yazar Amado'nun Latin Amerika toplumlarının çoğunluğunun aksine Türk, Arap ve Ortadoğu'da yaşayan diğer milletler arasındaki farklılıkları bildiğini ve kitapta bunu vurguladığını ortaya koymaktadır. Oysa yazar, Nasib'i konuşurken durmadan uçlarını kıvırdığı kocaman siyah bıyıklılarıyla tahttan inmiş sultanlara benzetir. Bütün sülalesi yani Ascharlar Ilheus'a taşınmıştır. Birçok Osmanlı göçmeni ailede örneğini gördüğümüz gibi, önce erkekler gitmiş daha sonra eşleri ve çocukları peşlerinden ülkeye yerleşmişlerdir. Seyyar satıcılık yapan babası Aziz, Nasib ve ablası Salma'yı Brezilya doğumlu olarak nüfusa kaydettirmiştir.

Yaşamı boyunca bir kakao bahçesine sahip olmak için çalışan Nasib, kentin önemli bir meydanında çok iş yapan bir bara sahiptir. Kentin ileri gelenleri ile iyi ilişkilere sahip olan ve sevilen bir adamdır. Barına gelen müşterileri ile sohbetler eden, dolayısıyla kentte yaşanan tüm olaylara hâkim, tüm gelişmelerden haberdar olan biridir. Kentin en

popüler barına sahip olan Nasib, daha sonra işini büyüterek çok şık ve büyük bir restoran açacaktır. Yapılan birçok araştırma Nasib örneğinde olduğu gibi tarihte de Osmanlıların Latin Amerika'da yeme içme ile ilgili işler de yaptıklarını göstermektedir:

Tekstil ve hazır giyim sektörüne ek olarak, Brezilya'daki Suriyeli-Lübnanlı göçmenler ekonomik olarak büyüdü ve Arap yemekleri yoluyla ülkeye olumlu bir şekilde yerleşti. Bu sebepten, Brezilya, Arap kökenli fast food zincirlerinin yaygın olduğu ve sadece Suriye-Lübnan değil, diğer Ortadoğu vatandaşları tarafından da kullanılan tek Güney Amerika ülkesi olup, Brezilya toplumu tarafından Arap yemekleri mükemmel bir şekilde kabullenilmiştir. (Córdoba Toro, 2015)

Şekil 18: Habib's Kafeteryası (Her ay yaklaşık iki milyon içli köftenin üretildiği bir üretim hattı olan Brezilya'nın en büyük Arap fast food zinciri), Sao Paulo, Brezilya. – Fotoğrafçı: Lalo de Almeida, Brezilya. (Truzzi vd, 2006, s. 64)

Ilheus; büyük kakao plantasyonlarına sahip küçük ama büyüme potansiyeli olan bir kenttir. Nasib'in başından geçen aşk ve iş serüvenlerini esnasında Amado, Ilheus kentinde meydana gelen şiddetli siyasi çekişmelere, kentin ileri gelenleri üzerinden halkın geleneksel portresine ve kadınların toplumdaki yerine de ayrıntılı bir şekilde yer verirken Brezilya halkının tarihî bir panoramasını da bizlere sunar. Okurlar kentte yaşanan gelişmelere Amado'nun usta anlatımıyla tanık olurken, Nasib ve ailesinden başka çokça Osmanlı göçmeninin de orada yaşadığı ve kentin ekonomik hayatında önemli bir role sahip

olduğunu görürler. Ilheus kenti ile ilgili geçen bir diyalogda Osmanlı göçmenlerinin bu konumundan şu şekilde bahsedilmektedir:

-Ilheus bugün beş para etmez, artık eskisi gibi değil. Önemli bir kent oldu çıktı, diye sızlandı.

-Bu yüzden mi beş para etmiyor?

-Eskiden adamın değeri yürekliliğiyle ölçülürdü. Bugün yalnız Türki-yeli işportacılarla, İspanyol dükkancılar para kazanıyorlar. Eskisi gibi değil işler... (Amado, 1995, s. 147)

Yıllar boyunca büyük plantasyonlara sahip eski bir Albay olan Vali Ramiro Bastos yönetiminde olan kent, yine Ilheus’lu zengin bir ailenin genç oğlu, Rio’dan gelen Mundinho Falcao’nun yönetime aday olup muhalefet oluşturması ile siyasi çalkantıların yaşandığı yeni bir sürece girer. Bu zorlu sürece rağmen Ilheus aynı zamanda eğlenmeyi bilen, renkli, coşkulu, bilgiye ve öğrenmeye meraklı bir kenttir. Ama eğlence kısmı çoğunluğu kentin erkekleri tarafından yaşanır. Genç kızların yalnızca lise eğitimini alıp devamında evlendiği, evli kadınların ise sadece kocalarına hizmet ettiği bir dönemdir yaşanan. Erkeklerin ise evlerinden başka bir hayatları, genellikle başka bir ev tuttukları metresleri ya da her gece kabarelerde eğlendikleri hayat kadınları vardır.

Nasib de kabarelere giden, eğlenmeyi iyi bilen, hayatını Ilheus tarzına uygun yaşayan bir genç olarak karşımıza çıkar. Çapkınlığı ve kadınlara olan düşkünlüğü yazar tarafından şu sözlerle vurgulanır: “Ablak yüzüne gömülü iri siyah gözleri kadın gördü mü iyice açılır” (Amado, 1995, s.49). Bir bar sahibi olarak Portekiz konyağına yerli içki karıştırmak gibi ufak tefek hileleri olsa da sohbetine güvenilir ve dürüst bir adamdır. Aynı zamanda vicdanlı ve kentin çoğunluğuna göre çok daha modern bir düşünce yapısına sahiptir. Bunu romanda bize kanıtlayan ilk olay; kocasını aldatan bir kadının kentte geleneksel davranış kalıpları çerçevesinde kocası tarafından öldürülmesi hadisesidir. Nasib, konunun konuşulduğu bir sohbette atalarının ülkesindeki şu durumu örnek verir ve

“Orada kimse o sefil kadını öldürmekle ya da ona ve namussuz herife birkaç el silah çekmekle yetinmez. O ülkede erkekler yığittir ve edepsiz karılara verilen ceza değişiktir: o pisliği doğrular; ufak ufak, memelerinin ucundan başlayarak” der (Amado,1995, s. 133). Diğer yandan o kadının ve sevgilisinin öldürülmesine belki en çok üzülen de Nasib olur. Nasib’in toplumun bu tarz adetlerini geri kalmışlık olarak algılaması romanda şu şekilde belirir:

Çünkü Nasib’in Suriye’de kadınların kıtır kıtır kesildiklerine ve erkeklerin hadım edildiklerine değin sözleri yalnızca masaldı. Sevgi göstermekten ve tatlı iki söz söylemekten aciz, kaba, yaşlı bir kocaya ihanet etti diye genç ve güzel bir kadının ölümü hak ettiği nasıl düşünülebilirdi? Ülkesi de pek uygar değildi; ama şu Ilheus! (Amado,1995, s.138)

Belli etmese de kadınlara bu denli değer veren Nasib’in hayatı, barındaki aşçının işten çıkması ve yeni bir aşçı bulması ile değişir. Köle pazarında tanıştığı güzel Gabriela onun tüm hayatını değiştirecektir. Gabriela’nın yaptığı mezeler, şekerlemeler ve aynı zamanda güzelliği sayesinde de barın işleri artar. Zamanla Nasib ile Gabriela arasında ilişki başlar. Ama bu güzel kızdan tek etkilenen Nasib değildir. Kent ahalisi, bar müşterileri artık onların ilişkisini bilmektedirler ama Ilheus’un çapkın erkekleri yine de Gabriela’yı seyretmek, yanağına bir öpücük kondurmak gibi küçük zevklerinden geri durmazlar.

Gabriela’ya gitgide bağlanan ama duygularını da çok adlandıramayan Nasib, onun bara gelmesini ve dışarı çıkmasını kısıtlamaya başlar. Buna rağmen diğer erkeklerin kıza yaptıkları ilişki tekliflerini, vaatlerini duyar ve kızı iyice kıskanmaya başlar. Gabriela’nın onu çok sevdiğini bilir ama gitmesinden de çok korkar. Arkadaşının da verdiği tavsiye doğrultusunda onunla evlenmeye karar verir. Ama bu kararı alırken çok zorlanır. Çünkü toplum kurallarını ve ailesini düşündüğünde Gabriela’nın kendisi için çok uygun olmadığını da bilir. Farklı bir kökene sahip Nasib’in yine de toplumu bu kadar önemsemesi yaşadığı yere aidiyet duygusunu göstermektedir. Nasib, zengin bir eşe sahip olan

ablasının, belki kökenlerinden gelen gösteriş merakı ve burnu büyüklüğü nedeniyle Gabriela'yı hiçbir zaman kabullenmeyeceğini düşünür.

Nasib her ne kadar bir Brezilya vatandaşı olsa ve Arap ya da Türk diye seslenilmekten çok hoşlanmasa dahi, kökenlerine olan bağlılığını, belki de çok hatırlamadığı vatanına olan özlemini de zaman zaman göstermektedir. Öyle ki Gabriela'ya kendi dilinde 'bie⁶' diye seslenir ve onun yakınlığı Nasib'e "atalarının ülkesini, Suriye dağlarını anımsatır" (Amado,1995, s.239). Gabriela da Nasib'e çok aşıktır ve onun çok iyi bir adam olduğunu düşünür. Hayatı küçük mutluluklarla yaşayan kasabalı melez kız için Nasib'in ona aldığı küçük hediyeler bile servet gibidir, hatta bunları gereksiz bulur. Kırsal kesimden gelen kız, yalınayak dolaşmayı, yemek ve temizlik yapmayı, ona hizmet etmeyi sever ve karşılığında sadece onun sevgisini ister. Ancak başka erkeklerin ona olan ilgisinden de çok hoşlanır ve Nasib'in onu neden kıskandığını bir türlü anlayamaz. Öyle ki Nasib'in evlenme teklifini kabul eder ama bunu niye istediğine de bir anlam veremez.

Kentin ahalisi her ne kadar Gabriela'yı ona eş olarak çok yakıştırmasalar da Nasib'e duydukları saygıdan dolayı bu evliliği olumlu karşılarlar. Nasib evlendikten sonra âşık olduğu güzel melez kızın, bir hanımefendiye dönüşmesini ister. Bunun için de elinden geleni yapar. Ama Gabriela'ya, ayakkabı ve şık elbiseler giymek, hizmetçiye iş yaptırmak, sokakta yalınayak dans edememek gibi kuralları olan bir hayat çok zor gelir. Nasib'i üzmemek için bunu dile getirmez ama içten içe çok sıkılır. Tabi bu durum Nasib'in de canını çok sıkır. Çünkü o bulunduğu çevrede bir isme sahiptir. Nasib karakteri, Latin Amerika ülkelerinde ilk başta ön yargı ile karşılanıp, ikinci sınıf vatandaş muamelesi gören Osmanlı göçmenlerinin zaman içinde saygı duyulan kişilere dönüşmesinin güzel bir örneğini sunmaktadır. Bu duruma romanda geçen şu sözler güzel bir örnek oluşturmaktadır: "Bay Nasib A. Saad sıradan biri değildi, o kentte bir saygınlığı vardı, kentin en iyi

⁶ 'Bie' kelimesi Arapçada 'çevre' anlamına gelir. Bu romanda 'ocağım, yurdum' manasında kullanılmıştır.

barının sahibiydi, bankada parası birikmişti, ileri gelen kişilerin arkadaşı ve de Ticaret Odası'nın sekreteriydi. Hatta Gelişim Kulübü yönetimine aday gösterileceği bile söyleniyordu” (Amado,1995, s. 301).

Bahsi geçen nedenlerle Nasib ve Gabriela'nın evlilikleri sevgililik dönemlerindeki gibi gitmez. Aşk yerini sakın bir sevgiye bırakır. Ta ki Nasib Gabriela'yı yatakta arkadaşı ile yakalayana kadar. Arap Nasib, yaşadığı bu dehşet karşısında kentteki bütün adamlara ders olacak nitelikte bir tavır sergiler. Kentin geleneğine karşı çıkarak ne karısını ne de onun sevgilisini öldürür. Amado, romanda bu durumu şöyle açıklar: “Öldürmemişti, çünkü öldürmek doğasında yoktu. Anlattığı o dehşet verici Suriye öyküleri hep yalandı...” (1995, s. 373). Nasib, arkadaşının tavsiyesiyle evliliğini feshetmek için bir yöntem bulur. Zamanında evlenmek için Gabriela'nın aile bilgisi, doğum tarihi gibi bilgileri uydurup sahte belge hazırlattıklarını söyleyip evliliği fesheder. Halkın deyimiyle Gabriela onun her zaman metresi olmuş, hiçbir zaman karısı olmamış olur. Metresi tarafından aldatılmak da Nasib'i cinayet işlemek durumunda bırakmaz. Bu olay Ilheus'ta aldatma karşısında gerçekleşen ilk medeni tutum olarak tarihe geçer. Halk tarafından bu tavır şu şekilde yorumlanır: “Dâhice bir çözüm. Nasib'in bir dâhi olduğu kimin aklından geçirdi? Ona karşı bir sevgim vardı; şimdi daha da arttı. Ilheus'ta nihayet bir uygar insan görebildik” (Amado,1995, s. 379).

Bu olaydan sonra kötü günler geçiren Nasib'in bardaki işleri de çok iyi gitmez. Ama kendini biraz toparlayınca, bir süredir aklında olan restoran açma girişimine odaklanır. Ilheus'un yeni ve modern vali adayı Mundinho'nun da ortaklığıyla üst katını kumarhane olarak da çalıştıracığı restoranı açar. Çok memnun olmasa da dışarıdan bir aşçı getirir. Ama restoranda çok büyük bir davet vereceği bir gün aşçı esrarengiz bir şekilde ortadan kaybolur, Gabriela'nın bir arkadaşı tarafından kaçırlır ve Nasib çaresizlik içinde Gabriela'ya iş teklif eder. Çok istemese de kendince buna da bir bakış açısı geliştirir ve evinin hanımıyken onu restoranına aşçı olarak almanın Gabriela'ya bir ceza olacağını

düşünür. Arkadaşlarına bu durumu açıkladığında yine herkes Nasib'i takdir eder ve “şu Arap, görgülü adamın hası” (Amado,1995, s. 421) derler. Gabriela ise çok sevdiği Bay Nasib'ini sadece görebileceği için bile çok mutludur. Bir süre sonra tekrar sevgili olurlar ve mutlu hayatlarına geri dönerler. Böylece Nasib, hatayı affedebilme büyüklüğünü gösterebilmiş olgunlukta ve kendi yöntemlerini geliştirip toplum kurallarını altüst edebilme becerisinde bir Brezilyalı Türk olarak fark yaratır.

Latin Amerika ülkelerinde saygınlık kazanmış ve sosyal statülerini arttırmış Osmanlı göçmenlerine güzel bir örnek oluşturan Nasib karakteri, toplumun büyük çoğunluğuna göre nispeten daha ileri görüşlü olması ve modernliği ile de ön plana çıkar. Küçük kurnazlıkları olsa da sözüne güvenilen ve dürüst biri olan Nasib, zekâsı ve çalışkanlığı ile de yaşadığı şehirde ses getiren başarılarla imza atar. Paraya olan düşkünlüğü, ortağını boş verip kumarhanedeki kazancın tamamını iç etmeyi arzulamasıyla vurgulansa da bunu ortağına danışıp karara bağlaması dürüstlüğünün göstergesi olarak görülmektedir. Zengin olma hırısı da çalışkanlığı ve ticaret hayatındaki başarıları ile desteklenen ubsurlar olarak romanda karşımıza çıkmaktadır. Aynı zamanda özel hayatındaki davranış ve tutumları ile çevresindekileri kendine hayran bırakan ve onların birçok konuda ufkunu açan bir genç olarak gözlemlenmektedir.

Tablo 4: *Tarçın Kokulu Kız* Romanında Roman Kişilerinin Başlıca Özelliklerini Ortaya Koyan Tablo

	NASİB	AZİZ	SALMA	ASCHARLAR (NASİB'İN Aİ- LESİ)
DÜRÜST =	✓			
YİĞİT				✓
KÜLTÜRLÜ =	✓			
GÖRGÜLÜ	✓			
SAYGIN =	✓			
AÇIK YÜREKLİ				
GÜVENİLİR=	✓			
PRENSİPLİ				
İLERİ GÖRÜŞLÜ=	✓			
GÜÇLÜ				
NEŞELİ				
SEVECEN				
TİCARETLE MEŞGUL =	✓	✓		
BARIŞÇIL				
NAMUSLU				
KONUKSEVER				
ZEKİ =	✓			
BAŞARILI =	✓			✓
YARDIMSEVER				
ÇALIŞKAN =	✓			
ERDEMLİ				
TOKGÖZLÜ				
PARA DÜŞKÜNÜ =	X			
KİBİRLİ			X	
KÜSTAH				
YALANCI				
KÖTÜ				
UMURSAMAZ				
KAYGISIZ				
KURNAZ =	X			
HÜZÜNLÜ				
CİMRİ				
PAZARLIKÇI				
PİS				
ÇAPKIN =	X			
GÜRÜLTÜCÜ				

Olumlu özellikler ✓
 Olumsuz özellikler X
 Diğer romanlarla ortak özellikler =

2.1.1.3. *Tereza Batista Savaş Yorgunu* Romanında Osmanlılar

Jorge Amado bu modernist romanı ile Brezilyalı kadın örnekleri üzerinden özgür kadın ve feminizm temalarını savunur. 1972 yılında yayımlanan roman Amado'nun o güne kadar yazdığı tüm romanların kazandığı popülerlik ve başarıyı da ikiye katlar. Roman, hayatta küçük yaşından itibaren kötü tecrübeler yaşayan, ayakta kalmak için türlü savaşlar veren ancak her zaman mutlu olmayı ve hayattan keyif almayı bilen güzeller güzeli Tereza Batista'nın hikâyesini anlatır. Farklı halk ozanları tarafından anlatılan hikâyeler beş bölümden oluşmakta ve Tereza'nın farklı yönlerini farklı bakış açılarıyla okuyucuya sunmaktadır. Tereza Batista, aslında romanda şu sözlerle tasvir edildiği üzere Brezilya halkının bir yansımasıdır: "...Tereza Batista, halka benzer beyim, halkın ta kendisidir. Bir yığın acı çekmiş ve yenik düştüğünü hiç anlayamamış, ezildiğini bilememiş Brezilya halkına benzer Tereza. Artık işleri bitiktir, öldüler diye düşündüğünüz an, tabut-tan fırlayıp dikiliverirler karşınıza Brezilyalılar" (Amado, 2019, s. 517).

Tereza on üç yaşında öz teyzesi tarafından Justiano Duarte Da Rosa isimli, varlıklı, küçük ve bakire kız avcısı kötü kalpli bir adama satılır. Capitao⁷ Justo olarak anılan bu adam tarafından seks kölesi olarak kullanılan, türlü şekillerde şiddet gören Tereza hap-solduğu Justo'nun evinden ancak onu öldürerek kurtulur. Hayatında ilk kez aşkı yaşayan Tereza, sevgilisi Daniel'le basıldığı anda, Justo'nun ona hakaret etmesine katlanamaz ve Justo'yu öldürerek canını ve Daniel'in gururunu kurtarmış olur. Oysa ki yakalandığı anda ona tatlı yalanlar söyleyen sevgilisinin de gerçek yüzünü anlamış olur. Bu olay Tereza'nın öldürdüğü düşmanından sonunda kurtulmuş olmasının zaferi, aşkının son bulması ve kendini hapiste bulması ile sonuçlanır. Onu hapisten çıkaran da yine bir erkek olur. Uzun süredir Tereza'da gözü olan kentin en zengin ve saygın adamı, evli ve iki çocuk babası

⁷ Capitao: Kaptan karşılığı. Brezilya'da kırsal kesimde ileri gelenlere verilen isim.

Dr. Emiliano⁸ onu hapisten kurtarır ancak bu kurtarılmayı yanlış anlayan Tereza kaçarak kendini genelevde bulur. Onu oradan da çekip alan ve metresi yapan Emiliano, Tereza'ya gerçek sevgiyi tattıran ilk erkek olur. Yaşça kendisinden çok büyük olmasına rağmen Tereza ondan hem aşkı hem de yaşamayı öğrenir ve kendini geliştirir. Tereza hamileyken onu, bebeğini aldırma zorunda bırakan bu adam yine de onu çok mutlu eder. Ancak bir gün ilişki sırasında Tereza'nın üzerinde ölüverir. Bu beklenmedik ölümün ardından genç kız için yine hayat mücadelesi başlar.

Hayatının farklı dönemlerinde genelevde çalışan, farklı erkeklerin metresi olan Tereza bir süre de Şen Paris Bar'ında samba yaparak hayatını kazanmaya devam eder. Yaşamının bu döneminde Bahia'nın bütün erkekleri onun peşinde olmasına karşın Tereza artık hayatını kendi başına kazanabiliyordur ve bir erkeğe sığınarak para kazanmak istemez. Tam da bu süreçte Janairo Gereba isimli bir denizciye âşık olur. Ancak evli olan ve hasta eşini yalnız bırakmak istemeyen Janairo ile ilişkisi de Tereza'nın hayatındaki başka bir sıkıntılı süreç haline gelir. Sevdiğine kavuşamayan Tereza için bildiği eski hayat farklı yerlerde ve koşullarda, dansçılık, fahişelik ya da metreslik yaparak devam eder. Genç kadın verdiği savaşıyla rağmen her zaman güçlü kalmayı sürdürür ve insanlara yardım etmekten asla vazgeçmez. Salgın hastalıklarda, genelev grevinde hep insanlara yardıma koşan ve çözüm bulan odur. Janairo eşini kaybettikten sonra Tereza'ya kavuşmak için mücadele etse de birçok aksilik yaşar. Janairo'nun öldüğü haberini alan Tereza, onunla evlenmek isteyen bir tüccarın teklifini kabul eder. Ancak düğün günü büyük aşkı Janairo gelip artık özgür olduğunu söyler ve Tereza evlenmekten vazgeçerek Janario ile gider.

Amado, Tereza karakteri ile tüm Brezilya kadınlarının toplumda gördükleri muameleyi, her ne konumda olurlarsa olsun erkeğin egemenliğinde olmalarını anlatırken Tereza'nın galip geldiği savaşlarla ve sonunda elde ettiği mutlulukla bir kadın kahramanlık

⁸ Dr. Emiliano karakteri gerçek bir doktor değildir, doktorası da yoktur. Birçok Latin Amerika ülkesinde olduğu gibi Brezilya'da da doktor ünvanı halkın çevrelerindeki önemli ya da kültürlü olarak kabul ettikleri kişilere yakıştırdıkları bir ünvanıdır.

hikâyesi sunmaktadır. Şairlerin destanlarına, ressamların tablolarına esin kaynağı olan Tereza'yı koruyan ilahi güçler, mistik olaylar ile Brezilya gerçeğini harmanlayan yazar halkın farklı kesimlerinden insanları da tanımamızı sağlamaktadır. Amado'nun diğer birçok romanında da gördüğümüz gibi Türk olgusu bu romanda da karşımıza çıkmaktadır. Öncelikle güzelliği dillere destan olan romanın başkarakteri Tereza Batista'nın kökenlerinde bir Osmanlı göçmeni kanı olduğu, onunla ilgili yapılan varsayımlardan biridir. Bu güzelliğin sırrını merak eden halk tarafından dilden dile dolaşan söylentilerden birinde durum şöyle ifade edilir: "Bildiğim bir şey varsa, o da Tereza Batista'nın ninesinin bir seyyar satıcıyla sıkı fıkı olduğudur. Seyyar satıcı deyince, Arap mı, Suriyeli mi, Lübnanlı mı diye sorma sakın – nasıl olsa hepsi Türk'tür onların" (Amado, 2019, s. 63).

Tereza'nın hayatının aşkı olan Janairo Gereba'nın balıkçı teknesinde büyük bir Arap yelkeni olması da açıkça ifade edilmemekle birlikte onun da göçmen olma ihtimalini akla getir. Romanda geçen farklı ikincil Osmanlı karakterler de vardır. Tereza'nın büyük hayranlarından biri olan Arap dişçi Jamil'den "şövalye tavırlı dişçi" olarak bahsedilir. Jamil'in Tereza'ya olan tutkulu aşkı da yine tüm göçmenlerin romanlarda güzel kadınlara olan düşkünlüklerine ortak bir kanı olarak karşımıza çıkarır. Bu durum romanda şu sözlerle karşımıza çıkar: "Dişçi Jamil Najar'ın damarlarındaki ateşli Arap kanı adamı coşturuyor, Tereza'nın dişini takmak için her ağzını açışında kızı mutlu etmeye ant içiyordu" (Amado, 2019, s. 31). Buquim kentinde salgınla mücadele ettiği sırada Tereza'ya göz koyan ve onu metres yapmak isteyen erkeklerden bahsederken de bir Osmanlı göçmeninin adı geçer. "Yeni bir mağaza açmış olan Türk Squeff, ki azgın bir boğaydı..." ifadeleri, ticaret hayatı ve çapkınlığı ile ön plana çıkan bir Osmanlı göçmeni ile daha karşılaşmamıza vesile olur. (Amado, 2019, s. 274). Sadece göçmen erkeklerin değil, kadınların da erkeklere olan düşkünlükleri ve yataktaki marifetlerinden bahsedilen romanda 'Arap lokması' (Amado, 2019, s. 186) tabiri de kullanılır. Arap kadınlarının fiziki özellikleri ve güzellikleri de şu şekilde vurgulanır: "Yüzüne bakılabilir gibi olan bir başkası,

tatlı Arap gözleri, güzel yüzüyle uçarı delikanlının bakışına daha layık gibi görünen bir kadın o gülüşe sırtarak karşılık vermişti” (Amado, 2019, s. 174).

Birçok Osmanlı göçmeninin zaman içinde toplumdaki statülerini yükseltmeleri bahsettiğimiz gibi Latin Amerika toplumunda sıkça gözlemlenen bir olgudur. Ticaret hayatında başarılı ve zengin göçmenlerin toplumda saygın bir konuma erişmeleri Türk Squeff karakteri ile romanda şöyle betimlenmiştir: “Hastabakıcı, sıra fakir fukaraya gelineceye kadar sabredemedi: Suriyeli zengin bir tüccar ve iri bir adam olan Squeff’in evinde, kendini birdenbire, kabarcıklar dökmüş bir hastayla karşı karşıya bulunca ödü koptu” (Amado, 2019, s. 261). Latin Amerika’da sıklıkla karşılaşılan bir diğer durum da bu göçmenlerin genelde eski eşyaları satmak için başvurulmuş kimseler olduğudur. Mağaza sahibi Türk Squeff de bunlardan biridir ve çapkınlığı bir kez daha romanda şu şekilde vurgulanır: “Artık işi bitmiş olan Tereza, Buquim’den ayrılırken varı yoğu birkaç parça incik boncuğu Türk Squeff’e sattı; eline fırsat geçseydi adam Tereza’yı kapatacaktı, ama fırsat eline geçmedi” (Amado, 2019, s. 276). Bu bağlamdaki diğer bir örnek de antikacı bir Türk’tür. Tarihsel süreçte Osmanlı göçmenlerinin yaptıkları işler açısından bilinen bir gerçeklik olan antika eşyaları toplamalarının yanında çalışma biçimleri de romanda şöyle belirtilir: “Onun da bir zamanlar yarım düzine pırlantası vardı; çoktan hepsini, Bahia’da oturan ve evden eve dolaşarak altın ve gümüş takılar, kırık ermiş heykelleri, modası geçmiş eşyalar, porselen tükürük hokkası ve lazımlık gibi şeyler toplayan bir Türk antikacıya satmıştı” (Amado, 2019, s. 107). Osmanlı göçmenlerinin ticaretle uğraşmaları, hatta bazılarının tefecilik yapmaları da romanda farklı örneklerle karşımıza çıkar. Dükkân sahipleri, kahve sahipleri gibi birçok esnaf bu göçmen topluluğun bireyleridir ve Latin Amerika ülkelerinde sürdürdükleri bazı alışkanlıkları romanda şu şekilde ifade edilir: “Liborio oradaki kahvenin sahibi Suriyeli tefeciyle tavla oyunu yüzünden ağız dalaşı yapıyordu” (Amado, 2019, s. 44).

Jorge Amado romanda adeta Brezilya’da yaşayan Osmanlı göçmenlerinin sayısının çokluğunu ve toplumun her kesiminde var olduklarını vurgulamak istercesine birçok farklı Osmanlı göçmeni karakterden bahsetmiştir. Hikâyelerin dikkat çekici noktalarında kendini gösteren Osmanlı göçmeni karakterlerden birisi de Bia Turca’dır. Emiliano’nun öldüğünü ailesine bildirmek için hummalı bir mücadeleye girişen ve Aracaju şehrinin yarısını ayağa kaldıran Dr. Amarillo, telefoncu Bia Turca sayesinde o sırada baloda olan kardeşi Cristovao’ya ulaşır:

Bereket versin telefoncu Bia Turca, pek meraklı olduğundan olanı biteni izlemek için, bu sefer vakit geç oldu falan diye zorluk çıkarmamıştı. Aslında Doktor Amarillo kızın merakını uyandırmak için doktorun ruhunun gövdesinden pek tatlı koşullar altında ayrılmış olduğu gibi bir laf etmişti (Bia Turca ispiertizma meraklısıydı). Ayrıntılara girmesine gerek yoktu, Bia Turca’nın, belki meslek ve becerikliliği sayesinde, tansık denebilecek antenleri vardı...Bia telefona asıldı, Aracaju’yu çıkarana kadar uğraştı, büyük yardımı dokundu. Ailenin nerede olduğunu öğrendiğimiz zaman kendini tutamayıp viva! Diye bağırışını duymalıydınız... (Amado, 2019, s. 322)

Bir diğer kişi de doğrudan belirtilmemiş olmasına rağmen taşıdığı özellikler ile Amado’nun altını çizme ihtiyacı duymadan yarattığı bir Osmanlı göçmeni izlenimi vermektedir. Öncelikle karakterin ismi Kalil Şamas’tır. Kalil ismi Arapça’da ‘az, kıt’ anlamına gelmektedir.⁹ Brezilya’nın ana dilinin Portekizce olması ve bu dilin alfabesinde Ş harfinin olmaması da Şamas soy isminin bir göçmene ait olduğunu göstermektedir. Babasının bir antikacı dükkânının olması da bu olguyu destekler niteliktedir. Bahar bayramı, paskalya ve Noel gibi aktiviteleri eleştiren ve Avrupa özentiliği olduğunu düşünen Kalil’den romanda şu şekilde bahsedilir:

⁹. <https://www.luggat.com/index.php#ceviri>, 23.03.2021

Sanat ve Bilimler Akademisi'nde toplumbilim öğrencisi olan, babasının Ruy Barbosa Sokağı'ndaki antikacı dükkânında kasiyerlik yapan, sergiler açmak, üne ve paraya kavuşmak düşlerinde amatör bir sanatçı olan ve coşkulu bir milliyetçi diye tanınan Kalil Şamas, bütün bu niteliklerinin yanısıra, tatlı Anália'nın da gönlünde yatan aslandı. Kalil Şamas, bardaki masalardan birine oturmuş, Brezilya için hiç anlam taşımayan bu yabancı törelerinin aktarılmasına verip veriştiyordu. (Amado, 2019, s. 469)

Osmanlı göçmenleri arasında yaygın olan akraba evlilikleri de Kalil karakterinde yansıtılan bir durumdur. Genelevde fahişelik yapan Anália ile romantik bir ilişkisi olan Kalil, sonunda amcasının kızı ile evlenir.

Amado bu romanında toplumun farklı kesimlerinden Osmanlı göçmeni örneklerini okuyucuya sunarken bu göçmenlerin Brezilya topraklarındaki yoğun varlığını vurgulamıştır. Romanın başkahramanın da Osmanlı göçmeni soyundan olması ihtimali, bu göçmenlerin Latin Amerika toplumunun yadsınamayacak bir gerçeği olduğunu vurgular niteliktedir. Tereza karakteri ile güçlü bir Brezilya kadını örneği verilirken Osmanlı göçmenlerinin Latin Amerika romanlarına yansıyan ortak karakteristik özelliği olan yiğitliğin de tekrar altı çizilir. Adı anılan göçmenlerin ticaret ve iş hayatındaki başarılarının yanında güzellikleri ve çapkın olmaları bu romanda da ön plana çıkar. Çalışkanlıkları, yardımseverlikleri, zeki, güçlü ve saygın olmaları da göçmenlerle ilgili vurgulanan diğer unsurlar olarak görülmektedir.

Tablo 5: Tereza Batista Savaş Yorgunu Romanında Roman Kişilerinin Başlıca Özelliklerini Ortaya Koyan Tablo

	TEREZA	DIŞÇI JAMIL	JANAİRO	BIA TURCA	TEREZA’NIN DEDESİ	SQUEFF
DÜRÜST						
YİĞİT =	✓					
KÜLTÜRLÜ						
GÖRGÜLÜ						
SAYGIN =						✓
AÇIK YÜREKLİ						
GÜVENİLİR						
PRENSİPLİ						
İLERİ GÖRÜŞLÜ						
GÜÇLÜ=	✓					
NEŞELİ						
SEVECEN						
TİCARETLE MEŞGUL =					✓	✓
BARİŞÇIL						
NAMUSLU						
KONUKSEVER						
ZEKİ =	✓					
BAŞARILI =	✓			✓		
YARDIMSEVER =	✓					
ÇALIŞKAN =	✓			✓		
ERDEMLİ						
TOKGÖZLÜ						
PARA DÜŞKÜNÜ						
KİBİRLİ						
KÜSTAH						
YALANCI						
KÖTÜ						
UMURSAMAZ						
KAYGISIZ						
KURNAZ						
HÜZÜNLÜ						
CİMRİ						
PAZARLIKÇI						
PİS						
ÇAPKIN =		X	X			X
GÜRÜLTÜCÜ						

Olumlu özellikler ✓

Olumsuz özellikler X

Diğer romanlarla ortak özellikler =

Brezilya çağdaş romanından seçtiğimiz Jorge Amado'nun üç romanı; *Amerika'nın Türkler Tarafından Keşfi*, *Tarçın Kokulu Kız*, *Tereza Batista Savaş Yorgunu*, Latin Amerika kültüründe ve edebiyatında 'Türkler' olgusu ile ilgili bize geniş bilgi sunmaktadır. Yazarın Osmanlı göçmenlerini üç romanında başkahraman olarak var etmesi ve ikincil romanlar arasında çok sayıda Osmanlı göçmeni bulunması, bu göçmenlerin Brezilya'daki yoğun varlığını kanıtlar niteliktedir. Yazarın eserlerinde farklı meslek grubundan Osmanlı göçmeni karakterler var olmasına rağmen en çok ticaretle meşgul olmaları ön plana çıkmaktadır. Yapılan birçok araştırma da bu yansımanın gerçekçi olduğunu doğrulamaktadır. Romanlarda ayrıca Osmanlı göçmeni karakterlerin çalışkan, başarılı, dürüst, tokgözlü, kültürlü, zeki, yiğit, erdemli, güvenilir, görgülü, ileri görüşlü, saygın olmaları gibi olumlu karakteristik özelliklerin altı çizilmektedir. Bu olumlu özelliklerin yanısıra, tokgözlü olarak anılan Osmanlı göçmenlerinin varlığı yanında daha büyük bir kısmı para düşkünü ve kurnaz olarak romanlara yansımaktadır. Bu yansıma iş hayatındaki başarıları ile desteklenmektedir. Osmanlı göçmenlerinin bu romanlarda en çok ön plana çıkan bir özelliğinin de çapkınlıkları olması yanında yazar, erkeklerin diğer erkekler arasında gözde olmalarını ve kadınların da güzellikleri ile dikkat çekmelerini vurgulamaktadır.

2.1.2. Leopoldo Marechal (Arjantin)

Leopoldo Marechal

XX. yüzyıl Arjantin edebiyatının en önemli yazarlarından biri olan Leopoldo Marechal (1909- 1970) 11 Haziran 1900'de Buenos Aires'te dünyaya gelir. Annesi Bask asıllı Arjantinli Lorenza Belouqui ve babası Fransız asıllı Uruguaylı Alberto Marechal'dir. Çocukluğu boyunca, her yaz gittiği Maipú'daki tek Buenos Aires'li olduğu için yerli arkadaşları ona "Buenosaires" lakabını takarlar (www.cultura.gob.ar). Şair, oyun, deneme ve roman yazarı olarak büyük üne kavuşan Marechal ilk şiirlerini 12 yaşındayken yazar. 1919 yılında Mariano Acosta 2 Numaralı Normal Öğretmenler Okulu'ndan mezun olur. 1955 yılına kadar ilkokul, ortaokul öğretmeni ve kütüphaneci olarak çalışır (www.biografiasyvidas.com).

Marechal 1920'lerde arkadaşı Jorge Luis Borges ile birlikte Martín Fierro dergisi etrafında şekillenen, aynı zamanda "Florida" ismiyle de tanınan grubun bir parçasıydı. Kariyerinin ilk yıllarında şiire yönelen Marechal, 1929'da yayınladığı *Odas para el hombre y la mujer* (Adam ve Kadın için Methiyeler) kitabıyla Birinci Belediye Şiir Ödülü'nü kazanır. 1941'de Sonetos a Sophia ve El Centauro Birinci Ulusal Şiir Ödülü'nü kazanır. 1946'da Juan Domingo Perón'un cumhurbaşkanı seçilmesinden sonra, Peronizm ideallerine yakın olan Marechal, Kültür ve Sanat Eğitimi Genel Müdürlüğü görevine getirilir ve 1955 darbesine kadar bu görevde kalır. 1951'de sahneye koyulan tiyatro eseri Antígona Vélez Birinci Ulusal Tiyatro Ödülü'ne layık görülür. Pedro Eugenio Aramburu diktatörlüğü tarafından uzun yıllar kitapları yasaklanan yazar 1960'ta tekrar roman ve denemelerini yayımlamaya başlar. Yazarın başyapıtı olarak kabul edilen *Adán Buenosayres*'in yanında *El banquete de Severo Arcángelo* (1965; Severo Arcángelo'nun Ziyafeti) ve *Megafón o la guerra* (1970; Megafon veya Savaş) adlı romanları da önemli eserleri arasında yer alır. Marechal 26 Haziran 1970'de Buenos Aires'te vefat eder.

2.1.2.1. *Adán Buenosayres* Romanında Osmanlılar

Leopoldo Marechal'in 1948 yılında yayımlanan *Adán Buenosayres* adlı romanı, XX. yüzyıl Arjantin edebiyatının en önemli romanlarından biri olarak görülür. Yayımlandığı yıllarda olumsuz eleştirilere maruz kalmış ve değeri çok fark edilememiş olan eser, yıllar sonra James Joyce'un (1882-1941) *Ulysses* adlı romanı ile kıyaslanacak ve Arjantin'in *Ulysses* 'i olarak da yorumlanacaktır.

Roman, önsözde Adán Buenosayres'in ölümü ve cenazesi ile başlar. Yazarın kitap olarak tanımladığı yedi bölümden oluşan romanın ilk beş bölümünde (kitabında), Adán'ın üç günlük bir süreçte başından geçen olaylar anlatılır. Yazar bu üç günü 28, 29 ve 30 Nisan 192... olarak belirtir ve tam tarihi vermez. Adán'ın ruhsal yolcuğu ile Buenos Aires sokaklarında geçen bu maceralar aracılığıyla kahramanın hayatı anlatılmaktadır. Otobi-yografik özellikler taşıyan romanda Adán Buenosayres de Leopoldo Marechal gibi Ar-jantin'li bir şairdir. Roman 28 Nisan günü Adán'ın yatağında uyanması ile başlar. Kah-raman, düşle uyanıklık arasında yaptığı birtakım gözlemlerin ardından, gece yarısı arka-daşı Samuel Tesler'in evine gider. Yol boyunca Adán'ın mahallesi Villa Crespo'da kar-şılaştığı ilginç insanlar ve şehir manzaralarına tanık oluru. Samuel ile Amundsen ailesi-nin evine giderler. Ailenin küçük kızı Solveig'e âşık olan Adán, ona aşkını göstermek için, ideal kadını anlattığı Mavi Kapaklı Defterini verir. Ancak henüz ergenlik çağına bile gelmemiş bir çocuk olan Solveig hediyesini divanda unutup diğer taliplerinden biriyle sohbet etmeye başlayınca Adán bunu reddediliş olarak algılar. Aşk roman boyunca sor-gulanan konulardan sadece birisidir.

İkinci kitapta Adán'ın içinde aşkın nefretini büyütürken yol aldığı, Chacharola'ya yaptığı seyahat ve Amundsen'in evinde yapılan edebi toplantıda karşılaştığı zayıf yara-

tıklar ve donmuş insanlar anlatılır. III. Kitap, bir grup arkadaşı ile akşam vakti Saavedra'ya yaptığı yolculuğu konu alır. Buradaki arkadaşları romanın başında yazarın “L.P.” harfleriyle kendini belli ederek yazdığı *Kaçınılmaz Önsöz*'de ima ettiği üzere Maracheal'in *Martin Fierro* dergisi döneminden arkadaşlarıdır. Bu çerçevede “Luis Pereda karakterini Jorge Luis Borges ile, Samuel Tesler'i şair Jacoba Fijman, petizo (kısa) Benini'yi deneme yazarı Scalabrini Ortiz, Schultze'yi ressam Xul Solar ile ilişkilendirmek oldukça kolaydır” (Navascues, 1990, s. 67). Yazar bu gerçek karakterlere *Santos de Vega* kitabından, *Juan Sin Ropa* filminden efsanevi yerli karakterleri de ekler. Grup şehrin dışına doğru ilerler ve bir gauchonun¹⁰ uyanışına tanıklık eder. Hayaletler, doğaüstü karşılaşmalar ve diyalogların ardından şehirliler ve pampalılar¹¹ ebediyen dost olma sözüyle ayrılırlar. Geçmişle şu anki Arjantin birleşmiş ve dost olmuştur.

IV. Kitapta grup şehre döner ve İtalyan Ciro Rossi'nin yerinde yemek yiyip sohbet ederler ve oradan sonra bir genelev olan Venüs Tapınağı'nın girişinde geceye devam ederler. Buenosayres ve Tesler, sarhoş arkadaşlarının tüm ısrarlarına rağmen evlerine geri dönerler. V. Bölüm'de Adán tekrar yatağında uyanır ve Avrupa'da yaşadığı yıllar, öğretmenlik yaptığı okul gibi hayatı boyunca başından geçen önemli olayları anımsar. Bu bölümün sonunda saat on iki kez çalar. Adán yağmurlu bir günde aklından geçen tüm pişmanlıklar ile evine dönerken semtteki San Bernardo Klisesi'nin kapısını çalar ama kimse ona kapıyı açmaz. O esnada bir dilenci yağmurdan korunması için onu odasına davet eder. Ancak odadan içeri girdiği anda dilenci yok olur. Bir süre sonra Adán dilencideki haç figürünü hatırlar ve bu şekilde ilahi kurtuluşa erdiğini ve Tanrı'ya kavuştuğunu anlar. Böylece yolculuğu son bulmuş olur.

¹⁰ XVIII. ve XIX. yüzyıllarda Brezilya'da Arjantin, Uruguay ve Brezilya'nın Rio Grande do Sul eyaletinde hayvancılıkta yetenekli, göçebe ve süvari olan melezlere verilen ad (dle.rae.es).

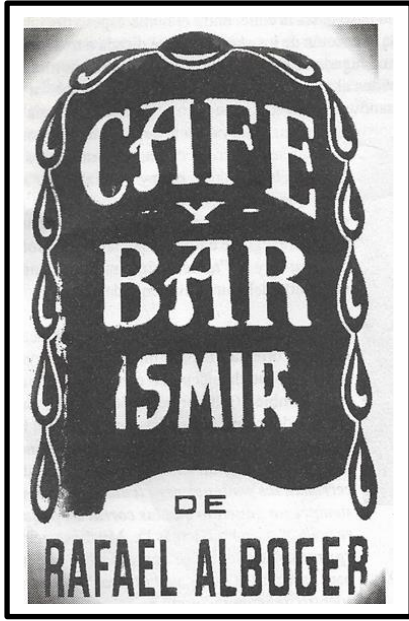
¹¹ Orta Arjantin ovalarında yaşayan, muhtemelen Tehuelche kökenli bir Kızılderili halkından kişilere verilen ad (dle.rae.es).

VI. Kitap, Adán'ın ideal aşkını, kederlerini ve ruhunun tüm derinliklerini yazdığı Mavi Kapaklı Defterdir. VII. Kitap olan son bölüm, Karanlık Şehir Cacodelphia'da ise Adán arkadaşı astrolog Tesler'in inşa ettiği Buenos Aires cehennemine girer ve Tanrı'ya giden yolda içsel yolculuğunu tamamlamış olur. Adán 28, 29 ve 30 Nisan tarihlerinde, kendisiyle çetin ve ıstırap verici bir mücadelenin ardından Hristiyanlık inancına sarılır. Tüm hayatını gözden geçiren Adán o esnada karşılıksız aşkın acısı ile aynı zamanda varoluş mücadelesi, idealizm ve realizm çatışması içindedir. Bu süreçte aşk, din, dil, felsefe, vatan gibi birçok konuyu arkadaşlarıyla yaptığı sohbetlerle ve oldukça çok sayıda farklı karakterle diyaloglarında irdeler. Roman bu diyaloglarla 1920'lerdeki Arjantin'i tüm unsurlarıyla gözler önüne serer. Özellikle çok sayıda göçmen grubun yerleştiği ülkedeki değişim sürecini, birçok milletin yaşamdaki etkisini vurgular. Kendisi de göçmen bir aileye mensup olan Buenosayres, ulusal kimlik konusunu sıklıkla sorgular. Bu sebeple romanda karşımıza çıkan sayısız milletten göçmenin arasında, o dönemlerde Arjantin'e çok sayıda yerleştiğini bildiğimiz Osmanlı göçmenleri de vardır.

Kitapta ilk olarak Latin Amerika romanlarının çoğunda örneklerini gördüğümüz üzere seyyar satıcı Osmanlı göçmenleri ile karşılaşırız. Yatağında uzanırken sokağın sesini dinleyen Adán “manav Ali ile tartışan şişman kadınların kıkırdamalarını, Yahudi battaniye satıcılarının abartılı teklifini” (Marechal, ss. 9-10) duyar. Yazar manav Ali'den romanın farklı yerlerinde de sıklıkla bahseder. Ali'nin gördüğü muameleyi anlatırken göçmenlerin memleket özlemlerini de şu şekilde vurgular:

Adán, manav Ali'yi taciz eden, kınayan, aşağılayan teklifler yapan ve küçümseyen ev sahibi Dona Francisca'nın tiz sesini tanıdı. Adán, ev sahibinin devasa göğüslerini anımsayarak, 92 kiloluk şişman savaştı, diye düşündü. Daha sonra, arabasının yanında, onu büyük ihtimalle duymadan dinliyor olan, belki de sabırlı doğu pazarlarının anısına kapılmış, kendinden geçmiş Ali figürünü hayal etti. (Marechal, s. 12)

Romanda bahsi geçen diğerk bir seyyar satıcı da parfümcü Abdalla'dır: "Denir ki, ruhu ayrılır ayrılmaz, güçlü bir defne, mür ve tarçın kokusu vücudundan filizlendi ve mahalleye yayıldı. Öyle ki Villacrespens ahalisi, Calle Warnes'tan parfümcü Türk Abdalla'nın dükkanını soyup soymadıklarını merak etti" (Marechal, s. 48). Çoğunlukla tekstil işi ile ilgilendiklerini bildiğimiz Osmanlı göçmenleri bu romanda da "Türk İbrahim" karakteriyle karşımıza çıkar. Sıklıkla adı geçen bir Osmanlı göçmeni işletmesi de Café İzmir'dir. Bu mekân gerçekte de Buenos Aires'te geçmişte var olan bir kafedir.

Şekil 19-20: Café İzmir, Buenos Aires (www.jewishlatinamerica.wordpress.com)

Kafe Gurruchaga Caddesi 432-436 numaralı adreste 1932 yılında açılmıştır. İlk sahibi, memleketi İzmir'in anısına bu ismi veren Chaim Danón'dur. Ancak resmi kayıtlarda ismi geçmez. Kafenin sahibi olarak 1937'de yılında işletmeyi devralan ve uzun yıllar işleten Rafael Alboger bilinir. Rafael Alboger da İzmir'den göç etmiş Sefarad bir ailenin oğludur. Alboger'in Arjantin'deki iş yaşamı birçok Osmanlı göçmeninin Latin Amerika'daki tecrübelerine güzel bir örnek oluşturacak niteliktedir. Alboger, Avenida de Mayo'daki tarihî Café Tortoni'de ayakkabı boyacısı ve ardından 1920'lerde ve 1930'ların başlarında garson ve daha sonra şef garson olarak çalışır. Arjantin'in bu ünlü kafesinde

edindiği deneyimlerle Café İzmir'i entelektüellerin, sanatçıların, göçmenlerin, özellikle Yahudi göçmenlerin buluşma noktası olan çok ünlü bir mekân haline getirir. Alboger'in 1965 yılındaki ölümünden sonra iki damadı Naum Szwarczer ve Alberto Cafferata bir süre kafeyi işletirler. 1969 yılı Kasım ayında Asturya Jesús Rodríguez işletmeyi devralır ve yetmişli yıllarda kafedeki eski 'Türklerin' yavaş yavaş ortadan kaybolmasına tanık olunur. Buluşma ve ilham yeri, Buenos Aires ruhunun ve kültürünün bir parçası olan kafenin kepenkleri 9 Ekim 2000'de kesin olarak kapanır (Szwarczer, 2002, s. 422). Yazar Café İzmir'i şöyle tanımlar:

Adán Buenosayres, kulak kabartınca, jaluzileri yarıya indiğinde, hareketsiz insan figürlerinin veya uykulu hareketlerin bulanıklaştığı puslu bir iç mekânı görmesini sağlayan "Café İzmir" in önünde durur. İçeriden hep aynı ritimde söylenen, arkada bir ut ya da kanuni müziğinde a'larda inleyen ve j'lerde gözyaşı döken bir Asya şarkısı duyulur. Adán'ın burnuna kadar tatlı anason ve hiç şüphesiz dört borulu nargile içinde yanan güçlü tütün kokusu gelir. (Marechal, s. 292)

Café İzmir'de konuşulan sohbet konularından biri de dindir. Marechal romanda farklı milletten ve dinden kişilerin sohbetinde de Osmanlı göçmenlerine yer vermiştir. Hristiyan Jabil, Yahudi Abraham ve Müslüman Abdalla Mesih hakkındaki görüş ayrılıklarından bahsederler.

-O Mesih değilse, kim? -Jabil kavgacı bir tavırla sordu.

Abdalla, sert damarlı elinde ısınmakta olan anasonlu likör kadehine düşünceli bir şekilde baktı.

-O da bir peygamberdi- diye cevapladı-. Muhammed'den önceki son gelen, Allah'ın gerçek peygamberi.

-Siz öyle diyorsunuz! -diye karşı çıktı Jabil. Ama bizim kutsal kitaplarımız...

- Kuran da kutsal bir kitaptır. -diye cevapladı Abdalla iyi niyetli bir şekilde.

"La Flor de Esmirna" (İzmir Çiçeği)'nin sahibi Abraham Abrameto, onları bir çiseleme sesi duyar gibi dinledi...

“-Peygamberlerimize göre- demeye cüret etti Abraham-, "Mesih, bir marangozun oğlu değil, Davut ve Süleyman gibi bir kral olmalıdır. Kanunumuz...”

Ama Hristiyan Jabil onu durdurdu.

-İsrailoğulları! – diye homurdandı-. Kanunlarına ihanet ettiler: Kazançtan başka kanunları yok. (Marechal, s. 76)

Yazar Café İzmir’de geçen diyalogları anlatırken kafenin betimlemesini de tüm ayrıntılarıyla vermekte ve nargile ve anason kokuları gibi örneklerle Osmanlı göçmenlerinin sürdürdükleri birtakım alışkanlıkların altını çizmektedir. Café İzmir’de bardak yıkayan Ermeni Kerbikian ya da Café İzmir’in önünde ay çekirdeği satan Yahudiler gibi farklı örnekler de göçmenlerin şehirdeki yoğun varlığını göstermektedir. Romanda ‘Türk gibi’ tanımı da şu ifadelerle yer almaktadır: “Platon'un kendisi, doğru hatırlıyorsam, çemberi kareledikten sonra bir Türk gibi sarhoş olurdu” (Marechal, s. 114). VI. Kitap olan cehennemde geçen bölümde de Türk hamamı benzetmesiyle de şu şekilde karşılaşmaktayız: “İçeri girer girmez o sisli, nemli ve sıcak oda bana bir Türk hamamının salonunda olma hissini verdi ve dahası, buhar huzmesi arasında, Mağribi mimarisinin bazı ayrıntıları gözüme çarptı” (Marechal, s. 362). Yazar yine aynı bölümde bazı Osmanlı esintilerinden bahseder: “... sonra sarayın içinden, sanki çatlaklarından süzülür gibi, egzotik enstrümanlardan oluşan bir müziğin bize ulaştığını, monotonluğun ve yavaşlığının bana «Café İzmir» in oryantal ezgilerini ya da Gurruchaga Caddesi'nde gece duyduğum bazı İbrani ağıtları çağrıştırdığını fark ettim” (Marechal, s. 397). Romanın ana temalarından biri olan göçün Arjantin üzerindeki etkisi ve Osmanlı göçmenlerinin çokluğu romanda geçen “Villa Crespo'nun İsrail'in rengini ve kokusunu almadan önceki pastoral dönemi” (Marechal, s. 380) ifadesiyle de vurgulanan bir durumdur.

Romanda karakterlere tanımlayıcı isimler vererek şehrin farklı kesimlerine yer veren yazarın yarattığı bir karakter de “Mercader Sirio” yani Suriyeli Tüccardır. Romanın IV. Bölümünde Venüs Tapınağı adlı genelevde yaptıkları sohbette de Suriyeli Tüccar ile geçen sohbetler de vardır:

-Kötü insanlar- dedi Suriyeli Tüccar, Asyalı hunharlığıyla sırtarak. Se-def grisi fötr şapkasının siperinin altında Suriyeli Tüccarın ateşli gözleri gülümsüyordu. Sıkı bir yaka ve kırmızı bir kravat boynunu boğacak kadar sarıyordu. Yeşil bir yağmurluk, göz kamaştırıcı jokey çizmesi giymişti ve tüccar, kendini sanki bir işkence aletinin içindeymiş gibi hissediyordu. “Damatlığı”, diye düşündü Adan Buenosayres, endişelene-rek. (Marechal, s. 234)

Genelevin en güzel kadını Jova’yı görünce “Suriyeli Tüccar’ın gözünde çakan şimşekleri” vurgulayan yazar, Jova lobideki on bir kişiden Joven Taciturno’yu (Genç Taciturno) seçince de ondan şöyle bahseder: “Kim bilir yanık tenli kadınların hangi hayaline daldığına dair işaretler gösteren Suriyeli Tüccar hariç” (Marechal, ss. 236-237). Bayan Venüs ise “zeki gözleriyle Suriyeli Tüccarı” seçer (Marechal, s. 238). Sohbetin devam ettiği gecede Bayan Venüs hakkında konuşurlarken, zalimliğinden ve doğu işkencelerini tanımamış olmasının üzücü olduğundan bahsederler. Farklı işkence örneklerinden sonra astrolog Schultze bir Osmanlı örneği verir.

Orada paha biçilmez bir divana uzanan Esir var ve onu çevreleyen ihtişamın önünde Esir tereddüt eder, şüphelenir ve korkar. Birden bir perde açılır, dikkat! Odalık, bir Arap ceylanı gibi etli ve çevik bir şekilde içeri girer. Odalık baştan çıkarma işine başlar ve Esir, ne yazık ki altın ağlara sarılmasına izin verir. Aşık saldırılar çoğalır: Esir, Muhammed’in bir hurisiyle karşı karşıya olduğuna inanır. Ama sonunda bitkin bir halde uyumak ister ve Odalık onu bırakmadığı için Esir son şevkin, ona feda etmek zorunda kalır. Artık uyur; Odalık ısrar eder. Nafile! Esir uyur.

Daha sonra iki dev Etiyopyalı odaya girerek Esiri ısırgan dalları ile kamçılıyıp afrodizyak karışımlarını yutmaya zorlar. Esir aşktan ölüp halıların üzerine çökene kadar, Odalık ile Esir arasında işkence sürer.

(Marechal, s. 242)

Tablo 6: *Adán Buenosayres* Romanında Roman Kişilerinin Başlıca Özelliklerini Ortaya Koyan Tablo

	ALİ	ABDALLA	ABRAHAM	SURİYELİ TÜCCAR	TÜRK İBRAHİM
DÜRÜST					
YİĞİT					
KÜLTÜRLÜ					
GÖRGÜLÜ					
SAYGIN					
AÇIK YÜREKLİ					
GÜVENİLİR					
PRENSİPLİ					
İLERİ GÖRÜŞLÜ					
GÜÇLÜ					
NEŞELİ					
SEVECEN					
TİCARETLE MEŞGUL =	✓	✓	✓	✓	✓
BARIŞÇIL					
NAMUSLU					
KONUKSEVER					
ZEKİ					
BAŞARILI					
YARDIMSEVER					
ÇALIŞKAN					
ERDEMLİ					
TOKGÖZLÜ					
PARA DÜŞKÜNÜ					
KİBİRLİ					
KÜSTAH					
YALANCI					
KÖTÜ					
UMURSAMAZ=	X				
KAYGISIZ					
KURNAZ					
HÜZÜNLÜ					
CİMRİ					
PAZARLIKÇI					
PİS					
ÇAPKIN =				X	
GÜRÜLTÜCÜ					

Olumlu özellikler ✓ Olumsuz özellikler X Diğer romanlarla ortak özellikler =

Arjantin çağdaş romanları arasında önemli bir yere sahip olan Leopoldo Marechal'in *Adán Buenosayres* adlı romanı, başkent Buenos Aires'de yaşayan Osmanlı göçmenlerine hikâye içinde sıklıkla yer vermiştir. Seyyar satıcıdan, dükkân sahiplerine, diğer tüccarlara hatta Osmanlı göçmeni işletmesi olan kafeye kadar birçok örneği romana yansıtan yazar, bu göçmenlerin Arjantin'de de sıklıkla ticaretle meşgul olduklarının altını çizmiştir. Anılan göçmenler ile ilgili yazarın vurguladığı diğer önemli bir ayrıntı, toplumun bir kısmı tarafından gördükleri aşağılayıcı muamele sürerken diğer kısmının bu göçmenlerle samimi ilişkiler kurmalarıdır. Osmanlı göçmenlerinin çapkınlıkları ve kadınlar tarafından beğenilen, ilgi gören erkekler olmaları romana yansıyan dikkat çekici diğer bir durumdur. Marechal romanında bu göçmen karakter haricinde de Osmanlı ve Türk olgularıyla ilgi çokça benzetme ve örneklere de yer vermiştir. Ayrıca Osmanlı göçmenlerinin Arjantin toplumuna uyum sağlamış olsalar dahi kendi aralarındaki bağı ve rakı, nargile gibi birtakım alışkanlıklarını sürdürmeleri de romana yansımaktadır.

ANA LİMANLAR BÖLGESİ SONUÇ

Osmanlıların Latin Amerika'daki göçmenlikleri ve toplumdaki varoluşları ile ilgili derin gözlemler sunan romanlarda öncelikle kadınlara ve eğlenceye düşkünlükleri Osmanlı göçmenlerinin ön plana çıkan yönleridir. Farklı fiziksel özellikleri nedeniyle kadınlar tarafından da beğenilen Osmanlıların gerçekten çapkın mı yoksa topluma uyum sağlayan bireyler mi oldukları bilinmemektedir. Çünkü bulundukları her bölgede Latin Amerikalı erkekler de onlardan farklı bir tutum göstermezler ancak genelde ilk tercih edilen ve beğenilen onlardır. Sadece erkeklerin değil, Osmanlı göçmeni kadınların da farklı güzellikleriyle bu toplumlarda hayranlık uyandırmaları incelenen Ana Limanlar Bölgesi romanlarına yansımaktadır. Osmanlı göçmenlerinin fiziksel farklılıkları da kimi romanlarda belirtilmekte ve “kocaman siyah bıyıkları” (*Tarçın Kokulu Kız*) ya da “Arap gözleri” (*Tereza Batista*) gibi ifadeler kullanılmaktadır.

Osmanlı göçmenlerinin dürüst, erdemli, zeki, kültürlü, görgülü, ileri görüşlü, gözüpek, yiğit ve çalışkan, güçlü, güvenilir, yardımsever ve konuksever oluşları da romanlarda vurgulanan diğer karakteristik özellikleridir. Geçinmek için kumar, şans oyunu gibi kolay para getirecek yolları seçen örnekler olsa da ticaretle uğraşan ve başarılı olan göçmenler romanlarda daha sıklıkla ön plana çıkan karakterlerdir. *Amerika'nın Türkler Tarafından Keşfi* adlı romanda dükkânının arkasını ev olarak kullanan Jamil karakteri, Osmanlı göçmenlerinin bu ülkelerde ilk zamanlar yaşadıkları hayatın gerçekçi bir yansıması gibi durmaktadır. Romanlarda tokgözlü Osmanlı göçmeni karakterlerin yanında para düşkünlü ve kurnaz olarak tanımlanan karakterler de yer almaktadır. Ancak ticaretle uğraşmaları bunun destekleyen bir unsur gibi görünürken zaman içinde genellikle bu göçmenlerin işlerini büyütmeleri ve başarılı olmaları da vurgulanmaktadır. Jamil karakterinin (*Amerika'nın Türkler Tarafından Keşfi*) küçük bir dükkândan perakendecilik ve toptancılığa geçmesi, bar sahibi Nasib karakterinin (*Tarçın Kokulu Kız*) devamında büyük bir restoran açması, bu duruma örnek oluşturmaktadır. Osmanlıların gittikleri ülkelerdeki

sıklıkla ilk meslekleri olan seyyar satıcılıkla da romanlarda karşılaşmaktayız. Yapılan araştırmalar da Osmanlıların Arjantin ve Brezilya’da ilk olarak bu mesleği tercih ettiklerini göstermektedir. Araştırmacı Abdelwahed Akmir Arjantin özelinde bu durumu şöyle değerlendirmiştir: “1876 ve 1895 yılları arasında, Göç İdaresi Müdürlüğü, ‘Türklerin’ yüzde %86,3’ünün seyyar satıcılıkla uğraştığını belirtmiştir. Çünkü yüzyılın başına kadar Arap göçmenlerin elinde hiçbir ticari kuruluş kayıtlı değildi” (1991, s. 238).

Her türlü malın satıldığı dükkân sahipleri, manavlar, tuhafiyeciler, restoran, kafe işletmecileri Osmanlı göçmenlerinin Brezilya ve Arjantin romanlarında karşımıza çıkan yansımalarıdır. Tarihî gerçekliklere baktığımızda da bu bölgelerde yaşayan Osmanlıların genelde bu meslekleri icra ettiklerini görmekteyiz. Yazarların altını çizdiği bir diğer ayrıntı kadınların da genellikle dükkânlarda özellikle tuhafiyecilerde aktif olarak çalışmasıdır. Ayrıca adı geçen tuhafiye dükkanının adının “Ucuzluk Pazarı” (*Amerika’nın Türkler Tarafından Keşfi*) olması (müşteriye genelde daha ucuz ürün sunarak rakiplerine göre daha başarılı oldukları bilinen Osmanlı göçmenlerinin gerçekçi bir yansımasıdır. Daha önce de belirttiğimiz gibi Buenos Aires’de adı geçen İzmir Kafe yıllarca Osmanlı göçmenleri tarafından işletilen Arjantin başkentinin ünlü bir mekânı olmuştur. Bu göçmenlerin incelemeye konu olan bölgede yeme içme ile ilgili işler yaptıklarına dair farklı tarihî örnekler de mevcuttur. Lübnan kökenli Brezilyalı yazar Milton Hatoum restoran sahibi olan büyük büyükannesinden bahsederken şunları söylemiştir: “Annem onun mükemmel bir aşçı, Arap ve Amazon yemeklerini harmanlayan ve iyi terbiye olup olmadığını görmek için masadan masaya dolaşarak müşterilerin yemeklerini tadan muazzam bir gurme olduğunu söylerdi. Tabi ki iyi bir tüccar olarak, müşteriye cezbetmenin bir yolu olmalıydı” (Agar ve Rebolledo, 1997, s. 440).

Romanlarda bulundukları ülkelerde yerli halk ile çok iyi ilişkiler içerisinde olan ve saygı gören Osmanlı göçmeni karakterler kadar, toplumda hor görülen, ayrımcılık ve

aşağılanma ile karşılaşan karakterler ile de karşılaşmaktayız. Romana yansıyan bu durumlar göçmenlere karşı iki tutumun da var olduğunu göstermektedir. Özellikle gittikleri ilk zamanlar farklı fiziksel özellikleri, dil bilmemeleri ve zor şartlardaki marjinal yaşamları ile toplumda dışlanmış olduklarını bilmekteyiz. Solène Bérodot ve María Isabel Pozzo yaptıkları araştırmada bu durumla ilgili şu yorumları yapmışlardır:

Egzotizm, Türklere yönelik reddedilmenin ana nedeniydi. İnsanların büyük çoğunluğunun haritada yerini bile bilmediği çok uzak bir çevreden gelen bu halk, barbar olarak tanımlandı. Dil de bu halklar arasındaki iletişim için bir engeldi. Arap dilinin seslerinin Arjantinliler için tuhafılığı ve Arapların İspanyolcayı öğrenmedeki zorluğu karşılıklı anlaşmayı engelledi. (2012, s. 54)

Adı anılan göçmenlerin seyyar satıcılık yapmaları ‘tembel, dilenci, pis’ gibi aşağılamalara maruz kalmalarına sebep olmuştur. Yaptıkları işin ülkeye bir katkısının bulunmadığı hatta ülke ekonomisini daha çok kötü etkilediği düşünülmüştür. Arjantin basını ve yetkili kişiler Osmanlı göçmeni seyyar satıcılar karşıtı açıklamalar yapmışlardır. Örnek olarak *El Diario* gazetesi (1899): “Orada Buenos Aires sokaklarında dağınık ve pis kadın ve erkekler, sadaka dilenerek ya da onlar kadar yararsız şeyler sunarak yürüyorlar” ifadesini kullanmıştır. *Caras y Caretas* dergisi (1902) ise Osmanlı göçmeni seyyar satıcılardan şu şekilde bahsetmiştir: “Yıllar önce başkentimizin sokaklarında, aynı kötü giyimli kadınları gibi, nahoş ‘seyyar satıcılık’ işiyle uğraşan, yoldan geçenlere banal incik boncuk ve süs eşyaları sunarak dolaşan yanık tenli ve kırmızı fesli erkek grupları görülmeye başlandı ” (Akmir, 1991, s. 238).

Şekil 21: *Caras y Caretas*'ta (1908) Karikatürize Edilen Arap Seyyar Satıcı (Noufour, 2009, s. 128)

Romanlara yansıyan diğer bir durum ise, toplum ile zaman içinde kaynaşmış ol-salar dahi Osmanlı göçmenlerinin kendi aralarındaki bağılıklarıdır. Özellikle de kendi aralarında evlenme eğilimleri göçmenler ile ilgili ön plana çıkan diğer bir unsurdur. Ticarete başarılı olan Osmanlı aileleri, işleri ile ilgilenmeleri için yine ticaretten anlayan damat adaylarını istemişlerdir. Yüksek ihtimalle kimi zaman maddi konular kimi zaman da kültürel açıdan uyum konusunu düşünen bu göçmenler kendi aralarından eş seçmişlerdir. Ancak Latin Amerika toplumdan biriyle yapılan evlilik örnekleri de bu göçmenlerin zaman içinde topluma uyum sağladıklarının kanıtı niteliğindedir.

Tarçın Kokulu Kız adlı romanın baş karakteri Nasib gibi yaşadığı şehirde saygı duyulan bir restoran sahibi örneği Osmanlıların yaşadıkları ülkelere adaptasyonlarının bir göstergesidir. Hatta Nasib'in babasının çocuklarını Brezilyalı olarak kaydettirmesi de bazı göçmenlerin adaptasyon sürecini hızlı tamamlamak istediklerinin göstermektedir. Kendini herkesten çok Brezilyalı hisseden Naib'in Türk olarak anılmaktan hoşlanmaması da bazı Arap göçmenlerle ilgili gerçekçi bir detayı vurgulamaktadır. Bu karakterde olduğu gibi zaman zaman yerli halktan nispeten daha ileri görüşlü ya da daha başarılı olmuş olan Osmanlılar bildiğimiz üzere Latin Amerika'da önemli konumlara gelmişlerdir.

2.2. AND BÖLGESİ ÇAĞDAŞ ROMANINDA ‘LOS TURCOS’ KAVRAMI

And Bölgesi’nde yaptığımız inceleme, Şili ve Peru ülkeleri üzerinden ele alınmıştır. Şili edebiyatından Isabel Allende’nin *Eva Luna*, Miguel Littín’in *Dört Mevsimin Yolcusu* adlı romanları, Peru’dan ise Mario Vargas Llosa’nın *Teke Şenliği* ve *Yeşil Ev* başlıklı romanları incelenmiştir.

Daha önce de bahsettiğimiz üzere Agar ve Rebolledo’nun yaptıkları araştırmaya göre Şili’ye 1885 ve 1940 yılları arasında gelen Arap göçmeni sayısı; 8.000- 10.000 civarındadır (1997, s. 287). Bu sayının %51’inin göç dalgasının birinci aşaması olan XIX. yüzyılın sonundan Birinci Dünya Savaşı’nın başlangıç tarihine kadar olan süreçte geliştiği bilinmektedir. Şu anda, Arap göçmenlerin soyundan gelenlerin sayısının 60.000 ile 75.000 arasında olduğu tahmin edilmektedir (Agar ve Saffie, 2005, s. 7). Osmanlılar tarafından Peru’ya yapılan göçün Şili ile kıyaslandığında daha az olduğu gözlemlenmektedir. Osmanlı göçmenleri genellikle ilk olarak liman ülkesi olan Arjantin’e ya da bu ülkeye nispeten yakın olan Şili’ye gitmeyi tercih etmişlerdir. Peru’nun hem daha uzak olması hem de bulundukları bölge ile ilgili çok da bilgi sahibi olmamaları ya da farklı bir ifadeyle, gidecekleri yer ile ilgili çok da bilinçli olmamaları nedeniyle bu göçmenler ilk yerleşme fırsatı buldukları ülkede kalmışlardır. Araştırmacı Leyla Bartet’e göre ilk aşama olan 1886-1914 yılları arasında gelen ilk göçmenler genç, bekâr ve Ortodoks Hristiyanlar olan erkeklerdir. Peru’ya ilk ulaşan göçmenler bunu güney And Dağları üzerinden yapmış, Arjantin’i, ardından Bolivya’yı geçmişler ve demiryolu inşaatının ilerlemesiyle Cuzco ve Arequipa’ya inmişlerdir. Bazen ikinci eyalete ulaşmak için Şili’yi geçmişlerdir (Guiz, 2007, s. 99).

Şili ve Peru ülkelerindeki göçmenler başlangıçta Avrupalı ve nitelikli göçmenler bekleyen birçok Latin Amerika ülkesinde olduğu gibi buralarda da beklentiyi çok fazla

karşılamamış ve farklı fiziksel görünüşleri ve dilleri sebebiyle ayrımcılıkla karşılaşmışlardır. Ülkeler onlara kapılarını açmış ancak herhangi bir devlet desteği görmemişlerdir. María Olga Samamé yaptığı araştırmada Şili’deki durumu şöyle özetlemiştir: “Arapların ülkeye sokulma süreci, genel anlamda, maruz kaldıkları güvensizlik, suiistimal ve ayrımcılık nedeniyle yavaştı. Açık kapı politikası olduğunu kabul etmek gerekirse de onlara ikamet etmeleri için arazi veya belirli yerler verilmedi” (2003, s. 53). Birçoğu kısıtlı ekonomik imkanlar ile bu ülkelere vardıklarından, bir kısmı hızlı bir şekilde para kazanmak istediklerinden genellikle ilk olarak seyyar satıcılık yapmışlardır. Elbette Osmanlı göçmenleri arasında başka meslekler icra edenler de olmuştur.

2.2.1. Isabel Allende

Latin Amerika ve dünya edebiyatının en iyi yazarlarından biri olarak kabul eden Şilili yazar Isabel Allende (1942) 2 Ağustos 1942’de Peru’nun başkenti Lima’da, Şilili diplomat Tomás Allende ve Francisca Llona Barros’un kızı olarak dünyaya gelmiştir. Isabel Allende baba tarafından İspanyol, anne tarafından Portekizli ve İspanyol kökenlere sahiptir. 1945’te anne ve babasının boşanmasının ardından annesi ve iki kardeşiyle birlikte büyükbabalarının Şili Santiago’daki evlerinde yaşamaya başlar. Annesinin Diplomat Ramón Huidobro ile evlenmesi sebebiyle 1953 yılına kadar Bolivya, 1958’e kadar Lübnan’da yaşamıştır. Isabel Bolivya’da özel bir Amerikan okulunda, Lübnan’da ise özel bir İngiliz okulunda okumuştur. 1958 yılında Şili’ye dönen yazar, eğitimini burada tamamlar. Aynı yıl, Santiago’daki Gıda ve Tarım Örgütü (FAO) için çalışarak Birleşmiş Milletlere katılır.

Allende’nin profesyonel yazarlığı gazetecilikle başlar. Şili’nin ilk Feminist dergisi olan *Paula*’nın kurucularından da biridir. Bir televizyon kanalında, röportajlar yaptığı ünlü bir komedi şovunu sunar. Aynı zamanda 1972 ve 1973 yılları arasında Mampato

isimli çocuk dergisi için yazılar yazar ve derginin baş editörü olur. Bu arada çocuklar için iki hikâye ve mizahi makaleler koleksiyonu yayınlar ve tiyatro oyunları yazar.

11 Eylül 1973'te General Augusto Pinochet'in düzenlediği darbe ile Şili'de demokrasi sona erer ve amcası Salvador Allende ölür. Isabel Allende ailesiyle beraber on üç yıl yaşayacağı Venezuela'ya sürgüne gitmek zorunda kalır. Venezuela'ya gittiği ilk yıllarda Colegio Marroco'da yönetici olarak çalışır. 1981'de hasta dedesine yazdığı mektuplar daha sonra hayatını değiştirecek *Ruhlar Evi* isimli romanına dönüşür. Yirmi yedi dile çevrilen eser, Allende'nin başarılı romancılık hayatının başlamasına vesile olur. Edebi başarısından dolayı çok sayıda ödüle layık görülen yazar, 2004 yılında Amerikan Sanat ve Edebiyat Akademisi onursal üyeliğine seçilmiştir. 2010'da Şili Ulusal Edebiyat Ödülünü ödülü alan Allende bu ödülü alan dördüncü kadın yazar olmuştur. *Aşkdan ve Gölgeden*, *Paula*, *Yüreğimdeki Ülkem*, *Kaderin Kızı* yazarın dilimize de çevrilen ünlü romanları arasındadır.

2.2.1.1. Eva Luna Romanında Osmanlılar

Latin Amerika edebiyatının ve büyülü gerçekçilik akımının önde gelen isimlerinden olan Isabel Allende, *Eva Luna* adlı romanında da toplum gerçeklerini, kattığı masalımsı öğelerle süsleyerek etkileyici bir anlatım sunar. Büyülü gerçekçilik tarzının etkili olduğu roman, zor hayat şartlarında yaşayan küçük bir kızın, hayatın nasıl üstesinden geldiğinin anlatılması ile pikaresk özellikler de içermektedir. Allende'nin romanlarının önemli bir parçası olan kadın ve feminizm konusu bu romanda da başroldedir.

Roman kahramanı Eva Luna, annesinin hizmetçilik yaptığı doktorun evinde dünyaya gelir. Annesi, bir yılan tarafından sokulup zehirlenmiş olan “Ayın Çocukları” kabilinden bir Kızılderili'yi kurtarmak için onunla sevişmesiyle Eva'ya gebe kalır. Bu yüz-

den ona yaşam anlamına gelen ‘Eva’ ve ay anlamına gelen ‘Luna’ isimlerini verir. Annesinin çalıştığı evde bahçıvanlık yapan yerli, hayatını kurtaran kadına minnettar olsa da bir süre sonra çekip gider ve Eva babasız bir çocuk olarak annesinin kucağına doğar.

Annesi Consuelo’nun yanında çalıştığı mucit bir tıp doktoru olan profesör, kanser, sıtma gibi hastalıklara çözüm yolları arayan, aynı zamanda ölüleri mumyaya dönüştürme tekniğini bulan başarılı ve dünyaya nam salmış biridir. Profesör, hayatını keşiflerine adanmış, tüm gün çalışma odasında vakit geçiren, biraz kaçık ve tuhaf bir adam olmasına karşın çalışanları onun evinde rahat ederler. Consuelo için tek zorluk; doktorun çalışma alanındaki cesetlerle ilgilenmektir ki o da buna zamanla alışmış hatta bu evdeki hayatı, öncesinde yaşadığı manastırdakinden bin kat daha güzel gelmiştir. Eva’nın çocukluğu annesi, evin aşçısı ve doktor ile birlikte, dış dünyaya neredeyse kapalı ve kasvetli bir evde ama mutlu bir şekilde geçer. Eva bu durumu şöyle yorumlar: “Kasvetli bir evin arka odasında doğdum; antika eşyalar, Latince kitaplar ve mumyalar arasında büyüdüm ama bunların hiçbiri beni melankolik yapmadı; çünkü daha dünyaya gelirken belleğimde ormanın soluğu vardı...” (Allende, 2012, s. 13).

Annesi, Eva altı yaşındayken vefat eder. Bundan sonra onunla evin aşçısı ve Eva’nın vaftiz annesi Madriana ilgilenirler. Ancak yedi yaşına geldiğinde profesör ölür. Her ne kadar profesör hasta yatağında Eva’ya çok bağlandığı için bütün mal varlığını ona bırakmak istese de ölümünün ardından akli durumunun son zamanlarda çok iyi olmadığı öne sürülür ve papaz tarafından tüm eşyaları dağıtılıp hizmetçilere yol verilerek evi kapatılır. Madriana Eva’nın artık büyüdüğünü ve kendi ekmeğini kendisinin kazanması gerektiğini düşünür ve Eva’yı bir eve hizmetçi olarak yerleştirir. Bu Eva’nın tek başına çalıştığı ya da başka bir deyişle “oyun olsun diye, annesini taklit etmek için de değil” (2012, s. 73), ilk kez gerçekten çalıştığı evdir. Bu evdeki patronları; birlikte yaşayan, orta yaşlı iki bekâr kardeştir. Erkek olan iyi kalpli ve Eva’ya sevecen davranan bir adam iken kız

kardeşi ise sinirli, sürekli bağırp çağırın, azarlayan ve küçük kıızı çok çalıştıran bir kadındır. Kadının bağırp çağırmalarına katlanamayan Eva evden kaçar ve sokaklardaki se-rüveni başlar.

Eva'nın hayatında kendi yaşıtı olarak ilk tanıştığı ilk kişı Huberto Naranja'dır. Eva Huberto ile sokakta tanışır ve zamanla ona âşık olur. Huberto hayatını sokaklarda geçiren, çalıp çırparak ayakta kalan bir çocuktur. Eva'yı kardeşi gibi kollar ve ona so-kakta hayatta kalmanın yollarını öğretir. Onunla bir süre bu şekilde yaşamını sürdüren küçük kıız bir süre sonra süt annesi Madriana'yı bulmaya karar verir. Süt annesi onu tekrar eski işine geri götürür ve Eva bir süre daha o evde yaşamaya ve çalışmaya devam eder. Huberto'dan ayrıldığına üzölse de tek tesellisi, evin diğér hizmetçisi olan Elvira'nın da annesi gibi olması ve onun yanında huzur bulmasıdır. Dış dünya ile tek bağlantısı dinle-diğı radyo ve haftada bir Elvira ile çıktığı pazardır. Ancak küçük kıızın hayal gücü öyle-sine geniştir ki radyoda dinlediğı dizilerden esinlenip kendi masallarını yaratır. Radyoda dinlediklerinin aksine Eva'nın hikâyeleri hep sıra dışı, merak uyandıran hikâyelerdir ki bunlar gelecekte onu bir yazar ve dizi senaristi yapacaktır.

Özgür ruhlu olan ve bir mantığa oturtmadığı emirlere boyun eğmekte sıkıntı ya-şayan Eva, bu evde yaşamaya bir süre daha katlanabilse de sonunda bir kez daha evden kaçar. Bundan sonraki süreçte de bunu birçok başka ev ve iş izler. Madriana onu tekrar tekrar yerleştirecek bir ev bulsa da Eva için sonuç hep kaçış olur. Bu kaçışların sonuncu-sunda sokakta Huberto'yu bulur ve Huberto da onu yalnız yaşayan bir kadın pazarlayıcısı olan Señora'nın yanına yerleştirir. Eva'nın kardeşi gibi olduğunu ve onu kollamasını ve ona okuma yazma öğretmesini ister. Huberto elini hiçbir zaman Eva'nın üstünden çekmez ve maddi olarak da onun bakımını üstlenir. Eva bu evde rahat ve güzel bir yaşam sürer. Señora'nın kızlarından ve de hayatında önemli bir yere sahip olacak, yıllar sonra birlikte yaşayacağı travesti Melesio'dan hayata dair çok şey öğrenir. Ancak bir gün bir şikâyet üzerine polisler tarafından mahalleleri basıldığında Señora ve Melesio dahil herkes bir

yerlere dağılır. O kargaşa içinde Eva kendini yeniden sokaklarda ve tek başına bulur. Birkaç gün boyunca sokaklarda aç, susuz ve çaresiz bir şekilde dolaşır. Ta ki bir gün bir Osmanlı göçmeni olan Riad Halabí ile tanışmaya kadar.

Riad Halabí kızı yalnız ve bitkin bir halde sokakta görünce ona yardım etmek ister. Önce karnını doyurur ve kimi kimsesi olmadığını öğrenince, onu erzak dolu arabasına bindirip evine götürür. Yardımseverlik Ortadoğulu göçmenlerin kültüründe vazgeçilmez bir unsur olarak farklı ülkelerdeki yaşamlarda da var olmaya devam etmektedir. Ticaret yapmaları ve pazarlık konusunda iyi olmaları sebebiyle çok kez cimrilikle ve açgözlülükle itham edilen Osmanlıların yardımsever yanı bu romanda Riad Halabí karakteri ile altı çizilen bir özellik olarak yansımaktadır. Tarihi gerçekliklere baktığımızda da Kolombiya'ya göç etmiş bir Osmanlı göçmeninin torunu dedesi ile ilgili bu konuyu şöyle yorumlamaktadır:

Lübnanlılar, paraları olduğunu göstermeye ve öyle tanınmayı istemeye çok yatkınlar, ancak kültürümüzde cömertliğin ve misafirperverlik yasalarının çok önemli olduğu da bir gerçek. Babamın iş hayatında bazen çok açgözlü olduğunu hatırlıyorum. Kıyı kesiminde Türklerle ilgili dönen tüm şakaların bulunmasına bir model olduğunu düşünüyorum. Ancak iş hediyeler vermeye, yemek sunmaya ve diğer hemşehrilerine yardım etmeye gelince muhteşemdi. Yaşadığımız kasabanın rahibi, her zaman cemaatin düzenlediği ve babamın her zaman bağış yaptığı fakir ve evsizlere yönelik yardım kampanyalarına katkılarını isterdi. (Vargas Arana, 2009)

Latin Amerika'daki Osmanlı göçmenlerinin varlığı bu romanda da hikâyeyi etkileyen önemli bir unsur olarak karşımıza çıkar. İyi yürekli ve sevecen bir adam olan Riad Halabí yalnızca Eva'ya değil çevresindeki herkese karşı yardımseverliğiyle bilinir. Du dağıyla burnu arasında bir yarık olduğu için, konuşurken hatta sevişirken bile ağzını mendiliyle kapatan, insanları rahatsız etmekten çok çekinen bir adamdır. Romanda bu durum

şöyle anlatılır: “Riad Halabí sevecenliği yüzünden perişan olan insanlardandı. İnsanları öylesine severdi ki onları rahatsız etmemek için yanında hep mendil gezdirir, kimsenin yanında bir şey yiyip içmez, çok ender gülümser, kusurunu saklamak için arkasını ışığa veya pencereye dönerek durmaya özen gösterirdi” (Allende, 2012, s. 163). Ülkeye on beş yaşında tek başına ve meteliksiz bir şekilde, zengin olmak ve ailesine para göndermek için gelen adam; ilk amacını gerçekleştiremese de ailesinin geçimine yardımcı olmak için elinden geleni yapar. Yazar romanda Halabí’nin bu çabasını şu sözlerle ifade eder: “Erkek kardeşlerini okuttu, kız kardeşlerine çeyiz yaptı, ana babasına, yetiştiği mülteciler ülkesinde itibar getiren bir zeytinlik aldı. İspanyolcayı bütün yerel deyimleriyle ama su götürmez bir çöl aksanıyla konuşurdu. Konukseverliği ve su tutkusu da çölden kaynaklanıyordu” (Allende, 2012, s. 163).

Riad Halabí yerleştiği bu yabancı ülkede ilk yıllarını, birçok Osmanlı göçmeni gibi yoksulluk içinde geçirir. Zor şartlara göğüs geren Halabí, bir hemşehrisinin tekstil fabrikasında temizlik yaparak, iplik ve pamuk çileleri ile balyaları taşıyarak, fare kapalarını kurup onlarla ilgilenerek geçimini sağlar. Fabrikada yerde yatarak, ekmek, muz ve kahve ile beslenerek yaşamını sürdürür. Bu işlerden arta kalan zamanlarında da başka işler yapar. Ancak bir süre sonra böyle gitmeyeceğini anlayarak ticaretle meşgul olmaya karar verir. Osmanlı göçmenlerinin çoğunluğunun yaptığı gibi Riad Halabí de ticarete seyyar satıcı olarak başlar. İş yerlerinde çamaşır ve saat satar, orta sınıf ailelerin hizmetçilerine kozmetik ve ucuz kolyeler pazarlar, okullara kalem ve harita götürür, kışlalarda film yıldızlarının çıplak fotoğrafları ile askerlerin ve yeni tertip erlerin koruyucusu olan Aziz Gabriel’in tasvirlerini satar (Allende, 2012, s. 164). Bulunduğu ortamda çok rekabet olduğu için ilerlemesi güçtür. Ama onun için yaptığı işin en keyifli yanı pazarlıktan aldığı tattır. Bunu kazanç sağlamak için değil, müşteri ile fikir alışverişi yapmak ve dostluk kurmak için yapar. Namuslu ve tok gözlü bir adam olduğu için başkentte ticaret yapmak ona göre değildir. Bu sebepten, hemşerilerinin de tavsiyesiyle küçük kasaba ve köyleri

dolaşarak mallarını satmaya karar verir. Halabí'nin ticaret hayatındaki azmi ve ilerleyişi romanda şu şekilde anlatılır:

Riad Halabí, atalarının çölü geçmek için yola çıktıklarında duyduğu ürpertiyle yola koyuldu. Taksitle motosiklet alıp selenin arkasına bir sandık bağlayıncaya kadar otobüsle dolaştı. Bu motorun üstünde, torunu olduğu kabile halkının direnciyle patikaları, sarp dağ yollarını aştı. Daha sonra eski bir otomobil, sonunda da bir kamyonet alabildi. Bu araçla gidemeyeceği yer yoktu. Anlatılması olanaksız yollardan Andlar'ın doruklarına tırmandı; havanın gün batışında melekleri görebileceğiniz kadar temiz köylerde mallarını sattı... (Allende, 2012, s. 164)

Bu zorlu mücadelelerin sonunda Halabí, eskiden refah içinde yüzen ancak petrol tutkusu nedeniyle perişan olmuş küçük bir bölgeye gelir. Kuru ve çorak memleketinden sonra buranın perişan hali bile ona cennet gibi gelir. İnsanların bilgisizliğinden faydalanıp zengin olabilecekken o buranın halkı ile de dost olmayı ve dürüstlüğü ile ticaret yapıp onlara yardımcı olmayı tercih eder. Kahramanın bu halka karşı duyguları ve onlarla ilişkileri romanda şöyle belirtilir: “Yoksullukları ve terk edilmişlikleri içinde belli bir soyluluğu olan bu insanlara bayılıyordu. Nereye gitse, tıpkı Tanrı misafiri inancına bağlı dedesinin çadırına gelenleri bağrına bastığı gibi, dostça karşılanıyordu” (Allende, 2012, s. 165). Halabí'nin kendini bu denli yakın istediği bu halk mutlu, gönlü zengin, sözüne güvenilir kişilerden oluşmaktadır. Ancak para ile çok ilgileri yoktur. Kâğıt paraya hiç güvenmezler, madeni parayı tercih eder, onu da genelde toprağa gömüp saklarlar. Alışveriş için ise çoğu takas sistemini kullanır. Riad Halabí “bu koşullara ayak uydurur ve babasının ‘zengin ol’ öğüdüne sırt çevirir” (Allende, 2012, s. 166). Ticaret için yaptığı gezilerde yerli insanlarla bu bağı kuran Halabí, herkese yardımcı olmaya çalışan, her soruna çözüm üreten bir adamdır. Bu gezilerden birinde bir kasabada, başından tüfekle vurulup öldürülen bir çocuğun cenazesine denk gelir ve hiç düşünmeden duruma el koyar. Katil, mango

ağaçlarıyla dolu bir bahçesi olan evin sahibidir. Öldürdüğü çocuğun tek suçu, o ağaçlardan yere düşen mangolardan birini almaktır. Riad Halabí bu olayı öğrenir öğrenmez öfkeli kalabalığın liderliğini yapmaya soyunur. Çocuğun cenazesinden, öfkeli kalabalığın sakinleştirilmesine kadar tüm ayrıntılarla ilgilenir. Yasalar gereği katilin ceza görmeden kurtulacağını bildikleri için ne yapacaklarını bilemeyen halka müthiş bir plan hazırlar. Kalabalık ilk önce mango toplamaya gider. Daha sonra katilin evini basarlar, kapıları ve pencereleri kırarak topladıkları mangoları evin içine boşaltırlar ve bunu defalarca tekrarlarlar. Meyveler patlar, her tarafa bulaşır. Onları görünce saklanan katil, arabasına atlayıp oradan kaçır. “Günler geçip güneş eve vurdukça ev, pişmiş mangolarla ‘kasabaya marmelat kokusu saçar.” (Allende, 2012, s. 167).

Öfke ve üzgünlükten delirmiş bir kalabalığı böylesine tatlı bir intikama yönlendiren bu sevecen adama o kasabada artık herkes hemşehri gözüyle bakar. Halkın taktığı adla ‘Türk’ oraya yerleşme kararı alır. Dükkânını ve evini oraya kurar. Yetiştığı kültürün birçok özelliğine sahip olan Riad Halabí, yaptığı evin avlusunun ortasına bir Arap havuzu yapmayı da ihmal etmez. Ön kısmını dükkân olarak, bazı odalarını depo olarak kullandığı evi ve tabi işini zamanla büyütür. Zamanla bölgenin en kazançlı ticaret merkezine sahip olur. Bu ticaret merkezi romanda şu sözlerle tarif edilir: “Dükkânında yok yoktu: Yiyecek, suni gübre, temizlik malzemeleri, kumaş, ilaç. Aranır bir şey bulunamazsa, Türk, gelecek gezisinde ne yapar eder onu da getirirdi. Dükkâna karısı Zulema’nın şerefine ‘Doğu’nun İncisi’ adını verdi” (Allende, 2012, s. 167).

Osmanlı göçmenlerinin ticaret ve alışveriş hayatı ile ilgili Latin Amerika halkına kazandırdıkları ve girişimci ruhları romanda Riad Halabí karakterinin yaptığı tüm işler aracılığıyla vurgulanmaktadır. Riad sadece kasabaya bir ticaret merkezi kazandırmakla kalmaz, aynı zamanda halkın ürünlerinin şehre taşınarak satılmasına da vesile olur. Petrol alanlarına yük götürüp, şehre boş dönen kamyon şoförleriyle ürünlerin taşınması konu-

sunda anlaşır ve şehirde bir hemşehrisinin tezgâhında satılmalarını sağlar. İnsanların çanak çömleğe, ahşap ve bambu el işlerine ilgisini anlayınca yine onları örgütleyip turistik dükkânlarda satılmaları için ürünler yaptırmaya başlar. İşlerini rayına koyup evlenmeye karar veren Riad, memleketinden bir kız bulması için annesine yazar. Osmanlı göçmenlerinin ilk başlarda çoğunlukla kendi aralarında evlendikleri, ya da bekâr erkeklerin memleketlerinden biriyle evlendiği bilinmektedir. Tenorio ve González, yaptıkları araştırmada bu durumu şöyle yorumlamışlardır: “Şili'ye geldikleri sırada, insanların sadece %9,4'ü evliydi. Bu da kadınların esas olarak babanın kararıyla veya bu yeni topraklarda evlenmeye çağrıldıkları için geldiğini varsaymamıza neden oluyor” (1990, s.79).

Riad örneğinde de evlilik süreci bu şekilde gelişir. Damat adayının maddi durumu iyi olduğu için dudağındaki kusuru önemsememesi tembihlenen Zulema, sadece fotoğrafını gördüğü ve Latin Amerika'da zengin bir iş adamı olduğuna inandığı bu adamla evlenmeyi kabul eder. Çeyiz sergilemeden, gelin hamamına kadar tüm geleneklerin yerine getirildiği bir düğünle Riad ve Zulema evlenirler. Roman, Zulema'nın farklı yöntemlerle sınanması ve onaylanması, kadı huzurunda ve ardından belediye nikahı ile evlenmeleri, kadınların gelini zifaf odasında hazırlamaları ve sokağa çıkıp kanlı çarşafı beklemleri gibi Ortadoğu kültürlerine ait çokça adeti okuyucuya sunar. Sıklıkla karşılaştığımız gibi Latin Amerika kültürüne uyum sağlamış, ancak kendi geleneklerine de bağlı Osmanlı göçmeni profili, Riad karakterinde de bahsedilen ayrıntılarla vurgulanır.

Dudağındaki kusurdan dolayı Zülema'nın ondan kaçışını fark eden Riad'ın karısıyla ilk gecesi çok gergin ve mutsuz geçer. Onu tiksindirmemek için mendille ağzını kapatsa da Zülema onu itmeye devam eder. Ertesi gün maviye boyanıp balkondan sallandırılan çarşafın mı yoksa Zülema'nın tavrının mı Riad'ı daha çok incittiği bilinmez ama genç adam bu gecenin acısını ömrü boyunca unutmaz. Latin Amerika'ya döndüklerinde de ilişkileri hiçbir zaman çok iyi olmaz. Zülema kocasının zengin olmadığını anladığında, yerleştiği bu yerden nefret eder. Sadece kocasının başka kadınlara gitmesini engellemek

için onunla birlikte olur ama onu hiçbir zaman sevmez. Sürekli bunalımda olan kadın yatarak vakit geçirir ve ev işleri ile de ilgilenmez.

Riad Halabí bu sıkıntılı özel hayatına rağmen yolda bulduğu küçük kızı evine alır-ken yine de karısını mutlu etmeyi umar. Onu sokaktan alıp evine getirdiğinde Eva, alışa-geldiği gibi hizmetçilik için getirildiğini zanneder oysaki Riad, hiç sahip olamadığı çocu-ğun özlemiyle ona sarılır.

-Bana Türk derler. Senin adın ne?

-Eva Luna.

-Ben geziye çıkınca karım yalnız kalıyor. Arkadaşa ihtiyacı var. Hiç ev-den çıkmaz. Kadın ahabı yok, İspanyolca bilmez.

-Onun hizmetçisi olmamı mı istiyorsun?

-Hayır, kızımız gibi olacaksın. (Allende, 2012, s. 174)

Eva hem ev işlerine hem de dükkânda Riad’a yardım ederken, annesinin ölümün-den sonra ilk kez kendini bir aile ortamında hisseder. Riad da hiç sahip olamadığı çocuk özlemine giderir. Zulema ise kocasının her zaman yaptığı gibi yardım etmek için eve ge-tirdiği bir dilenci sandığı Eva’ya kayıtsız davranır. Ama Eva onu, Riad’ın az önce öğret-tiği Arapça bir cümleyle selamlayınca Eva’yı bağrına basar. Eva romanda bu durumu şu sözlerle tanımlar: “O selam, yeni hanımımın yüreğini yumuşatmaya yetti ve o andan iti-baren sanki Riad Halabí’nin evinde doğup büyümüşüm gibi oldu” (Allende, 2012, s. 175).

Eva hayatında hiç görmediği normal ve özgür bir yaşamı bu evde yaşamaya baş-lar. Riad ona bir yandan ticaretin temel unsurlarını öğretirken, bir yandan da okula git-mekte geç kalmış kıza kasabanın öğretmeninden ders aldırır. Eva okumayı ilerletsin diye ona sinema dergileri ve de öğretmenin tavsiyesiyle, Arap edebiyatının Latin Amerika’yı da etkisi altına alan değerli eseri *Binbir Gece Masalları*’nı alır. Riad’ın bu çabaları, ma-salları çok seven bu küçük kızı ileride başarılı bir yazar yapacaktır. Eva Riad’ı baba gibi sever. Çünkü ona yaptığı bu iyilikler dışında Riad, Eva ile oyunlar oynar ve yalnızca

onunla güler. Dışarıda insanları rahatsız etmemek için gülmemeyi alışkanlık haline getiren adam, Eva ile birlikteyken hiç çekincesiz mutluluğunu yaşar. Çünkü ağzını kapatmadan güldüğünde hemen arkasını dönen karısının aksine Eva “bu sakatlığı, onu başkalarından ayıran, dünyada eşsiz kılan bir doğa lütfu olarak” (Allende, 2012, s. 178) görür.

Eva’nın bu aile ile kurduğu hayat ve ilişkiler adeta Latin Amerika ve Osmanlı kültürlerinin bir sentezini oluşturur. Eva *Binbir Gece Masallarının* İspanyolcasını okuya okuya Zulema’nın İspanyolca konuşmasını sağlarken kendi de onların kültürüne dair çokça şey öğrenir. Romanda bu durum Eva’nın sözleriyle şöyle ifade edilir.

Humus ve tahin, çam fıstıklı, etli yaprak dolması, falafel, kuskuslu, de-reotlu, safranlı tavuk, ballı cevizli baklava yapmayı öğrendim. Dükkânda hiç müşteri olmayıp da yalnız kaldığımız zaman, Riad Halabí bana Harun Reşid’in şiirlerini çevirmeye çalışırdı. Doğu türküleri, uzun ve güzelim ağıtlar yakardı. Kimi zaman kurulama bezini alır, odaklık peçesi gibi yüzünün alt bölümünü örter, kollarını kaldırıp deliler gibi göbek atarak oynardı. Göbek dansını işte böyle, kahkahadan kırılarak öğrendim. (Allende, 2012, s. 179)

Bulundukları kasabada çok saygı gören ve sevilen bir adam olan Halabí’nin dükkânı da sadece bir ticarethane değil, insanların uğrak yeri, hatta sevgilileriyle buluştukları yerdir. ‘Türk’ o kadar çok sevilip sayılır ki, Müslüman olduğu için karşı çıkan papaza rağmen birçok çocuğun vaftiz babası olur. Tartışmalara hakemlik yapma, bunalım dönemlerinde herkese akıl verme gibi birçok görev de hep Halabí’ye verilir. Eva da onun itibarının gölgesinde yaşamaktan o kadar mutludur ki eski anılarını, değer verdiği insanları zamanla özlemez olur ve daima o evde yaşamak ister. Halabí’nin küçük kızı eğitmek ve mutlu etmenin dışında yaptığı bir diğer iyilik de onu nüfusa kaydettirmesidir. Eva’ya göre “Riad Halabí’nin ona verdiği ve yaşam yolculuğu için gerekli birkaç temel yolluktan en önemlileri: Yazmak ve varlığının belgesel kanıtıdır” (Allende, 2012, s. 183).

Eva'nın oradaki yaşamı Riad'ın memleketinden gelen kuzeni Kemal'in yanlarına yerleşmesi ile değişir. O evde büyük felaketlere yol açacağından habersiz Riad, onu tüm konukseverliği ile karşılar. Kemal geldiğinde dükkân kapatılır ve evde tüm kasabanın davetli olduğu üç gün üç gece süren bir şenlik düzenlenir. İki kültürün birbirine karışması Eva'nın şu sözlerinde bir kez daha açığa çıkar: "Patronla ben de Inés öğretmenin ve komşu kadınların el vermesiyle öyle çok yemek pişirdik ki, Bağdat saraylarına yaraşır bir düğün sofrası çıktı ortaya.....Doğu tatları ile Latin reçeteleri eşit sayılarda bir aradaydı. (Allende, 2012, s. 185). Ancak Kemal'in gelişi Eva'nın evdeki tüm düzenini değiştirir. Onun yanında Riad Eva'ya daha otoriter davranır ama yalnızken gönlünü almaya çalışır. Zulema ise oturup kalkışına dikkat etmesi konusunda ona talimatlar verir. Çapkın bir erkek olan Kemal, kasabadaki birçok kızın kalbini çalar ve onlarla gönül eğlendirir. Diğer kızlar gibi Eva da ondan etkilenir ve zamanla ona âşık olduğunu hisseder. Kemal ise Eva'ya hiç o gözle bakmaz. Eva bu duruma çok üzülse de esas canını acıtacak ve hayatını değiştirecek olay çok farklı bir şekilde gelişir. Halabî iş gezisine çıkıp evde üçü yalnız kaldıklarında, Zulema Kemal'i etkilemek için bambaşka birine dönüşür. Bir süre ondan uzak durmaya gayret gösteren kuzen sonunda pes eder ve ikisi birlikte olurlar. Bunu gizlice izleyen Eva kahrolur. Kemal bir gün sonra çekip gider ve kayıplara karışır. Zulema ise yasından yataklara düşer. Eve döndüğünde Eva onu üzmemek için hiçbir şey anlatmasa da Riad Kemal'in gidişinden olan biteni anlar. Birçok romanda benzerlerini gördüğümüz gibi karısını ya da kuzenini öldürmek istemediği için bu olayı anlamazdan gelir. Buna rağmen hikâye yine de hazine bir olayla son bulur. Riad'ın yine seyahatte olduğu bir gün Zulema intihar eder. Onu o halde bulan Eva, üstünü başını temizleyip onu giydirirken dükkâna gelen biri onu görür ve kızın katil olduğunu düşünür. Bu adam tarafından polise götürülen Eva sorguda olduğu süre boyunca işkence görür. Riad seyahatten döndüğünde para verip onu oradan çıkartır ve bir an bile kızdan şüphe etmez. Ondan şüphe eden kasabalılar bile Türk'e olan saygılarından bunu belli etmeye çekinirler.

Bir süre sonra çekinmeyi bırakıp dedikoduların boyutunu arttıran halk, Eva ve Riad arasında bir ilişki olduğunu, önce Kemal'i sonra da Zulema'yı öldürdüklerini fısıldaşmaya başlarlar. Bunun üzerine Riad, Eva ile yollarını ayırması gerektiğine karar verir. O kararı aldıkları hüzünlü gecede, Eva onunla yakınlaşmak ister. Riad ilk başta buna engel olmaya çalışsa da fazla karşı koyamaz ve ikisi birlikte olurlar. Eva Riad'ı dudaklarından öpen ilk kişi olur, o da Eva'yı. O ana kadar baba gibi gördüğü o adamdan sevişmeyi ve kadın olmayı öğrenen Eva ondan ayrılmak istemez. Riad ise doğacak skandallarla başa çıkamayacaklarını ve Eva'ya göre çok yaşlı olduğunu söyleyip Eva'nın kalma isteğini kabul etmez. Ona göre genç kızın önünde koca bir hayat vardır ve Türk yaşayacağını yaşamıştır. Riad Eva'dan ayrılırken bir baba gibi görevlerini yerine getirir. Ona başkentte (Santiago) kalacak bir yer ayarlayıp ve okuyup ekmeğini kazanmayı öğrenene kadar yetecek parayı verip uğurlar. Dahası, Zulema'nın toprak altında gömerek sakladığı ve yerini sadece Eva'nın bildiği mücevherlerini de Eva'ya hediye eder ve şöyle der: “Onlar artık senin, ama oldukları yerde bırak, çünkü şimdilik onlara ihtiyacın yok... Zulema'nın mücevherleri seni bekleyecek, evlenirken çeyizin olacak” (Allende, 2012, s. 230).

Başkente gittiğinde yaşadığı hüznün ve karışık duygularla isyan edip yurda gitmekten vazgeçen Eva, şehirde dolaşarak durduğu sırada, yıllar öncesinden bir dostla karşılaşır. Çocukluk döneminin en yakın insanlarından travesti Malesio onu gördüğüne çok mutlu olur ve birlikte yaşaması için ona ısrar eder. Birlikte yaşamaya başladıklarında Eva da bir fabrikada sekreterlik yapmaya başlar. Bir yandan da hikâyelerini yazmaya devam eder. Yıllar sonra tekrar ilk aşkı Humberto ile karşılaşır ve uzun süre onunla birlikte olur. Eva dağlarda gerilla olan sevgilisi ile hiçbir zaman tam olarak mutlu olamaz. Fabrikadaki işinden ayrılır ve tamamen yazmaya başlar ve sonunda yazdıkları Malesio'nun da yardımıyla bir televizyon dizisi olarak yayınlanır. Artık Eva tüm hayatına yayılmış masallarını, hayal gücünü ve büyüleyici sözcüklerini tüm ülke ile paylaşmaktadır.

Eva uzun bir süre sonra, gerillalara yardım etmek için gideceği dağ yolunda eskiden yaşadığı ve gençliğinin en iyi yıllarını geçirdiği Riad'ın evine bir gece vakti uğrar. Bahçedeki çeyizini alır. Türk'ün dükkânına uğrar ama Halabí başını kaldırmadığı için onu farketmez. Eva, Riad'ın on dört yaşlarında tombul ve esmer karısıyla ilgilendiğini görür. Yıllar önce yaşadıkları tek gecelik sevgililik o anda Eva için tamamen anlamını yitirir. Riad'ı iyi gördüğüne sevinen Eva içinden şunları geçirir: “O andan sonra onu hep, gerçekte olduğu gibi, baba olarak düşündüm; bu görüntü, ona bir gecelik sevgili kimliğinden daha çok uyuyordu” (Allende, 2012, s. 310). Eva, günahları yıkayan kutsal bir kaynağı olduğu için Agua Santa yani ‘Kutsal Su’ denilen kasabadan işte bu şekilde ayrılır. Ona hayatı öğreten ve tek başına ayakta durma şansı veren, önce baba sonra sevgili ve sonunda yine baba olarak gördüğü Riad Halabi ile sessizce vedalaşır.

Romanın sonunda Eva en nihayet hayatının aşkını bulur. İlk başta arkadaş olduğu başarılı belgesel yapımcısı Rolf Carlé de onun gibi hayatı karmaşalarla geçmiş bir gençtir. Eva yıllarca umutsuzca aradığı eşini, benliğinin öteki yarısını bulmuştur ve bu kez bu karşılıklı bir aşktır. Halabí'den öğrendiği göbek dansını sonunda bir erkeğe; en sevdiği erkeğe yapar ve ikisi çok mutlu olurlar.

Tablo 7: Eva Luna Romanında Roman Kişilerinin Başlıca Özelliklerini Ortaya Koyan Tablo

	RIAD HALABÍ	ZULEMA	KEMAL
DÜRÜST =	✓		
YİĞİT			
KÜLTÜRLÜ			
GÖRGÜLÜ			
SAYGIN =	✓		
AÇIK YÜREKLİ			
GÜVENİLİR			
PRENSİPLİ			
İLERİ GÖRÜŞLÜ=	✓		
GÜÇLÜ			
NEŞELİ			
SEVECEN	✓		
TİCARETLE MEŞGUL =	✓		
BARIŞÇIL=	✓		
NAMUSLU=	✓		
KONUKSEVER=	✓		
ZEKİ			
BAŞARILI =	✓		
YARDIMSEVER =	✓		
ÇALIŞKAN =	✓		
ERDEMLİ			
TOKGÖZLÜ =	✓		
PARA DÜŞKÜNÜ			
KİBİRLİ		X	
KÜSTAH			
YALANCI			
KÖTÜ			
UMURSAMAZ			
KAYGISIZ			
KURNAZ			
HÜZÜNLÜ		X	
CİMRİ			
PAZARLIKÇI	✓		
PİS			
ÇAPKIN =		X	X
GÜRÜLTÜCÜ			

Olumlu özellikler ✓ Olumsuz özellikler X Diğer romanlarla ortak özellikler =

Isabel Allende *Eva Luna* adlı romanında Osmanlı göçmeni karakterleri hikâyeye içerisinde önemli konumlara yerleştirirken Şili'deki varlıklarının yadsınamaz bir gerçek olduğunun altını çizmiştir. Riad Halabí'nin hayatı ve ailesi üzerinden okuyucuya aktarılanlar, çok sayıda Osmanlı göçmeninin gerçeği ile örtüşmektedir. Halabí'nin parasız bir şekilde ve zengin olmak ümidiyle bu ülkeye gelmesi, ailesine para göndermesi ve seyyar satıcılık mesleği ile sıfırdan başlayıp bulunduğu yerdeki en iyi işleyen dükkâna sahip olması Osmanlı göçmenlerinin çoğunluğunun hikâyesiyle örtüşmektedir. Zamanla bulunduğu çevrede saygın bir konuma gelen Halabí, dürüst, sevecen, çalışkan, yardımsever, konuksever, namuslu, barışçıl bir kişi olarak karşımıza çıkmaktadır. Genellikle ticaret erbabı Osmanlı göçmenleri ile ilişkilendirilen pazarlık yapma alışkanlığı bile bu karakterde para hırsından dolayı değil müşterilerle sohbet edip dostluk kurma isteğinden kaynaklanmaktadır. Bu bağlamda tokgözlü olarak karşımıza çıkan Halabí, ileri görüşlülüğü ile de başka insanlara iş olanakları sağlamıştır. Bu romandaki diğer Osmanlı göçmeni karakterlerinde çapkınlık, hüznü ve kibirli olma özelliği ön plana çıkmaktadır.

2.2.2. Miguel Littín

Miguel Ernesto Littín Cucumides 9 Ağustos 1940'ta Şili'nin Colchagua eyaleti Palmilla şehrinde doğar. Filistinli Hernan Littín ve Rum Cristina Cucumides'in çocuğu olarak dünyaya gelen Littín bir Osmanlı göçmeni torunudur.

Şili Üniversitesi'nde Tiyatro bölümünden mezun olan Littín aynı üniversitenin televizyon kanalında yönetmen olarak çalışmaya başlar. 1969 yılında ilk uzun metrajlı filmi olan *El Chacal de Nahueltoro*'yu (*Nahueltoro Çakalı*) çeker. Film, Şili'de büyük bir gişe başarısı elde eder ve bir Latin Amerika klasığı olarak kabul edilir. Kırsal adaletsizliği ve sosyal marjinalliği kınayan film, 1971'de Berlin Film Festivali'nde Altın Ayı'ya aday gösterilir. Başkan Salvador Allende (1908-1973) tarafından Chilefilms devlet stüdyolarının yeni başkanı tayin edilir. Arap kökenli büyükannesinden bahsederken “Matilde, her zaman bitmek bilmez ilgisi olan resimli dergileri Palmilla'ya ilk getiren kişi oldu. Karşıdaki bahçeyi sirklere, gezici tiyatrolara ve kuklacılara ödünç verirdi” (García Márquez, 1986, s.80) diyen yazarın kökleri ve ailesinin, seçtiği meslek ve gelmiş olduğu konumda etken olduğu aşıkardır. 1973'te Augusto Pinochet (1915-2006) diktatörlüğünün kurulması üzerine Miguel Littín önce Meksika'ya ve daha sonra İspanya'ya sürgüne gitmek zorunda kalır. 1985'te İspanya'da sona eren bir çalışma olan “Acta General de Chile” (Şili Genel Tutanağı) projesini yürütmek için gizlice Şili'ye döner. Diktatörlüğün tarihçesini çektiği bu belgesel filmin yapımına dayanarak Gabriel García Márquez *Şili'de Gizlice: Miguel Littín'in Serüvenini*¹² yazmıştır.

Şili'de diktatörlüğün sona ermesinin ardından ülkesine geri dönen ünlü yönetmen çok sayıda film çevirir. Çalışmaları birçok kez ödül alır ve önemli uluslararası festivalerde ödüle aday gösterilir. *Alsino y el Cóndor* (Alsino ve Akbaba) ve *Actas de Marusia*

¹² Can Yayınları, Çeviri: İlknur Özdemir, 1996, İstanbul.

(Marusia'dan Gelen Bildiriler) filmleriyle Oscar ödülüne aday gösterilen ilk Şilili film yapımcısıdır. 2016 yılında Rancagua'daki O'Higgins Üniversitesi'nde Yüksek Görsel-İşitsel Çalışmalar Enstitüsü'nün yönetimini üstlenir.

Film yönetmeni, senarist ve yapımcı kimliğine yazarlığı da ekleyen Littín Şili edebiyatına iki değerli roman kazandırır. 1990 yılında *El viajero de las cuatro estaciones* (Dört Mevsimin Yolcusu), 1999'da *El bandido de los ojos transparentes* (Şeffaf Gözlü Haydut) isimli romanlarını yazar. Her zaman yaptığı işlerde Şili ve Latin Amerika halkının maceralarını ve acılarını anlatmaya çalışan ünlü yönetmen 1992-1994, 1996-2000 dönemlerinde memleketi Palmilla'nın Belediye Başkanı olarak görev yapar.

2.2.2.1. Dört Mevsimin Yolcusu Romanında Osmanlılar

Dört Mevsimin Yolcusu, Şilili film yönetmeni, senarist ve romancı Miguel Littín'in 1990 yılında yayımlanan ilk romanıdır. Büyük bir kısmı otobiyografik unsurlar içeren romanda Littín, büyükbabası Kristos Kukimides'in hayatından bazı kesitleri anlatır ve kendisi de Miguel karakteri ile okurun karşısına çıkar.

Ünlü yönetmenin ilk romanını büyüdüğü şehir ve büyükbabasının hayatı ile ilgili yazması, yeni ülkesi kadar köklerine de bağlı olduğunu gözler önüne sermektedir. Hiç şüphesiz yazarın büyükbabasına duyduğu sevgi ve saygının da bunda önemli bir etkisi olacaktır ki bir röportajında ona hayranlığı ve sanatçı kimliğinin arkasındaki etken olarak onu da görmesini şöyle ifade etmiştir: "...büyükbabam Cristos Cucumides 1914'te Yunanistan'dan geldi ve bize sanat, kültür ve sosyal katılım sevgisini aşılamaktan bir gün bile geri kalmadı" (Naranjo,1997).

Rum asıllı bir anne ve Arap asıllı bir babanın çocuğu olarak Şili'de dünyaya gelen Littín, bu eserinde iki farklı kesimden (Araplar ve Rumlar) olan Osmanlı göçmenlerinin göç süreci ve Latin Amerika'daki hikâyelerini, ailesi ve çevreleri üzerinden anlatırken

ilginç ayrıntılarla tarihsel gerçekliklere de ışık tutar. Eleştirmenler tarafından büyüğü gerçekçiliğin atağa geçtiği dönemin bir ürünü olarak yorumlanan romanda yazar, tarihî ve gerçek olayları fantastik öğelerle ustaca birleştirip zengin bir anlatım sunar. Dört bölümden oluşan roman, Kristos'un hayat yolculuğunun farklı zaman dilimlerini 'dört mevsim' adı altında anlatır. Yazar bu mevsimleri belirli zaman dilimleri ile sınırlandırmaz ancak Kristos'un Osmanlı topraklarında yaşadığı zamandan Şili'deki ölümüne kadar olan süreçte başından geçen önemli olayları aktarır. Aslında tüm hikâye, Kristos Kukumides'in ölüm döşeginde gözden geçirdiği anılarından oluşur.

Roman, Kristos'un Osmanlı devletinde yaşadığı dönemde henüz on beş yaşında bile değilken annesi tarafından bir manastıra bırakılması ile başlar. O dönemde Rumların oğullarını savaşa göndermemek¹³ için manastıra vermeleri bilinen tarihî bir gerçekliktir. Rumlar kendi ülkelerinin ordularına alınmak istemezler. Littín bu gerçekliği verdiği bir röportajda şöyle açıklamıştır: "On beş ila otuz yaşları arasında bir ruhban okulundaydı. Bu süre zarfında Türklerin işgal ettiği Yunan topraklarında¹⁴ anneler çocuklarını savaşa gitmesinler diye manastırlara gönderdiler. Amerika'ya gidene kadar orada yaşadı. Şili'ye değil Amerika'ya gitti" (Ehramann, 1985, s. 14). Littín'in röportajında vurguladığı Amerika ayrıntısı, romanda da karşımıza çıkan bir diğer tarihî hakikattir. Osmanlı topraklarından Amerika hayaliyle yola çıkan birçok göçmen Amerika'yı bir kıta değil bir ülke zanneder ve aslında gideceği ülkeye karar vermiş olarak değil de birtakım tesadüfler silsilesi sonucu oraya varır. Çoğunlukla da bindikleri gemiler tarafından bir limanda bırakı-

¹³ Bakınız sayfa 8, askerlikle ilgili kanun.

¹⁴ Bu şaşırtıcı söylem, şaşırtıcı bir şekilde günümüzde de Rum asıllı göçmenler tarafından ortaya konabilmektedir. Buna örnek olarak Homero Aridjis isimli yazar verilebilir. Meksika'da Meksikalı olan ve ikinci nesil bir Rum göçmeni olan yazar ve diplomat Homero Aridjis sadece baba tarafından Rum olmasına karşın halen böylesi tuhaf söylemler ve bir çeşit nefret söylemini kullanmaktadır. Bakınız: Yazarın *Esmirna en llamas* isimli adlı eseri.

larak kaderleri belirlenir. Kristos Kukimides de Amerika'yı bir ülke olarak düşünenlerdendir. Öyle ki gemide tanıştığı bir grup Arap kıızı eşlerine teslim etmek için Şili'ye vardığında hala Amerika'da olduğunu bilemez ve aralarında şu diyalog gelişir:

-Sonra nereye gideceksiniz Sidi?

-Amerika'ya döneceğim- diye cevapladı kendinden emin bir şekilde.

Uzun zaman sonrasına kadar gençlerin neden güldüğünü anlamadı.

-Size garip gelse de bu kasaba da Amerika hemşehrim. (Littín, 2000, s.

89)

Kristos'un Amerika hayalinin Şili'nin Palmilla şehrinde hayat bulmasının sebebi de gemide tanıştığı bu kızlardır. Littín'in fantastik öğelerle süslediği romanda büyükbaşının ölümü yine bu kızların onu ziyarete geldiği gün gerçekleşecektir. Yirmi beş yaşında, manastırda onu kollayan ve babalık yapan El Loco (Deli) Janos'un ölmeden önce verdiği para sayesinde ve arkadaşı Amanatius ile Amerika macerasına başlayan Kristos için gemi yolculuğu da başlı başına bir serüvendir. Geminin ambarında seyahat eden ve yaşları on üç ila on altı arasındaki bir grup Arap kıızı ile de bu yolda tanışır. Denizciler tarafından tecavüze uğramaktan Kristos sayesinde kurtulan bu kızlar, o andan itibaren ona sığınır ve Kristos da yol boyunca onları kollamaya devam eder. Kristos, anılarını yazdığı deftere, 28 Kasım 1914 tarihinde karşılaştığı kızlarla ilgili şu notu düşer:

Küçük kızlardı ve kederli çığlıklar atan fareler gibi korkmuş bir halde

koşuşuyorlardı. Bazıları yük sandıkları arasına saklanmaya çalışıyordu.

Hiçbiri on sekiz yaşından büyük değildi, en fazla on üç, on dört ya da

on altı yaşındaydılar. Başlangıçta kaç kişi olduklarını anlayamadım. O

kargaşada anlamak imkansızdı. Sonra Maria'dan kırk kişi olduklarını

öğrendim ama Şili'ye sadece otuz dokuzu vardı. (Littín, 2000, s. 33)

Romanın bu bölümünde anlatılan yolculuk hikâyeleri tarihte göçmenlerin sıklıkla yaşadığı zorluklara örnek oluşturmaktadır. Mürettebat tarafından taciz ya da şiddet

görme, hakarete uğrama, aç kalma ya da salgın hastalıklardan hayatını kaybetme, Amerika'ya uzanan zorlu maceranın birer parçalarıdır. Yolculuk esnasında yaşanan bir başka olay da Kristos ve Arap kızları daha ziyade birbirlerine bağlamıştır. Yaşanan bu olay, daha önce belirtildiği üzere Osmanlı göçmenlerinin bir kısmının ve Kristos'un da göç sebeplerinden biri olan orduya katılmama isteğidir. Romanda Amerika'ya gittikleri gemi bir komutan ve altı asker tarafından bir limanda durdurulur. Kadınlar, çocuklar, yaşlılar ve eşleriyle seyahat eden evli erkekler hariç tüm Türk tebaasında olan erkekleri orduya katılmak için toplamaya gelmişlerdir. Bir asker Kristos'a yönelince Arap kızlar onu bırakmamak için müthiş bir plan geliştirirler ve hepsi de Kristos'un kendisiyle evli olduğunu söyler ve böylece Kristos yolculuğuna devam edebilir. Bu kızların önceden tanıdıkları ya da ilk kez görecekleri kocalarının yanına Latin Amerika'ya gitmeleri de Osmanlı göçmenleri ile ilgili vurgulanan diğer bir gerçekliktir. Genelde önce erkeklerin göç etmesi, daha sonra eşlerini çağırmaları ya da orada yaşamalarına rağmen memleketlerinden bir kız seçip evlenmeleri sıklıkla karşılaşılan bir durumdur. Bu durum Kristos'un eşine teslim ettiği kızlardan birinde şöyle gözlemlenir: "Kristos Matilde'ye baktı ve o da sonunda kaderin ona uygun gördüğü, sadece babaları evliliğe karar verdikleri sırada çocukken gördüğü adama bu kadar yakın olmanın verdiği gerginliği gizlemeden başıyla onayladı" (Littín, 2000, s. 90).

Yolculuk esnasında yaşanan ve Osmanlı göçmenleriyle ilgili birçok diğer romanda da ön plana çıkan olgulardan biri de cinsellik temasıdır. Kristos'a sığınan Arap kızlardan biri bir gece onunla birlikte olur ama Kristos hangisi olduğunu hayatı boyunca bilemez. Yıllar sonra ölüm döşğinde bile hâlâ bu sorunun cevabını düşünecektir. İneceği birçok limanda kızların ısrarı ile vazgeçen Kristos, en sonunda onları eşlerine bırakmak için Şili'ye gitmeye ve daha sonra yerleşeceği 'Amerika'ya' dönmeye karar verir. Sıradağlardan yürüyerek, zorlu yolları aşarak Şili'ye varır ve kızları şehir şehir gezerek kocalarına teslim eder. En son gittiği ve misafir olarak kaldığı Palmilla'da polis emri ile

notere kaydolar. Kristos'un ve diğerk Osmanlı göçmenlerinin notere kayıtları da bize Latin Amerika'daki Türk olgusu ile ilgili birçok fikir vermektedir. Noter, soyadlarını "Salej"den "González"e, Suriyeli, Filistinli veya Rum olan milliyetlerini Türk'e, mesleklerini "avcı"dan "tüccar"a çevirir. Karşı çıkmaya çalıştıklarında ise şu tepkiyi verir: "Burada hepiniz Türk'sünüz. Benim işlerimi zorlaştırmayın! Hükümet size yardım etmeye çalışıyor. Önemsiz meseleler için işleri karıştırmayın" (Littín, 2000, s. 121). Daha önce de bahsettiğimiz gibi Osmanlı göçmenlerinin hepsine *turco* (Türk) denmiştir. Klich ve Lesser *turco* teriminin kendiliğinden oluşmuş bir tanım değil de bir zorunluluk olduğunun göz ardı edilemeyeceğini ifade etmişlerdir. Ayrıca Arapların, Latin Amerikalıların kendilerini *turco* olarak adlandırmalarına karşı gösterdikleri çabalara nazaran, oradaki Ermeni topluluğunun Arap, Türk ya da Müslüman olmadıklarını daha başarılı bir şekilde vurguladıklarını eklemişlerdir (1996, ss. 3, 5). Bunun yanı sıra, yaygın olarak ticaretle uğraşmaları da bu göçmenleri tanımlayan bir olgudur. Belki de çoğunlukla Avrupa'dan nitelikli göç almayı bekleyen Latin Amerika ülkeleri için beklentiyi karşılamayan Osmanlıların ticaretle uğraşmaları kabul gören ve hoş giden bir durumdur. Noterin kayıt esnasında Mijail ve Kristos'u tüccar olarak kaydetmesi de bu duruma bir başka örnek oluşturmaktadır. Osmanlı göçmenlerinin çoğunlukla ticaretle ilgilenmeleri, kapı kapı dolaşarak Arap kızları eşlerine teslim eden Kristos'un ilk gözlemleri ile de vurgulanmıştır. 'Deve Yolu, Pazar ve Ülke Meyveleri. Bailio Hasbúr ve Meşru Oğulları. Uygun Fiyatlar', 'El Jardín del Edén' (Cennet Bahçesi), 'Artículos de Paquetería de don Rogelio Abdul González' (Rogelio Abdul Gonzalez Bey'in Tuhafiye Malları), 'Hogar Importadora de la Media Luna' (Hilal İthalat Evi) romana konu olan Osmanlı göçmenlerinin dükkânlarından bazılarıdır (Littín, 2000, ss. 90-121). Romanda bahsi geçen "Kenarları paslı piring bantlarla çevrilmiş kahverengi ahşap tezgahların arkasında aynı zamanda iş, ev, yemek odası ve banyo olan fakir yerler" (Littín, 2000, s. 87), Latin Amerika'ya yerleştikleri ilk

zamanlar genellikle işyerlerini aynı zamanda ev olarak kullandıkları bilinen Osmanlı göçmenlerinin gerçekçi bir yansımasıdır. Kristos'un tanımıyla "hepsi aynı ve aynı kumaş çeşitleri, eşyalar ve malları satan" (Littín, 2000, s. 121) bu dükkânlardan roman boyunca günlük hayatın içinde sıklıkla bahsedilmektedir.

Kristos, Şili'nin de Amerika olduğunu öğrendiği Palmilla'da kaldığı çok kısa süre içinde misafir olduğu evin kızı Carmen Manuela'ya âşık olur ve oraya tamamen yerleşmeye karar verir. Niyeti zeytin veya portakal yetiştirmek ya da mavi bir araba alarak seyyar satıcılık yapmaktır. Carmen'in annesine niyetini şöyle anlatır: "En iyisi, Azize heykelleri ya da resimleri satmak ve onları buğday ya da tavukla takas etmek. Onları akşam treniyle Santiago'ya göndermek için, ya da sadece bu toprakları tanımak için dolaşmak hanımefendi, - çünkü bunun için yanında hayli para getirmişti" (Littín, 2000, s. 129).

Kristos 1916 yılının sonlarına doğru Carmen Manuela ile evlenir. Birinci mevsimi Şili'ye gelmesiyle, ikinci mevsimi de evliliği ile sonlamış olur. Üçüncü mevsimde Kristos aldığı çorak araziye artık ilk zeytin ağaçlarını dikmiş, evlenmiş ve Palmilla sakini bir Latin Amerikalı olmuştur. Kristos ve Carmen'in zaman içinde yedi çocukları olur. Başlarda duygusal ve kadınlara karşı çok hassas olan Kristos, zaman içinde sevdiği insanlara özellikle de karısına karşı ilgisiz bir hale gelir. Kasabaya gelen bir çingene grubun, cinsellik gösterileri yapan seksi patronu ile arkadaş olur ve onunla sıkça vakit geçirir. Çingene kadınlardan biriyle ve daha birçok kadınla birlikte olur. Kendini içkiye ve yollara verir ve ailesini uzun süre yalnız bırakır. Onun yokluğunda geçim sıkıntısı çeken eşi yine de kimseye muhtaç olmadan, çalışarak çocuklarına bakar. Döndüğünde de Kristos'a ne fakirleştiklerinden bahseder ne de sitem eder. Ne var ki Kristos bir yerlerde kendini kaybetmiş, yaşantısından mutsuz bir hale gelmiştir. Ailesinin içinde kendini yabancı gibi hiseder ve daha çok içine kapanır. Savaş bittikten sonra geri döneceğine yemin ederek annesiyle vedalaşan Kristos, bir daha asla memleketine dönemez, ailesini de hiçbir zaman göremez. Annesinin öldüğünü abisinden gelen mektupla öğrenir. Abisi mektupta şunları

yazar: “O topraklardan gelen bir adamdan öğrendiğime göre, yoldan çıkmışsın, hayatının içinde günah ve sapkınlıktan başka bir şey yokmuş. Annemiz, senden tek bir mektup bile almadan öldü. Ben Kudüs'te Tanrı'ya hizmet ediyorum. Ev yıkıldı. Asla geri gelme, burada sana yer yok” (Littín, 2000, s. 167). Annesinin ölümü ile derin bir üzüntü yaşayan Kristos'un o gün defterine yazdığı şu sözler, kahramanın memleket özlemini ve yabancı bir ülkede yaşadığı kimlik çatışmasını derin bir şekilde yansıtmaktadır:

Ama elinden çok uzaktaydım. Karanlık, uzun bir odada kapalıydım. Etrafım gereksiz eşyalar, çözülemez belgelerle çevirili ve sana hiç göndermediğim mektuplar. Göndermedim çünkü belki de mektuplarda konuşan beni ele geçirmiş, başka dilde konuşan bir sahtekardı... O zamanlar kaç yaşındaydım? Otuz? Ya da kırk olmuş muydum? Bilmiyorum. Bildiğim bir şey varsa, bir öğlen kapıyı açtığımda hepsi daha yaşlı, yorgun, yabancı ve uzaktı. Burada ne yapıyorum diye düşündüm. Dönmeli miyim? Nereye? diye sordum kendime birden. (Littín, 2000, s. 167)

Kristos'un İkinci Dünya Savaşının yankılarını ve büyük bir depremi¹⁵ yaşadığı yer yine Palmilla'dır. Latin Amerika topraklarını tanımayı, mavi arabası ile dolaşmayı düşleyen Kristos Kukumides Palmilla'dan hiçbir zaman çıkmaz. Halk arasında çiçek açması mutluluğun simgesi olarak görülen incir ağacını eker ama ağaç hiçbir zaman çiçek vermez. Güzel düşlerin diyarı Amerika ona sevinçlerin yanında kederler, özlemler ve ezilen umutları da verir. İstanbul'dan aldığı altın gramofonu, arkadaşı Janos'a söz verdiği gibi yıllarca çalmaya ve kimse anlamasa da arada Rumca konuşmaya devam eder. Ölümüne sebep olan hastalıkla Kristos kimseye söylemese de kan kusmaya başlar. Hayatının ve romanın dördüncü mevsiminde Kristos'un kalabalığın içindeki yalnızlığı, kederleri

¹⁵ Romanda geçen bu depremin tam tarihi verilme de, Şili'de o döneme yakın tarihlerde gerçekleşen büyük depremler olduğu bilinmektedir. Bunlardan birincisi; 1939'da Chillán şehri ve tüm çevre bölge, 80-100 km derinliğindeki deprem, bir diğeri ise; 1949'da ülkenin güney bölgesinde gerçekleşen 7.7 büyüklüğündeki depremdir.

anlatılır. Bir taraftan düşlerindeki gibi gitmeyen hayatı, diğer yandan aile ve eski dostlarına özlemi, ölüm döşeğinde esrarengiz bir biçimde ziyaretine gelen geçmiş yüzler ile Kristos'un çelişkileri ve çaresizliği ile karşılaşırız. Çok uzak yollardan refah ve mutluluğun ülkesine gelen bir göçmenin, gerçek ancak büyümlü öğelerle süslenmiş ve gizemli bir karakterin gözlerinin önünden film şeridi gibi geçen hayatına, maceraları, talihsizlikleri ve iç hesaplaşmalarına tanık oluruz.

Osmanlı göçmenleri ile ilgili derin gözlemler sunan romanda, öncelikle ana kahraman Kristos'un değişen hayatında, mutlu ve mutsuz olduğu zamanlarda yaşadıkları ile farklı bir Osmanlı göçmeni ile karşılaşmaktayız. Miguel Littín de romanda torunu Miguel olarak dedesine hayranlığını şöyle tanımlar: "O zamanlar esrarengiz dede figürünü, dağınık ve özgür hayatını, her zaman meydan okuyan tavrını, alaycı ruhunu, yalnız bir gezgin olarak yolculuğunu, abartılı giysilerini ve gizemli yaşamının tüm çevresini kapladığı o anlaşılmaz sihri sevdi" (Littín, 2000, s. 248).

Kristos Kukimides, kötü dönemler yaşamasına karşın çevresinin genellikle sevdiği, göçmenler ve yol arkadaşları olan eşleri ile hayatı boyunca dost olan, çocuklarından da hep saygı gören bir adamdır. Duygusallığını yitirse de çok sevdiği kızı Cristina'yı evlendirirken gizlice ağlayan da yine odur. Palmilla'ya gelen ilk radyoyu köyde satın alan ve çalıştırmak için köye elektrik gelmesini on yıl bekleyen tek kişi de yine Kristos'dur.

Böyle boktan bir şey ondan başka kimin ilgisini çekebilirdi? Adam gün batımında trenden inip ona gösterdiğinde Justo Padilla bunu böyle net bir şekilde anladı.

-Git ve onu Bay Kristos'a sat- dedi ve Pichilemu Denizi'ne giden akşam altı trenindeki yorgun yolculara pembe üzüm satmaya devam etti.

(Littín, 2000, ss. 189-190)

Osmanlı göçmenlerinin Latin Amerika serüvenleriyle ilgili çokça gözlemi barındıran romanda Kristos'un manastırdaki arkadaşı Manolios tarafından yapılan Amerika

tanımında, binlerce kişi için çok uzak diyarlardaki bu ülkelerin, düşlerin Amerika'sının bir betimlemesini ve bir nevi göç etme nedenlerini görmekteyiz: "Derler ki orada bütün yılın ilkbahar olduğu şehirler varmış. Nehirler denizlerden daha geniş, dağlar göğ'e kadar ulaşmış. Yaşlıları gençleştiren, hastalara şifa veren kükürtlü su kaynakları varmış. Nehirler altından, dağlar gümüştenmiş ve toprağının meyveleri tatlıymış" (Littin, 2000, s. 21). Osmanlı göçmenleriyle ilgili vurgulanan bir diğ'er durum da çoğunun dil bilmeden Latin Amerika'ya gitmesi ve bir süre bunun zorluğunu yaşamalarıdır. Kristos, Latince, Fransızca ve Arapça bilen bir genç olarak Latin Amerika'ya gitmiştir ancak o da İspanyolcayı eşinden öğrenmiştir. Yine bir Osmanlı göçmeni olan arkadaşı Panama ziyaretinden bahsederken bu durumu şöyle açıklar: "Düşünsene Kristos, İspanyolca bile konuşmadan, Çinlilere pek çok cana mal olacak büyük kanalın muhteşem yapısına hayran olarak, limanın garip sokaklarında dolaştım" (Littin, 2000, ss. 45-46). Dil bilmeden gittikleri memlekette halktan insanlarla anında diyalog kurabilmeleri ve kaynaşabilmeleri de bahsi geçen göçmenlerle ilgili takdir edilecek bir durum olarak bu romanda da sıklıkla vurgulanır. Kristos'un Şili'ye vardığı ilk anda kurduğu diyaloglarda bu durum şu şekilde belirtilir: "Rum başını salladı ve yol boyunca kol kola gittiler. Sanki hep tanışıyorlarmış gibi hemen konuşmaya başladılar, biri İspanyolca diğ'eri Rumca" (Littin, 2000, s. 110).

Daha önce de bahsettiğimiz gibi, farklı milletlerden olsalar da Osmanlı pasaportu ile gittikleri Latin Amerika ülkelerinde *turco* yani Türk olarak adlandırılmaları Osmanlı göçmenlerinin genellikle oraya vardıklarında öğrendikleri ve birçoklarının çok da hoşuna gitmeyen bir durumdur. Kristos'un arkadaşının bu durum ile ilgili yorumu bu konuya güzel bir örnek oluşturmaktadır: "Bana bu topraklarda Araplara ve Rumlara 'Türkler' dendiğini söylediğinde çok şaşırdım. Şu saçmalığa bak!" (Littin, 2000, s. 49).

Halkın Osmanlı göçmenlerine karşı çeşitli tutumları da romanın farklı yerlerinde sıklıkla karşımıza çıkmaktadır. Bazı Latin Amerika ülkelerinde toplum tarafından ilk

başta Osmanlı göçmenlerine yönelik ayrımcılık yapıldığı bilinmektedir. Bu sorun romanda Şililer tarafından sıklıkla tekrarlanan “Gürültücü Türkler...Yurtsuz Türkler...” (Littín, 2000, s. 89) gibi cümlelerle de altı çizilen bir konudur. İkinci Dünya Savaşı’nı tartıştıklarında konu Osmanlı göçmenlerine kadar gelir ve onlara karşı “Komünist olan Türklerdir! ... Yaşasın özgür Şili! ... Türklere ölüm!” (Littín, 2000, s.195) ifadelerini kullanmalarına, hatta daha sonra bazılarının evlerine saldırmalarına kadar varır. Türklerin ülkeye sadece rezalet ve utanç getirdiğini düşünürler. Hayatlarını yeniden kurmak için bu ülkeyi seçmiş, Şili toplumunda var olmaya, ya da toplumdan biri olmaya çalışan bu göçmenler açısından bu duruma baktığımızda sadece “Türkler” olarak anılmak bile bir ayrımcılık göstergesi olsa da romanda da vurgulandığı üzere bu ifade çoğu zaman aşağı bir sınıf olmayı ve hor görülmeği çağrıştırmaktadır. Ancak bu saldırgan gruba karşı şu sözlerle onları koruyanlar da vardır: “Durun vahşiler! Hepiniz çıldırmışsınız! Bu zavallı insanlar size hiçbir şey yapmadı. Onlar da sizin gibi insan değil mi?” (Littín, 2000, s.196).

Aynı dönemlerde savaş haberi ve tüm bu yaşananlar Kristos ve dostlarını vatan ve savaş konularında uzun sohbetlere ve düşüncelere iter. Kristos insanı insana düşüren sahte peygamberlerden bahsederken öfkeli: “Tutkulu konuşmasında haçlara tükürdü, bayrakları çiğnedi. Zavallı Arap tüccar Don Abraham'ın bir fanatik çetesi tarafından nasıl zulme uğradığını hatırladı. Çünkü kasaba meydanında, küçük bakkalından başka ülkesi olmadığını, adının mütevazı insanlığından başka bayrağı olmadığını açıklamıştı” (Littín, 2000, s. 199). Bu zorlu tecrübelerle rağmen Palmilla şehrinin gelişiminden bahsedilirken Osmanlı göçmenlerinin etkisi de vurgulanır.

İlçe birkaç yıl önce demiryolu hattının oraya ulaşmasından dolayı müreffeh bir zaman yaşamıştı. O dönemde Palmilla dünyanın başlangıcı ya da sonuydu. Ülkenin kalanına doğru insanlar ve mallar orada trene binip inerlerdi. Özellikle de kollarının altında bir sepetle kapı kapı dolaşıp yolları aşan Arap tüccarlar. Tavuk ve hindilerle tarakları takas

ederlerdi. Onları da yeni mallarla, Şili'nin koruyucu azizesi ve kraliçesi Virgen del Carmen'in kartlarıyla geri dönmek için başka kasabalarda satarlardı. (Littín, 2000, s. 98)

Bir diğer Osmanlı göçmeni seyyar satıcı da Kristos'un trende tanıştığı Núñez'dir. "Bayt Jala'da Ham Num'dum ama burada bana Núñez derler" (Littín, 2000, s.106) diye kendini tanıtan bu adam, akrabalarının peşinden Latin Amerika ülkelerine giden ve seyyar satıcılık mesleği ile geçimini sağlayan birçok diğer Osmanlı göçmenine romandaki şu sözleriyle güzel bir örnek teşkil eder: "On yıldan fazla zaman önce Bayt Jala'dan çıktım... Valparaíso, Santiago ve özellikle de kardeşim Hassan'ın dükkânının olduğu San Diego Caddesi'ni tanıdım..." (Littín, 2000, s.106). Núñez ve Kristos arasında geçen bazı diyaloglarda Osmanlı göçmenlerinin hayatta kalmak ve başarılı olmak için aştıkları çetin yollar ve memleket özlemleri de şu sözlerle anlatılır:

-... Bir gün küçük ama iyi bir müşteri kitlemin olduğu San Antonio'dan çıktım ve sahil boyunca haritalarda bile gösterilmeyen küçük köylerden, başı sonu olmayan yollardan geçtim, yeniden dağlara çıktım.

-Kayboldun, Ham Num, diye düşündüm. Sen ki köyün en yakışıklı, en zeki genciydin. Burada, aramızda gerçek Şili ağzında dediğimiz gibi 'her numarayı bilirdin.'

-Ağaçların altında uyudum ve hepsinin kaderimin şansını çözmesini sakince bekledim. Bir sabah, sana tek Allah adına yemin ederim, hemşehrim, ben, Ham Num, bir elma ağacının yanında, ayakta aniden Allah'ın elinden çıkmış gibi bir vadinin nasıl açıldığını gördüm. Bu Filistin, bu Filistin! Dedim. Bu Filistin, bu Filistin! Ve bu küçük kasabanın istasyonuna varıncaya kadar koştum. (Littín, 2000, ss. 106-107)

Kristos'un da gittiği ülkeyi keşfetmek için dolaştığı ilk zamanlar sürekli yaptığı şey, göçmenlerin yolunu gözlemektir. Tren istasyonunda oturup "Arap tüccarların ıvır zıvır, çok renkli kumaşlar, Şili'nin koruyucu azizesi ve kraliçesi Virgen del Carmen'in

kartlarıyla gidip gelmelerine” (Littín, 2000, s. 127) bakar. Memleket özlemi duyduğu zamanlardan birinde de arkadaşına şöyle der: “Biliyor musun dostum? Şam’a geri dönmek istiyorum” (Littín, 2000, s. 148). Kristos’un ölmekte olduğunu öğrenen arkadaşı Juan Tres Dedos (Üç Parmak) da ondaki bu durumu şöyle vurgular:

Tekrar tekrar hemşehrisini sordu, tekrar tekrar her şeyin bir yalan olduğunu düşündü. Bay Kristos orada, o karanlık odada can çekişmekte değildi. O, hemşehrisinin yıllar önce uzak memleketine gitmek için ayrıldığını biliyordu... Ona hikâyeler anlatmayan hemşehrilerinin yaşadığı Yunanistan’a. Neden o zaman bu kadar yaygara, söylenme ve anlamsız ağlama? Ona boşlukları biraz unutmak ve hatıraları silmek için bir kadeh kırmızı şarap verseler daha iyi olmaz mı? (Littín, 2000, s. 262)

Romanda göçmenlerin geldikleri yerlere duydukları özlemin ön plana çıkarıldığı başka sahnelere ve karakterlere de rastlamaktayız. Palmilla’ya gelen son Sajurlardan olan Salman’ın karısının hikâyesi, Osmanlı göçmenlerinin çoğunluğu için uzak diyarlarda yaşamının çok da kolay olmadığını altını çizmektedir. Romanda bu durum şu sözlerle vurgulanır:

Diğer Arapların aksine, karısı María Hapit ile birlikte seyahat etti. Karısı yolculuk sırasında garip bir hastalığa yakalandı. Diğer Araplara göre bu hastalık melankoli ve çaresiz hüzünden başka bir şey değildi. Onlar da bilmeyecekse kim bilecek! O donuk bakış, duvara sabitlenmiş gözler, o sessiz hüznün uzaktaki köyün özleminden başka bir şey değildi. Memleketinde neşeli bir kız olan María’nın artık nostaljiyle tükenen üzgün bir kadın olduğu onlar için apaçıktı. (Littín, 2000, s. 212)

Osmanlı göçmenlerinin açtıkları dükkânları genelde aynı muhitlerde açmaları ve bu sebeple o sokaklara halk arasında “Türk Sokağı” denmesi de Latin Amerika’da tarihî bir gerçekliktir. Romanda geçen Palmilla’daki istasyon yakınında “mallarını açık havada, kalabalık mağazalarının kapılarında sergileyen Arap işletmelerle dolu iki ya da üç bitişik

cadde” (Littín, 2000, s. 166) ibaresi de bu durumun bir yansıması niteliğindedir. Göçmen ve azınlık toplulukların birbirleriyle yakınlaşması ve yardımlaşma halinde olması sıklıkla karşılaşılan ve bilinen tutumlardır. Ancak romanda da çokça örneği görüldüğü üzere birinin izini süren akrabalar ya da kurulan aile işletmelerinin de bu gruplaşmada etkisi olduğu muhakkaktır. Araştırmacı Mónica Almeida’ya göre “aile işletmesi, Arap ticaret sisteminin temel direklerinden biriydi. Bir Arap işletmesinin adının sonunda ‘& oğulları’ veya ‘& kardeşleri’ görmek olağandı” (1996, s. 98). Bu kapsamda Salman da istasyon yakınına evini kuranlardandır. O da ticaretle uğraşır. Bulundukları şehirlerde başarıları ve girişimci ruhları ile ön plana çıkan Osmanlı göçmenlerine güzel bir örnek oluşturan Salman’ın tuhafıye dükkânından romanda şu sözlerle bahsedilir:

Onun işyeri, düzeni, temizliği, rafların sağlam yapısı, tezgâhın büyük-
lüğü, hacmi, şeffaf cam lüks vitrinde sergilenen malların çeşitliliği, ja-
luzisi ve diğerlerinden farklı olarak tam yüz santimetre olan tahta bir
metreyi ilk kullanan kişi olması sebebiyle diğer işyerlerinden farklıydı.
(Littín, 2000, s. 212)

Palmilla şehrinde Osmanlı göçmenlerine karşı olan olumsuz düşüncelerle romanın farklı bölümlerinde de karşılaşmaktayız. Hastalanıp yatağa yatırılan Kristos’u kontrole gelen doktor, penceresi açılmayan havasız odasını görünce onu başka odaya almalarını ve hazır olduğunda kendisine haber vermelerini ister. Ardından gittiği kulüpte şöyle der: “Bütün bu Türkler aynı. Ölme adabına bile sahip değiller... Almanlar, Baskılar ülkeye gelişme ve refah getirdiler, bunlar gibi sadece rezalet ve utanç getirenler gibi değil-ler” (Littín, 2000, s. 241).

Palmilla halkının Osmanlı göçmenlerine karşı olumsuz düşüncelerinin ve yabancı düşmanlığının yanında göçmenlerin kimlik kargaşaları da romanda derinlikle gözlemlenen olgulardandır. Santa Cruz’daki yatılı Alman Okuluna giden Kristos’un torunu Miguel Ernesto’nun yaşadıkları da buna bir örnektir. Otobiyografik özellikler taşıyan romanda

bu karakterle karşımıza çıkan Miguel Littín de gerçek hayatında Federico Errázuriz Santa Cruz Bölge Enstitüsü'nde¹⁶ okumuştur. Anılan enstitü Almanlar tarafından yönetilen bir okuldur.

Miguel Ernesto'ya da diğer Arap çocukları gibi sokakta “Türk” derlerdi. O zamanlar ne yapacaklarını ya da gerçekte kim olduklarını bilememenin çelişkisi içerisinde yaşarlardı. Evlerinde Arapça konuşulur ve evdekiler onlara ‘Şilililer’ derlerdi. Oysa ki sokakta onlara ‘Türkler’ derlerdi. Yatılı okulda, okul arkadaşları teneffüste onları taciz ederek bağırırlardı:

-Türkler, Türkler, yurtsuz Türkler! – ve onları iterek, tekmeleyerek, yere tükürerek, saçlarını, kulaklarını çekerek veya doğrudan vurarak çevrelerinde dönerlerdi. Bu durum zaman içinde onu da hiç silinmeyecek küçük yaralar ve yara izleriyle dolarak yumruk yumruğa karşılık vermeye zorladı. (Littín, 2000, s. 247)

O zamandan beri köşelerde saklanmayı öğrenen Miguel Ernesto, okulda yapmadığı bir şey için arkadaşları tarafından suçlanıp cezalandırıldığında ise hayata bakışı değişir ve “o günden sonra adalete, otorite ve hiyerarşinin değerine sonsuza kadar güvenini yitirir” (Littín, 2000, s. 248). Gelecekte Littín de aynı şekilde, Pinochet (1915-2006) diktatörlüğünün acımasız baskısını dünyaya gösterecek bir belgesel yapmak için sürgünden gizlice anavatanına dönecektir.

Osmanlı göçmenleri ile ilgili romanda ön plana çıkan bir diğer konu da çapkınlıklarıdır. Kristos da dahil diğer göçmenlerin gittiği genelevin isminin de Cairo (Kahire) olması buranın da bir göçmen işletmesi olma ihtimalini akla getirmektedir. Bu genelevden ve Osmanlı göçmenlerinin çapkın olmalarından romanda şu sözlerle bahsedilir: “Neden tekrar tekrar Santa Cruz’daki fahişelere, ‘El Cairo (Kahire)’ ya gittim. Sanki o ev,

¹⁶ www.irfe.cl

sonuncu ya da sondan bir önceki arzusunun ortasında ya da tüm olası şafaklarında oraya demir atan Arap göçmeni vaftiz edecekmiş gibi” (Littín, 2000, s. 230).

Görüldüğü üzere roman bir Osmanlı göçmeni torunun gözünden Osmanlı göçmenlerinin yaşamlarını anlatması itibariyle Latin Amerika’daki ‘Türk’ olgusuna farklı yaklaşımlar sunmaktadır. Roman bahsi geçen göçmenlerin yerleştikleri bölgelerde yaşadıkları sıkıntılara ve içsel çelişkilerine daha derin bir açıdan bakmamızı sağlamaktadır. Miguel Littín romanın sonunda, yıllar sonra gittiği ve hiç hatıralarındaki yere benzetemediği Palmilla’daki göçmen etkisini şu cümlelerle ifade eder: “...Palmilla – Filistin olduğunu düşündüğü uzak bir şehrin soğuk şafağında kayboldu. Herkese vaat edilmiş topraklar. Önceden zeytin ağaçlarının dikildiği yer şimdi sadece sonsuza dek ölülerin gömüldüğü yer” (Littín, 2000, s. 283).

Tablo 8: *Dört Mevsimin Yolcusu* Romanında Roman Kişilerinin Başlıca Özelliklerini**Ortaya Koyan Tablo**

	KRISTOS	CARMEN MANUELA	MI- GUEL	ARAP KIZ- LAR	NUÑEZ	SALMAN	MARÍA	ARAP KIZLA- RIN EŞ- LERİ	TÜRKLER
DÜRÜST									
YİĞİT =	✓	✓		✓					
KÜLTÜRLÜ =	✓								
GÖRGÜLÜ									
SAYGIN =	✓								
AÇIK YÜ- REKLİ									
GÜVENİLİR									
PRENSİPLİ						✓			
İLERİ GÖ- RÜŞLÜ	✓					✓			
GÜÇLÜ									
NEŞELİ									
SEVECEN									
TİCARETLE MEŞGUL =					✓	✓		✓	
BARIŞÇIL									
NAMUSLU									
KONUKSE- VER									
ZEKİ									
BAŞARILI =						✓			
YARDIMSE- VER =	✓								
ÇALIŞKAN =		✓				✓			
ERDEMLİ									
TOKGÖZLÜ									
PARA DÜŞKÜNÜ									
KİBİRLİ									
KÜSTAH									
YALANCI									
KÖTÜ									
UMURSA- MAZ=	✓								
KAYGISIZ									
KURNAZ									
HÜZÜNLÜ=	✓						✓		
CİMRİ									
PAZAR- LIKÇI									
PİS									
ÇAPKIN =	X								
GÜRÜL- TÜCÜ									X

Olumlu özellikler ✓ Olumsuz özellikler X Diğer romanlarla ortak özellikler =

Kendisi de bir Osmanlı göçmeni torunu olan Miguel Littín, bu romanında Osmanlı göçmenlerine, onların gözünden ve daha ayrıntılı bir bakış açısıyla yaklaşmıştır. Anılan göçmenlerle ilgili çarpıcı ayrıntıları gözler önüne seren roman, küçük bir şehirde çok sayıda bulunmalarını vurgularken Şili'deki yoğun varlıklarının altını da çizmiş olur. Osmanlı göçmenlerinin genellikle ticaretle uğraşmaları, şehirdeki dükkânların ve seyyar satıcıların yoğun varlığıyla belirtilir. Bu göçmenler yiğit, prensipli, kültürlü, ileri görüşlü, başarılı, saygın, yardımsever gibi karakteristik özelliklerle ön plana çıkarlar. Osmanlı göçmenlerinin memleketlerine duydukları özlemin romanda sık sık altı çizilirken bir kısmının bu sebepten dolayı hüznü olduğu belirtilir. Göçmenlerin Şili'de yabancılaştırılma ve dışlanma ile karşılaşmaları romanda örneklendirilirken, umursamazlıkları ve çapkın olmaları da olumsuz özellikleri olarak karşımıza çıkar.

2.2.3. Mario Vargas Llosa

Mario Vargas Llosa 28 Mart 1936'da Peru'nun Arequipa şehrinde dünyaya gelmiştir. Anne ve babası henüz dünyaya gelmeden ayrılan yazar, 10 yaşına kadar babasını tanımamış, çocukluğunu Peru ve dedesinin konsolosluk yaptığı Bolivya'da geçirmiştir. Lima'da Leancio Prado Askeri Lisesi'ni bitiren Vargas Llosa, San Marcos Ulusal Üniversitesinde edebiyat ve hukuk okumuştur. 16 yaşında yazdığı tiyatro eseri *İnka'nın Kaçışı* ile edebiyat dünyasına giriş yapan yazar üniversite eğitimi sırasında profesyonel olarak gazeteciliğe de başlamış, *Los Cuadernos de Composición* ve *Litera* dergilerinde editörlük yapmıştır. 1958'de kendisine verilen 'Javier Prado' bursu ile Madrid Complutense Üniversitesi'nde felsefe ve edebiyat alanında doktorasını yapmıştır (www.cervantes.es). Hayatında uzun bir süre daha Avrupa ülkelerinde yaşamaya devam eden Vargas Llosa, Fransa'da Fransız Basın Ajansı'nda ve Fransız Radyo Televizyonu'nda çalışmış, İngiltere'de Queen Mary College'de edebiyat dersi vermiştir.

Vargas Llosa 1959 yılında çıkardığı öyküler kitabı *Los Jefes'in* ardından 1963'te *Kentler ve Köpekler* adlı romanını yayımlamış ve "Latin Amerika Boom Edebiyatı" yazarları arasında büyük bir saygınlıkla anılmaya başlanmıştır. Birçok Latin Amerika yazarı gibi Vargas Llosa da politikayla ilgilenmiş, 1990 yılında Peru Devlet Başkanlığı seçimlerine katılmış ancak başarılı olamamıştır. Usta yazar 1975'te Peru Kraliyet Dil Akademisi üyeliğine, 1976'da Uluslararası PEN Kulübü başkanlığına seçilmiştir. 1993 yılında İspanyol vatandaşlığını da alan yazar *El País* gazetesi ve *Letras Libres* dergileriyle çalışmış ve 1994'te İspanyol Kraliyet Dil Akademisi üyeliğine seçilmiştir. Usta yazar diğer birçok ödülün yanında 1994'te Cervantes Ödülü ve 2010'da Nobel Edebiyat ödülüne layık görülmüştür. *Yeşil Ev*, *Julia Teyze*, *Teke Şenliği*, *Yüzbaşı* ve *Kadınlar Taburu* başlıklı romanları yazarın en önemli eserleri arasındadır.

2.2.3.1. *Teke Şenliği* Romanında Osmanlılar

Nobel ödüllü Perulu usta yazar Mario Vargas Llosa'nın 2000 yılında yayımlanan ünlü eseri *Teke şenliği*, otuz bir yıl boyunca Dominik Cumhuriyeti'ni yöneten, 'Teke' ya da 'Velinimet' diye adlandırılan diktatör Rafael Trujillo'nun (1891-1961) suikastını anlatır. Boom Kuşağı'nın usta isimlerinden Mario Vargas Llosa, 2010 yılında "iktidar yapılarının haritasını çıkarması ile bireysel direniş, isyan ve yenilginin etkili tasvirini yapması" (www.nobelprize.org) nedeniyle Nobel edebiyat ödülüne layık görülmüştür. Yazar bu eserinde de Dominik Ulusunun siyasi, tarihî ve sosyokültürel gelişiminin önemli bir sürecini kurgusal olaylarla birleştirerek edebi bir anlatımla okuyucuya sunmaktadır.

Romanın kurgusu birbiri ile kesişen üç hikâyeden oluşur. Bunlardan ilki; yıllar sonra ülkesine, hasta babasını ziyarete, başka bir deyişle hesaplaşmaya giden Trujillo'nun en sadık adamlarından biri olan Agustin Cabral'ın kızı Urania'nın hikâyesidir. Otuz yıl önce babasından ve ülke düzeninden nefret ederek Amerika Birleşik Devletleri'ne kaçan Urania, ülkesi ve babasıyla yüzleşirken geriye dönüşler ve iç diyaloglarla diktatörlüğün Dominik halkına yaşattıklarını tüm detaylarıyla gözler önüne serer. Hiç sebepsiz yere gözden düşmüş bir siyasetçi olan babası, tüm itibarı, siyasi kariyeri ve mal varlığı elinden gitmek üzereyken tek kızı, on dört yaşındaki Urania'yı Trujillo'ya sunar. Trujillo'nun bir gecelik eğlencesi uğruna Urania'nın hayatında ömür boyu sürecektir olan bir travma, erkeklerden tiksime, ailesinden uzaklaşma ve kimsesizlik hissi başlar. Yaşanan olayın ardından okuduğu kolejdeki öğretmenlerin yanına sığınan Urania, onların yardımıyla Amerika Birleşik Devletleri'nde bir üniversiteden burs kazanıp ülkeden apar topar ayrılır ve babasını bir daha asla görmez. Aradan geçen otuz yılda Trujillo öldürülmüştür ve gösterişli yaşamı sona eren babası, Urania'nın maaşını ödediği hasta bakıcıyla birlikte sefalet

içinde ölümü beklemektedir. Urania ise Harvard'da okumuş, kariyer yapmış, Dünya Bankası'nda çalışan prestijli, başarılı ama dünyasını erkeklere ve mutluluğa kapatmış olgun bir kadındır artık.

Trujillo, yönetimde kaldığı yıllar boyunca Urania'ya yaptığını daha birçok küçük kıza yapar. Bunu zorla yapmaz çünkü adeta bir tanrı gibi ona istediği her şey sorgusuz sualsiz sunulur. Trujillo'nun çevresindeki ve birçoğu onun sayesinde o makamlara gelmiş olan, ona ölesiye bağlı siyasiler ya da askerler, onu memnun etmek için ellerinden geleni yaparlar. Kimileri bunu menfaat uğruna yapsa da Urania'nın babası Senatör Agustín Cabral gibi ona yürekten bağlı, tüm hayatını sadece onu memnun etmeye adanmış kişiler de vardır. Bu kişiler Trujillo'nun yaptığı işler doğru olmasa da onu asla sorgulamazlar, verdiği tüm direktifleri harfiyen yerine getirirler ve hatta onun bakışından dahi korkup karşısında konuştukları her kelimeye dikkat ederler. Bu itaat öyle bir haldedir ki diktatör Trujillo hemen hemen hepsinin karısıyla, kardeşiyle ya da kızıyla birlikte olur. Kurguyu oluşturan ikinci hikâyenin kahramanları da bu bahsi geçen Dominik Cumhuriyeti'nin o dönemdeki önemli mevkilerinde bulunan siyasiler ya da askerlerdir. Kukla başkan olarak anılan gizemli Başbakan Doktor Joaquín Balaguer, Askeri İstihbarat Teşkilatı'nın acımasız şefi Albay Johnny Abbes García ve bunun gibi kimileri gerçek, kimileri de gerçek kişilerden uyarlanmış kurgusal kahramanların başından geçenler, Trujillo ile olan ilişkileri, diktatörün iç diyaloglarıyla anlatılan duygu ve düşünceleriyle okuyucuya aktarılır. Romanda anlatılan birçok gerçekçi olayla okur, dönemin Dominik Cumhuriyeti'ne bir yolculuk yapar.

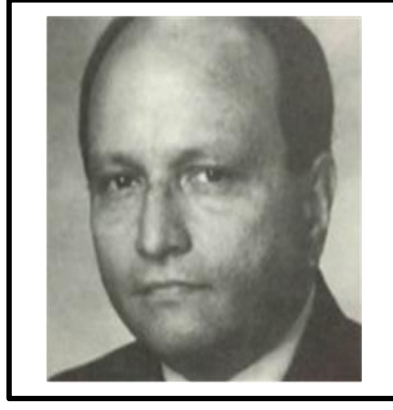
Albay Abbes García yaptığı işkenceler ve gizli cinayetler ile diktatörlüğün acımasız yönünü temsil eder. Hiçbir suçu olmamasına rağmen yolsuzluk ile suçlanan ve görevine son verilip sefaletle sürüklenen Agustín Cabral, Trujillo'nun çevresine göz dağı vermek için yok ettiği adamlarından sadece biridir. Hiçbir zaman tam olarak güvenemediği ama başkanlığı süresince kukla gibi uzaktan oynattığı Joaquín Balaguer ise, ABD ile iş

birliği yaparak suikasta destek olan, diktatörün ölümünden sonra tüm güç ve yetkiyi ele geçiren, ülkedeki diktatörlük sisteminin yıkıntılarını yok edip demokrasiyi getiren kişi olacaktır. Aynı zamanda yıllar sonra Trujillo'nun katillerinden hayatta kalanları odasında ağırlayan, akabinde onları önemli konumlara getiren de yine Balaguer'dir. Diğer bir önemli kişi de suikasta destek sözü veren, ancak panikleyerek destek olmaktan vazgeçen ve olayın ardından askeri yönetimi ele geçiremeyip suikastçılarla birlikte işkence görüp öldürülen General Pupo Ramón'dur.

Kurgunun bir diğer parçasını oluşturan hikâye ise Rafael Trujillo'nun suikastçılarının hikâyesidir. Teğmen Amado García Guerrero (Amadito), Antonio de la Maza, Antonio (Tony) Imbert, Salvador Estrella Sadhalá (El Turco), arabada pusu kurup Trujillo'ya en önde saldıran kişilerdir. Diğer bir araçta Huáscar Tejeda Pimentel, Pedro Livio Cedeño ve az ötede kendi aracında Roberto (Fifi) Pastoriza Neret nöbet tutmakta ve işaret için beklemektedirler. Başka açılardan onlara yardımda bulunan Miguel Ángel Báez Díaz gibi işbirlikçiler de vardır.

Latin Amerikalı yazarların birçoğunda olduğu gibi ünlü yazar Mario Vargas Llosa da romanlarında Türk olgusunu yardımcı karakterler olarak karşımıza çıkarmaktadır. *Teke Şenliğindeki* El Turco karakteri, aslında karakter sayısının çok fazla olduğu romanda ana karakterlerden biri sayılabilir. El Turco ayrıca hikâyenin ana teması açısından önemli bir karakterdir. Vargas Llosa'nın tarihî gerçekleri edebi kurguyla birleştirdiğı eserde Salvador Estrella Sadhalá Dominik Cumhuriyeti tarihi sayfalarında da yerini alan gerçek bir kişidir. 30 Mayıs 1961'de diktatör Trujillo'ya suikast düzenleyip öldüren kişilerin arasında ön saftadır¹⁷

¹⁷ Daha fazla bilgi için bakınız: <https://noticiassin.com/virales/historia-dominicana-salvador-estrella-sadhal-heroes-del-30-de-mayo-726378>

Şekil 22: Salvador Estrella Sadhalá (www.blandino.com.do)

Şekil 23: Dönemin Başlıca Gazetelerinde Trujillo'yu Öldürdüklerinde Yayımlanan Afiş (Afişte şöyle yazmaktadır: “BAŞKANI ÖLDÜREN KAÇAK SUÇLULAR”. BUNLARDAN HERHANGİ BİRİNİ GÖRDÜĞÜNÜZDE EN YAKIN ASKERİ MEVZİYE BİLDİRİNİZ), (Resimdeki fotoğraflardan sağ baştan ikinci Salvador Estrella Sadhalá ve birinci ise kardeşi César Estrella Sadhalá’dır.) (www.el-jaya.com.do)

Şekil 24: 30 Mayıs Komplosuna Katılmakla Suçlananların Basına Yansıdığı An (Aralarında Salvador Estrella Sadhalá da vardır (kutudaki fotoğraf). Santiago'nun en önemli caddelerinden biri onun adını taşımaktadır.) (desdesantiago.wordpress.com)

Arkadaşlarının ‘El Turco’ diye hitap ettikleri Salvador Estrella Sadhalá annesi Paulina tarafından Lübnan asıllıdır. Çocukluğundan beri annesinden dinlediği hikâyeler onu çok etkilediği için kendini hep bir Sadhalá olarak görür ve bir gün atalarının topraklarını ziyaret edebilmenin hayalini kurar. Katıldığı suikastta öleceğini düşündüğü zamanlarda bile hiç görmediği ama kendini ait hissettiği memleketine asla kavuşamayacağını üzüntüsünü yaşar. Bu durum romana şu şekilde yansır:

Salvador Estrella Sadhalá, Lübnan’ı asla göremeyeceğini düşününce bir iç sıkıntısı duydu. Çocukluğundan beri Sadhalá’ların göç etmek zorunda kaldığı Yukarı Lübnan’daki o kenti- yoksa kasaba mı- Bas-kinta’yı ziyaret etmeyi düşlerdi. Annesinin ataları Katolik oldukları için bu kentten sürülmüştü. Salvador, Paulina Anne’nin anlattıklarını dinleyerek büyümüştü. Sadhalá’lar Lübnan’da nasıl varıl bir tüccar ailesi olduğunu, nasıl her şeylerini kaybettiklerini, Don Abraham Sadhalá ve ailesinin Müslüman çoğunluğun Katolik azınlığa uyguladıkları eziyetten kaçarken ne sıkıntılar yaşadıklarını anlatırdı. İsa’ya ve Haç’a sadık kalmış, bütün dünyayı dolaşmış, sonunda Haiti’ye gelmiş, oradan da Dominik Cumhuriyeti’ne geçmişlerdi. (Vargas Llosa, 2019, s. 249)

Dominik Cumhuriyeti tarihine adını kahraman olarak yazdıran Salvador Estrella Sadhalá’nın oğlu Luis Salvador Estrella Mueses, 1998 yılında yayımlanan, suikast ve babasının yaşadıklarını anlattığı *Salvador Estrellá S. del Complot a la Gloria (Salvador Estrellá S. Suikastten Zafere)* isimli kitabında da bu göç olayının ayrıntılarını aynı şekilde vurgulamıştır. Luis Estrella, ailesinin “XIX. yüzyılda memleketlerinden, çoğu Arap göçmen gibi daha iyi bir servet aramak için değil, gördükleri siyasi ve dini zulümden kurtulmak için çıktıklarını” (Estrella M., 2012, s. 21) söyler. Osmanlı İmparatorluğu’nda gayrimüslimlere karşı bir düşmanlık olmadığını bilmekteyiz. Ancak bu ifadeler, en azından bu örnekte bahsedilen göçmenlerin yaşadıkları bölgede karşılaşmış olabilecekleri birtakım zorlukları zulüm olarak adlandırmış ve bu sebeple göçü tercih etmiş olabileceklerini

düşündürmektedir. Bunun ötesinde birbirine düşman gruplar arasındaki çekişmeler de söz konusu olabilir. Sultan Şimşek *Amerika'daki Arap Göç Edebiyatı* isimli kitabında, Arapların Osmanlı İmparatorluğu'nda Hristiyan düşmanlığı yaşandığını iddia ettiklerini belirtmiş ve bunu şu şekilde yorumlamıştır:

Ancak bu iddiaların birçoğu ispattan uzaktır. Çünkü Osmanlı'nın gayrimüslimlere bakış açısının hoşgörülü bir yaklaşım tarzı içerisinde olduğu bilinen tarihî gerçeklerdendir. Evet, Hristiyanlarla Osmanlı yönetimi arasında sıkıntılar olmuştur ama bunların siyasi nedenlerden kaynaklandığını göz ardı etmemek objektif bir bakış açısına daha yakındır. Zira bir ülkeyi yönetimi altına almış olan hâkim ülke elbette ki otoritesini korumak için aleyhine hareket eden oluşumları kontrol altına almayı isteyecek ve bunun için gereken adımları atacaktır. Kanaatimizce Lübnan ve Suriye Hristiyanları ile Osmanlı yönetimi arasında yaşanan sıkıntılar bu bağlamda değerlendirilmelidir. (Şimşek, 2011, s. 55)

Şimşek, göçün nedeninin daha çok dine dayalı ticaretin etkisiyle olabileceğini, ayrıca yolculuk ve göç kavramının Arap milletinin ruhunda bir kalıtım haline geldiğini vurgulamaktadır (2011). Klich ve Lesser de yaptıkları incelemede Osmanlı Devleti'nin dini baskılar uyguladığı hakkındaki rivayetlerin abartılı olabileceğini belirtmişlerdir. Ekvador'daki Sociedad de Beneficencia Otomana; Lübnan kolonisinin ülkelerinin yüzüncü yılı anısına Meksiko Şehrini merkezinde yaptıkları Saat Kulesi'nin bunu teyit ettiğini ifade etmişlerdir. Buna ilaveten Arapların kendilerini Osmanlı Suriyelisi diye tanımlamaları; Suriye kökenli Ortodoks Hristiyanların Montevideo'da kurdukları "La Otomana" adlı üç ayrı mağaza da bunu düşüncüyü desteklemektedir (1996, s. 3). Sadhalá'lar da birçok Osmanlı göçmeni aile örneğinde olduğu gibi dillere destan doğrulukları ve çalışkanlıkları sayesinde yerleştikleri Santiago de los Caballeros'ta yine varlıklı ve saygın bir aile

konumuna gelirler. Romanda özellikle belirtilmese de tüccar kökenli bir aile olduğu düşünülüğünde yerleştikleri Dominik Cumhuriyeti'nde de yine ticaretle meşgul oldukları aklı gelmektedir. Daha önce de bahsettiğimiz gibi Latin Amerika'ya göç eden Osmanlıların çoğunlukla ticaretle uğraştıkları ve bu konuda başarılı olmalarından dolayı zengin oldukları bilinmektedir. Adı geçen göçmenlerin hiç tanımadıkları bir ülkeye gelip zamanla topluma uyum sağlamaları ve çevrelerince sevilip sayılmaları da sıklıkla gözlenmektedir. Bu göçmenlerle ilgili ön plana çıkar bir diğer karakteristik özellik de güçlü olmalarıdır. Salvador bu suikast esnasında kırk iki yaşındadır. Trujillo'yu bekleyen üç farklı araçtaki yedi kişi arasında en yaşlılarından biridir ama gücü kuvveti yerindedir.

Kendini yaşlı hissetmiyordu, hayır tam tersi. Otuz yaşındayken Almácigos Çiftliği'nde, bir eşiği bir yumrukta öldürür, dedikleri zamanlarda olduğu kadar güçlüydü. Kaslarının direnci efsaneleşmişti. Bunu Santiago Islahevinde ringde karşısına çıkanlar bilirler. Islahevinde, gücü sayesinde genç suçlular ve serserilere sporu sevdirmiş; olağanüstü sonuçlar almıştı. Altın Eldiven ödülünü alarak bütün Karayipler'de ün salan Dinamita orada yetişmişti. (Vargas Llosa, 2019, s. 250)

Kendi Arap-Lübnan kanından gurur duyan Salvador'un aksine büyükanneleri onun doğmasını hiç istememişlerdir. Çünkü Salvador'un babası, ailenin tüylerini ürperten üç özelliğe sahiptir; asker, politikacı ve melez. Zaman içinde aileler barışır ve Salvador'un annesinden dokuz, annesinin ölümünden sonra babasının ikinci evliliğinden de yedi kardeşi olur. Babası General Piro Estrella, zamanında Trujillo'nun başyaverliğini yapmıştır, suikast sırasında ise La Vega'da İkinci Tugay Komutanıdır. Suikast sonrası Salvador'u işkence görürken ziyaret ettiğinde oğluna öfke kusacaktır. Salvador babasının Trujillo'ya olan bağlılığının evlat sevgisinden üstün geldiğine mi, onu kurtarmak için nura mı yaptığına bir türlü karar veremez. Bu olay onun işkenceden daha çok canını yakar. Daha da üzücüsü sadece kendisi değil, olaydan haberi dahi olmayan kardeşi

Guaro'nun da işkence görmesidir. Babasının tavrı, Urania'nın babası ve daha birçok diktatörlük âşığı Dominiklinin tavrı ile ya da menfaatleri uğruna kör bir bağlılığa sahip olanlarinki ile aynı gibidir. Çünkü General Estrella bir süre sonra gazetede oğlu için yazdığı mektubu yayınlar ve işkenceyi yöneten Trujillo'nun oğlu Ramfis'in ona okuttuğu o satırlar Salvador'un en büyük utanç ve üzüntüyü yaşamasına sebep olur:

General Piro Estrellá, Teke için “En büyük Dominikli”, diyordu, Trujillo'nun dostu, koruması olmaktan ve onun tarafından korunmaktan gurur duyduğunu söylüyordu. Salvador için aşağılayıcı sıfatlar kullanıyordu, ‘yolunu şaşırmış bir oğulun hainliği’nden (Koruyucusuna ihanet eden oğlum, babasına ve ailesine ihanet etti.) söz ediyordu. Bütün bu hakaretlerden de beter olan mektubun son paragrafıydı: Babası abartılı bir yaltaklanmayla Ramfis'in, yaşamını sürdürebilmesi için, kendisine para yardımında bulunduğunu, bu yüzden ona minnettar olduğunu yazıyordu. Oğlu katliama katıldığı için ailenin bütün mallarına el konulmuştu. (Vargas Llosa, 2019, ss. 464-465)

El Turco'yu diğerlerinden ayıran bir özelliği de dinine aşırı bağlı olmasıdır. Her ne kadar o bunu kabul etmese de arkadaşları dini inancı konusunda üstüne gitmek için Salvador'a “sofu” derler. Annesinin ana vatanına ve kanına kendini ait hissetmesi düşünülecek olursa dine bağlılığının da bu sebepten oluştuğu düşünülebilir. Oğlu Luis Estrella da daha önce konu edilen kitabında, babasının dindarlığından bahsederken Salvador'un, annesi, teyzeleri ve kız kardeşleri gibi iyi bir dindar olduğunu vurgular (Estrella M., 2012, s. 77). Öyle ki El Turco sorgulamalar esnasında günah çıkarabilmek için bir rahip ister. Arkadaşlarıyla birlikte huzuruna çıktıkları Rahip Peder Rodríguez Canela, onları Trujillo'nun anısına edeceği duaya katılmaya davet edince bunu sadece Salvador yapar. Çoğu arkadaşı intihar teşebbüsünde bulunurken El Turco, kilise bunu yasakladığı için aklından bile geçirmez. Günlerini dua ederek geçirir. Çok yakın arkadaşı Antonio Imbert sürekli bu konuda ona takılır. Trujillo'yu bekledikleri arabada, diktatörün bir kızla

programı olduğunu düşünen ve bununla ilgili konuşan Antonio, Salvador'un bu sohbetten rahatsız olduğunu görür ve ona şöyle der: “Yani bir Katolik kukudan söz edemez ama öldürebilir, öyle mi El Turco?” (Vargas Llosa, 2019, s. 47). Onların bu ağır şakalaşmalarını gören herkes yumruk yumruğa kavga edeceklerini düşünür ama bu hiçbir zaman gerçekleşmez. Kardeşten öte çok sıkı bir dostlukları vardır. Gerçekten de Salvador gibi dinine bu kadar bağlı, Tanrı'dan çekinen birinin bir suikasta katılması akli zorlayan bir durumdur. Ancak Salvador'un bununla ilgili kendince mantıklı bir açıklaması vardır:

Herhangi birini öldürmek, hayır. Bir zorbayı yok etmek, evet. “Zorbakırım” diye bir sözcük duymuşluğun var mı? Çok uç durumlarda Kilise buna izin veriyor. Aquino'lu Aziz Tommaso yazıyor. Bunu nereden öğrendiğimi bilmek ister misin? 14 Haziran Örgütü'ndekilere yardım ederken anladım ki günün birinde tetiği çekmem gerekecek. Gittim ruhsal önderim Peder Fortin'e danıştım... (Vargas Llosa, 2019, ss. 47-48)

Peder Fortin, Salvador'a papalık elçisi Monseñor Lino Zahini'den randevu alır. Elçiye danıştığında ona dini bir kitaptan bir pasaj gösterir ve Salvador okur: “Hayvan'ın madden yok edilmesi halkı kurtarıyorsa Tanrı katında mubahtır” (Vargas Llosa, 2019, s. 257). Salvador böylelikle suikasta kendini hazır hisseder. Dominik Partisi Yardımcısı ve koyu Trujillo yanlısı Miguel Ángel Báez Díaz'ın da suikast işinin içinde olduğunu öğrenince Salvador bu duruma çok bozulur ve onun gibi biriyle iş yapmaktan tiksinti duyduğunu söyler. İşi şakaya vurmaya çalışan Imbert ona “Sofu, püriten, temiz yürekli melekçik başını uzattı gene,” (2019, s. 109) diye cevap verir. Imbert her ne kadar onunla uğraşıp dursa da El Turco'nun dostluğuna çok kıymet verir ve ona hayranlık duyar. Onunla duygularını ve düşüncelerini paylaşmak Imbert'e her zaman huzur verir. Imbert'in Salvador'un dostluğuyla ilgili düşünceleri romanda şu sözlerle ifade edilir:

Salvador Estrellá Sadhalá'yla dostluğu sanki gökten inen bir nimetti.

Ona istediği gibi içini dökebiliyordu. Tony Imbert, El Turco gibi dav-

ranışlarını dürüstlük ve ahlaksal bütünlükle dinsel inançlarına uydurabilen bir başka kişi daha tanımıyordu. Böylece Salvador Estrellá, Tony Imbert'in en yakın dostu olmaktan da öte, onun için bir model olmuştu. (Vargas Llosa, 2019, s. 197)

Latin Amerika romanlarında geçen Osmanlı göçmeni karakterler genellikle çevrelerinde sevilen, saygı duyulan kişilerdir. Teke Şenliği'ndeki Salvador da bu özelliklere sahip bir karakter olarak karşımıza çıkmaktadır. Mario Vargas Llosa karakteri sadece hikâyenin içindeki konumuyla anlatmakla yetinmeyip onun geçmişini de okuyucuya tanıtırken erdemli yönlerini, gördüğü sevgi ve saygıyı da sıklıkla vurgulamaktadır. Antonio ile kardeş gibi olan El Turco'nun diğer bir yakın dostu da Teğmen Amado yani Amadito'dur. Salvador, Amadito'nun en sevdiği teyzesi Urania Mises ile evlidir. Hayatının önemli, iyi ve kötü anlarını hep onlarla geçirmiştir ve her zaman desteklerini görmüştür. Amadito ona her zaman hayallerini, kuşkularını, sorunlarını anlatır ve karar almadan önce ona danışır.

Aslında suikasta katılan kişilerin hepsinin Trujillo ile o anda ya da daha önceden bir bağlantısı vardır. Amadito özel askeri yaverler birliğindendir, Tony Imbert Puerto Plata Valiliği yapmıştır. Antonio de la Maza da önceden özel askeri yaverler birliğindedir ve o dönemde diktatörün Restauración'daki bıçkı fabrikasını yönetmektedir ve Salvador Estrellá da onun sahibi olduğu inşaat firmasında çalışmaktadır. Hepsi de diktatörün ülkeye ettiği kötülüklerden dolayı ondan tiksiniş ve öldürmek istemelerinin yanında birçoğunun kişisel sebepleri ve kinleri de vardır. Diktatör, Antonio de la Maza'nın en sevdiği küçük kardeşine iftira atmış ve onu öldürtmüştür. Antonio o olaydan sonra bile onun için çalışmaya devam etmiştir. Devam etmesinin tek sebebi ileride alacağı öç olsa da bu durumun utancını yaşamıştır. Öyle ki çok sevdiği dostu El Turco bile ona bu konuda laf söylemiş ve onu küçük düşürmüştür:

Herkesin çok beğendiği o sakın ve akılcı görünüşüne karşın adalet duygusu ağır bastığında birden çok acımasız sözler söyleyebiliyordu Salvador Estrellá. Antonio de la Maza'ya, o çok eski arkadaşına da ağır sözler söylemişti bir tartışma sırasında. De la Maza beynine bir kurşun sıkabilirdi o gün. 'Ben üç kuruş için kardeşimi satmazdım.' (Vargas Llosa, 2019, s. 110)

Daha sonra düzelse de aralarındaki ilişki bu diyalogdan sonra bir süre bozulur. Salvador'la yaşadığı, diğer arkadaşlarıyla durumunu da etkiler. ABD'nin desteği ile giriştikleri suikastı planlarken biraraya gelmeye devam etseler de Antonio diğerleriyle de eskisi gibi yakın olamaz, yani bir şekilde gruptan dışlanır. Yaşadığı bu duruma çok üzülen Antonio'nun böylece intikam için bir sebebi daha olur: "Böyle bir dostu kaybetmiş olmanın da hesabını sormalıydı. Bu bile Teke'yi cezalandırmak için başlı başına bir nedendi" (Vargas Llosa, 2019, s. 131).

Tony Imbert'in de bu suikast için kendine özel sebepleri vardır. Kardeşi Segundo, haksız yere hapse atılmıştır. Teğmen Amadito'nun ise sevdiği kızla evlenmesine Trujillo izin vermemiş, üstelik kızın komünist abisini kimliğini açıklamadan Amadito'ya öldürtmüştür. Aralarında şahsi bir davası olmayan tek kişi El Turco'dur. Ama tıpkı diğer arkadaşları gibi o da ülkenin demokrasiye kavuşmasının tek yolunun diktatörün ölmesi olarak görmektedir. Dinine çok bağlı olan Salvador'a göre "Tanrı'nın insanlara lütfettiği özgür irade"yi (Vargas Llosa, 2019, s. 201) Teke ellerinden almıştır. Hepsi bir şekilde ona hizmet etmek, bir şekilde onun için çalışmak zorunda kalmaktadır. Diktatörün papalıkla sürekli bir çatışma içerisinde olması, kiliseye ve pederlere yapılan oyunlar ve verilen zararlar da Salvador'u bu katliama teşvik eden nedenlerden biri gibi görünmektedir. Ayrıca bu girişimde başarısız olursa çevresine verebileceği zarardan çok korkmakta ve bununla ilgili gördüğü örnekler de onu çileden çıkarmaktadır:

Salvador’u en çok isyan ettiren, rejimin cezalandırmak istediği kimse-
lerin ailelerine, anne, baba, çocuk ve kardeşlerine eziyet etmeyi alışkan-
lık haline getirmiş olmasıydı. Ailenin malları elinden alınıyor, aile bi-
reyleri hapse atılıyor, işten çıkarılıyorlardı. Eğer bugün başarısız olur-
larsa kardeşlerine kim bilir ne acımasız baskılar yapılırdı. Hatta Velini-
met’in yakın dostu, ona çiftliğinde yemekler veren babası General Piro
Estrellá bile kurtulamazdı baskılardan. (Vargas Llosa, 2019, s. 259)

El Turco çevresine zarar vermemek konusunda gerçekten çok hassastır. Bu olay-
dan daha önce Trujillo karşıtı eylemlere başladığında ve 14 Haziran Örgütü’ne katıldı-
ğında Amadito’yu kenara çekip artık evine gelmemesini, mesleğine zarar verebileceğini
söyler. Amadito o eve girip çıkmaktan vazgeçmez ve sonra zaten onun tarafına geçer. Bu
suikasta girişenlerin çoğunu harekete geçiren son olay da 14 Haziran Hareketi’nde Mira-
bal kız kardeşlerin öldürülmesidir. Artık kadınlarının ve kızlarının da öldürülüyor olması
bardağı taşıran son damla olur. Mario Vargas Llosa bu romanında Dominik Cumhuri-
yeti’nin 31 yılını kapsayan o dönemi tüm gerçekliğiyle gözler önüne sererken tarih say-
falarında önemli bir yere sahip “Kelebekler” olarak adlandırılan Mirabal kardeşleri de
unutmamıştır. Üç kız kardeşin 1960 yılındaki işkence edilerek vahşice öldürülmelerin-
den¹⁸ yıllar sonra 1981’de Kolombiya’da düzenlenen Latin Amerikalı ve Karayipli Ka-
dınlar Kongresinde 25 Kasım, Kadına Yönelik Şiddete Karşı Uluslararası Mücadele

¹⁸ Mirabal kardeşlerden Minerva ve Maria Teresa muhalif gruplar içindeki faaliyetleri nedeniyle birçok
kez tutuklandılar, işkence gördüler ve tecavüze uğradılar. Takvimler 18 Mayıs 1960 tarihini gösterdiğinde
Minerva ve Maria Teresa başkent Santo Domingo’da ve eşleriyle birlikte 3 yıl hapse mahkûm oldular.
Beklenmedik bir şekilde genç kadınlar birkaç ay içerisinde affa uğradılsa da eşleri hapisten çıkarılmadı.
25 Kasım gününe gelindiğinde ise Trujillo’nun gerçek niyeti anlaşıldı. Kadınların serbest bırakılmalarının
nedeni onları öldürmek ve cinayetlere kaza süsü verebilmektir (Kutlu ve Dinçer, 2020).

Günü ilan edilmiştir. 1999 yılında Birleşmiş Milletler bugünü uluslararası bir gün olarak resmen ilan etmiştir (www.mimp.gob.pe).

El Turco, kardeşinin de kendisiyle birlikte işkence edilip öldürülmesini engellememiştir ama ülkelerinin sahip olmasını istedikleri düzen ve hakların duyulması onların ardından adım adım başlamıştır. Salvador’u bu suikastı yapmaya iten şey, kilisenin başına gelenler ve ülkesinin durumundan dolayı yaşadığı üzüntüdür. Bu suikastı düzenlemek için malvarlığını ortaya koymuş, en büyük kaygısı olan; ailesi ve sevdiklerini hayatını riske atmayı göze alabilmiştir. Oğlu Luis Salvador Estrellá’nın babasının Trujillo’yu öldürdüğünü öğrendiği andaki duygu ve düşünceleri de bunu doğrulamaktadır:

Çok koktum, panikledim diyebilirim. Ancak o anda beni endişe dışında neden büyük bir güvenin sardığını bilememe rağmen babamın yanında olmayı çok istedim. Çünkü babamın çok güvenli olmayan bir şeye karışmayacağını düşünüyordum. Ama babam için sadece ülkesi ve dinî inancının bizden önce geldiğinin farkında değildim. (Estrella M., 2012, s. 178)

Oysa Salvador suikasttan sonra ailesine gelecek zararı düşünerek teslim olan ilk kişidir. Yazarın bu göçmen karakterle ilgili ön plana çıkardığı birçok karakteristik özellik, Osmanlı göçmenlerinin Latin Amerika romanlarında karşımıza sıklıkla çıkan ortak yanlarıdır. Daha önce de sözü edildiği üzere El Turco’nın da sahip olduğu bu özellikler; güçlü, kuvvetli olması, sözü dinlenen, sevilen ve sayılan bir kişi olması, kökenine ve dine bağlı ve dürüst olmasıdır. Bir diğer unsur ise Salvador’un da tüm dindarlığına rağmen kadınlara düşkün ve çapkın olmasıdır. Evlenmeden önce evlilik dışı iki çocuğa sahip olmuş ve bundan hiçbir zaman pişman olmamıştır. Evlendikten sonra kendini bu konuda çok zorlayıp arkadaşlarına uymamaya çalışsa da zaman zaman dayanamayıp çapkınlık yapar. Ama sonrasında hep vicdan azabı ve acı hisseder.

Vargas Llosa, Salvador Estrellá Sadhalá ile yansıttığı Osmanlı göçmeni olgusunun yanısıra romanda Osmanlı geleneklerine de atıflarda bulunmuştur. Etrafındaki insanların onun gözüne girmek ya da övgüsünü kazanmak için birbirleri ile çekişmeleri, birlerinin ayaklarını kaydırmak için yaptıkları oyunlardan çok keyif alan Şef Trujillo'nun düşüncelerini yansıtırken benzer bir örnek verir: “Bu, kendi kendine oynadığı gizli ve son derece zevkli bir oyundu. ‘Tıpkı, haremdeki dişilerin sultanın gözdesi olmak için yaptıkları gibi,’ diye geçirdi aklından” (Vargas Llosa, 2019, s. 246). Piskoposlarla arası iyi olmayan ve Piskoposluk Bildirgesi ile Katolik Kilisesi'nin rejime savaş ilan etmelerinden sonra onlardan iyice nefret eden Trujillo, onları düşünürken sıraladığı birçok kötü sıfatla birlikte “Haremağaları!” yakıştırmasını da yapar.

Tablo 9: Teke Şenliği Romanında Roman Kişilerinin Başlıca Özelliklerini Ortaya

Koyan Tablo

	SALVADOR ESTRELLA SADHALÁ (EL TURCO)	SADHALÁ AİLESİ
DÜRÜST =	✓	✓
YİĞİT =	✓	
KÜLTÜRLÜ		
GÖRGÜLÜ		
SAYGIN =	✓	✓
AÇIK YÜREKLİ	✓	
GÜVENİLİR	✓	
PRENSİPLİ		
İLERİ GÖRÜŞLÜ		
GÜÇLÜ =	✓	
NEŞELİ		
SEVECEN		
TİCARETLE MEŞGUL =		✓
BARIŞÇIL		
NAMUSLU		
KONUKSEVER		
ZEKİ		
BAŞARILI =		✓
YARDIMSEVER		
ÇALIŞKAN =		✓
ERDEMLİ	✓	✓
TOKGÖZLÜ		
PARA DÜŞKÜNÜ		
KİBİRLİ		
KÜSTAH		
YALANCI		
KÖTÜ		
UMURSAMAZ		
KAYGISIZ		
KURNAZ		
HÜZÜNLÜ		
CİMRİ		
PAZARLIKÇI		
PİS		
ÇAPKIN =	X	
GÜRÜLTÜCÜ		

Olumlu özellikler ✓

Olumsuz özellikler X

Diğer romanlarla ortak özellikler =

2.2.3.2. *Yeşil Ev* Romanında Osmanlılar

Mario Vargas Llosa'nın 1966'da yayımlanan ve ikinci romanı olan *Yeşil Ev*, 1967 yılında Rómulo Gallegos Ödülüne layık görülmüştür. Dört bölüm ve bir Son Deyişten oluşan roman Peru'nun farklı bölgelerinden insan manzaralarını ve değişen hayatları, farklı kültürlerin bir araya gelmeleri ve yaşadıkları çatışmaları konu edinir. Yazarın çok fazla sayıda karakterin yaşamını anlattığı romanda şimdiki zaman ve geçmişten sahneler bir arada sunulmakta ve birbiri içine geçen diyaloglarla verilmektedir. Fetih sonrası Peru'da Hristiyanlığın yayılması ve modernleşme süreci yaşanırken eski hayatlarını sürdürmeye çalışan yerli kabilelerin yaşadıkları sorunlar, modern yaşamdan yozlaşmaya dönüşen yaşamlar gözler önüne serilmektedir.

Hepsi birbirinden bağımsız hikâyelerin kahramanları olarak karşımıza çıksa dahi farklı dönemlerde birbirleriyle ilişkileri olan çok sayıda karakter içinden ön plana çıkanlar; Don Anselmo, Lalita, Bonifacia ve Fushia'dır. Don Anselmo ya da diğer adıyla arpçı, bir gün eşiğiyle birlikte Piura kentine gelen, kimsenin kim olduğunu ve nereden geldiğini bilmediği ve asla da bilemeyeceği bir yabancıdır. Piura'nın marjinal mahallesi Mangachería'da Yeşil Ev'i inşa edene kadar tüm halk tarafından çok sevilen Anselmo, bunun bir genelev olduğunu anlayan tutucu kesim tarafından devamında dışlansa da erkeklerin çoğunluğu tarafından saygı görmeye devam eder. Sadece Piura değil çevre kentlerin erkekleri arasında da popüler olan Yeşil Ev, Piura'yı bir cazibe merkezi, başka bir deyişle bir günah yuvası haline getirir. Aynı zamanda çok iyi arp çalan Anselmo, eğlence ve tutku diyarına dönüştürdüğü Piura kentinde kendinden yaşça epey küçük bir kıza âşık olur. Antonia isimli bu kızın annesi ve babası öldürülmüş, akbabalar tarafından dili, gözleri oyulmuş olarak kumların arasında bulunduktan sonra yaşlı bir kadın tarafından bakılmaya

başlanmış, tüm kentin sevdiği ve kolladığı bir kız haline dönüşmüştür. Anselmo'nun her-
kesten gizlice Yeşil Ev'in çatı katında Antonia ile yaşadığı sevgi dolu hayat, kızın doğum
yaparken ölmesiyle sona erer. Antonia'nın ölümünün ardından Peder García ve kentli bir
grup kadın Anselmo'nun kızın ölümüne sebep olduğunu ve onu kullandığını düşünerek
Yeşil Ev'i yakarlar. Don Anselmo kızını Antonia'ya da bakan yaşlı kadına teslim ederek
sokaklarda serseri bir hayat yaşamaya başlar ve arp çalarak geçimini sağlamaya devam
eder. Kızı Chunga yetişkin bir kız olduğunda Yeşil Ev'i tekrar açar ve Anselmo da orada
arp çalmaya başlar. Ahlaki değerler, din, modernleşme ve yozlaşma karmaşasının derin-
lemesine sunulduğu romanın sonunda ölen Anselmo'nun cenaze törenini yöneten de Pe-
der García'dan başkası olmayacaktır.

Fushia, Amazon'daki yerli kabilelerin farklı amaçlar için nasıl sömürüldüklerini
anlamamıza neden olan bir diğer önemli karakterdir. Yerlileri kandırarak yıllarca kauçuk
ticareti yapan Fushia, polisten saklandığı yıllarda Amazon'un farklı bölgelerinde yaşayan
Japon asıllı Brezilyalı bir adamdır. Saklandığı yıllarda kötü bir hastalığa yakalanan Fus-
hia sevgilisi Lalita'ya kötü davranmaya başlar. Lalita Fushia'ya çalışan kılavuz Adrian
Nieves ile kaçıp yeni bir hayat kurar ancak yıllar sonra onun hapse girmesiyle Adrian'ın
arkadaşlarından biriyle evlenir.

Romanın baş karakterlerinden bir diğeri olan Bonifacia, rahibeler ve askerler ta-
rafından ailesinden koparılıp Hristiyan okuluna getirilen kızlardan biridir. Bonifacia yerli
kabilelerden kaçırılan, kimi zaman tecavüz edilen, kimi zaman da rahibeler eşliğinde alı-
nıp İspanyolca ve Hristiyanlığı öğretmek amacıyla bu okullara yerleştirilen kızlardan sa-
dece biridir. Bir gece okula yeni getirilen yerli kızların kaçmasına izin verdiği için okul-
dan atılır ve hizmetçi olarak Lalita ve Adrian Nieves'in yanına yerleşir. Lalita'nın çaba-
ları neticesinde Çavuş Lituma ile evlenir. Yıllar sonra çavuşun hapse girmesinin ardından
karnında onun bebeği ile çavuşun arkadaşı Josefino ile birlikte olan Bonifacia, ömrü bo-
yunca Josefino ve arkadaşlarına bakmak için Yeşil Ev'de fahişelik yapar.

Vargas Llosa bu romanında, tutkunun, modernleşme ve yozlaşmanın örneklerini çok sayıda karakterin birbirinin içine girmiş hayatları ile sunarken ülkedeki tüm kesimden insan manzaralarını da resmetmiştir. Latin Amerika'daki Osmanlı göçmenleri gerçeğini de es geçmeyen usta yazar, çok az da olsa Türk olgusunu romanda karşımıza çıkarır. İlk karşılaştığımız örnek, Latin Amerika romanlarında alışlageldiği üzere bir Türk dükkânıdır. Romanın baş karakterlerinden olan Fushia öğrencilik yıllarında bir Türk'ün dükkânında çalışır. Yaptığı iş romana şu şekilde yansır: “Öğrenciydi, okula gidiyordu ve o Türk, dükkândaki işi de ona bu yüzden vermişti. Küçük bir işti, Aquilino, dükkânın muhasebesini tutuyordu. Gelir-gider defteri dedikleri, kocaman kocaman defterlerleydi işi” (Vargas Llosa, 2012, s. 41). O sıralarda henüz namuslu biri olan ama zengin olmanın da peşinde olan Fushia aynı Türk tarafından hırsızlıkla suçlanır. Hikâyenin devamında zengin olmak için her türlü dalavereyi yapan Fushia'nın ağzından anlatılan bu hadisenin iftira mı olduğu ya da gerçekten suçlu mu olduğu tam anlaşılamasa da bu olay onun yazgısını değiştirmeye sebep gösterilen olay olarak karşımıza çıkar.

Eskilerin yaptığı gibi, para biriktirmek için günde bir öğün yemekle yetiniyordu. Ne içkisi vardı ne de sigarası. Bir şeyler kotarabilmek için sermaye biriktirmenin peşindeydi. Ve işler böyleyken, Türk, onun çalıştığına inanmaya başlamıştı. Bunu kafasına yerleştirmişti bir kere. Ve temiz, basit bir yalan uydurarak, onu kodese arttırmıştı. (Vargas Llosa, 2012, s. 41)

Fushia'nın hapisten kaçtıktan sonra araba bulması gerekir ve o da intikam almak için Türk'ün arabasını çalar. Romanda kızı Lalita, Fushia ile kaçınca onunla ilgili avukata ifade veren yaşlı kadının hainliğinden bahsederken de Türk olgusu üzerinden kıyaslama yapılır: “Yaşlı kadının ruhunu okuyordu; onu yakalatan Türk'ün karısından daha da çingeneydi, Aquilino” (Vargas Llosa, 2012, s. 101).

Osmanlı göçmenlerinin gittikleri ülkelerdeki sosyokültürel yaşama etkileri de romanlarda karşılaştığımız unsurlardandır. Latin Amerika gerçeğini eşsiz bir kurgu ile birleştiren Vargas Llosa da bu romanında bazı küçük ayrıntılarla göçmenlerin ülkedeki etkilerini yansıtmaktadır. Ülkenin zengin ve önemli insanların oturduğu evleri betimlerken “Şam kumaşıyla kaplı mobilyalar” (Vargas Llosa, 2012, s. 47) ifadesiyle Osmanlı topraklarından gelen ürünlerin hayatlarındaki varlığını öğrenmemize vesile olmaktadır.

Tablo 10: *Yeşil Ev* Romanında Roman Kişilerinin Başlıca Özelliklerini Ortaya Koyan Tablo

	TÜRK DÜKKÂNI	TÜRK'ÜN KARISI
DÜRÜST		
YİĞİT		
KÜLTÜRLÜ		
GÖRGÜLÜ		
SAYGIN		
AÇIK YÜREKLİ		
GÜVENİLİR		
PRENSİPLİ		
İLERİ GÖRÜŞLÜ		
GÜÇLÜ		
NEŞELİ		
SEVECEN		
TİCARETLE MEŞGUL =	✓	
BARİŞÇIL		
NAMUSLU		
KONUKSEVER		
ZEKİ		
BAŞARILI		
YARDIMSEVER		
ÇALIŞKAN		
ERDEMLİ		
TOKGÖZLÜ		
PARA DÜŞKÜNÜ		
KİBİRLİ		
KÜSTAH		
YALANCI	X	X
KÖTÜ=	X	X
UMURSAMAZ		
KAYGISIZ		
KURNAZ		
HÜZÜNLÜ		
CİMRİ		
PAZARLIKÇI		
PİS		
ÇAPKIN		
GÜRÜLTÜCÜ		

Olumlu özellikler ✓
Olumsuz özellikler X
Diğer romanlarla ortak özellikler =

Mario Vargas Llosa incelediğimiz *Teke Şenliği* ve *Yeşil Ev* isimli bu iki romanında Osmanlı göçmenlerini hikâyenin gidişatını etkileyen önemli noktalara yerleştirirken ülkede yadsınamaz varlıklarının da altını çizmiştir. Yazar öncelikle Dominik Cumhuriyeti tarihinde önemli bir kişi olan Salvador Estrella Sadhalá karakteri ile okuyucuya gerçekçi gözlemler sunmaktadır. Sadhalá ve ailesi romana dürüst ve saygın bireyler olarak yansımaktadır. Dominik Cumhuriyeti tarihinde çok önemli bir dönüm noktası olan “diktatör suikastını” yapan gruptan olan ve halk tarafından kahraman ilan edilen Sadhalá, romanda yiğit, güçlü, güvenilir ve açık yürekli biri olarak tanımlanır. Sadhalá’nın ön plana çıkan tek olumsuz özelliği çapkın olması iken *Yeşil Ev* başlıklı romanında dükkân sahibi olan Osmanlı göçmenleri kötü ve yalancı bireyler olarak tanımlanmışlardır.

AND BÖLGESİ SONUÇ

And Bölgesi romanlarında Osmanlı göçmenlerinin ana karakterler ya da olay örgüsünün içinde önemli bir konuma sahip ikincil karakterler olarak yer alması, bu göçmenlerin bahse konu bölgedeki varlıklarının önemini vurgular niteliktedir. Evlerinin önünde çeşitli malların satıldığı dükkanlara sahip göçmenler, çiftçilik yapanlar, seyyar satıcılar, tuhafiyeler gibi farklı meslekten birçok Osmanlı göçmenini konu alan romanlar, göçmenlerin Latin Amerika'daki işleri ve hayatları ile ilgili tarihî gerçeklerle örtüşen yansımalar içermektedir. Birçoğunun oradaki hayatlarına seyyar satıcılık ile başlaması ve yaşadıkları marjinal hayatlar romanlara yansıyan en büyük gerçekliklerdir. Ailelerine göndermek ya da işlerini büyütmek için para biriktiren Osmanlı göçmenleri zor şartlarda yaşarlar. Tek göz odalarda çok sayıda kişinin birlikte yaşaması, ya da ön tarafını dükkân olarak kullandıkları evler gittikleri toplumda marjinal bir kitle olarak görülmelerine neden olur. *Eva Luna* adlı romanda Riad Halabi karakteri, hayatına seyyar satıcılıkla başlayan, ürünlerini otobüsle gezerek satan, ilk önce bir motosiklet sonra araba alıp devamında da dükkân açan ancak yine de uzaktaki müşterilerine ürün götürmeye devam eden bir göçmen olarak adeta Osmanlı göçmenlerinin genel bir örneği gibidir. Aynı şekilde *Dört Mevsimin Yolcusu* ve *Yeşil Ev* başlıklı romanlarda karşılaştığımız çok sayıda seyyar satıcı ve dükkân sahibi karakter Osmanlı göçmenlerinin Şili ve Peru'daki yaygın meslekleri ile ilgili romanlara da yansıyan gerçekliklerdir.

Riad Halabi'nin ülkeye zengin olmak için gelmesi, memleketteki ailesine sürekli para göndermesi, Kristos Kukumides'in savaş bitene kadar orada yaşamak istemesi, Osmanlı göçmenlerinin Latin Amerika serüvenlerinin en büyük nedenleri olarak romanlarda da vurgulanmaktadır. Zengin olabilmek ama her şeyden önce hayatta kalabilmek için ver-

dikleri takdire şayan mücadele de altı çizilen bir diğer konudur. Osmanlı göçmeninin hayalini kurduğu topraklara varabilmek için And dağlarını yürüyerek geçmesi, seyyar satıcılık yaparken “atalarının çölü geçmek için yola çıktıklarında duyduğu ürpertiyle yola koyulması”, (Allende, 2012, s. 164) taksitle aldığı motorun üstünde “torunu olduğu kabile halkının direnciyle patikaları, sarp dağ yollarını aşması” (2012, s. 164) gibi çok sayıda örnek bu göçmenlerin yaşadıkları zorluklar karşısında pes etmediklerinin göstergesidir.

Bahsi geçen göçmenlerin ticaret hayatında ön plana çıkmalarının sırları da romanlara farklı örnekler ile yansımaktadır. Malları takas ederek satış yapmaları, müşterilerinin beklentilerini karşılamak için istedikleri her türlü malı bulup satışa sunmaları, hatta en ücra köşede dahi olsa müşterinin ayağına giderek satış yapmaları gibi birçok örnek Osmanlıların Latin Amerika ülkelerinde başarılı olmak için gösterdikleri azim ve farklılığı ortaya koymaktadır. Bu bağlamda incelenen romanlardaki Osmanlı göçmeni karakterlerin dürüst, ileri görüşlü, çalışkan, kültürlü, erdemli, yiğit, güçlü, açık yürekli ve başarılı olmalarının da altı çizilmiştir.

Göçmenlerin Şili ve Peru’da ilk zamanlar ayrımcılık ve dışlanmaya maruz kalmaları hakkında da incelenen romanlar bize fikir sunmaktadır. Seyyar satıcılık yapmaları ve zor şartlarda yaşamaları bu dışlanmanın öncelikli sebebi olarak karşımıza çıkmaktadır. Dil bilmemeleri ya da öğrendiklerinde de Halabí örneğinde olduğu gibi “su götürmez bir çöl aksanıyla konuşmaları” (2012, s. 164) ya da Kristos karakterinde gördüğümüz gibi hiç kimse anlamasa da Rumca konuşmaya devam etmeleri gibi sebepler bu ayrımcılığa yol açan unsurlar gibi görünmektedir. Evde ana dillerini konuşmaya devam eden ama kendilerini Latin Amerikalı gibi hisseden Osmanlı göçmenleri ilk etapta sokakta karşılaştıkları “Türkler” sınıflandırmasından kaçamamış ve çoğu zaman olumsuz yargılara maruz kalmışlardır. Miguel Littín’in *Dört Mevsimin Yolcusu* isimli romanında karşımıza çıkan “Gürültücü Türkler”, “Yurtsuz Türkler”, “Komünist Türkler” (Littín, 2000, ss. 89-195)

gibi ifadelerin yanısıra Osmanlı göçmenlerinin işlemedikleri suçlarla suçlanmaları, sokakta saldırıya uğramaları ya da evlerinin taşlanması gibi kötü durumlar, yaşanan ayrımcılığa örnek teşkil etmektedir. Osmanlı göçmenleri karakterlerin çoğunluğu hüznü olarak romanlara yansıtılırken, daha az oranda umursamaz tanımlaması da yer almaktadır.

Eva Luna ve *Teke Şenliği*'nde ön plana çıkan ve toplum içinde sevilen, saygı gören karakterler ise Osmanlıların zaman içinde Latin Amerika toplumuna uyum sağladıkları ve toplum tarafından kabul gördüklerini bize göstermektedir. Romanlarda bu göçmenlerin sözü geçen bireyler olmaları, önemli olaylarda öncü tavırlar sergilemeleri ön plana çıkmaktadır. Yardımsever, misafirperver, sevecen, namuslu, barışçıl olmaları gibi birçok olumlu özellikleri de bu göçmenlerle ilgili vurgulanan olumlu yansımalarıdır. Genellikle incelen romanlarda tokgözlü olarak yansıtılan bu göçmenlerin pazarlık amaçları bile müşteriyle dostluk kurmak olarak belirlemektedir. Az sayıda karakter kötü ve yalancı olarak tanımlanmıştır. Diğer yandan birçok Latin Amerika romanında da örnekleriyle karşılaştığımız üzere, bu romanlarda da Osmanlı göçmenlerinin çapkın olmaları altı çizilen konulardandır. Bununla birlikte incelenen And bölgesi romanları çoğunlukla cinsellik teması içermekte ve genellikle Osmanlı göçmenleri bu temaya konu oluşturmaktadır. *Eva Luna* adlı roman cinsellik temasının en çok ön plana çıktığı romanlardan biridir ve romanın başkarakteri olan Eva'yı cinsellikle tanıştıran da yine bir Osmanlı göçmenidir.

2.3. KARAYİPLER BÖLGESİ ÇAĞDAŞ ROMANINDA ‘LOS TURCOS’ KAVRAMI

Karayıpler Bölgesi’nde yaptığımız araştırmaya Kolombiya ve Dominik Cumhuriyeti ülkeleri romanları konu olmuştur. Kolombiya’da Gabriel García Márquez’in *Kırmızı Pazartesi*, *Albaya Mektup Yok*, *Şer Saati* ve *Yüz Yıllık Yalnızlık* adlı romanları ile Luis Fayad’ın *Los Parientes de Ester* (Ester’in Akrabaları) başlıklı romanı, Dominik Cumhuriyeti’nde ise Francisco Moscoso Puello’nun *Cañas y Bueyes* (Sazlar ve Öküzler) adlı romanı incelenmiştir.

Latin Amerika’nın farklı ülkelerine bakıldığında Karayıpler bölgesi Osmanlı göçmenleri tarafından ağırlıklı olarak tercih edilen bir konum olmamıştır. Bu bölgenin diğer Latin Amerika bölgeleri ile kıyaslandığında küçük bir Osmanlı göçmeni nüfusuna sahip olduğu bilinse de bu konuda net bir sayı bilgisine ulaşılmadığı gözlemlenmektedir. Osmanlı göçmenlerinin Kolombiya’ya ilk göçlerinin 1880’li yıllarında olduğu ve ilk olarak Barranquilla, Cartagena gibi kıyı şehirlerine göç ettikleri bilinmektedir (Fawcett, Carbó Posada, 1991, s.11). Daha önce de bahsettiğimiz gibi “1920’lerde yapılan araştırmalarda Kolombiya’ya göç etmiş Suriye ve Lübnanlıların sayısının 3.767 olduğu sonucuna varılır. Ahmad Mattar’ın 1945’teki çalışmasına göre, Kolombiya’nın Arapça konuşan topluluğunun 900 aileden oluştuğu, bunun da ülkede yaklaşık 5.000 ila 6.000 Lübnanlı, Filistinli ve Suriye kökenli insana tekabül ettiği tahmin edilmektedir” (Viloria de la Hoz, 2003, s. 24). Kolombiya kıyılarına ilk ulaşan Osmanlı göçmenleri arasında Şam asıllı Meluk ve Rumié aileleri vardır (González Escobar, 1997, s.73). Osmanlı göçmenlerinin genellikle ticaret ile meşgul oldukları ve zamanla bu konudaki başarılarıyla ön plana çıktıkları bilinmektedir. 1894’te Osmanlı göçmenleri tarafından kurulan, Cartagena ve Quibdó’da

şubeleri olan A.& T. Meluk şirketi ithalat ve ihracat alanında başarısı ile kurulan ilk şirketler arasında ön plana çıkmaktadır (Fawcett ve Carbó Posado, 1998, s. 24).

Dominik Cumhuriyeti'ndeki duruma baktığımızda yine bu ülkenin Osmanlı göçmenleri tarafından çoğunluklu olarak tercih edilen bir bölge olmadığını ve genellikle tesadüfler eseri oraya vardıkları gözlemlenmektedir. Dominik tarihi profesörü Orlando Inoa'nın yaptığı araştırmaya göre Arapların ülkeye ilk gelişleri 1880'li yılların ortalarına denk gelmektedir. Kesin olarak bilinen ilk Arap 1886'da henüz on yedi yaşındayken Puerto Plata'da "Nacif P. Haché" Şirketini kuran Nacif P. Haché'dir. Bu kişi daha sonra Santiago'ya yerleşir ve şirketi "Casa Haché" olarak tanınır (1991, S. 36). Inoa bu göç sürecini şu şekilde yorumlamıştır:

Dominik Cumhuriyeti'nin coğrafi konumu, transatlantik sefer yapan gemilerin Santo Domingo'nun Karayipler'e ilk giriş limanı olmasını neredeyse zorunlu kılmaktaydı. Bu gerçek, birçok Arap göçmenin, tropik güzelliği ve ortada yerleşmenin yüksek olasılıkları nedeniyle hızla Dominik Cumhuriyeti'nde kalma kararı almasına neden oldu. Arap ailelerin önemli bir bölümü de ilk olarak Küba'ya gitmiş, daha sonra oradan Dominik Cumhuriyeti'ne geçerek kesin olarak yerleşmişlerdir. (1991, s. 38)

Benzer bir durumu Dominik Cumhuriyeti Türkiye Büyük Elçisi Elvis Antonio Alam, yaptığımız görüşmede ifade etmiş, aynı zamanda Entre Dos Amores, Relatos de un viajero al Líbano (İki Aşk Arasında, Lübnan'a giden bir gezginin hikâyeleri) kitabında da belirtmiştir. Alam, göçmenlerin ve kendi ailesinin de Amerika'nın bir ülke mi ya da çok sayıda ülkeden oluşan bir kıta mı olduğunu dahi bildiklerin şüpheli olduğunu ifade etmiştir. Ailesinin gittiği geminin önce Brezilya'da durduğunu ancak dedesinin limanda gördüğü kadarıyla bu ülkeyi sevmediğini, daha sonra Venezüla'ya gittiklerini ve aynı şe-

kilde dedesinin orayı da sevmediğini ifade etmiştir. Son olarak gemi 7 Aralık 1899 Dominik Cumhuriyeti'ndeki Higuamo Nehri'ne varmış ve Alam'ın ailesi oradan San Pedro de Macorís şehrine yerleşmişlerdir (2017, s. 25).

Arjantin ve Brezilya gibi ülkelerle kıyaslandığında daha küçük bir grubun bu bölgeye gittiği kabul edilse de toplumdaki etkilerinin büyük olduğu birçok araştırmacı tarafından belirtilmektedir. Araştırmacı Posada Fawcett makalesinde bu durumu şu şekilde özetlemiştir: “Suriye, Lübnan ve Filistinliler nispeten küçük bir topluluk olsalar da Kolombiya ulusal yaşamında önemli bir rol oynamışlardır” (1991, s. 7). Aynı şekilde Inao da Dominik Cumhuriyeti'ndeki Araplar ile ilgili çalışmasında göçmenlerin Dominik toplumunun gelişimini çok çeşitli yönlerden etkilediğini belirtmiş ve ülkedeki önemlerini şu cümlelerle ifade etmiştir:

1920'lerin başında -Santo Domingo'ya Arap göçünün başlamasından sadece 35 yıl sonra- Amerikalı bir gezginin bize anlattığına göre, Arapların Santo Domingo'daki sosyal ve ekonomik prestiji o kadar sağlamdı ki, Santo Domingo'nun önde gelen Suriyeli bir tüccarı öldüğünde, Santo Domingo katedralinde, Kristof Kolomb'un mezarından birkaç metre ötedeki bir mezara gömüldü. (1991, s.53)

2.3.1. Gabriel García Márquez

Latin Amerika edebiyatının ve XX. yy.'ın en önemli isimlerinden biri olan Nobel ödüllü yazar Gabriel García Márquez, büyülü gerçekçilik akımının öncüsü aynı zamanda Kolombiya'da ulusal bir semboldür. 6 Mart 1927'de Kolombiya'nın Magdalena bölgesinde yer alan Aracataca adlı küçük bir kasabada dünyaya gelen yazar, ortaokul yıllarında yazdığı şiirler ile edebiyat dünyasına adım atar. 1947'de, Cartagena Ulusal Üniversitesi'nde Hukuk ve Siyasal Bilimler bölümünde okumaya başlar ancak eğitimini yarıda bırakır. Bir yandan roman yazmaya başlayan Márquez, uzun yıllar devam edeceği ve 'dünyanın en iyi mesleği (www.elpaís.com)' olarak tanımladığı gazeteciliğe de adım atar. Çeşitli gazetelerde köşe yazarlığı, muhabirlik, editörlük yapan usta yazar, yazdığı haftalık sinema eleştirileri ile Kolombiya gazeteciliğinde ilk sinema eleştirisi yazan köşe yazarı olur. Küba devrimi tarafından yaratılan haber ajansı *Prensa Latina*'nın bir şubesini Plinio Apuleyo Mendoza (1932) ile Bogota'da açar.

1955'te ilk romanı *Yaprak Fırtınası*'nı yayımlayan usta yazar tüm yaşamına romancı, öykü ve oyun yazarı, yayımcı, senarist ve aynı zamanda siyasi aktivist olmayı sığdırmış, uzun yıllar sürgün hayatı yaşamış ancak hem ülkesinde hem de tüm dünyada büyük kitlelerin sevgisini ve hayranlığını kazanmıştır. 1967'de yayımlanan *Yüzyıllık Yalnızlık* adlı romanı ile büyük kitlelere ulaşan ve dünyanın her yerinden ödüller alan yazar 1982 Nobel Edebiyat Ödülüne de layık görülür. García Márquez bir yazar olmayı şöyle yorumlar: "Bir yazar olmak için belli bir derecede sorumsuz olmaya ihtiyaç olduğunu düşünüyorum; Şimdi yazdığım her harf beni eziyor" (Herrera, 1983, s. 87). Usta yazar 17 Aralık 2014'te, 87 yaşını sürdüğü günlerde Meksika'daki evinde dünyaya gözlerini kapatır.

Márquez'in romanlarında Osmanlı göçmeni konusuna sıklıkla yer vermesinin nedenlerinden biri hiç şüphesiz ki henüz dokuz yaşında iken *Binbir Gece Masalları*'nı okumaya başlamış ve bu eserden çok etkilenmiş olmasıdır. Bir diğer etken ise doğduğu ve yetiştiği bölgede Arap göçmen sayısının ve sosyal yaşamdaki varlıklarının büyüklüğüdür. Arap kökenli arkadaşlarının olması şüphesiz onun bu topluluğun dünyasına karşı ilgisini arttırmıştır. Arap toplumu ile ilişkisini pekiştiren bir diğer unsur ise Mısırlı bir göçmenin torunu olan eşi Mercedes Barcha ile olan aşk ilişkisidir. Bu ilişki hayatının gidişatını belirlemiş ve paylaştıkları 56 yıl yazarın yaratıcılığını motive etmiştir (Mohamed Nasr, 2018, s. 13).

2.3.1.1. *Kırmızı Pazartesi* Romanında Osmanlılar

Kolombiyalı ünlü yazar Gabriel García Márquez *Kırmızı Pazartesi* adlı romanında çocukluk yıllarında yaşadığı kasabada işlenen bir namus cinayetini ele almıştır. Bu, işleneceğini herkesin bildiği ama engellemek için kimsenin bir şey yapmadığı ya da yapmadığı bir cinayettir.

Romanın baş kahramanı, aynı zamanda Márquez'in de romanda arkadaşı olarak yansıttığı, cinayete kurban giden Santiago Nasar Kolombiya'da doğup büyümüş Arap kökenli bir gençtir¹⁹. Santiago kasabada sevilen, Márquez'in değimiyle 'doğası gereği neşeli, barışçıl ve açık yürekli' (García Márquez, 2019 a, s. 15) bir gençtir. Yerli bir anne ve Arap bir babanın çocuğu olarak dünyaya gelen Santiago, fiziksel olarak daha çok babasına benzese de ikisinin de özelliklerine sahiptir. Romanda Santiago şu şekilde tanımlanır: "İçgüdüünü anasından almıştı. Daha çok küçük yaştan başlayarak babasından ateşli silahları kullanmayı, at sevgisini, yüksekten uçan av kuşlarını eğitmeyi öğrenmişti,

¹⁹ Bu roman gerçek bir hikâyeden uyarlanmıştır. Márquez'in çocukluğunda yaşadığı kasabada şahit olduğu bu olayın gerçek kahramanı; genç bir tıp öğrencisi olan İtalyan asıllı Cayetano Gentile'dir (www.listindiarío.com).

ayrıca cesaretli olma sanatını da ihtiyatlı olmanın yollarını da babası öğretmişti ona. Baba oğul, aralarında Arapça konuşurlardı...” (2019 a, s. 14).

İbrahim Nasar, iç savaştan sonra kasabaya gelen son Araplardandır. İthal mallar dükkânı açma hevesi olmasına rağmen bunu hiçbir zaman yapamamış ve çiftlik sahibi olmuştur. Santiago da babası ölünce, çiftlik işlerini devralmak için liseyi bitirdikten sonra okumayı bırakmıştır. Latin Amerika’ya göç eden Osmanlı vatandaşlarının öncelikli tercihlerinin genellikle ticaretle uğraşmak olduğunu bilmekteyiz. Çoğu bu alanda çok başarılı olup işlerini büyütmüş, hatta devamında şirket sahibi iş adamlarına dönüşmüşlerdir. Ancak çiftçilik yapmayı tercih eden bir kesim de vardır. Romanda tanıtılan bir diğer Arap karakter Santiago’nun arkadaşı Yamil Shaium da ticaretle uğraşmaktadır. Yamil’in bakkal dükkânı vardır. Araştırmacı Fawcett de Posada Kolombiya’daki Osmanlı göçmenlerinin mesleklerini şu şekilde yorumlamıştır:

Şüphesiz ilk Arap göçmenlerin çoğunluğu başlangıçta ticaretle uğraştı. Ancak bütün göçmenlerin Kolombiya’daki hayatlarına seyyar satıcı olarak başladığını düşünmek abartılı bir tutum olacağı gibi, faaliyetlerini sadece bu ekonomik alanla sınırlı tuttuklarını varsaymak da yanlış olacaktır. Yüzyılın ilk on yıllarında artan sayıda Suriyeli ve Lübnanlı tarım ve endüstriyle uğraşmaya başladı, diğerleri devlet tarafından sunulan boş kamu arazilerini alma talebinde bulundular. (1991, s.19)

Babasına birçok açıdan benzeyen Santiago, aynı zamanda onun gibi çapkındır. Yıllar önce gençliğinde babasının birlikte olduğu hizmetçi kadının kızını da Santiago fırsat buldukça tavlamaaya çalışır. Bu kötü ününden mi, gerçekten yaptığı bir çapkınlıktan mı kaynaklandığı hiçbir zaman çözülemeyen öldürölme süreci de şöyle başlar: Kasabaya yeni taşınmış ve çok varlıklı ancak gizemli bir adam olan Bayardo San Ramon çok gösterişli bir düğün ile evlendiği eşi, aynı zamanda Márquez’in kuzeni Angela’nın bakire olmadığını anlayınca onu aile evine geri götürür. Angela’nın kardeşleri Pablo ve Pedro

bunu kimin yaptığını sorduklarında o da Santiago Nasar'ın ismini verir. Bundan sonra, ikiz kardeşler Pablo ve Pedro'nun, Santiago Nasar'ı öldürmek için aramaları ve kasabanın bu arayışa tanıklık etme süreci başlar. O gün; düğünün ertesi günü, romanın tamamının geçtiği bir günlük süreçtir. Bu süreçte yapılan şeye arayış demek çok da doğru değildir aslında. İkiz kardeşler sanki birilerinin onları durdurmasını beklercesine oyalanmış, işleyecekleri cinayetten herkese bahsetmişler ve onu hep olmayacak yerlerde aramışlardır. Başka bir deyişle, akşam düğünde birlikte şarkılar söyledikleri Santiago'nun ölümünden sonrasında hiç pişman gözükmeseler de cinayeti işlemeye de tam niyetli gibi davranmazlar. Bu süreçte Santiago dışında kentte yaşayan Osmanlı göçmenlerinin hatırı sayılır bir sayıda olduğunu anlamaktayız. Katillerin peşinden koşan bir grup Arap olması, hapishanede kardeşlerden birinin durdurulamaz ishalinin 'Türklerin işi' olduğunu düşünmeleri gibi birçok anlatım Osmanlıların kentteki yoğun varlığı ve davranış biçimleri hakkında bize fikir vermektedir. Bu göçmenlerin cinayete verecekleri tepki romanda şu sözlerle anlatılmaktadır: "Arapların misilleme yapabilecekleri olasılığı gözden uzak tutulmuyordu; ama Vicario kardeşlerin dışında hiç kimse zehirlenme olasılığını aklına getirmemişti. Daha çok, geceyi bekleyerek tepe penceresinden içeri benzin döküp mahpusları zindanın içinde diri diri yakacakları varsayılıyordu. Ama bu bile kolay bir tahmindir" (García Márquez, 2019a, s. 74). Roman boyunca García Márquez bize dönemin Kolombiya'sında yaşayan Osmanlı göçmenleri hakkında derin gözlem ve bilgiler sunmaktadır:

Araplar, yüzyılın başlarında en ücra, en yoksul Karayip köylerine yerleşmiş barışçı göçmenlerden oluşan bir topluluktu, hayatlarını oralarda kalıp panayırlarda renk renk kumaşlarla incik boncuk satarak sürdürmüşlerdi. Birbirlerine bağlıydılar, çalışkandılar, Katolik olmuşlardı. Kendi aralarında evleniyorlardı, buğdaylarını dışardan getiriyor, avlularında koyun besliyor; mercanköşk ve patlıcan yetiştiriyorlardı. En büyük tutkuları kâğıt oyunlarıydı. (García Márquez, 2019a, s. 74)

Santiago'nun babası İbrahim Nasar'ın annesi Plácida Linero ile evlenmesi Osmanlı vatandaşlarının zaman içinde topluma daha çok karıştıklarını ve Kolombiyalılarla evlilikler yaptıklarını göstermektedir. Kolombiya'ya göç eden Osmanlıların çoğunlukla yalnız gittikleri ve daha sonra ailelerini getirdikleri bilinmektedir. Yapılan araştırmalarda “orana bakıldığında kadın sayısının hayli az olduğu ve devamında gerçekleşen evliliklerin büyük kısmının Kolombiyalı kadınlarla yapıldığı” (Fawcett de Posada, 1991, s. 15) gözlemlenmektedir. Ancak Santiago'nun Arap asıllı Flora Miguel ile nişanlılığı ve bu evliliğe daha küçük yaşlarında babalarının karar vermesi de bir yandan kendi aralarında evlenme geleneğini sürdürdüklerini de göstermektedir. Diğer bir deyişle Márquez'in bu eserinde “beşik kurtmesi” geleneğinden söz ettiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Romanda Osmanlı göçmenleriyle ilgili altı çizilen bir diğer husus da kendi aralarında iki kuşak boyunca Arapça konuşmaları ancak üçüncü kuşağın Arapçayı sadece anlayıp İspanyolca karşılık vermesidir. Kasabada üçüncü kuşaktan Arapça konuşabilen tek kişi de Santiago Nasar'dır. Yapılan araştırmalarda da bu durum şu şekilde yorumlanmaktadır:

Bu bağlamda ilk Arapların dillerini koruduklarını ve sadece müşterileriyle iletişim kurabilecek kadar İspanyolca öğrendiklerini ancak eşleri ve arkadaşlarıyla Arapça konuşmaya devam ettiklerini gösteren beyanat, edebiyat ve yaşam öyküleri bol miktarda bulunur. Neredeyse hiçbir çocuklarına bir uyum hareketi olarak bunu öğretmediler. Bazıları da çocuklarına Arapça konuşur, onlar da İspanyolca cevap verirlerdi.

(www.minicultura.gov.co)

Bahsedilen bu ve benzeri sebeplerden taşralı bir ruha sahip oldukları düşünülen Osmanlıların intikam alacağı beklenmiş ancak devamında onlarda hiçbir intikam duygusu hissedilmemiştir. İkiz kardeşleri kovalayan kalabalığın tek niyetinin onları dövmek olduğunu itiraf etmişlerdir. Dahası, kardeşlerden Pablo'nun yaşadığı o korkunç ishali de kesen, verdiği çarkıfelek ve pelin çayı tavsiyesi ile yüz yaşındaki Suseme Abdala isimli

yaşlı bir Arap kadındır. Yazarın bu bağlamda, Arap göçmenlerin temelde kötü insanlar olmadıklarını ifade etmek istediğini söylemek mümkündür.

Romanda dikkati çeken bir diğer husus da Angela'nın ağabeyleri tarafından namus davası uğruna öldürülen Santiago Nasar'ın gerçekten Angela ile birlikte olup olmadığının hiçbir zaman net olarak anlaşılamamasıdır. García Márquez bunun doğruluğundan hep şüphe eder. Çünkü bu olayı bilen kimse yoktur. Sadece Angela sorulduğunda onun ismini vermiştir. Dahası Nasar'ın arkadaşları olan abileri bile onu öldürmek için ararken oyalanıp durmuşlar, adeta birilerinin onları durdurmasını beklemişlerdir. Kız kardeşlerinin en güzeli ve çok erdemli yetişmiş ancak fazlasıyla ruh yoksunu bir kız olan Angela için Nasar'ın önceden sezilen bir niyeti, hissi ve ilgisinin olmadığı da metinden anlaşılmaktadır. Yazar bu durumu romanda şu sözlerle ifade eder: “‘Şu senin salak kuzenin,’ derdi bana Santiago Nasar, ‘artık kız kurusu olup çıktı’” (García Márquez, 2019 a, s. 35). Oysa Bayardo San Ramon Angela'ya ilk görüşte âşık olmuş ve hiç vakit kaybetmeden onunla evlenmek istemiştir. Angela'nın bu gizemli adamı araştırmak istemesi üzerine Bayardo ailesini kasabaya çağırması ve onlarla tanıştırmış ve evlilik iznini almıştır. Angela ise daha yeni gördüğü bu adam ile evlendirileceği için çok korkmuştur. Daha önce hiç sevgilisi olduğu bilinmeyen ve bakire olmadığını kimsenin aklından dahi geçirmediği Angela'nın, kocası onu aile evine bıraktığı ve sorguya çekildiği anda verdiği isim konusundaki muamma da bu itibarla çok açıktır:

Kız, onun adını ancak söyleyebilecek kadar bir süre duraksamıştı. Karanlıkların içinde aramıştı o adı, bu dünyada ve öteki dünyada birbirine karışmış onca ad arasında ilk bakışta bulup çıkarmıştı onu; tıpkı ölüm fermanı ezelden beri yazılı olan iradesiz bir kelebekmiş gibi, isabetli bir atışla onu duvara mihlayıvermiş ‘Santiago Nasar,’ demişti. (García Márquez, 2019 a, s. 47)

Kızın bu ismi vermesini kimse anlayamamış hatta inanmakta güçlük çekmişlerdi. Santiago Nasar'ın hayatında babasının isteğiyle nişanlandığı Flora ve de çılgın bir aşk yaşadığı sevgilisi vardır. Santiago dağlarda yalnız gezen, her çiçekten bal alan çapkın bir adamdır ama herkes onun Angela ile ne işi olabilir ki diye düşünmeden edemez. Romanda kasaba halkının bu konu ile ilgili düşünceleri şu şekilde anlatılır:

Duymak isteyen herkese başına gelenleri en küçük ayrıntısına kadar anlatıyordu, açıklığa kavuşmayan bir tek şey dışında: O da mağduriyetine neden olan gerçek kişinin kim olduğu, bunu nasıl, ne zaman yaptığıydı çünkü aslında hiç kimse onun Santiago Nasar olduğuna inanmamıştı. Onlar iki ayrı dünyanın insanıydılar. Onları hiç kimse hiçbir zaman birlikte görmemişti, hele başbaşa hiç. Santiago Nasar ona dönüp bakmayacak kadar kendini beğenmiş biriydi..... Olayın belki de en ahlaksızca olduğu için en çok anlatılan biçimi, Angela Vicario'nun gerçekten sevdiği bir kişiyi koruduğu, ağabeylerinin Santiago Nasar'a dokunmaya cesaret edebileceklerini hiç düşünmediği için onun adını seçtiği yolundaydı. (García Márquez, 2019 a, ss. 81-82)

Santiago Nasar'ın evinin kapısının önünde öldürülmesi Márquez'in büyülü gerçekçilik tarzını tam olarak yansıtan bir bölümdür ve anlatımıyla cinayetin tüm acımasızlığını abartılı sahnelerle gözümüzün önüne sermektedir. Nasar, aldığı bıçak darbeleri artıkça ölmeyip, organlarını elinde taşıyarak yürür. Ölümünün vahşeti bununla da bitmez ve otopsi için beceriksiz bir pederin elinde cesedi de paramparça ve tanınmaz bir hale getirilir. Suçlu olduğunu hiçbir kanıt ile belgelemeyen yargıç bile öyle bir şaşkınlığa kapılmıştır ki özenle hazırladığı raporda birçok aksaklık oluşur. Yazılan rapor romanda aşağıdaki gibi anlatılır:

416. sayfanın kenarına eczacıdan aldığı kırmızı mürekkeple, kendi el yazısıyla şu notu düşmüştü: Bana bir önyargı verin, dünyayı yerinden

oynatayım. Bu karamsar notun altına da kan rengindeki aynı mürekkeple yapılmış keyifli birkaç kalem darbesiyle, içinden ok geçen bir kalp resmi çizmişti. Santiago Nasar'ın en yakın arkadaşları için olduğu gibi, sorgu yargıcı için de son saatlerindeki davranış biçimi onun suçsuzluğunun kesin kanıtıydı. (García Márquez, 2019 a, s. 90)

Santiago Nasar'ın hakkındaki suçlamayı öğrendiği son andaki vurdumduymazlığı ve hiçbir önlem almaması, panik olmaması ve sadece şaşkınlık yaşaması da onun masumluluğunu gösteren tepkiler gibi durmaktadır.

Tablo 11: Kırmızı Pazartesi Romanında Roman Kişilerinin Başlıca Özelliklerini Ortaya Koyan Tablo

	SANTIAGO NASAR	IBRAHİM NASAR	YAMIL SHAIUM	ARAPLAR	YAŞLI KADIN
DÜRÜST					
YİĞİT =	✓	✓			
KÜLTÜRLÜ					
GÖRGÜLÜ					
SAYGIN					
AÇIK YÜREKLİ	✓				
GÜVENİLİR					
PRENSİPLİ					
İLERİ GÖRÜŞLÜ					
GÜÇLÜ					
NEŞELİ	✓				
SEVECEN					
TİCARETLE MEŞGUL =			✓	✓	
BARİŞÇIL=	✓			✓	
NAMUSLU					
KONUKSEVER					
ZEKİ					
BAŞARILI					
YARDIMSEVER =					✓
ÇALIŞKAN =				✓	
ERDEMLİ					
TOKGÖZLÜ					
PARA DÜŞKÜNÜ					
KİBİRLİ					
KÜSTAH					
YALANCI					
KÖTÜ					
UMURSAMAZ					
KAYGISIZ					
KURNAZ					
HÜZÜNLÜ					
CİMRİ					
PAZARLIKÇI					
PİS					
ÇAPKIN =	X	X			

Olumlu özellikler ✓
Olumsuz özellikler X
Diğer romanlarla ortak özellikler =

2.3.1.2. *Albaya Mektup Yok* Romanında Osmanlılar

Usta yazar Gabriel García Márquez bu romanında ülkesine karşı yaptığı hizmetlerin karşılığını göremeyen emekli bir albayın hikâyesini anlatır. Kolombiya'nın küçük bir kasabasında yaşayan Albay son iç savaşın ardından geçen neredeyse on beş yıl boyunca emekli maaşının bağlandığını bildirecek mektubu beklemektedir. Emekli albay istisnasız her hafta cuma günü postaneye gidip, her seferinde eli boş döner ama hiçbir zaman da umudunu yitirmez.

Karısı ve dövüşler için hazırladığı horozu ile küçük evinde sefalet içinde yaşayan albay, karısının şikayetlerine bile gülerek karşılık veren, son kahveyi karısına hazırlayıp onu avutmak için kendisinin önceden içtiğini söyleyen iyi yürekli, umutlu ve güçlü bir adamdır. Kasabada ölen birinin cenazesine katılmak için özenle giyinmek isteyen, bunun için sandıktaki güveler tarafından yenmiş, sararmış tek takım elbisesini çıkaran, astım hastası olan karısını yormamak için elbiseyi ütölemeyen giyen ve aynası olmadığı için el yordamıyla tıraş olan adam yine de her zamanki naifliğini, iyimser bakış açısını ve kibarlığını sürdürür. Büyülü gerçekçiliğin usta kalemi García Márquez bu hikâyede de toplumsal gerçekliği büyümlü simgelerle bezeyerek okuyucuya sunar. Albayın cenazeye gitmek için yaptığı hazırlığın önemi bize acı gerçeklerin bir aynasını sunmaktadır. Özel bir olay için giyinmiş gibi görüldüğünü söyleyen karısına albay şu şekilde cevap verir: “Bu cenaze özel bir olay, ...Yıllardır gördüğümüz ölümler arasında doğal nedenlere dayanan ilk ölüm bu” (García Márquez, 2019 b, s. 12).

Bu hikâyede de Márquez'in romanlarında sık sık ön plana çıkardığı Latin Amerika toplumundaki Osmanlı göçmenlerinin varlığını görmekteyiz. Albay limana gidip posta teknesini beklerken çoğunlukla Suriyeli Musa'nın dükkânında vakit geçirir. Latin

Amerika ülkelerinde genellikle ön plana çıkan Türk dükkânları burada da halkın çoğunlukla uğrak yerleri, toplanma mekânları olarak karşımıza çıkar. Paraları kalmadığı için evdeki eşyalarını satmaya niyetlenen karısı Albay’a şöyle der: “Hemen herkeste aynısından var. Türk’ün dükkânına bile gittim” (García Márquez, 2019 b, s. 51). Yapılan tarihî araştırmalar da Kolombiya’da birçok bölgede Suriyelilerin ticaret alanında var olduklarını, hatta yerli halktan daha aktif şekilde bulunduklarını göstermektedir.

Bazı küçük kasabalarda Suriyeliler yerel ticaret alanının hâkimi konumundadırlar. 1914’te bir eyalet yetkilisi Lorica kasabasındaki ticaretle ilgili bir raporda, meydana yerlilere ait sadece iki tane ticarethane olduğu sonucunu bulmuştur. Kumaşlar ve diğer mallar Suriyelilerin tekelindedir ve denilebilir ki eyaletin diğer bölgelerinde de durum aynıdır.

Yani Suriyeliler ticaretten sorumludur. (Fawcett de Posada, 1991, s. 18)

Albayın her çarşıya indiğinde kendini yanında bulduğu Suriyeli Musa iyi huylu, toplumda sevilen, Latin Amerika kültürünü benimsemiş, kendi dilini ve kültürünü unutmaya yüz tutmuş biri olarak karşımıza çıkar. Romanda Musa şu şekilde tanımlanır: “Suriyeli Musa, bu fikri hemen hemen unutulmuş Arapçasına çevirmek için çaba harcamak zorunda kaldı. Gergin, düzgün bir deriyle kulaklarına dek kaplanmış halim selim bir Asyalıydı. Hareketleri, boğulan bir adamın beceriksiz hareketlerine benziyordu. Hatta boğulmaktan henüz kurtarılmış gibi bir hali vardı” (García Márquez, 2019 b, s. 65). Latin Amerika’da yaşayan Osmanlı göçmenlerinin çoğunlukla dillerini kaybettiklerini ya da İspanyolca ile Arapçayı karıştırıp konuştuklarını birçok eserde görmekteyiz. Bu romana da aynı durum şu şekilde yansımaktadır: “Suriyeli Musa, albayın haberini doğruladı. Karısına Arapça ve İspanyolca karışımı bir dille seslendi. Kadın dükkânın arkalarından yanıtladı onu. Musa kendi kendine bir şey söyleyip sonra kaygısını albayın diline çevirdi” (2019 b, s. 65). Yine Osmanlı göçmenlerinin ticaret konusundaki katı tavrı, albay ile ka-

rısı arasındaki diyalogda belirtilir. Karsının ona aldığı ve yalnızca iki kez giydiği ayak-kabıları geri verip parasını almak isteyen albaya Türkler'in bunu kabul etmeyeceğini söyleyen kadın şöyle der: "Türkler böyle şeyleri anlamazlar" (2019 b, ss. 68-69).

Emekli maaşını beklemekle yıllarını tüketen albayın bir umudu da tüm kasabanın en iyi aday olarak gördüğü horozundan dövüşlerde iyi para kazanmaktır. Kendi ve karısı için yeterli gıdayı zar zor bulan albay bir yandan da azimle o horozu beslemeye devam eder. Aslında oğulları da horoz dövüşü nedeniyle öldürülmüştür ve olayın olduğu gün albay o horozu el koymuştur. Karısı o horozu oğlunun ölümünden dolayı görmek istemese de albay onun aksine horozu dövüşlere hazırlamayı oğlundan bir hatıra, bir miras gibi görür. Yine Suriyeli Musa, albayı tüm kasabanın gözünün üstünde olduğu horozunu kaçırarakları ile ilgili uyarır. Dediği doğru da çıkar. Çocuklar horozu kaçırmaz ancak albay tekrar onu ellerinden alır. Ömrünü sabır ve umut ile geçirmiş, sevecenliğinden hiçbir şey kaybetmemiş albay hikâyesinin sonunda pes eder ve horoz dövüşünü kazanamazlarsa ne yapacaklarını, dövüş gününe kadar nasıl yaşayacaklarını irdeleyen karısını ilk kez tersler:

'Peki o zamana kadar ne yiyeceğiz?' diye sordu. Albayı flanel gecelik entarisinin yakasından kavramış şiddetle sarsıyordu.

Albayın bu ana ulaşması yetmiş beş yılını- dakika dakika, yaşamının yetmiş beş yılını- almıştı. Yanıtlarken yalın, açık ve yenilmez hissetti kendini: 'Elinin körünü.' (2019 b, ss. 73-74)

İç savaş sonrası toplumdaki çarpıklıkları, halkta yaşanan çatışmaları, savaşta cesaret göstermiş, emek vermiş askerin sefaletini tüm çıplaklığıyla gözler önüne seren bu eserde yazar bir kez daha Latin Amerika toplumundaki Osmanlı göçmenlerinin yoğun varlığını da hissettirmiştir. *Los turcos* yani Türkler, sadece sıradan insanlar olarak değil, toplumun benimsediği, dost olduğu, yardım gördüğü bireyler olarak hikâyede yerini almışlardır.

Tablo 12: Albaya Mektup Yok Romanında Roman Kişilerinin Başlıca Özelliklerini**Ortaya Koyan Tablo**

	SURİYELİ MUSA	SURİYELİ MUSA’NIN KARISI
DÜRÜST =	✓	
YİĞİT		
KÜLTÜRLÜ		
GÖRGÜLÜ		
SAYGIN		
AÇIK YÜREKLİ		
GÜVENİLİR =	✓	
PRENSİPLİ		
İLERİ GÖRÜŞLÜ		
GÜÇLÜ		
NEŞELİ		
SEVECEN		
TİCARETLE MEŞGUL =	✓	✓
BARİŞÇIL		
NAMUSLU		
KONUKSEVER		
ZEKİ		
BAŞARILI		
YARDIMSEVER =	✓	
ÇALIŞKAN		
ERDEMLİ		
TOKGÖZLÜ		
PARA DÜŞKÜNÜ		
KİBİRLİ		
KÜSTAH		
YALANCI		
KÖTÜ		
UMURSAMAZ		
KAYGISIZ		
KURNAZ		
HÜZÜNLÜ		
CİMRİ		
PAZARLIKÇI		
PİS		
ÇAPKIN		
GÜRÜLTÜCÜ		

Olumlu özellikler ✓

Olumsuz özellikler X

Diğer romanlarla ortak özellikler =

2.3.1.3. *Şer Saati* Romanında Osmanlılar

Gabriel García Márquez'in 1962 yılında yayımlanan eseri *Şer Saati*, küçük bir Latin Amerika kasabasında, farklı kesimden çokça karakterin bakış açısından ve yaşadıklarından yola çıkarak dönemin toplumsal gelişmelerini, psikolojik analizini kurgusal bir hikâyenin içinde okuyucuya sunar.

Romanda 4 Ekim ve 21 Ekim tarihleri arasında sınırlandırılan olay örgüsü, pederin uykudan uyanması ile başlar ve aynı şekilde sonlanır. Peder ve belediye başkanının baş karakterler olarak var olduğu romanda, kasabanın zengin ailelerinden, fakirlerine, berberden yargıca kadar birçok yardımcı karakter de derin analizlerle yaşananlara ışık tutar. Hükümet ile gerillalar arasında yaşanan şiddetli çatışmalar nedeniyle korku ve vahşet dolu yılları geride bırakıp normal hayatlarına tutunmaya çalışan kasabadaki insanların, bu kısa sürede yaşadıkları bazı kötü olaylar ile değişmeyen düzen ve gerçekleri kabullenişlerini görmekteyiz.

Hikâye, bir adamın, karısının aşığı olduğunu düşündüğü papazı öldürmesi ile başlar. O andan itibaren, kasaba yıllar boyunca her sabah papazın çaldığı klarnetin hayata canlılık katan melodilerinden mahrum kalır. Bununla birlikte neredeyse yeni kavuştukları huzur da birden bozulmaya başlar. Aslında her şey, papazı öldüren César Montero gibi kasabada birçok kişinin kapısına, normalde de herkesin bildiği taşlamalar içeren lyazılı olduğu kağıtların asılması ile başlar. Taşlamalar içeren notlardan daha çok, başlatılan suçlu avı kasabanın düzenini altüst eder. Romanın başında, kendi rejimine meşruiyet kazandırma ve göreve geldiği kasabayı saygın ve yasalara uyan bir yer haline getirme çabasında olan belediye başkanı, romanın sonunda taşlamaların kontrol ettiği, kötülükler ve yasa dışı tutumlar sergileyen bir adama dönüşür. Romanın başında Montero'nun öldürdüğü papaz için doktordan otopsi isteyen Belediye Başkanı'na doktor şöyle tepki verir:

“Demek artık otopsiler yapıyoruz. Doğrusu bu büyük ilerleme” (García Márquez, 2017, s. 20). Kasabaya böyle değişimler getirmeye çalışan aynı belediye başkanı, hikâyesinin devamında, horoz dövüşleri ilanı dağıtan bir genci sorguda yaptırdığı işkence ile öldürtür. Sanığı hapishanenin bahçesine gizlice gömdürüp, otopsi için bekleyen doktora sanığın kaçtığını söyler. Kasabada yaşanan kargaşayı da kendi çıkarları için kullanmaya başlar. Başkan korku ve vahşet ile halkı sindirerek zengin olmanın yollarını bulur.

Diğer baş kahraman olan Peder Angel, halkın ahlakını düzeltme çabalarını göreve geldiği günden beri sergileyen, ancak yalnızca sinemada gösterilecek filmlerin yasaklanmasına karar vermekten ve insanları günah çıkarmaya davet etmekten ve evlenmeden birlikte yaşayan insanları evliliğe zorlamaya çalışmaktan öteye geçemeyen bir adam olarak karşımıza çıkar. Kiliseyi basan ve hiçbir zaman yok edemedikleri fareler de kötülükleri temsil eden birer sembol gibidirler. Peder, ilkel inanç ve ahlak kurallarına sığınıp bazı gerçekleri görmezlikten gelir. Günah çıkarmada ona söylenmemiş olduğu için taşlamaları yok sayar. Peder Angel papazı öldüren Montero’nun bir cinnet anında bunu yaptığını savunur. Peder vaazlarında hiçbir zaman yaşanan olaylara yönelik konuşmaz. Yani gerçeklerin üstünü örtmeye çalışır. Lydia D. Hazera’ya göre bu eserde ön plana çıkan iki karakter, resmi ve dini olarak iki geleneksel otoriteyi temsil eder. Hem Peder Angel hem de Belediye Başkanı çareyi geleneksel yollarda ararlar. İlki, görevinde alışlageldiği üzere uzlaşmazlık ve ahlaki katılık tutumlarını sergilerken, ikincisi de liderlerin geleneksel yolsuzluğunu uygular (1973, s. 476).

Romandaki diğer bir önemli karakter de yargıçtır. Tembel, alkolik ve ahlaki açıdan da zayıf bir adam olan yargıcın gelişen olaylar karşısında hiçbir etkisi olmaz. Bir toplumun aynasını tutabilecek tüm kademelerden örnekler gördüğümüz hikâyede, birbiri ile siyasi sebeplerden düşman olan kasabanın doktoru ve dişçisi, ‘siyaset konuşulmaz’ tabelası asılı dükkânında müşterileri ile siyasal analiz yapmaya bayılan berberi, taşlamalardan nasibini alan kasabanın en zengin ailesi gibi çokça örnek vardır. Márquez’in birçok

eserinde yer verdiği, kimi zaman başkahraman yaptığı Osmanlı göçmenleri bu romanda da karşımıza çıkar. Suriyeli tacirlerin renkli mallarının sergilendiği çarşıdaki geçitler, dükkânların kapılarının önünde oturan Suriyelilerden roman boyunca sıklıkla bahsedilmektedir. Karakter sayısını takip etmekte zorlandığımız romanda, çok önemli rollere sahip olmasalar da ön plana çıkan Suriyeli Moisés ve Suriyeli Elías gibi isimler de vardır. Osmanlı göçmenlerinin toplumda nasıl var oldukları Elías karakteri üzerinden romanda şu şekilde belirir: “Suriyeli Elías, Arapçayla Kastilyaca karışımı bir dille, çocuklara bağıra bağıra, elinde tavan süpürgesiyle dükkânından fırladı. Çocuklar hoplaya zıplaya onunla dalga geçtiler: ‘Sen işine bak, geri zekalı Arap!’ (García Márquez, 2017, s. 48)” Çocukların buradaki tavrı Osmanlılara karşı gösterilen ayrımcılık ve aşağılamayı gösterse de kasabada Araplara karşı böyle kötü bir tavra romanın başka bir bölümünde rastlamaktayız. Osmanlı göçmenlerinin birçok romanda denk geldiğimiz gibi burada da yaşadıkları dil karmaşasına tanık olmaktayız. İspanyolca diline çok hâkim olan göçmenlerin bile, kendi dillerini az da olsa hayatlarında tuttuklarını ya da tamamen iki dili birbirine karıştırıp öyle konuşan göçmenler olduğunu romandaki şu gibi örneklerle gözlemlemekteyiz: “Suriyeli her pazartesi saçını kestirirdi. Her defasında kadere boyun eğercesine başını öne eğip oturur ve berber yüksek sesle konuşurken o da Arapça bir şeyler sayıklayıp uyuklardı” (García Márquez, 2017, s. 51). Suriyeli Moisés, birçok göçmen örneğinde gördüğümüz gibi ticarete ve paraya düşkün ama siyasete de ilgisiz bir karakter olarak romanda belirir. Señor Carmichael’in dedikodusunu yapan berber ile aralarında geçen diyalogdan genel olarak çoğunun siyasetten uzak durduğunu da anlamaktayız:

Suriyeli Moisés, ‘Carmichael adam değil ki,’ dedi. ‘Üç yıldan fazla oluyor ki bir çift pabuç almadı. Ama iş politikaya geldi mi, ne yapılması gerekiyorsa onu yapar; Gözlerini kapatıp vazifesini yaparcasına muhasebe defterini tutar.’

Suriyeli yeniden uyuklamak üzere sakalını çenesine yatırdığı sırada, berber kollarını kavuşturarak karşısına dikildi:

‘Söyle bana seni gidi bok yiyen, bunca şey olup bittikten sonra sen kimden yanasın?’

Suriyeli hiç duraksamadan cevap verdi:

‘Kendimden yanayım.’

‘Yanlış yapıyorsun. Hiç değilse, hemşerin Elías’ın oğlunun dört kaburgasını Don Chepe Montiel’in emriyle kırdıklarını unutmaman gerekir.’

Suriyeli, ‘Oğlu politikaya heveslendi diye Elías zaten perişan oldu,’ dedi. ‘Ama şimdi oğlan Brezilya’da dans edip fink atıyor, Chepe Montiel de öldü gitti.’ (García Márquez, 2017, ss. 51-52).

Daha önce de bahsettiğimiz üzere ticarete başarılı olan Osmanlılar bulundukları her bölgede halkın ihtiyacını karşılayacak her türlü malı, hatta ihtiyaçlarından fazlasını dükkânlarında temin etmeye odaklanırlar. Bu romanda da kasabanın tüm dükkânlarının göçmenlere ait olduğu izlenimi vardır. Bu göçmenlerin paraya düşkünlükleri ve Osmanlı İmparatorluğu’nda da önemli bir olgu olan siftah geleneğini sürdürdüklerini gözlemlemekteyiz:

.... Suriyeli Moisés dükkânından seslendi:

‘Bir pesonuz var mı?’

Yargıç Arcadio anlamadı. Ama yine de ceplerini altüst etti: Yirmi beş centavo ile ta üniversite yıllarından beri uğur diye sakladığı bir Amerikan parasından başka bir şey çıkmadı. Suriyeli Moisés, yirmi beş centavoyu aldı.

‘Dükkândan ne isterseniz alın, parasını da ne zaman isterseniz o zaman ödeyin,’ deyip bozuklukları şingirdatarak boş para çekmecesine koydu.

‘Tanrı’nın adını duymadan, çanın on ikiyi çalışını duymak istemem.’ (García Márquez, 2017, s. 70).

Márquez'in romanlarında yer verdiği Osmanlı göçmeni karakterlerde hep karşılaştığımız gibi burada da bu göçmenler, romanın baş karakterleri ya da kasabanın önemli kişilerinin sıklıkla birlikte vakit geçirdikleri, dükkânlarına uğrayıp sohbet ettikleri kişilerdir. Romanda Belediye Başkanı'nın Suriyeli tüccarlarla yaptığı sohbetler sıklıkla bulunmaktadır. Kasabada meydana gelen birçok gelişmede Belediye Başkanı Suriyeli Moisés'in yanındadır. Kasabaya sirk gelişini, olaylar iyice karışınca ailelerin bir bir kasabayı terk edişini de yine Başkan ve Moisés birlikte izlerler.

Romanın sonunda kasaba artık o eski kasaba değildir ama tüm kasabayı karıştıran taşlamaları kimin yazdığı ve kapılara astığı da bulunmaz. Ya da sirk ile kasabaya gelen falcı kadın Casandra'nın iskambil kağıtlarında gördüğü gibi suçlu "hem herkes hem de hiç kimse"dir (García Márquez, 2017, s. 138). Aslında suçlu aranması herkesin korkmasına neden olmuş ve halk başkana ve tüm suçlulara göz yumar hale gelmiştir. Sonunda birçoğu orayı terk etmiş, erkekler de gerillalara katılmak için ormana gitmeye karar vermiştir.

Tablo 13: *Şer Saati* Romanında Roman Kişilerinin Başlıca Özelliklerini Ortaya Koyan Tablo

	SURİYELİ MOISÉS	SURİYELİ ELÍAS
DÜRÜST		
YİĞİT		
KÜLTÜRLÜ		
GÖRGÜLÜ		
SAYGIN		
AÇIK YÜREKLİ		
GÜVENİLİR		
PRENSİPLİ		
İLERİ GÖRÜŞLÜ		
GÜÇLÜ		
NEŞELİ		
SEVECEN		
TİCARETLE MEŞGUL =	✓	✓
BARIŞÇIL		
NAMUSLU		
KONUKSEVER		
ZEKİ		
BAŞARILI		
YARDIMSEVER		
ÇALIŞKAN		
ERDEMLİ		
TOKGÖZLÜ		
PARA DÜŞKÜNÜ =	X	
KİBİRLİ		
KÜSTAH		
YALANCI		
KÖTÜ		
UMURSAMAZ		
KAYGISIZ		
KURNAZ		
HÜZÜNLÜ		
CİMRİ		
PAZARLIKÇI		
PİS		
ÇAPKIN		
GÜRÜLTÜCÜ		

Olumlu özellikler ✓
Olumsuz özellikler X
Diğer romanlarla ortak özellikler =

2.3.1.4. *Yüzyıllık Yalnızlık* Romanında Osmanlılar

Gabriel García Márquez belki de eserlerinin en önemlisi olan *Yüzyıllık Yalnızlık*'ta, kendi çocukluğundan ve yaşamından gerçek öğeleri kurgusal bir uyarlama ile birleştirerek okurlara sunar. Romanda sadece yazarın hayatı ile ilgili değil, Kolombiya halkının tarihsel bir süreçteki yaşamı, sosyal ve kültürel gelişimi ile ilgili de birçok ayrıntıyı gözlemleme şansı elde etmekteyiz.

Roman, Macondo isimli kurgusal bir köyde, köyün kurucularından da olan Buendía ailesinin yaşamını anlatır. José Buendía ve Ursula amca çocuklarıdır. Evlenmeye karar verdiklerinde annesi Ursula'yı 'domuz kuyruklu çocukların olur' diye korkuttuğu için her doğan çocukta bu endişeyi yaşar. Çocukları Jose Arcadio ve Aureliano'da böyle bir şey görülme de yüzyıllık soylarının devamında yine akraba ilişkisinden doğan bir çocuğun domuz kuyruğu olur. Gittikçe büyüyen ailede doğan her çocuğa Jose Arcadio ve Aureliano ismi verilmeye devam eder. Düş ile gerçeğin birbirine harmanlandığı romanda Kolombiya iç savaşı da aktarılır ve Albay Gerinaldo Márquez karakteri ile yazar kendi dedesini karşımıza çıkarır. Aynı Márquez'in kendi hayatında da olduğu gibi erkekler ve kadınlar benzer karakteristik özellikler gösterirler. Erkekler düşlerinin peşinde ve bir hayal dünyasında yaşarken, kadınlar ayaklarını yere sağlam bir şekilde basar ve böylelikle evdeki yaşamı çoğunlukla onlar yönetir.

Roman, köye her sene geldiği için José Buendía ile de yakın ilişkisi olan çingene Melquides'in anılarının yer aldığı el yazmalarının Aureliano tarafından çözülmesi şeklinde aktarılmıştır. Aile içindeki ilişkiler ve akrabalık dereceleri bu anılar sayesinde aydınlanır. Aureliano, yazmaları okurken dışarıda kasırğa çıkar ve Macondo yıkıma uğrar. Anılarda yazmaların şifrelerinin çözüldüğü zaman şehrin yok olacağı ve yazılanların bir daha yinelenmeyeceği yazılmaktadır. Böylece ailenin soyunun yüzyıllık bir yalnızlığa mahkûm edildiği ve soyun devam etmeyeceği anlaşılır.

Büyülü gerçekçiliğin en başarılı örneklerinden biri olan eserde Márquez, Macondo'yu anlatırken Latin Amerika'nın bir gerçeği olan 'Türkler' olgusunu da es geçmemiş ve Osmanlı göçmenlerine hikâye içinde sık sık yer vermiştir. Kolombiya'da gerçek bir kasabanın birçok belirgin özelliğine sahip Macondo'da da bir 'Türk Sokağı' vardır ve olay örgüsü içinde çokça karşımıza çıkar. Bu sokak romanda "Arapların papağan azmanlarıyla hırtı pırtı takas ettiği ve köylülerin Türk Sokağı dedikleri yer..." (García Márquez, 2004, s. 62) şeklinde tanımlanır.

Osmanlı göçmenlerinin Latin Amerika'da gittikleri her bölgede çoğunlukla ticaretle uğraştıklarını ve bulundukları yerin ekonomik konumuna göre alışverişte farklı yöntemler geliştirdiklerini bilmekteyiz. Takas yapmak, taksitli alışveriş gibi birçok ticari uygulama ile ticarete her zaman başarılı olan bu göçmenler genellikle bölgenin esnaf zümresini oluştururlar ve ticari kültüre yön verirler. Yapılan araştırmalara göre "1916 yılında Barranquilla'da yeni kurulmuş olan Ticaret Odası'nın onursal üyeleri olan çok sayıda Suriye, Lübnan ve Filistinli tüccar vardır" (Fawcett ve Posada Carbó, 1998, s.24). Macondo'da birçok Latin Amerika kasaba ve köyünde olduğu gibi sayılarının fazla olması, bir sokağa isimlerinin verilmesine neden olur. Bu göçmenler genellikle gittikleri yerlere götördükleri mallarla halkın ihtiyaçlarını karşılamaları dışında onları yeni şeylerle de tanıştırlar. Romanda da Macondo evlerini papağan takası ile çalar saatlerle tanıştırlar. Yeme içme alışkanlıklarını da yaşadıkları bölgenin günlük yaşamına kattıkları romanda geçen 'Türklerin yaptığı gül reçeli' ya da 'Türk sokağından pide arabalarını, limonatacılarını getirmişler' (García Márquez, 2004, ss. 79-246) ibarelerinden anlamaktayız. Osmanlıların sıklıkla yaptıkları bir iş olan tuhafiyecilik de romanda yine vurgulanan bir unsur olarak karşımıza çıkar. García Márquez romanda eski zamanları anlattığı bir bölümde bundan şöyle bahseder: "Eskiden Türklerin pamuklu dokumaları arşınla ölçtükleri, Tanrının aylar ve yıllar konusunda insanı böylesine faka bastırmadığı dönemlerde, her şeyin

başka türlü olduğunu düşünüyordu” (2004, s. 204). Ticarete başarılı olan Osmanlı göçmenlerinin genellikle bu işlerini büyütüp farklı sektörlerde de iş açtıkları ve zamanla zengin olma yolunda ilerledikleri bilinmektedir. Hatta kimi zaman bu göçmenler bulundukları yerde yapılmayan yeni işlere imza atmış ve başarılı olmuşlardır. Bu romanda da “Papağanlarla ıvır zıvır eşyayı trampa eden ilk Araplardan birinin yaptırdığı Jacob Oteli” (García Márquez, 2004, s. 48) tanımı bize benzer bir durumu göstermektedir.

Tam dört yıl, on bir ay, iki gün yağan yağmurların ardından normal haline dönmeye başlayan Macondo’yu tarif ederken yine yazarın Türk olgusunu içeren bir tasvir yaptığını görmekteyiz. Osmanlıların göçmenliklerini, geldikleri Latin Amerika ülkesini geçici bir sığınak gibi düşündüklerini ancak torunlarının hala aynı alışkanlıklarla aynı yerde konaklamaya devam ettiklerini vurgulayan yazar, Osmanlı vatandaşlarının oraya kendilerini ait hissetmelerinin ve kök salmalarının da altını çizmiş olur. Romanda bu durum şu sözlerle ifade edilir:

Türkler Sokağı yine eski görünümünü almıştı. Ayakları sandaletli, kullakları halkalı Arapların papağanlarla incik boncuk trampa ederek dünyayı dolaştıkları ve Macondo’yu dünya kurulalı beri süregelen gezginliklerine mola verecek bir yer olarak gördükleri günlerde Türkler Sokağı ne durumdaysa şimdi de öyleydi. Yağmuru aşabilmiş olan mallar tezgahlarda dağılmış, kapıların üzerinden sarkan kumaşlar yer yer küflenmiş, tezgâhları kurtlar kemirmiş, duvarlar nemden oyulmuştu. Yine de üçüncü kuşaktan olan Araplar, tıpkı babaları ve dedeleri gibi umursamaz, kaygısız, zamana ve felaketlere bağışık olarak, atalarının oturduğu yerde ve onların oturduğu biçimde oturuyorlardı. (García Márquez, 2004, s. 268)

Bahsedildiği üzere Osmanlı göçmenlerinin harap olan bir kasabada yaşantılarına aynı şekilde devam eden, alışkanlıklarını hiç değiştirmeyen ve de her zorluğa göğüs geren bir duruşları vardır. García Márquez romanda onların bu güçlü duruşlarını takdir eder:

Uykusuzluk hastalığı salgınından sonra da Albay Aureliano Buendia'nın otuz iki savaşıdan sonra da bunlar hep böyle, canlı ya da cansız, oturmalarını sürdürmüşlerdi. Kumar masalarının, pide tablalarının, nişancılık pavyonlarının, düş yorumlayıp fal baktıkları geçidin yıkılıp dağılması karşısında güçlerini yitirmeyişlerine şaşırان Aureliano Segundo, her zamanki çekinmezliğiyle Araplara yanaştı, fırtınada sulara kapılıp sürüklenmemek için hangi gizemli kaynaklara dayandıklarını, boğulmamak için hangi şeytan icadına başvurduklarını kapı kapı dolaşıp sordu.

Araplar kurnaz kurnaz gülerek ve gözlerini süzerek, ağız birliği etmiş-çesine aynı yanıtı verdiler: -Yüzerek.

Yerliler içinde Arap yüreği taşıyan belki de tek kişi, Petra Cotes'ti...

(García Márquez, 2004, s. 268)

Kendi hayatından çokça izi barındıran hikâye örgüsünde Márquez, 7. Kuşak Aureliano'nun arkadaşı Gabriel karakteriyle de kendini romanın içine katar. Mercedes isimli bir sevgilisi olması, eczanede çalışması gibi birçok gerçek unsuru barındıran karakter, edebiyat sohbetleri yapan bir arkadaş grubunun üyesidir, ki bu da yazarın Barranquilla Grubuna bir gönderme olarak karşımıza çıkar. Zaman içinde bir bir Macondo'yu terk eden arkadaşlardan orada tek kalan kişi olan Gabriel bir dergiden kazandığı Paris seyahatine çıkacağı zaman kasabaya şöyle bir göz attığı zaman yine Türkler Sokağı ve göçmenlerle ilgili bir gözlem sunar: “Eski Türkler Sokağı ıssız bir viraneliğe dönmüştü. Yalnızca son kalan Araplar görünüyordu. Onlar da son arşın bezlerini satalı yıllar geçtiği ve gölgeli vitrinlerde boynu kopuk mankenlerden başka bir şey kalmadığı halde, yüzyıllık alışkanlıklarını bozmadan kapılarının önünde oturmuş, ölüme sürüklenmeyi bekliyorlardı” (García Márquez, 2004, s. 324). Osmanlı göçmenlerinin fiziki görünümü ve giyim tarzları ile toplumdan farklı oldukları çalışmamızda konu ettiğimiz her romanda öne çıkan bir unsurdur. García Márquez de hikâyede geçen bir tiyatro oyunundan bahsederken

oyuncunun ‘Arap kılığında’ sahneye çıkmasından bahseder. Yazar Arapların farklı fiziki özelliklerine de ana karakterler üzerinden sıklıkla göndermeler yapar. Bunlardan biri olan Jose Arcadio Segundo için “Araplarınkine benzer kara gözleri” (2004, s. 213) ve “Araplara özgü hüznü bir havası ve yüzünde güz rengi vardı” (2004, s. 252) tanımlamaları yapılır. Osmanlı göçmenlerinin giyim tarzları Latin Amerika halkından farklı olsa da zamanla kültürlerin ve tarzların birbiriyle içiçe geçme durumunu romanda Buendía ailesinden örneklerle gözlemleriz. Jose Arcadio Arapların dükkânından aldığı sıradan bir giysi giyer, Ursula Arap gerdanlıkları takar. Bu gibi örnekler adı anılan göçmenlerin, yerleştikleri Latin Amerika ülkelerinin sosyokültürel yaşamına zamanla birtakım etkilerinin olduğunu göstermektedir.

Tablo 14: *Yüzyıllık Yalnızlık* Romanında Roman Kişilerinin Başlıca Özelliklerini**Ortaya Koyan Tablo**

	ARAPLAR	TÜRKLER
DÜRÜST		
YİĞİT		
KÜLTÜRLÜ		
GÖRGÜLÜ		
SAYGIN		
AÇIK YÜREKLİ		
GÜVENİLİR		
PRENSİPLİ		
İLERİ GÖRÜŞLÜ		
GÜÇLÜ =	✓	
NEŞELİ		
SEVECEN		
TİCARETLE MEŞGUL =	✓	✓
BARİŞÇIL		
NAMUSLU		
KONUKSEVER		
ZEKİ		
BAŞARILI =	✓	
YARDIMSEVER		
ÇALIŞKAN =	✓	
ERDEMLİ		
TOKGÖZLÜ		
PARA DÜŞKÜNÜ		
KİBİRLİ		
KÜSTAH		
YALANCI		
KÖTÜ		
UMURSAMAZ =	X	
KAYGISIZ=	X	
KURNAZ=		
HÜZÜNLÜ	X	
CİMRİ		
PAZARLIKÇI		
PİS		
ÇAPKIN		
GÜRÜLTÜCÜ		

Olumlu özellikler ✓
Olumsuz özellikler X
Diğer romanlarla ortak özellikler =

Gabriel García Márquez'in incelenen *Kırmızı Pazartesi*, *Albaya Mektup Yok*, *Şer Saati* ve *Yüzyıllık Yalnızlık* isimli dört romanında Osmanlı göçmenleri ana kahraman ya da ikincil karakterler olarak sıkça yer almışlardır. Yazar, Osmanlı göçmenlerini romanlara genel olarak topluma uyum sağlamış ve Latin Amerika halkı ile iyi ilişkiler içerisinde olan bireyler olarak yansıtmış ve hikâye örgüleri içinde onları önemli yerlere konumlandırmıştır. Göçmenlerin genellikle ticaretle meşgul olmaları ön plana çıkmakta ve bir Osmanlı göçmeni dükkânı sıklıkla vakit geçirilen yer olarak kurgu içerisinde yer almaktadır. Yazar, hikâyelerin geçtiği yerlerdeki ticaret sahibi Osmanlı göçmenlerinin çokluğunu 'Türk sokağı' ifadesiyle de vurgulamaktadır. Anılan göçmen karakterler çoğunlukla yiğit, açık yürekli, neşeli, barışçıl, yardımsever, çalışkan, dürüst, güvenilir, güçlü, başarılı gibi olumlu tanımlamalarla romanlara yansırken, daha az vurgulanmakla birlikte umursamaz, kaygısız, hüzünlü ve çapkın gibi olumsuz ifadeler de kullanılmaktadır.

2.3.2. Luis Fayad

Lübnan asıllı Kolombiyalı yazar ve şair Luis Fayad 16 Ağustos 1945'te Kolombiya'nın Bogota şehrinde dünyaya gelmiştir. Yazarın arkadaşları tarafından kendisine takılan lakabı da 'El Turco' dur (Díaz-Granados, 2012). Latin Amerika ve Kolombiya çağdaş yazarlarının önemli isimlerinden biri olarak kabul edilen Fayad, Kolombiya Ulusal Üniversitesi'nde sosyoloji okumuştur. Üniversite yıllarında tiyatro, radyo ve televizyon senaristliği yapan Fayad aynı zamanda çeşitli dergi ve gazetelerde öykü ve edebi yazılar kaleme almış, gazeteci olarak çalışmıştır.

1968 yılında yayımlanan öykü kitabı *Los Sonidos del Fuego (Ateşin Sesleri)* ile edebiyat dünyasına adım atan yazar, 1978 yılında yazdığı *Los Parientes de Ester (Ester'in Akrabaları)* isimli romanıyla ses getirmiştir. Eser, Bogota'da geçen yeni kentsel anlatının en öne çıkan romanlarından biri olarak kabul edilir. Fayad, Kolombiya'da Latin Amerika boom sonrası edebiyatını temsil eden ve Gabriel García Márquez'in damgasını vurduğu büyülü gerçekçi akımdan farklı bir estetiğe sahip olan yazarlardan oluşan mutant neslin önde gelen yazarlarındanıdır.

Fayad Paris, Stokholm, Barselona, Kanarya Adaları, Berlin gibi Avrupa'nın farklı yerlerinde uzun süre yaşamış, bu süre içerisinde Fransızca kitap ve ansiklopedi çevirileri yapmış, üniversitelerde ders ve konferanslar vermiştir. Aynı zamanda filmler ve radyo programları için dublaj danışmanlığı da yapmıştır. Uzun yıllar süren Avrupa'daki yaşamından sonra Bogota'ya dönen yazar, halen gazetecilik ve edebiyat eleştirmenliği yapmakta ve dünya edebiyatına önemli eserler kazandırmaya devam etmektedir.

2.3.2.1. *Ester'in Akrabaları* Romanında Osmanlılar

Luis Fayad, eserlerinde gerçekte hayal gücünü ustaca birleştirip okuyucuya sunar. Ataları da Osmanlı İmparatorluğu'ndan göç etmiş Lübnanlılar olan yazar, eserlerinde sıklıkla göçmen konusunu işler ve göçmen karakterlere yer verir. Fayad, eserlerinde Kolombiyalı karakterlerin var olduğunu ancak evrensel bir ortamda yaşadıklarını söyler.

Fayad'ın ilk romanı olan *Ester'in Akrabaları* (1978) bir ailenin başından geçenler üzerinden toplumun farklı sınıflarından insanların dönemin Kolombiya'sındaki yaşantısını anlatır. Romanda Liberal ve Muhafazakâr Partinin birleşerek hükümet kurdukları Ulusal Cephe zamanlarındaki toplum gerçeklikleri kurguyla birleşerek Gregorio Camero, çocukları ve yeni kaybettiği eşi Ester'in ailesinin yaşadıkları olaylar üzerinden gözlemlenir. Hikâye Ester'in ölümü ile başlar. Bu olaydan sonra Gregorio'nun daha önce çok da görmediği birçok akraba haftalar boyunca evlerine konuk olur ve hayatlarına karışmaya başlar. Eşinin ölümünün derin acısını hisseden ve hayatı anlamsızlaşan Gregorio üç çocuğu ve Ester'in kardeşi gibi olan yardımcıları Doris ile yaşamaya devam eder ancak maddi zorluklar peşini bırakmaz. Kendisine göre daha saygın ve maddi imkanları daha yüksek olan Ester'in akrabaları Callejas Ailesi her ne kadar Gregorio'yu aşağı görüp sürekli eleştirseler de hikâyenin devamında her birinin yaşadığı farklı ekonomik zorluklar ya da manevi çöküntüler baş gösterir.

Romanın baş karakterleri olan Gregorio ve Ángel Callejas birlikte bir restoran açmaya çabalarlar ancak maddi imkansızlıklar buna izin vermez. Gregorio bir bakanlıkta memur, Ángel ise emeklidir. Gregorio karısının ölümünden dolayı hayatı anlamsız bulan biriyken, Ángel hayat ve umut dolu bir karakterdir. Romanda Callejas kardeşlerin birbirinden farklı kişilikleri ve yaşamları da adeta toplumun gerçek bir aynası gibi okuyucuya sunulmaktadır. Her şeyi planlamaya ve kardeşlerinin hayatlarını kontrol etmeye çalışan,

sınıf ayrımına önem veren Mercedes teyzenin planları da istediği gibi şekil almaz. Herkesten para isteyen ve hiçbir zaman geri vermeyen Amadar, onaylamadığı bir kadınla ilişkisi ve ondan çocuğu olan Ángel, işleri yöneten ama hiç başarılı olamayan ve bir gün sokak ortasında vurulan Honorio sonunda Mercedes'in bir şok geçirip hastalanmasına sebep olurlar. “Böylece hikâye, ezici bir ekonomik sitemin kurbanı olmasının yanısıra, karısı Ester'in ölümünden sonra onun ailesiyle arasındaki ayrımı da yansıtan Gregorio Camero'nun etrafında döner. ‘İyi gelenekler’ ve ‘ahlak’ temsilcisi olan aile gerçekte bireysel ekonomik çıkarları uğruna parçalanma raddesine gelmiştir.” (Patiño Prieto, 2009, s.39)

Romandaki göçmen karakterler ise maddi durumları iyi ve saygın kişiler olarak karşımıza çıkar. Kız kardeşleri Cecilla Callejas'ın kocası Nomar Mahid, ticaretle uğraşan, maddi durumu iyi bir adamdır. Mercedes teyze Gregorio'yu fakirliğinden dolayı benimsemezken, Nomar Mahid'i onaylar. Nomar ile evlendiği için Cecilia'yı daha akıllı bulur. Gregorio'nun işini ve ailesini beğenmez. Ester ile evlendikten sonra vefat eden anne ve babasını yok sayıp onu kimsesiz olarak tanımlar. Nomar'ı Gregorio'dan daha üstün tutar ancak Türk olmasını da bir talihsizlik olarak görür. Romanda bu durum şu şekilde karşımıza çıkar:

-Evlilik bir zekâ meselesidir, şans değil- diye yanıtladı Mercedes. Nomar'ın Gregorio'dan üstün olduğunu bilmek için şansa ihtiyaç yok.

-Bogotalı olmaması üzücü- dedi Julia, Mercedes'ten hep duyduğu cümleyi tekrarlayarak.

-Nomar Bogotalı- dedi Ángel, aynı saçmalığı defalarca düzelten birinin ses tonuyla.

-Ama o Türklerin oğlu- diye açıkladı Mercedes-, ya da senin dediğin gibi Lübnanlıların. Eğer Bogotalı olsaydı hiçbir eksikliği kalmazdı. Aksine diğeri de her şeyden yoksun. (Fayad, 2014, s. 30)

Latin Amerika toplumunda kimi insanların Osmanlı göçmenlerine saygı duymalarına rağmen onları toplumdan ayıştırdıkları bu diyalogdan da anlaşılmaktadır. Oysa ki Gregorio ve Nomar Mahid birbirlerine saygı duyarlar. Evlendikleri günden beri ara sıra birbirlerini ziyarette bulunmuşlar ve samimi bir ilişki kurmuşlardır. Ama Gregorio’yu Nomar’dan aşağı gören sadece Julia ve Mercedes değildir. Ailenin dolandırıcı ve parasız üyesi Amador Callejas da kardeşinin evinde toplandıklarında, Gregorio’ya bu imada bulunur:

-Seni burada göreceğimi hiç düşünmezdim- dedi sonra ona.

-Nomar ve Cecilia ile geldim- dedi Gregori Camero ve sanki açıklamaya mecburmuş gibi, Alicia Hortensia’yı görmek istediği için geçen ken uğradıklarını anlattı.

-Sırtını sağlam duvara yaslamışsın-dedi.

-Onlar beni davet etti- dedi Gregorio Camero-. Benim bu toplantıdan hiç haberim yoktu. (Fayad, 2014, ss. 35-36)

Zengin olduğu için Nomar’a çok daha fazla saygı gösteren Amador, aynı gün ondan yirmi beş peso borç ister. Nomar yanında sadece beş peso olduğunu söyler. Latin Amerika ülkelerinin çoğunluğunda Osmanlı göçmenlerine ticaretle meşgul olmalarından dolayı kurnaz ve cimri gibi sıfatlar takıldığı bilinmektedir. Burada Nomar’ın doğru mu söylediği yoksa cimrilik mi yaptığı bilinmese de Amador o anda onu yaftalamaktan geri kalmaz ve parayı almasına karşın içinden şöyle sözler geçirir: “Boktan Türk” (Fayad, 2014, s. 37). Birçok Osmanlı göçmeni örneğinde gördüğümüz gibi Nomar da tekstil işi ile uğraşır ve tekstil endüstrisini genişletmek için çabalar. Callejas kardeşlerden bir diğeri olan ve ticaretle uğraşan Honorio da Nomar ve amcası Solimán’a iş teklif eder. Onların tekstil endüstrilerinde ürettikleri büyük miktarda malı kendisinin Amerika Birleşik Devletleri’ne dağıtım yapmak istediğini söyler. Amca bu teklife şüpheyle yaklaşır ve şöyle

der: “Amerika Birleşik Devletleri’ne Kolombiya tekstili çokça ihraç ediliyor-...Lüb-nan’dan göçmen olarak geldiğinden beri kaybetmediği Arap aksanıyla-. Ben de ihraç ediyorum.” (2014, ss. 57-58). Solimán karakteri ile Latin Amerika’da yaşayan Osmanlı vatandaşlarının başarılı iş hayatları kadar dil sorunlarının da altı çizilir. Bilindiği üzere bu göçmenlerin çoğu uzun yıllardır orada yaşamalarına rağmen İspanyolcaya kendi dillerini ya da aksanlarını karıştırmaya devam etmişlerdir. Ancak bu durumun tam aksine bu göçmenlerden bazılarının İspanyolcayı çok iyi konuşup zaman içinde kendi anadillerini kaybetmeleri de romanda şöyle örneklendirilir:

Nomar Mahid aramayı cevaplamaya gitti ve ahizeyi kaldırır kaldır maz
amcasının Arapça konuşan sesini duydu.

-Şu eşinin akrabası ne yaptı? – diye sordu Solimán. Nomar Mahid aynı
dilde İspanyolca aksanıyla cevap verdi ve hattın diğer ucundan gelen
hırıltıyı duydu. (Fayad, 2014, s. 59)

Nomar’ın amcası Solimán, Honorio’nun ortaklık projesine hiç sıcak bakmaz, daha doğrusu Honorio’nun parası olmadığı için ona çok güvenmez. Proje raporunu okuduğunda etkilenen ve ortaklığa sıcak bakmaya başlayan Nomar’ın aksine o bunu inandırıcı bulmaz ve Honorio’nun masal anlattığını kendi kültüründen bir örnekleyerek şöyle ifade eder: “Sen canın ne isterse onu yap. Ben, kendi adıma *Bin bir Gece Masalları*ndan daha çok eğlendim” (Fayad, 2014, s. 103). Gerçekten de romanın sonunda Honorio’nun ihracat yapmak için Miami’de var olduğunu söylediği ofisinin yalan olduğu ortaya çıkar. Honorio sokak ortasında vurulup da tedavisi için işlerden uzak kalması gerektiğinde de onun işleri ile ilgilenme görevi Nomar’a verilir. Mercedes ve diğer kardeşlerin hiç tereddütsüz bu iş için Nomar’ı düşünceleri yine göçmenlerin ticaret konusundaki başarılarını ön plana çıkaran bir durumdur. Honorio’nun ise sadece Miami’deki ofisi değil,

işlerin gidişatı ile ilgili ablası Mercedes'e gösterdiği raporlar da sahtedir. Ablasını dolandırmış, onun parası ile girişim yapmaya kalkışmış, işleri zarara sokmuş ve eğer iyileşirse borçlarından dolayı hapse girecek duruma gelmiştir.

Romanda Nomar ile ilgili ön plana çıkan bir diğer unsur da kızı Alicia'dır. Romanın ana kahramanı Gregorio'nun kızı Hortensia onunla çok iyi arkadaştır. Hortensia kuzeninin lüks yaşamına ve sahip olduğu şeylere çok özenir. Romanda işlenen sınıf ayrımı konusu özellikle bu iki kuzenin yaşantılarıyla belirgin bir şekilde vurgulanır. Gittiği okul, oyuncakları, konuştuğu İngilizce, vakit geçirdiği lüks mekanlar Alicia'nın hayranlığını kazanır. Ama bu iki kuzenin birbirlerini çok sevmelerine engel olmaz. Alicia ise sahip olduğu onca arkadaşına rağmen sadece Hortensia ile vakit geçirmek ister. Onu güzel mekanlara götürüp bir şeyler ısmarlar, arkadaşlarıyla tanıştırır. Ancak Hortensia kuzeninin yaptığı gibi, ona bir şeyler ısmarlayabilmek ve babasının kötüleşen maddi durumuna destek olabilmek için bir mağazada tezgahçılık yapmaya başladığında işler değişir. Tüm ailenin bu işi çok kötü görmesi ve Hortensia'nın burada çalışarak kötü yollara düşeceğinden korkması nedeniyle Alicia da bir süre onunla görüşmeyi keser. Birbirinden ayrı kalmaya dayanamayan kuzenler Alicia'nın isteğiyle Hortensia'nın işi bırakması sayesinde tekrar bir araya gelirler.

Toplumun farklı kesimlerinin yaşamını derinlemesine inceleyen romanda ekonomik ve sosyal farklılıkların insan hayatını nasıl etkilediğini, varlığından emin olunan gerçekliklerin nasıl yok olduklarını görmekteyiz. Gregorio yaşadığı ekonomik zorluğa rağmen sahtekâr Amador'a en fazla borcu veren kişidir. Karısının ölümünden sonra yaşadığı derin acı ve boşluk hissine rağmen romanın sonunda adı geçen ancak tanıtılmayan Margarita diye bir kadın girer hayatına.

Romanda Osmanlı göçmenleri ise başarılı ve sosyoekonomik düzeyleri yüksek kişiler olarak karşımıza çıkar. Yapılan birçok araştırmaya göre de Osmanlı göçmenlerinin

büyük bir kısmı diğer birçok Latin Amerika ülkesinde olduğu gibi Kolombiya’da da ticaret hayatındaki güçlü varlıkları ile ön plana çıkarlar. Kolombiya’daki Osmanlılar özellikle tekstil işinde başarılı olmuş ve sektörde lider konumuna gelmişlerdir. Araştırmacı Fawcett de Posada bununla ilgili şu notları düşmüştür: “Suriye-Lübnanlılar da kıyı kesiminde önemli sayıda fabrikalar kurdular. Belen kökenli Jaar Ailesi Barranquilla'daki en önemli ikinci tekstil fabrikasına sahipti. Simán kardeşler o dönemde önemli gömlek üreticisiydiler” (1991, s. 20). Romanda ayrıca Osmanlı göçmenlerinin bu başarıları ile toplumda saygın bir konuma geldiklerinin de altı çizilir. Bununla birlikte her ne kadar artık birer Kolombiyalı olsalar da kökenlerinden dolayı kimi insanlar tarafından ayrıştırıldıkları da vurgulanır.

Tablo 15: *Ester'in Akrabaları* Romanında Roman Kişilerinin Başlıca Özelliklerini Ortaya Koyan Tablo

	NOMAR MAHİD	SOLİMAN
DÜRÜST		
YİĞİT		
KÜLTÜRLÜ		
GÖRGÜLÜ		
SAYGIN =	✓	✓
AÇIK YÜREKLİ		
GÜVENİLİR		
PRENSİPLİ		
İLERİ GÖRÜŞLÜ		
GÜÇLÜ		
NEŞELİ		
SEVECEN		
TİCARETLE MEŞGUL =	✓	✓
BARİŞÇIL		
NAMUSLU		
KONUKSEVER		
ZEKİ =		✓
BAŞARILI =	✓	✓
YARDIMSEVER		
ÇALIŞKAN		
ERDEMLİ		
TOKGÖZLÜ		
PARA DÜŞKÜNÜ		
KİBİRLİ		
KÜSTAH		
YALANCI		
KÖTÜ		
UMURSAMAZ =		
KAYGISIZ		
KURNAZ		
HÜZÜNLÜ		
CİMRİ	X	
PAZARLIKÇI		
PİS		
ÇAPKIN		
GÜRÜLTÜCÜ		

Olumlu özellikler ✓

Olumsuz özellikler X

Diğer romanlarla ortak özellikler =

Kendisi de bir Osmanlı göçmeni torunu olan Luis Fayad, incelenen *Los Parientes de Ester (Ester'in Akrabaları)* adlı romanında Osmanlı göçmeni karakterleri ticaretteki başarılarıyla ön plana çıkarmaktadır. Genellikle zaman içinde işlerini büyük şirketlere dönüştürdüklerini bildiğimiz Osmanlı göçmenleri bu romana da şirket sahibi ve varlıklı bireyler olarak yansımaktadırlar. Romandaki karakterlerin özellikle bu göçmenler arasında popüler olduğunu bildiğimiz tekstil sektöründe iş yapmaları da gerçekçi bir yaklaşım olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu doğrultuda anılan göçmen karakterler başarılı, zeki ve saygın olarak tanımlanmaktadır ancak kendilerinden istenen maddi yardım karşısında umursamaz, dolayısıyla cimri olarak da yansıtılmaktadırlar.

2.3.4. Francisco Eujenio Moscoso Puello

Dr. Francisco Eujenio Moscoso Puello 26 Mart 1885'te Santo Domingo'da dünyaya gelmiştir. Santo Domingo Lisesi Fen ve Edebiyat bölümünü 1907 yılında bitiren Moscoso Puello, 1910 yılında Santo Domingo Üniversitesinden tıp doktoru olarak mezun olur. Tezi jüri tarafından üstün nitelikli olarak tanımlanır (Stern, 2013). Aynı üniversitede öğretim üyesi olarak çalışmaya başlayan Moscoso Puello biyoloji ve tıp alanında sayısız bilimsel çalışmaya imza atar ve çok sayıda kitap yazar. Yirmi senesini adadığı ve eşi Lidia Balaguer de Moscoso'nun iş birliğiyle hazırladığı “*Apuntes para la Historia de la Medicina de la Isla de Santo Domingo*” (*Santo Domingo Adası Tıp Tarihi İçin Notlar*) isimli önemli eseri ülkesinde türünün tek örneğidir ve ölümünden sonra 1977 yılında yayımlanır (www.elnacional.com).

Ülkesinde tıp alanında birçok ilke imza atan Dr. Moscoso Puello, 1911'de Birinci Dominik Tıp Konferansını düzenler ve yönetir. 1916'da Macorís Kliniği'ni kurar ve ilk X-ışını ekipmanını teçhiz eder. San Antonio, San Pedro de Macorís ve Padre Billini de Santo Domingo Hastanelerini yönetir. Seçkin bir doktor, eğitmen, bilim adamı ve yazar olarak Dominik Cumhuriyeti'nin en önemli isimlerinden biri olan Moscoso Puello edebiyat alanında da önemli eserlere sahiptir. *Cañas y bueyes* (*Sazlar ve Öküzler*), *Sabanas y Fundos* (*Çarşafklar ve Çiftlikler*) başlıklı romanları ve *Cartas a Evelina* (*Evelina'ya Mektuplar*) isimli deneme kitabı yazarın önemli eserleri arasındadır. Diktatör Trujillo döneminde yayımladığı, 1913-1915 yılları arasında gazetelerde çıkan makalelerden oluşan ve zamanının Dominik toplumunun en muhafazakâr kesimlerinin sosyal ve politik davranışlarını tanımlayan *Cartas a Evelina* (*Evelina'ya Mektuplar*) adlı kitabı Moscoso Puello'nun tutuklanmasına neden olur. Trujillo, Moscoso Puello'nun ülkesinin en iyi cerrahlarından ve bilim adamlarından biri olduğunu düşünerek onu serbest bırakır. Adet olduğu üzere kendisine bağlılık mektubunu Moscoso Puello'dan talep etmediği gibi onu

Padre Billini Hastanesi'ne Başhekim olarak atar. Moscoso Puello 20 Ocak 1959'da 74 yaşında vefat eder.

2.3.4.1. *Sazlar ve Öküzler* Romanında Osmanlılar

Dominikli doktor ve yazar Francisco Moscoso Puello'nun 1936 yılında yayımlanan romanı *Sazlar ve Öküzler*, yazar tarafından 1920 ve 1930 yılları arasında kaleme alınır. Romanın anlatı dönemi (1910-1930), ABD'nin Dominik Cumhuriyeti ve Haiti'yi işgaline (1916-1924) rastlar ve Rafael Leonidas Trujillo'nun iktidara yükselişiyle sona erer (Carlotti-Smith, 2012, s. 206).

On iki bölümden oluşan roman, Dominik Cumhuriyeti'nin köy yaşamını, Kuzey Amerikalıların yönetiminde büyüyen şeker endüstrisi ile değişen toplum düzenini anlatmaktadır. San Pedro de Macoris eyaletinde geçen hikâye, şeker endüstrisinin en çok geliştiği dönemi, öncesi ve sonrasında köylülerin yaşadıklarını yani bu durumun Dominik halkını nasıl etkilediğini okuyucuya sunmaktadır. La Inocencia (Masumiyet) Kolonisi üzerinden anlatılan olaylar, sazlar ve öküzlerin bulunduğu plantasyonlar ve şeker rafinerilerinde köylülerin ve işçilerin günlük yaşamlarını, talihsizliklerini, nasıl sömürüldüklerini ve hayatta kalmak için mecbur kaldıkları düzeni konu alır. Farklı etnik kökenden ve ırktan kişileri, özellikle Haitililer, Amerikalılar ve Karayipler'in farklı bölgelerinden gelen insanları Dominik halkı ile bir araya getiren şeker endüstrisi farklı bir toplumun oluşmasını sağlar.

Yazar ilk olarak Dominik Cumhuriyeti'nin doğal güzelliklerini tüm ayrıntılarıyla betimleyerek romana başlar. Roman, şeker kamışı ekiminin hazırlıklarından başlayarak hasadın bitmesine kadar olan dönemi anlatır. Öğütme işlemi bittikten sonra işçiler ayrılırlar ve “ölü zaman” denilen zaman başlar. Bu zaman artık işçilerin burada yapacak hiç-

bir şeyin olmadığı ve hayatlarını kazanabilmek için başka bir yol bulmaları gereken dönemdir. Romanda şeker endüstrisinin gelişmesiyle kırsal hayatın düzeninin bozulmasına, yaşanan haksızlıklar ve insanların sahip oldukları toprakları kaybetmesine tanık oluruz. Şeker kamışı ekimi için ormanlar, muz tarlaları, kutsal dağlar, ineklerin otlakları katledilir. Sahip oldukları tüm bu imkanları kaybeden köylüler, araziden bağımsız olarak yaşamaz hale gelirler. Birçoğu sahip oldukları topraklardan çıkartılır ve toprak sahipleri zamanla topraklarını Kuzey Amerikalı şirketlere vermek zorunda kalırlar. Yürürlüğe giren yeni yasaların formalitelerine uymayan Dominikliler ise topraklarından yolların geçmesini, ağaçların kesilmesini engelleyemezler.

Çok sayıda karakterin var olduğu romanda en çok ön plana çıkanlardan biri Don Marcial Contreras'tır. "La Inocencia" (Masumiyet) Kolonisinin sahibi olan Marcial zaman içinde koloniyi Kuzey Amerikalılara kaptırır. Marcial Contreras ilk başta yaşanan haksızlıkları durdurmak için bir avukat ile görüşür. Avukatın ona verdiği tepki adeta ülkenin durumunu özetler niteliktedir:

-Bu bahtsız bir ülke -dedi-. Fakir bir ülke! Herkes zamanla uşak olur dostum. Sadece şunu söyleyebilirim ki; hiç duyulmamış olaylar yaşanıyor. Asla şimdiki gibi olağanüstü olaylar görülmedi. Halkın malına, mülküne, hayatına, gelenek ve alışkanlıklarına saygı gösterilmiyor dostum. Hiçbir yaptırımı olmayan sayısız suistimal haberi geldi kulağıma. Daha kötüsünü de görmek ve susmak zorundayız. Ben bu işe yaramaz yazıhaneyi kapatmanın eşiğindeyim. Hakları, yasaları, prosedürleri ya da herhangi bir şeyi ne için savunayım? Her şey bir boşlukta yüzüyor. En güçlü olan her şeyin hâkimi oluyor. Sermaye! Dolar! Bu köylerin nasıl bir hal alacağını tahmin ediyorum. Ne ülke ama dostum! (Moscoso Puello, 2004, s. 34)

Amerikalı Mister William tarafından yönetilen Milli Bölgesel Yatırımlar Şirketi zamanla topraklarını genişletmek ister ve halkı elinden toprakları almaya bir şekilde ikna

eder. Çok iyi İspanyolca konuşan Mister William ve onlarla çalışan bilirkşi Juan Bautista köylüler ile pazarlıklar yapıp onları topraklarını satmaya zorlarlar. Moscoso Puello, romanında bu yaşananlar için Dominik halkına birtakım eleştirilerde bulunmakta ve aslında yaşadıkları bu değişimden dolayı onları da suçlu bulmaktadır. Romana bu durum şu şekilde yansır: “Dominikli köylüler beyaz yabancıya karşı büyük bir hayranlık beslerler. Onunla hiç tartışmazlar ve onun söylediği her şeyin gerçek olduğunu düşünürler. Bu fikirler iki ya da üç Dominikli tarafından da doğrulanırsa, özellikle de bunlar tanıdıkları kişilerse hiç irdelemeye kalkışmazlar” (Moscoso Puello, 2004, s. 39).

Şeker fabrikası yöneticisi olan Mister Moore da Dominik halkını tembel ve cahil olarak tanımlamaktadır: “Dominikli ülkesini tanımaz. İnsanlar hiçbir şey bilmez. Haitililer ve cocololar olmazsa şeker hasadı olmaz.... Çalışmak istemez. Çalışırken de partiyi düşünür. Sürekli dinlenmek ister” (Moscoso Puello, 2004, s. 178). La Inocencia Kolonisinde bakkal olan yaşlı İspanyol Don Antonio da Dominikliler için benzer şeyleri düşünür. Çiftliklerde çalışan Dominikliler düşünmeye ve yorum yapmaya hakları olmadığını bilmelerine rağmen zaman zaman yakın gördükleri kişilerle fikirlerini şu şekilde paylaşırlar:

-Bu ülke, burnunun ucundan ötesini göremeyenlerin ülkesi diye ekledi Don Antonio. Dünyanın başka hiçbir yerinde insanlar buradaki gibi sömürülmezler. İşçiler, çalışanlar, bakkallar hepimiz köleyiz. Hele toprak sahipleri daha da talihsiz. Genellikle hiçbir yükümlülükleri olmadan, başkasının yönettiği işte riske attıkları topraklarını ve paralarını kaybederler. Çiftlikte yaşayanlar yaşamaktan başka bir iş yapmazlar. Kötü, feda edilmiş bir yaşamdır bu. Ben daha hiç kendi geliriyle yaşayan emekli bir toprak sahibi görmedim. Hepsi perişan ve fakirler.... Bu çiftliklerde farkındalık yok. Bu, kölelik zamanlarındaki gibi düzenlenmiş. Yöneticiler sahip, bizler de köleyiz. (Moscoso Puello, 2004, s. 148).

Dominik halkı arasındaki çok sayıda ırk ve kökenden insan ve onların bir arada yaşamı hakkında derin gözlemler sunan romanda Osmanlı göçmenleri de karşımıza çıkar. Bu çalışmada incelenen birçok Latin Amerika romanında olduğu gibi burada da göçmenler seyyar satıcılık yaparlar ve bu konudaki başarıları yerli dükkân sahiplerini rahatsız eder. Bu durum romanda şu sözlerle ifade edilir:

Patron ve Araplar bakkalın kabusuydu. Kolonideki iki düşmanıydılar.

Don Antonio ne zaman La Inocencia'dan bir seyyar satıcının geçtiğini görse sinirlenirdi. Bu insanlar onu şiddetli bir rekabete sokarlardı. Onları defalarca şikâyet etti ve bunu halledeceklerine söz verdiler. Pazar günleri tatlı sesleriyle işçileri iyi ve ucuz malları olduğuna ikna eden Suriyelilerin tezgahlarına doğru soğuk bakışlar atardı. Özellikle kendisiyle rekabet etmekle kalmayıp, bazen de onun hakkında kötü konuşan adaşı Abraham Antonio'ya karşı tiksinti duyardı. (Moscoso Puello, 2004, s. 107).

Abraham Antonio'nun Don Antonio'nun kulağına da gelen müşterilerle yaptığı bazı konuşmalarını yazarken Moscoso Puello bozuk bir İspanyolca kullanarak Osmanlı göçmenlerinin dil problemlerine de vurgu yapmıştır. Yazar bunu romanın genelinde tüm yabancı kökenli karakterlerin konuşmalarında vurgulamıştır. Abraham Antonio “Al bunu genç adam. Bakkalda bunun daha pahalı olduğunu görmüyor musun? Bunu Don Antonio'dan alırsan sana iki katına patlar” (Moscoso Puello, 2004, s. 107) gibi sözler söyler. Duyduklarına epeyce sinirlenen Don Antonio, Abraham'ı önünden çektirtebileceğini söyler ancak Arap da onu hukukla tehdit eder. Romanlarda genellikle zeki ve kurnaz olmalarıyla ön plana çıkan birçok Osmanlı göçmeni gibi Abraham da burada Don Antonio'yu görmezden gelir ve bir avukata danışarak ona şu cevabı verir: “Ticaret serbesttir. Ben yolda satıyorum. Yol da devletin” (2004, s. 108). Roman ayrıca Osmanlı göçmenlerinin seyyar satıcılığı nasıl yaptıklarıyla ilgili ilginç ayrıntıları da gözler önüne serer. Ticarete

Latin Amerika ülkelerine bir yenilik olarak vadeli ya da taksitli satışı getirdiklerini bildiğimiz Osmanlıların belki ticaretteki başarılarının en büyük sebeplerinden birinin bu gibi uygulamalar olduğu bir gerçektir. Abraham karakteri de yerli ticaret erbabını sınırlendiren rekabeti sebebiyle bu duruma güzel bir örnek oluşturmaktadır.

Abraham Macoris'ten bir benzinlikten yola çıkardı. Katırı iskeleye yakın bir meradaydı. Akşamları Inocencia'ya giden yolda, bir deveye yüklenmiş gibi devasa bir yükü görölürdü. Nadiren nakit ve her zaman uzun vadeli olarak, hatta iyi müşterilerine iki hafta içinde parasını almak üzere sattığı çeşitli malları taşırdı. (Moscoso Puello, 2004, s. 108)

Romanda geçen “Cumartesi ve pazarları Suriyelilerin sürdüğü, aynı kulübe ve şeker rafinerilerine yeni mallar, incik boncuk, değersiz ziynet eşyaları taşıyan bu katırlar koloniyi ve tarlaları işgal eder” (Moscoso Puello, 2004, s. 108) sözleriyle Abraham'ın tek olmadığı, Osmanlı göçmenlerinin sayılarının çok olduğu ve toplumdaki varlıklarının önemli bir gerçek olduğunu da anlamaktayız. “Kimileri yurttaşlarının çiftliklerdeki yerlerinde, kimileri de güvenilir bir satıcının evinde kalırlar” (2004, s. 108) ifadesi bu göçmenlerin kendi aralarında kaynaşmış olmaları dışında yerli halkla da iç içe yaşadıklarını göstermektedir. Yerli halktan bazı insanların onlara düşman olması genellikle ticari rekabetin bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır. Buna bir örnek oluşturan Don Antonio karakteri, seyyar satıcı Osmanlı göçmenleri ve bu durum için şu sözleri söyler: “Bunlar korkunç... Bunlarla rekabet edebilecek kimse yok. Düşün ki hiç masrafları yok. Ben kirayı, elektriği, çalışanları ve daha birçok şeyi ödemek zorundayım. Bu zamanlarda ticaret yapılmaz” (2004, s. 108).

Tarihî verilere baktığımız zaman da Osmanlı göçmenlerinin Dominik Cumhuriyeti'ne “Dominik toplumunun hızlandırılmış bir modernizasyon, gelişim ve yeni üretim yöntemleri öğrendikleri bir dönemde geldiklerini ve bu durumun, yeni göçmenler tara-

findan ÷lkedeki kredili satışlar, arşı tipi d÷kkanlar, pazar yerleri vb. gibi ekonomik faaliyetlerde yenilik yapmak için kullanıldığını” (Inoa, 1991, s. 36) g÷rmekteyiz. Özellikle şeker fabrikaları ile ekonomisi canlanan San Pedro de Macoris’e yerleşen Osmanlı göçmenlerinin yaptıkları işlerde başarılı olmaları, Don Antonio örneğinde olduğu gibi yerli esnafı sinirlendirmeleri ve onlar için güçlü bir rakip durumuna gelmeleri de yapılan tarihî araştırmalara şu şekilde yansımaktadır:

Araplar Dominik Cumhuriyeti'ne yerleştiklerinden itibaren gösterişsiz, sade bir yaşama boyun eğdiler, kendilerini belirli saatler olmadan ve dinlenmeden çalışmaya adadılar. Bu onların Dominik halkını bu kadar şaşırtan başarılarının sırrıydı. Araplar gelişlerinden kısa bir süre sonra az sermayeyle küçük işler (seyyar satıcılık, küçük d÷kkanlar ve pazarlar gibi) kurmaya başladılar. Yani büyük sermaye ticaretiyle özellikle de Cibao'daki Alman tütün alıcıları, şeker fabrikası sahipleri Kübalılar ve daha sonra Kuzey Amerikalılar ve diğer tarım ürünleri ihracatçıları ile rekabetleri yoktu. Öte yandan Arap tüccarlar, yavaş yavaş pazardan uzaklaştırılan küçük perakende tüccarlarla sorunlar yaşıyordu. (Inoa, 1991, s. 36)

Tablo 16: *Sazlar ve Öküzler* Romanında Roman Kişilerinin Başlıca Özelliklerini Ortaya Koyan Tablo

	ABRAHAM ANTONIO	DİĞER SEYYAR SATICILAR
DÜRÜST		
YİĞİT		
KÜLTÜRLÜ		
GÖRGÜLÜ		
SAYGIN		
AÇIK YÜREKLİ		
GÜVENİLİR		
PRENSİPLİ		
İLERİ GÖRÜŞLÜ		
GÜÇLÜ		
NEŞELİ		
SEVECEN		
TİCARETLE MEŞGUL =	✓	✓
BARİŞÇIL		
NAMUSLU		
KONUKSEVER		
ZEKİ =	✓	
BAŞARILI =	✓	✓
YARDIMSEVER		
ÇALIŞKAN =	✓	✓
ERDEMLİ		
TOKGÖZLÜ		
PARA DÜŞKÜNÜ		
KİBİRLİ		
KÜSTAH		
YALANCI		
KÖTÜ		
UMURSAMAZ		
KAYGISIZ		
KURNAZ =	X	
HÜZÜNLÜ		
CİMRİ		
PAZARLIKÇI		
PİS		
ÇAPKIN		
GÜRÜLTÜCÜ		

Olumlu özellikler ✓
Olumsuz özellikler X
Diğer romanlarla ortak özellikler =

Francisco Eujenio Moscoso Puello incelediğimiz *Cañas y Bueyes* (Sazlar ve Öküzler) isimli romanında Dominik Cumhuriyeti'nin şeker endüstrisinin gelişmekte olduğu dönemde tüm kesimden insan manzaraları içinde Osmanlı göçmeni seyyar satıcılara da yer vermiştir. Bulundukları bölgelerde yerli esnafla girdikleri rekabette galip gelen ve bu sebeple düşmanca tavırlarla karşılaşan Osmanlı göçmenleri de bu romanda çalışkan, başarılı, zeki ve kurnaz olmalarıyla dikkat çekerler. Yerli esnafın baskılarına ve şikayetlerine aldırmayan Osmanlı göçmeni karakterler azimli mücadeleleriyle gerçekçi bir yaklaşımla romanlara yansımaktadırlar. Ticaretteki başarılarının sebepleri olan taksitli, kredili satış gibi yenilikler geliştirmeleri ve müşteriye daha ucuz ürün sunmaları da romanda altı çizilen başlıca konulardır.

KARAYİPLER BÖLGESİ SONUÇ

Osmanlı göçmenlerinin Karayipler bölgesindeki önemli varlığı hiç şüphesiz ki toplumun her alanında olduğu gibi edebiyatta da yerini almış ve özellikle Kolombiya edebiyatında çok sayıda örnekle karşımıza çıkmıştır. Latin Amerika ve dünya edebiyatının en önemli yazarlarından biri olan Gabriel García Márquez, incelemiş olduğumuz çok sayıda romanında kimi zaman Osmanlılara baş karakter olarak, kimi zaman da hikâyede ön plana çıkan yan karakterler olarak yer verirken toplumdaki varlıklarının altını çizmiştir. Márquez, Osmanlı göçmenlerini sıklıkla yiğit, güçlü, dürüst, güvenilir, açık yürekli, dürüst, neşeli ya da hüzünlü, barışçıl, yardımsever gibi ifadelerle tanımlamıştır. Yazar göçmenlerin toplum içindeki yadsınamaz varlıklarını, bulundukları yerlerde sayılarının çokluğu ile vurgulamaktadır. İncelenen romanlarda her çarşıya çıkıldığında uğranan bir Osmanlı dükkânı ya da sohbet edilen bir dükkân sahibi Osmanlı ile karşılaşmamız, bu göçmenleri topluma karışmış, büyük ölçüde entegre olmuş bireyler olarak algılamamızı sağlar. Bu örnekler aynı zamanda Osmanlı göçmenlerinin Kolombiya’da da yoğunlukla ticaretle uğraşmış olduklarını kanıtlar niteliktedir. Yazar bu durumu *Yüzyıllık Yalnızlık* adlı romanında kullandığı “Türk sokağı” ifadesiyle de vurgulamıştır. Araştırmacı Lord Bell, Cartagena’daki durumu şöyle özetler:

Eski Cartagenalı kuruluşlarla rekabet eden güçlü bir ticari faktör olarak Suriyeli tüccarlar vardır. Çok çalışkan olmaları, tasarruf alışkanlıkları ve kendilerine özgü acente, şube ve iç ticaret sistemlerinden yararlanarak, bölgedeki toplam işlerin yarısını kazanmayı başardılar. Bir Suriyeli tüccarın bulunmadığı 250 nüfuslu tek bir kasaba dahi yok. Bu adamlar, satılacak ya da takas edilecek mal paketleriyle her yerde görülürler.
(1921, s. 212)

Osmanlıların ticarete başarılı olmalarının önemli sebeplerinden biri olan çalışkanlıklarının yanında, müşterilerine çok çeşitli ürün sunmaları, takas gibi yöntemler kullanmaları ya da farklı ödeme şekilleri geliştirmeleri gibi unsurlar da romanlarda ön plana çıkan ayrıntılardır. “Dükkândan ne isterseniz alın, parasını da ne zaman isterseniz o zaman ödeyin” (García Márquez, 2017 s. 70) diyen Osmanlı göçmeni esnaf elbette ki halkın sevgisini ve güvenini kazanmış ve dükkânını insanların uğrak noktası haline getirmiştir. Bu çalışkan insanların zaman içinde başarılarını arttırmaları ve işlerini büyütmeleri de romanlarda altı çizilen konulardır. Márquez’in “Papağanlarla ıvır zıvır eşyayı trampa eden ilk Araplar'dan birinin yaptırdığı Jacob Oteli” örneğinde olduğu gibi Fayad’ın başarırlı ve zengin iş adamı karakterleri de bunu kanıtlar niteliktedir. Bu durum 29 Mart 1911 tarihli Cartagena yerel gazetesi *Chicharra*’ya şöyle yansımıştır: “Türklerin Kolombiya’da nasıl geliştiğini görmek şaşırtıcı. İvır zıvırla dolu bavullarıyla ülkeye geliyorlar ve kısa sürede bir servet ediniyorlar. Neredeyse bir gecede hatırı sayılır sermayeye sahip toptancı oluyorlar. Bu işin sırrı nedir?” (Fawcett ve Posado Carbó, 1998, s. 23). Bu bağlamda romanlarda bu göçmenlerle ilgili az oranda para düşkünü ve cimri gibi tanımlamalar kullanılmıştır.

Hiç şüphesiz bu başarıya etken unsurlardan ilki, birlikte iş yapmaları, kendi aralarındaki bağlılıklarıdır ve bu unsur da romanlara yansıyan gerçekliklerdir. Kendi aralarında evlenmeleri, uzun süre çocukları ve eşleriyle Arapça konuşmaya devam etmeleri ve de İspanyolcalarının çok iyi olmaması gibi tarihî gerçeklerle örtüşen çokça yansıma da incelediğimiz romanlarda yer almaktadır. Topluma entegre olmuş, sevilen ve saygı gören birçok Osmanlı karakterinin yanında toplum tarafından ikinci sınıf vatandaş muamelesi görenlerle de romanlarda karşılaşmaktayız. “Geri zekâlı Arap” gibi ifadeler ya da kökeninden dolayı Kolombiyalı görülmeyen kişiler Osmanlıların gittikleri ülkelerde karşılaştıkları zorluklar olarak belirlemektedir. Dominik Cumhuriyeti edebiyatından bir örnek ola-

rak incelediğimiz *Sazlar ve Öküzler* isimli romanda da Osmanlı göçmenlerine karşı toplumun bir kısmı tarafından gösterilen ayrımcı tavır dikkat çekmektedir. Romanda bu tavırın sebebinin özellikle adı anılan göçmenlerin ticaret hayatındaki başarıları olmasının altı çizilmektedir. Moore ve Marhewson bu durumu şöyle yorumlarlar: “Türkler, başkalarının sıkı çalışmasından kazanç sağlıyor olarak görülüyordu. Bu göçmenlerin tutumluluğu onların cimri olarak yaftalanmasına neden oldu. Bu, Türklerin güvenilmez olduğu imajına katkıda bulundu” (2013, s.296). Yerli ticaret sahiplerini ezici bir rekabetin içine sokan Osmanlı göçmenlerinin bir takım kurnaz tavırları dikkat çekerken, çalışkanlıkları ve onları resmî kurumlara şikâyet eden yerli esnafa karşı pes etmeyen azimli duruşları da vurgulanmaktadır.

2.4. ORTA-KUZEY AMERİKA BÖLGESİ ÇAĞDAŞ ROMANINDA ‘LOS TUCOS’ KAVRAMI

Orta kuzey Amerika Bölgesi’nde yaptığımız inceleme, Guatemala ve Meksika ülkeleri üzerinden ele alınmıştır. Meksika edebiyatından Carlos Fuentes’in *La Cabeza de la Hidra (Hidra Başı)* ve Guatemala edebiyatından Miguel Angel Asturias’ın *Sayın Başkan* adlı romanları incelenmiştir.

Araştırmacı Patricia Jacobs Marquet’e göre 1905’te Meksika’ya yerleşen Lübnanlı, Filistinli ve Suriyelilerin sayılarının beş bin olduğu düşünülmektedir. Meksika’ya göçleri, 1878’den itibaren ülkeye girişlerine izin veren Meksika göç politikasına dair bir yasal düzenlemeyle desteklenen sosyopolitik ve ekonomik faktörlerden kaynaklanmaktadır (2016, s. 43). Araştırmacılara göre, 1909’a gelindiğinde ise Meksika’daki Osmanlı vatandaşı sayısı 12.000’i aşmaktadır (Temel, 2004, s. 62). Osmanlı göçmenlerinin arasında Lübnan ve Suriye kökenliler ve özellikle de Yahudi göçmenler ön plana çıkmaktadır. Araştırmacı Liz Hamui Sutton bahse konu göçmenlerle ilgili olarak şu açıklamayı yapmıştır:

20. yüzyılın ilk yıllarında ülkeye gelen Yahudiler, o sırada gerileyen Osmanlı İmparatorluğu’nun hem Türk hem de Arap vilayetlerinden, özellikle Suriye’den (Halep ve Şam şehirlerinden) gelmişlerdi. Yunanistan ve Balkanlar’dan gelen Türk Yahudileri, Ladino veya Sefarad İspanyolcası konuşuyorlardı ve Kolomb öncesi İspanya’nın Sefarad kültürünü taşıyorlardı. Bu durum Meksika’da iletişim kurmalarını kolaylaştırdı. (2009, s. 40)

Guatemala’ya yerleşen Osmanlı göçmenlerinin net sayısına ise tam ulaşılamamaktadır. Genel olarak Araplar ve özellikle Filistinliler, 1880’den itibaren ülkeye yerleşmişlerdir (Véliz Catalán, 2019, s. 3). Latin Amerika’nın birçok ülkesinde olduğu gibi Orta-kuzey Amerika’ya yerleşen Osmanlıların çoğunluğu da ticaretle uğraşmıştır. Dinleri

ne olursa olsun, Arap göçmenlerin mükemmelen gerçekleştirdikleri ekonomik faaliyeti ticaret olmuştur. Meksika’da 1933’te Arap nüfusu yabancı nüfusun sadece yüzde 4,23’ünü oluşturmasına rağmen tüm göçmenlerin elindeki işletmelerin yüzde 55’ini tekellerine almışlardır (Petit vd., 2019, s. 16). Meksika’daki bu örnek Osmanlıların ülkede geldikleri seviyeyi özetler niteliktedir. Bilindiği üzere büyük bir çoğunluğu hayatlarını kazanmak için en kolay yol olan seyyar satıcılık mesleği ile başladıkları serüvende zamanla ülke ekonomisine etki eden konumda ticaret erbabı kişilere dönüşmüşlerdir. Daha önce de bahsettiğimiz gibi buna en iyi örnek dünyanın en zengin iş adamlarından biri olan Meksikalı Carlos Slim’dir. Guatemala’daki duruma baktığımızda da çok sayıda önemli ailenin ve ticaret sahibi başarılı göçmenin varlığıyla karşılaşmaktayız. Guatemala’da ön plana çıkan ailelerden biri 1908’de ülkeye yerleşen Filistin asıllı Dacaretler’dir. Bu ailenin anılan dönemde söz konusu pazarda Arapların varlığı nedeniyle "Portal de los Turcos" olarak da bilinen Portal del Señor’da depoları vardır (Kayayan Alvarado, 2016, s. 39). Başarılarıyla Guatemala toplumunda önemli bir konuma gelen bir diğer aile de Abularach ailesidir. Araştırmacı Néstor Véliz Catalán söz konusu aile ilgili şu bilgiyi vermektedir:

1889 yılında çeşitli mallar, ev eşyaları, havlular, iğneler, danteller ve diğer dikiş malzemelerinin satıldığı bir mağazası olan tüccar Antonio Abularach o yılın 31 Mayıs’ında Guatemala Departmanı Siyasi Şefine kendisini "Filistin asıllı Türk vatandaşı" olarak tanıtan bir mektup yazar ve o zamanki hükümet politikası nedeniyle reddedilen, sattığı fazla malı bir çekilişe koymak için yetki talep eder. (2019, s. 7)

2.4.1. Miguel Ángel Asturias

Nobel ödüllü Guatemalalı yazar, gazeteci ve diplomat Miguel Ángel Asturias 19 Ekim 1899'da Guatemala şehrinde dünyaya gelmiştir. Ulusal Merkezi Erkek Enstitüsü'nü bitirdikten sonra San Carlos Üniversitesi Hukuk bölümünden mezun olmuştur. Ailesiyle dedesinin çiftliğinde yaşadığı yıllarda tanıştığı yerli halk onu derinden etkilemiş ve üniversite bitirme tezini “Yerlilerin Sosyal Sorunları” üzerine yazmış ve bu çalışmasıyla Gálvez Ödülüne layık görülmüştür. Daha sonra çocukluğunun öyküleri 1924'te yayınlanan ilk eseri olan *Guatemala Efsaneleri*'ne dönüşmüştür.

Ünlü yazar üniversiteyi bitirdiği yıl arkadaşlarıyla birlikte Guatemala Halk Üniversitesini kurar. Ülkedeki siyasi karışıklık ortamı sebebiyle önce kısa bir süre İngiltere'ye giden yazar daha sonra uzun yıllar yaşayacağı Paris'e yerleşir ve Sorbon Üniversitesi'nde Latin Amerika Etnolojisi ve Dilleri üzerine eğitim alır. Bu dönemde *Popol Vuh*'un çevirisiyle ilgili çalışmalar yapar ve *Nuevos Tiempos* adlı dergiyi kurar. Ülkesi Guatemala'ya döndüğü 1933 yılında gazetecilik yapmaya başlar ve ülkenin ilk radyo gazetesi olan *El Diario del Aire*'yi kurar. Aynı dönemde yazdığı şiirleri de yayımlar. 1942'de Ulusal Kongre'ye milletvekili seçilir. 1946 yılında diplomatik kariyeri başlar ve farklı görevlerin yanında Arjantin ve Fransa'da Büyükelçi olarak görev yapar. Yazmaya hiç ara vermeyen Asturias, 1946'da yayımlanan *Sayın Başkan* adlı eseriyle uluslararası üne kavuşur. Maya kültürünün bir savunmasını yaptığı *Hombres de Maíz* yazarın başyapıtı olarak kabul edilir.

1965'te Lenin Barış Ödülüne lâyık görülen usta yazar, 1967'de Nobel Ödülünü alır ve bu ödüle layık görülen üçüncü Latin Amerikalı yazar olur. Asturias 1945 yılında Madrid'de hayata gözlerini kapar.

2.4.1.1. *Sayın Başkan* Romanında Osmanlılar

Guatemalalı usta yazar Miguel Ángel Asturias bu romanında Latin Amerikalı bir diktatörü ve tüm kesimlerden farklı insanların gözünden ülkedeki yaşama etkisini konu alır. Yazarın 1946 yılında yayımlanan bu romanını ortaya koyarken, 1898-1920 yılları arasında Guatemala Devlet Başkanlığı yapmış olan Manuel Estrada Cabrera'dan (1857-1924) esinlendiği düşünülür. Asturias romanı 1920-1933 yılları arasında yazmış fakat hükümetin sansürü sebebiyle kitabın yayımlanması 13 yıl boyunca engellenmiştir. Yazar bu romanıyla yalnızca Guatemala değil daha birçok Latin Amerika ülkesinde hüküm sürmüş diktatörlük rejimlerini ve halkın yaşadığı haksızlıkları gözler önüne sermiştir.

Roman, şehrin dilencilerinin toplandığı El Portal del Señor'da başlar. Evsiz dilenciler para cezası ödeyemeyecek kadar fakir oldukları için genelde polis onlarla ilgilenmez. Ancak o akşam katedralin gölgesine sığınmış uyurlarken Albay Sonriente içlerinden biriyle eğlenmek ister. Hayattaki tek avuntusu annesinin anıları olan deli dilenci Pelele'nin kulağına "anne" diye bağırır. Pelele delirmiş bir şekilde uykusundan sıçrayıp albayı öldürene kadar döver. Pelele şehrin sokaklarında kaçmaya başlar ve o anda polis oradaki bütün dilencileri sorguya çeker. Her ne kadar hepsi Pelele'nin ismini verse de polis bir türlü ikna olmaz çünkü asıl niyetleri bu cinayeti başka bir kişinin üstüne yıkmaktır.

Böylece usta yazar diktatörlüğün gizemli, haksızlık ve düzenbazlıklarla dolu dünyasını gözler önüne sermeye başlar. Her şey baştan planlanmış, öldürülmek ve katil ilan edilmek istenen iki önemli kişi için bir dilenci olaya karıştırılarak hedef kolaylaştırılmıştır. Bu esnada Başkan, sağ kolu Miguel Cara de Ángel'e (Melek Yüzlü Miguel); şeytan kadar güzel ve kötü Miguel'e gizli bir görev verir. Aslında yakın arkadaşı olan General Canales'in onu devirmek için planlar yaptığını düşünen Başkan, bu cinayeti onun üstüne yıkmak ister. Ancak Generali tutuklamak çıkarlarına uygun düşmediği için tutuklanma

planı içerisinde kaçmasını sağlayacak kişi Cara de Ángel olacaktır. Generalin evindeki hizmetçiler dahil çokça kişi bu gizli planın içinde yer alır ve nihayetinde General kaçır. Cara de Ángel, sorumlu olduğu üzere Generalin kızı Camila'yı da evden kaçıtır ancak hesapta olmayan bir şekilde ona âşık olur. Kızı saklar ve sonra babasının istediği üzere onu amcalarının evine yerleştirmek ister ancak bunu başaramaz. Diktatörün arkadaşının katilinin kızını konuk etmek genç kızın amcalarını korkutur ve kıza kapı dahi açmazlar. “Çünkü halk diktatörü hiç görmez, ama aynı doğa güçleri gibi acımasız varlığını her zaman üzerinde hisseder.” (Asturias, 2016, s. 15) Cara de Ángel kızın huzuru için elinden geleni yapsa da Camila üzüntüden hasta olur. Melek yüzlü şeytan onu iyileştirmek için ilahi güce sığınır iyilik bile yapar; sonunda iyileşen Camila ile Başkanın da sözde desteğiyle evlenirler. Ancak düşmanın kızıyla evlenen sağ kolu Başkanın gözünden düşer.

Bu sırada Generalin kaçmasına yardım ettiği düşünülen birçok kişi sorguya çekilir ve işkence görür. Hikâyenin devamında Pelele de sokaklarda kaçarken türlü perişanlıklar yaşar ve sonunda öldürülür. General saklandığı köyde tanıştığı insanlardan dinlediği sömürü hikâyelerinden çok etkilenir ve ömrü boyunca hizmet ettiği yozlaşmış sisteme düşman olur. Geri dönüp halkı için savaşağına ant içer ancak isyancılara liderlik etmenin arifesinde öldürülür. Cara de Ángel ise hükümet işleri için Başkan tarafından Washington'a gönderilir, fakat yolda tutuklanır. Başkan intikamını almış, Camila ile yollarını ayırmıştır. O sırada hamile olan Camila bir daha asla kocasını görmez. Cara de Ángel hapis-hanede gördüğü türlü işkencelerin ardından karısını sayıklamaya devam ederken bir hain plan daha devreye girer. Hücresinin yanında Cara de Ángel'e, karısının Başkanın metresi olduğu yalanını anlatarak onun ölmesine neden olurlar.

Miguel Ángel Asturias'ın bu romanında “Türk” olgusu çok az da olsa karşımıza çıkmaktadır. Bir ülkenin diktatörlük rejimi altında yaşadıklarını anlatmak ve toplumun panoramasını çizmek için çok sayıda karaktere başvuran ve halkın her kesiminden örnek-

leri sunan yazar, romanda Osmanlı göçmenlerine de yer vermiştir. Latin Amerika romanlarında çoğunlukla karşılaştığımız gibi bu romanda da Osmanlılar ticaretle uğraşan kişiler olarak karşımıza çıkar. Seyyar satıcılar olarak bahsedilen göçmenler aynı zamanda Başkanın yandaşları tarafından seilmeyen ve hor görülen kişiler olarak romana yansır. Cinayetin önünde gerçekleştiği katedralin yenilenmesi için belediyenin çalışma başlatması ve bunun parasını “Türklerden” beklemesi romanda şöyle anlatılır:

Gerçekten de saygıdeğer belediyenin Cumhurbaşkanı’na büyük bağlılığını göstermek için başvurduğu ‘tasarrufların’ birincisi, hem iğrenç suikasta sahne olan yapının yenilenmesi hem de orada öteden beri pazar kurmakta olan yanık paçavra kokulu Türklerin hesabına yenilenmesiydi. ‘Bu parayı Türkler ödemelidir çünkü bir bakıma Parrales Sonriente’nin ölümünden orada oturanlar sorumludur.’ İşte yetkililer böyle parlak sözlerle verdikleri sonucu belirtiyordu. (Asturias, 2016, s. 60)

Ticaretle uğraşan ya da seyyar satıcılık yapan Osmanlı göçmenlerine ilk başta çoğu bölgede aşağılayıcı bir gözle bakıldığı tarihsel gözlemler olarak birçok araştırmanın ortak çıkarımıdır. Çok küçük evlerde toplu yaşamaları, ya da dükkanlarının bir köşesini eve dönüştürmeleri, farklı dış görünüşleri ve giyim tarzları, açtıkları tezgahlarla etrafı dağıtmaları gibi birçok sebepten dolayı halk onları pis olarak tanımlamıştır. Ancak yazarın anlatımında Başkan yardımcılara karşı eleştirel bir tutum olduğu da gözlenmektedir. Osmanlı göçmenlerinin topluma bir şekilde karıştıkları, belki de orada sığındıkları varlıklı soydaşları olduğu da romanda ima edilmektedir. Romanda bu durum şu sözlerle ifade edilmektedir: “Öç almak için salınmış bu vergiye kurban giden Türkler, ellerindeki hazine senetlerini ayrıcalıklı dostları yardımıyla yarı fiyatına satıp Kapı’nın yenilenip boyanmasını bununla karşılamasalar, eskiden kapılarının dibinde yatan dilenciler kadar yoksul düşeceklerdi” (Asturias, 2016, s. 60).

Türkler vergileri ödemelerine karşın bölgeyi sürekli gözetleyen gizli polisten dolayı tedirgin günler yaşamakta ve dükkanlarının kilitlerinin, zincir ve sürgünlerinin sayısını arttırmaktadırlar. Romanda ikincil karakterler olarak bulunsalar da olay örgüsü açısından önemli olay ve yerlerde isimleri geçmekte ve toplumun yadsınamaz bir parçası oldukları gerçeği bu romanda da anlaşılmaktadır. Pelele'nin Tanrı'nın Kapısı'na döndüğü zaman gizli polis tarafından öldürülüşüne tanıklık eden yine Türk karakterlerdir: "İlk atışta Pelele merdivenlerden aşağıya yuvarlandı. İkinci kurşun işi bitirdi. Türkler, iki atış arasında, oldukları yere sindi" (Asturias, 2016, s. 60).

Anılan göçmenlerin ticaret bölgelerinde çok kalabalık sayıda oldukları, hatta bazen yerli esnaf sayısını geçmiş olduklarını daha önce belirtmiştik. Bu romanda da sayılarının çokluğu şu şekilde ifade edilir; karşıdan bölgeyi dikizleyen bir kadın Türklerden birinin öldüğünü düşünür. Aynı şekilde bölgede varlıkları, bölgeyi ve "Tanrının Kapısı" denen katedrali gözetleyen gizli polise arkadaşının verdiği tepkiden de anlaşılır: "Söylediğin şeye de bak... Albayı öbür dünyaya gönderenlerin kim olduğunu biliyorlarsa onları tutuklamak için yine Kapı'ya gelmelerini beklemezler herhalde. Ya da... Ya da sen Kapı'yı Türklerin güzel yüzlerinden dolayı bekliyorsun. Tamam mı?" (Asturias, 2016, s. 63).

Tablo 17: Sayın Başkan Romanında Roman Kişilerinin Başlıca Özelliklerini Ortaya

Koyan Tablo

	SEYYAR SATICILAR
DÜRÜST	
YİĞİT	
KÜLTÜRLÜ	
GÖRGÜLÜ	
SAYGIN	
AÇIK YÜREKLİ	
GÜVENİLİR	
PRENSİPLİ	
İLERİ GÖRÜŞLÜ	
GÜÇLÜ	
NEŞELİ	
SEVECEN	
TİCARETLE MEŞGUL =	✓
BARIŞÇIL	
NAMUSLU	
KONUKSEVER	
ZEKİ	
BAŞARILI	
YARDIMSEVER	
ÇALIŞKAN	
ERDEMLİ	
TOKGÖZLÜ	
PARA DÜŞKÜNÜ	
KİBİRLİ	
KÜSTAH	
YALANCI	
KÖTÜ	
UMURSAMAZ	
KAYGISIZ	
KURNAZ	
HÜZÜNLÜ	
CİMRİ	
PAZARLIKÇI	
PİS	X
ÇAPKIN	
GÜRÜLTÜCÜ	

Olumlu özellikler ✓

Olumsuz özellikler X

Diğer romanlarla ortak özellikler =

Miguel Ángel Asturias'ın incelenen romanı olan *Sayın Başkan*'da Osmanlı göçmenleri yeniden seyyar satıcılar olarak karşımıza çıkmaktadır. Romanda dikkat çeken farklı bir durum da bu meslekten dolayı bu göçmenlerin “pis” olarak tanımlanmasıdır. Önlerinde işlenen cinayet sonrası katedralin kapısını yaptırma görevi de ceza olarak onlara verilmektedir. Aslında bu romanda farklı olarak ortaya çıkan tablo, Osmanlı göçmenlerinin resmî kurumlar tarafından gördükleri baskı ve dışlanmadır. Göçmenler romana çalışkan, başarılı, zeki ve kurnaz olarak yansımaktadır. Bunu kanıtlayan en güzel örnek kendilerine verilen cezanın altından kalkabilmeleridir.

2.4.2. Carlos Fuentes

Meksika ve Latin Amerika'nın en önemli yazarlarından biri olan Carlos Fuentes 11 Kasım 1928'de Panama'da dünyaya gelir. Babasının diplomat olması sebebiyle çocukluğunu Uruguay, Şili, Brezilya, Ekvador, Arjantin ve Amerika Birleşik Devletleri'nde geçirir. 16 yaşında Meksika'ya dönen Fuentes, liseyi Colegio México'da okur. O dönem de *Hoy* dergisi için yazılar yazmaya başlar ve Fransız Morelos Okulu'nun edebiyat yarışmasında birincilik ödülü kazanır.

Öncelikle Meksika daha sonra İsviçre'de hukuk okuyan Fuentes, 1958 yılına kadar çeşitli resmî kurumlarda çalışır. Aynı zamanda, Emmanuel Carballo ile birlikte *Revista Mexicana de Literatura*'yı kurup yönetir, *Siempre* ile çalışır ve 1960 yılında da *El Espectador*'u kurar. 26 yaşında yazdığı ilk kısa öykü kitabı olan *Los Días enmascarados* ile yazarlık kariyerine başlar ve okuyucu tarafından tanınır. 1962'de yayınladığı *Artemio Cruz'un Ölümü* adlı roman ile Fuentes artık çok ünlü bir yazardır. Dünya edebiyatına çok sayıda önemli eser veren yazar, sayısız ödüle layık görülür. Bunlardan bazıları; Meksika Ulusal Edebiyat Ödülü (1984), Miguel de Cervantes Ödülü (1987), Légion d'honneur (1992), Şili Liyakat Nişanı (1993) ve Asturias Prensi Ödülüdür (1994).

Fuentes çok sayıda uluslararası kuruluşta Meksika'nın delegeşi olarak ve 1972'den 1976'ya kadar ülkesinin Fransa Büyükelçisi olarak görev yapar. Harvard ve Cambridge Üniversitelerinde ders verir ve Harvard, Cambridge, Essex, Miami ve Chicago Üniversiteleri tarafından fahri doktor unvanına layık görülür. Fuentes akademik hayatı ve edebiyat dünyasına kazandırdığı çok sayıda roman, deneme, öykü antoloji ve tiyatro eserinin yanı sıra film senaryoları da yazar. Aynı zamanda düzenli olarak *New York Times*, *Diario 16*, *El País* ve *ABC* gazetelerinde yazarlık yapar. Ünlü yazar 15 Mayıs 2012'de, 83 yaşındayken Meksika'da hayata gözlerini yumar.

2.4.2.1. *Hidra Başı* Romanında Osmanlılar

Latin Amerika Boom Kuşağı yazarlarından ve hem Meksika hem de Latin Amerika edebiyatının en önemli isimlerinden biri olan Carlos Fuentes'in ilk ve tek polisiye romanı, 1978 yılında yayınlanan *Hidra Başı*'dir.

Kara roman olarak tanımlayabileceğimiz roman 1970'li yılların Meksika'sında geçer ve yurtdışına yapılan petrol kaçakçılığıyla mücadeleyi konu alır. Romanda türlerin dikkate değer bir melezlenmesiyle, James Bond'un Latin Amerika'daki tersine çevrilmiş versiyonu olan bir dedektifin parodi anlatısı sunulur (Galgani, 2009, s. 67).

Meksika'da 1938 yılından itibaren yürürlükte olan petrolün millileştirme yasası sebebiyle yabancı şirketler Meksika petrol yataklarından yasal yolla faydalanamazlar. Bu sebeple Arap, Yahudi ve ABD'li yatırımcılar Meksikalı politikacılarla yaptıkları gizli anlaşmalar sayesinde deniz yoluyla bir kaçakçılık ağı oluştururlar. Küçük bir ajan grubu dış güçlerin petrol yataklarını sömürmesini engellemek için tehlikeli bir operasyon başlatır. Üç kişilik bu ajan grubu milliyetçi görüşe sahip ve başarılı bir bürokrat olan Félix Maldonado'dan yardım ister. Aslında onu bir şekilde yardıma zorlarlar. Böylelikle yetenekleri sayesinde Meksika Petrollerinde önemli bir mevki edinmiş bir yetkili ve Sınai Kalkınma Bakanlığı'nda imtiyazlara sahip bir bürokrat olan Maldonado uluslararası entrikalarla dolu bir serüvene atılır. Milli hazinelerini kurtarmak için casusluğa soyunan kahramanımız aynı zamanda eski aşkları, dostları, etrafını çevreleyen ve sürekli değişen birçok yabancı yüzün arasında gerçek ve gerçeküstü olaylar, hayal kırıklıkları ve ruhsal çelişkiler yaşar.

Roman "Kendisinin konuğu", "Meksikalı Ajan", "Guadalupe Operasyonu", "Hidra Savaşı" isimli dört bölümden ve bir Sonsöz'den oluşur. Romanın kurgusu dairesel bir yapı çizer. Félix Maldonado'nun farklı insanlarla birlikte yolculuk yaptığı bir takside

başlar ve benzer sahnelerle aynı takside biter. Ancak son bölümde kahramanın adı, hep benzediğini söylediği Diego Velázquez'dir.

Ulusal Bilim ve Sanat Ödülleri'nin tesliminde cumhurbaşkanına suikast düzenlemek için bir komploya karışan kahraman, bilincini kaybeder ve geçirdiği ameliyat sonrasında Roma mahallesindeki Rascuacha kliniğinde uyanır. Uyandığında kimliği, yüzü ve ismi değişmiştir ve klinikten çıkması yasaktır. Ona yakınlaşmak isteyen hemşire kızın da yardımıyla oradan kaçan Maldonado daha sonra önceden düzenli olarak kaldığı bir odasının olduğu Hilton Oteli'nde hapsedilir. Zaten kaçıışı da üst güçler tarafından planlanmış olan senaryonun bir parçasıdır. Maldonado, kimliklerini zaman içinde öğrenebileceği kişiler arasında bir oyuncığa çevrilir. Esrarengiz bir şekilde belirtilen gizli görevler de sırasıyla gelmeye başlar. Bunlardan en önemlisi, incisinde Meksika petrol zenginliği haritasının holografik olarak betimlendiği bir yüzüğün ele geçirilmesidir.

Romanın anlatıcısı aynı zamanda bu gizli örgütün başı; Atinalı Timon takma adlı ve eski bir casus olan bir iş adamıdır. Timon aslında kişisel çıkarları doğrultusunda çok fazla kişiye hizmet etmektedir. Timon, Félix'in de gençlik arkadaşıdır. Columbia Üniversitesi'nde öğrenciyken tanışmışlar ve Kanada'daki Ontario Festivali'nde ve New England'daki küçük tiyatrolarda Shakespeare performanslarını izleyerek dostluklarını pekiştirmişlerdir. Bu sebeple Timon'dan gelen gizli görevler ve Félix'in cevapları da gizli kodlarla ifade edilir. Aslında Timon üniversite yıllarında paylaştıkları oda ve arkadaşlıktan beri Maldonado'ya karşı duygular besleyen eşcinsel bir adamdır. Félix'in bedenine sahip olamayacağını bilen Timon, onun hayatını, adımlarını, kararlarını, hatta kimliğini kontrol etmek için büyük bir strateji planlar. Böylelikle gerçekte hem Araplara hem İsraillilere hem de Amerikalılara hizmet eden Timon, Félix'i bu rekabet arasında bir araç olarak kullanır.

Bu serüveni çevreleyen bütün kahramanların da birbiri ile özellikle de Félix Maldonado ile bir ilişkisi vardır. Ülkesini dış güçlerin menfaatlerinden korumak için idealist

bir çabaya girişen Félix Maldonado zaman içinde herkesin düşmanı olduğunu ve farklı amaçlara hizmet ettiğini anlar. Bu kişilerden en önemlileri Félix'in hayatındaki kadınlardır. Sara; öğrencilik yıllarında tanıştığı, karşılıklı âşık olsalar da hiç birlikte olamadığı kadındır. Onun için Sara hep ideal kadın ve aşk olarak kalacaktır. Mary; Columbia Üniversitesi'ndeyken tanıştığı ve birlikte olduğu kadındır. Ancak asla onun isteklerini tam olarak karşılayamamış bir kadındır. Ruth, Felix'in karısıdır. Kocasının hiçbir zaman tam olarak ona ait olmadığını bilir ancak onun hayatında kendisi gibi bir kadın olması gerektiğine inanır. Bu kadınların üçü de Yahudi'dir ve İsrail ajanıdır. Ancak diğerlerinden farklı olarak Sara, âşık olduğu Filistinli genç Jamil'in de sayesinde birbirlerine saygılı ortak bir vatan inşa etme ütopyasına inanıp mücadele etmek istemiştir. Sara bu olaylar içinde öldürülür. Maldonado onun ölümüyle ilgili Arapları suçlar ancak sonunda içlerinde eski sevgilisi Mary'nin ve karısı Ruth'un da olduğu İsrail taraftarları tarafından öldürüldüğünü anlar.

Şirketin genel müdürü Trevor hem Meksikalılarla hem de Araplarla iş birliği yaparak vatanına ihanet etmektedir. Felix'in eski ekonomi hocası Bernstein İsraillilerin tarafındadır ve onlara bilgi sızdırmakla görevlidir. Yani Meksika'nın özgür bir ülke olduğuna ve vatanının hazinelerini koruma idealine sahip tek kişi bu olayların içinde tek başına mücadele eden Maldonado'dur. Sonunda o da hayal kırıklığı ile bir oyunun içinde alet olarak kullanıldığını anlar. Patricio Sebastian Ramirez'e göre "Fuentes, bu olaylarla satır aralarında Meksika ve Meksikalıların gerçek bir kimliğe ve özgürlüğe sahip olmadıklarını ima eder. Ona göre Meksika, kendisini sattığı güçler tarafından bir araç olarak kullanılmakta ve istismar edilmektedir" (1968, s. 104).

Romanın isminde geçen Hidra, Yunan Mitolojisinde geçen yedi başlı bir yılanıdır. Hikâye ile ilişkilendirildiğinde başlık derin bir anlam içermektedir. Hidraların kafaları gibi sürekli değişen siyasi entrikalar, tutkular, hükümet sistemleri ve casusluk örgütleri bu mitolojik yaratığa benzemektedir. Çok farklı ülkelere hizmet eden ajanlar vardır ve

dışavurduklarının aksine sahip oldukları çokça yüz ve çok sayıda amaç, aynı zamanda aşk, tutku, dostluk ve ihanet onları çok başlı bir yılan kadar tehlikeli yapmaktadır. Fuentes de romanın sonsözünün son satırlarını şöyle bitirir: “Hidra gibi, petrol de tek bir kopmuş kafadan çıkarak yeniden doğar. Umutlar ve hatta ihanetler diyarından gelen karanlık meni, yıldızların sessiz sesleri ve gece alametleri altında Malinche Krallıklarını besler” (1978, s. 286).

Meksika’nın kimlik sorununu derin olarak konu alan romanda, özellikle göçmen karakterlerin doğdukları ya da yaşadıkları yer olan Meksika’ya aidiyet hissetmediklerini ve anavatanları için mücadele ettiklerini gözlemliyoruz. Fuentes’in birçok Latin Amerika yazarından farklı olarak Osmanlı göçmenlerini, geldikleri Osmanlı toprakları etkisinden çok artık kurulmuş olan İsrail ve Filistin ülkeleri üzerinden gözlemleyerek okuyucuya sunduğunu görmekteyiz. Ana kahramanlar olan birçok göçmeni genellikle “Yahudi”, zaman zaman da “Arap” olarak tanımlayan yazar; bunlardan farklı bir küçük grup için sadece bir kez “Türkler” ifadesini kullanmıştır. Félix Maldonado ameliyat edildiği hastaneyle ilgili hemşire kıza sorular sorar. Romanda “Türkler” ifadesi şu diyalogda geçer:

-Burada ne tip hastalar var?

-Hemen hemen hepsi Türk. Neredeyse onlara ayrılmıştır, burası Arapların menfaatinde.

-Hayır yani ne hastaları?

-İkinci katta çok hamile var, birinci kat kazalara ayrılmış, burada yukarıda ciddi vakalar, kalp, kanser, hepsi... (Fuentes, 1978, s. 84)

Osmanlı İmparatorluğu’ndan Latin Amerika ülkelerine giden çok sayıda Yahudi göçmenin olduğu hatta bir kısmının İspanya’dan sürülmüş ve Osmanlı topraklarına sığınmış olan Sefaradlar olduğu bilinmektedir. Araştırmacı Liz Hamui Sutton Meksika özelinde bu durumu şöyle yorumlamıştır: “Meksika’daki öncü Yahudiler geçen yüzyılın ilk

yirmi yılında geldi, ancak 1920'lerde Polonya, Rusya, Macaristan, Almanya ve eski Osmanlı Türk İmparatorluğu gibi ülkelerden, özellikle de Türkiye, Yunanistan ve Suriye'den gelen büyük Yahudi göç dalgası Meksika'ya yerleşti" (2009, s. 7). Romanın başkahramanı Félix Maldonado da bir Yahudi'dir ve İspanyol kökenli olduğu vurgulanmaktadır.

Aynada yüzüne baktı ve Velázquez'e benzerliğini hatırladı. Siyah badem gözler, geniş zeytin alın, kısa ve kavisli Arap aynı zamanda Yahudi burnu. Yarımadadan geçen tüm halkların; Keltler, Romalılar, Yunanlılar, Fenikeliler, İbraniler, Müslümanlar ve Gotların oğlu olan bir İspanyol Félix Maldonado. Akdenizli yüzü, çıkık elmacık kemikleri, dolu ve şehvetli bir ağız, derin köşeler, siyah, gür ve dalgalı saçlar, ayrık ama kalın kaşlar, fındık şekli onları Doğululaştırmasaymış neredeyse yuvarlak olacak siyah gözler, hemen hemen hiç beyazı olmayan siyah bıyık. Ama Félix, Velázquez'in gülümsemesine, yeni erik ve portakal çiğnemiş dudakların memnuniyetine sahip değildi. (Fuentes, 1978, s. 40)

Ancak kesin olarak Osmanlı topraklarında yaşamış olduklarından emin olunamadığı için karakter incelememize alınmamıştır. Benzer bir durumu romandaki başka karakterlerde de görmekteyiz. Osmanlı göçmeni olan karakterlerden biri Genel Müdür'ün yardımcısı Simón Ayub'dur. Romandaki tüm karakterlerin ilginç bir şekilde birbiriyle ilişkisi olduğu gibi, Ayub da Sara'nın sevgilisi Jamil'in kuzenidir. Yazar Ayub için Latin Amerika'da Arap göçmenlere verilen genel bir sıfat olan, Suriye ve Lübnanlıları tek bir milliyet olarak ifade eden "siriolibanes" (Lübnan ve Suriyeli) tanımını kullanmıştır. Fuentes, Félix'in gözünden Ayub'u şöyle tanımlar:

...küçük, sarışın bir adam izin istemeden içeri girdi, sırf beyaz ve güzel oldukları için hiç zorlanmadan kendini çok züppe hisseden kısa sarışınlardan biriydi. Bu bebekler küçüklüklerini bir saldırganlık silahına dönüştürüyor, sanki bir cüce olmak tüm aşırılıklara izin veriyor ve tüm saygıyı gerektiriyormuş gibi diye düşündü Félix kendi kendine. Ama bu

ufaklık her şeyden çok, ceketinin göğüs cebinden sarkan mendilden yayılan keskin bir karanfil kokusuyla saldırdı. Bütün bunları küstahlara baştan söylemek isterdim. (Fuentes, 1978, s. 29)

Arapların fiziksel görünüşlerinin farklılığıyla ilgili de romanda şu yorum belirtilir: “...ne garip, sarışın bir Arap. Sahibini görmeden adını duysa zeytin rengi bir bıyık hayal ederdi” (Fuentes, 1978, s. 29). Yazar onların farklılıklarını vurgularken aynı zamanda hal ve tavırları ile Meksikalı oluşlarının da altını çizer. Ayub karakteri üzerinden bu durum “gözlerini çok Meksikalı ve çok Arap bir şekilde kısarak yumuşak bir tonla söyledi” (1978, s. 57) ifadesiyle belirtilir. Aslında zorla bu kirli işlerin içinde tutulan Ayub, kendisini daha çok bir Meksikalı gibi hissettiğini de şöyle ifade eder:

Kendine acıyan tonundan ve en acımasız nidalarından sıyrılan Ayub'un sözleri, Meksika'da doğduğunu ve kendini Meksikalı hissettiğini söylemekle yetindi, ancak ailesi öyle değildi. Doğdukları yerde ölmek istedikleri için Lübnan'a dönmek zorunda kaldılar. Simon'ın kız kardeşini de götürdüler. Kız Falanjist bir militan oldu ve Lübnanlı gerillaların eline düştü. Anne ve babası onu aradılar ve bir Müslüman köyüne gittiler. Üçünü de orada tutsak ettiler. (Fuentes, 1978, s. 192)

Ayub, Genel Müdür'ün yardımcısı görevinde onun kirli işlerini yapan bir adamdır. Genel Müdür'ün her dediğini yapmasının sebebi onun, ailesini öldürmekle tehdit etmesidir. Ayub Genel Müdür'ün aşağılamalarına maruz kalsa da özgüvenli ve ukala bir karaktere sahiptir. Aynı zamanda tehlikelidir de.

-Senin gibi yararsız ve bu kadar asi bir asistana nasıl katlanıyorum bilmiyorum- ukalaca güldü Genel Müdür.

-Bunu çok iyi biliyorsunuz! – diye haykırdı Ayub – çünkü beni parmağınızda oynatıyorsunuz!

- Kesinlikle- diye devam etti Genel Müdür- kalbimde senin için zayıf bir yerim olmalı- Aptal. Hata benim. Senin gibi bir hamamböceğinin arkadaşımızı törene katılmaktan vazgeçireceği nasıl aklıma geldi? Ama caydırıcılığı şiddete tercih ederim.

Felix, Genel Müdür'e tehlikeli bir şekilde yaklaşp onu narin yumruğu, manikürlü tırnakları, topaz yüzükleri ve palasıyla tehdit ederken Simón Ayub'u görebiliyordu.

-Bıkmaya başladım – histerik bir şekilde bağırdı -dün bu Mahallenin Romeo'su bana “lanet olası cüce” dedi ve şimdi siz “aptal” diyorsunuz. Bir gün dayanamayacağım Genel Müdür, bir gün patlayacağım... (Fuentes, 1978, s. 70)

Osmanlı göçmenleri ile ilgili incelenen romanlarda sıklıkla karşılaşıldığı üzere Ayub da romanda çapkın ve kadınlar tarafından beğenilen erkekler olarak ön plana çıkar. Félix ile hastanede ilgilenen hemşire kız Licha önceden Ayub'un sevgilisi iken daha sonra Félix'e âşık olur. Licha Ayub'un karakterinden ve onunla olan ilişkisinden şöyle bahsederek:

- O çok çapkındır. Dürüst bir insan izlenimi veren yüzü ve şık takım elbiseleri ile insanı kolayca cezbeder. Sevimli ve minyon olduğu için ona kanın ısınır. Gerçekten neye benzediği ancak daha sonra anlaşılır. İlk başta çok iyi konuşur, ancak samimiyeti ilerlettikten sonra çok kaba olur. Yine de şikâyet etmiyorum. Herkesin dediği gibi bir deneyimdi. Hatta ona karşı hala sevgim var çünkü bana iyi günler yaşattı. (Fuentes, 1978, s. 77)

Félix Maldonado'nun hayatındaki tüm kadınlar Yahudi'dir. Sara çocukluğunu Almanya'da geçirmiştir. Romanda bu durum şu sözlerle ifade edilir: “Meksika'ya geç gelen, İspanyolcayı geç öğrenen, Avrupa'da büyümüş, burada doğan ve ikinci nesil Meksikalı Yahudiler olan Ruth ve Mary gibi olmayan tek İbrani kızı Sara” (Fuentes, 1978, s. 46).

F lix Maldonado geçmişinde olan kadınları da her zaman içinde tutmuş, onlara olan bağlılığını sürdürmüştür. Bu kadınlardan biri, F lix için cinselliğin sembolü olan Mary'dir. Onunla  niversite yıllarında birliktelik yaşamış ve bu yaşadığı serüvenler sırasında tekrar birlikte olmuştur. Romanda Mary'nin kocasının da Osmanlı göçmeni bir Sefarad olabileceği izlenimi verilmektedir ancak kesin olarak belirtilmemektedir. F lix Maldonado'nun onunla ilgili şöyle düşünür:

Bungalovun penceresinden boğa güreşi arenasının "Bravo" sesleri geliyordu. Abby'nin agresif hareketlerle, kırmızı bir yüzle ve kırmızı bir beze gizlenmiş güzel ellerle d v şt ğ n  hayal etti. Hiç şüphesiz O ilk Yahudi boğa g reşisiydi. Çok az insan, Meksika'nın Hitler'in Avrupa'sından, İspanya'dan kovulmanın nostaljisini hissedermiş gibi Hispanik Meksika geleneklerine ve hatta ayinlerine kolayca asimile olan, birçok kaçak aldığını biliyor. Güldü. Acımasız bir toslamanın önünde ringde bir Yahudi, Katolik Isabel'e karşı Sefarad intikamıydı. (Fuentes, 1978, s. 33)

Abby'nin süpermarket işiyle uğraşması, fiziksel görünümü bu izlenimimizi desteklemektedir. F lix'in gözünden Abby romanda ř  sözlerle tanımlanır: "Gri favorileri, siyah bıyık ve kaba, çirkin, kırmızı, agresif ve sağlıklı bir yüz... güzel elleri olan çirkin bir adamdı... Asla yanında o olmadan onu tanıyamazdı. Kim bir süpermarketler zinciri sahibini hatırlayacaktı? Sağlıklı görünümüne ve agresif tavrına rağmen kişilikten yoksundu" (Fuentes, 1978, s. 31).

F lix'in karısı olan Ruth ise onun için ideal eştir. Ruth diğer kadınların eşi için unutulmaz olduğunu bilir, ancak kendisinin onun hayatındaki yerinin de vazgeçilmez olduğunu düşünür. Kıskançlık sebebiyle sık sık kavga ederler. Bu kavgalardan birinde F lix şöyle düşünür: ".... *Sadece senin için, dinimi, meclisimi, sünnetimi değiştirdim ve kahrolası bir hizmetiyle evlendim*" (Fuentes, 1978, ss. 41-42). Her ne kadar onu sevdiğini söylese de Ruth'un endişeleri hep sürer.

Tablo 18: *Hidra Başı* Romanında Roman Kişilerinin Başlıca Özelliklerini Ortaya**Koyan Tablo**

	SIMÓN AYUB	ABBY
DÜRÜST		
YİĞİT		
KÜLTÜRLÜ		
GÖRGÜLÜ		
SAYGIN		
AÇIK YÜREKLİ		
GÜVENİLİR		
PRENSİPLİ		
İLERİ GÖRÜŞLÜ		
GÜÇLÜ		
NEŞELİ		
SEVECEN		
TİCARETLE MEŞGUL =		✓
BARIŞÇIL		
NAMUSLU		
KONUKSEVER		
ZEKİ		
BAŞARILI =	✓	
YARDIMSEVER		
ÇALIŞKAN		
ERDEMLİ		
TOKGÖZLÜ		
PARA DÜŞKÜNÜ		
KİBİRLİ		
KÜSTAH	X	
YALANCI		
KÖTÜ		
UMURSAMAZ		
KAYGISIZ		
KURNAZ		
HÜZÜNLÜ		
CİMRİ		
PAZARLIKÇI		
PİS		
ÇAPKIN =	X	
GÜRÜLTÜCÜ		

Olumlu özellikler ✓

Olumsuz özellikler X

Diğer romanlarla ortak özellikler =

Carlos Fuentes incelediğimiz *Cabeza de la Hidra (Hidra Başı)* başlıklı romanında Meksika halkının kimlik sorunlarına değinmiş ve Osmanlı göçmeni karakterlere de bu kapsamda yer vermiştir. Ticaretle meşgul ve başarılı olarak tanımlanan göçmen karakterin dışında romanda önemli bir görevde olan küstah bir Osmanlı karakterine de rastlamaktayız. Aynı zamanda bu göçmenin emrinde çalıştığı üstü tarafından sürekli aşağılanması da dikkat çekici bir unsur olarak romanda belirlemektedir. Osmanlı göçmenlerinin çapkınlıkları bu karakter üzerinden belirtilirken, fiziki olarak dikkat çekici ve yakışıklı olduğunun da altı çizilmektedir. Yazar göçmen karakterler dışında “Türkler Hastanesi” isimli bir hastaneyi de hikâyenin içine katarak Osmanlı göçmenlerinin ülkedeki yoğun varlığına değinmektedir.

ORTA- KUZHEY AMERİKA BÖLGESİ SONUÇ

Orta- Kuzey Amerika bölgesi romanlarında yapılan incelemede Osmanlı göçmenlerinin sıklıkla ya da hikâye örgüsü içinde önemli noktalarda ön plana çıktıkları dikkat çekmektedir. Yaptıkları işlerle bulundukları pazarlarda başarılı olan ve iyi bir konuma gelen Osmanlıların içinde bulundukları toplumun kayda değer bir parçası oldukları romanlara da yansımaktadır. Asturias'ın *Sayın Başkan* başlıklı romanında seyyar satıcı olarak beliren Osmanlılar, Fuentes'in romanında büyük iş adamları ya da önemli görevlerde kişiler olarak karşımıza çıkar. Bu iki romanı ele aldığımızda Osmanlıların Latin Amerika ülkelerine uyumları ve zaman içindeki gelişimlerine de tanıklık etmiş oluruz. Zeki, başarılı ve kurnaz tanımlamaları bu romanlarda da Osmanlılar ile ilgili var olan genel yansımalarıdır.

Yazarların Osmanlı göçmenlerini romanın gidişatını etkileyen önemli karakterler olarak var etmeleri Latin Amerika kültüründe Osmanlı olgusunun önemli bir gerçek olduğunu da vurgular niteliktedir. Asturias'ın *Sayın Başkan* başlıklı romanında ismini dahi bilmediğimiz ve yazarın “Türkler” olarak tanımladığı seyyar satıcılar hikâye içinde geçen en önemli olaylara tanıklık eden ve süreçte olayların önemli birer parçası haline gelen karakterlerdir. Aynı şekilde Fuentes, *Hidra Başı* adlı romanında Osmanlı karakterlerini hikâyenin kilit noktalarına yerleştirmiş ve onlara önemli görevler yüklemiştir. Hatta romanın başkahramanın da bir Osmanlı göçmeni olması ihtimal dahilindedir.

Ticaretle uğraşmaları ya da önemli kurumsal görevlerde çalışmalarının yanında romanlara yansıyan diğer bir olgu da Osmanlıları Latin Amerika halkından ayıran fiziksel özellikleridir. Araştırmacı Said Bahajin Meksika özelinde Osmanlı göçmenlerinin toplumda bu anlamdaki varlığını şu sözlerle tanımlamaktadır: “Çok özel bir anlam kazanmış olmakla birlikte şimdiden Meksika halkbiliminin ve yaşamının bir parçası olan, iri, çekik

gözlü, solgun tenli, kıvrıkcık saçlı, insanların sevgi dolu bir şekilde taklit etmeyi sevdiği sempatik bir aksanla İspanyolca konuşan bir Arap karakter vardır” (2008, s. 756).

Her ne kadar zaman içinde yaşadıkları toplumun yadsınamaz bir parçası haline gelseler de Osmanlı göçmenlerinin birçok Latin Amerika ülkesinde ilk başlarda karşılaştıkları ayrımcılık ve aşağı görülme durumu da incelenen romanlara yansımaktadır. Asturias’ın romanında Belediye Başkanı’nın yandaşları tarafından seilmeyen ve hor görülen kişiler olarak karşımıza çıkan seyyar satıcılar, önünde tezgâh açtıkları katedralin işlenen bir cinayette zarar görmesinden dolayı yenilenmesi için gereken parayı ödemek zorunda kalırlar. Romanda kullanılan “yanık paçavra kokulu Türkler” gibi ifadeler özellikle seyyar satıcılık yapmalarından dolayı ilk başta Osmanlı göçmenlerinin pis olarak algılandığını ve halk tarafından çeşitli yakıştırmalara maruz kaldıklarını kanıtlar niteliktedir. Aynı seyyar satıcıların ellerindeki hazine senetlerini ayrıcalıklı dostları yardımıyla yarı fiyatına satıp Kapı’nın yenilenip boyanmasını bununla karşılamaları da topluma entegre olmaya başladıklarını, insanların güven ve sevgilerini kazanan bir kesim olduklarını da göstermektedir. Aynı şekilde Fuentes’in romanında hor görülen Osmanlı göçmeni karakterler kadar toplumda önemli mevkilere gelmiş ve saygı görenlere de yer verilmekte ve Meksika’daki Osmanlı göçmeni gerçeği farklı bakış açılarıyla romana yansıtılmaktadır. Roman farklı kökenlerden olan Meksika vatandaşlarının kimlik çatışmalarına dair derin gözlemler sunarken göçmenlerin ya da göçmen torunlarının dünyasına yakından bakmamızı da sağlar. Bilindiği üzere çok sayıda Osmanlı vatandaşı sonrasında geri dönmek için bu ülkelere gitmiş, bir kısmı savaşlarda askerden kaçarken, diğerleri Latin Amerika’da yaşarken olan savaşlarda Osmanlı İmparatorluğu’nun yanında olmak istemiş, diğer bir kısmı da gittikleri ülkelerde yeni bir hayat kurup, isimlerini dahi değiştirme isteğiyle o topluma kendilerini ait hissetmişlerdir. Bu itibarla gittikleri ülkelere ve eski ülkelerine aidiyet açısından göçmenlerin homojen olmadıklarını söylemek yanlış olmayacaktır.

Osmanlıların Latin Amerika edebiyatına yansıyan diğer bir özelliği olan çapkınlıkları ile de bu romanlarda tekrar tekrar karşılaşmaktayız. Fiziksel özellikleriyle toplumda dikkat çeken, ilk başta özellikle giyim kuşamları yetersiz dil bilgileri ve aksanlarıyla kimi zaman yadırganan Osmanlıların aynı zamanda karşı cinsten ilgi gören kişiler olmaları da romanlarda sık sık vurgulanmaktadır.

SONUÇ

Bu çalışma Latin Amerika kültüründe *los turcos* kavramının çağdaş Latin Amerika romanına yansımalarının gerçek mi yoksa kurgusal mı olduğunu çözmeyi hedeflemektedir. Bu bağlamda Latin Amerika “Ana Limanlar Bölgesi”, “And Bölgesi”, “Karayipler Bölgesi” ve de “Orta- Kuzey Amerika Bölgesi” çağdaş romanlarında *los turcos* kavramının geçtiği romanlar saptanmış ve farklı ülkelere on altı roman incelemeye alınmıştır. Romanlardaki Osmanlı göçmeni karakterlerin özellikleri yapısal analiz yöntemiyle de çözümlenmiş, romanlara yansıyan önemli unsurlar belirlenmiştir. İnceleme sonucu elde edilen bulgular tarihi gerçekliklerle kıyaslanarak bu yansımaların çoğunlukla gerçekçi bir yaklaşım içerdiği sonucuna varılmıştır.

Osmanlı İmparatorluğu’nda XIX. yüzyıldan itibaren yaşanan ekonomik, askeri ve siyasi sıkıntılar çok sayıda vatandaşın daha müreffeh bir yaşam hayaliyle göç etmesine sebep olmuştur. Uzun süren savaşlar, sanayi devriminden etkilenen ekonomik kötüleşme ve bunların yanısıra Osmanlı topraklarında artan misyonerlik faaliyetleri bu göçü tetikleyen başlıca sebepler olarak görülmektedir. Bir diğer önemli sebep ise; 1909’da yürürlüğe giren bir kanunla göçmenlerin çoğunluğunu oluşturan gayrimüslimlere getirilen askerlik yapma mecburiyetidir. İncelememize konu olan romanlardaki göçmen karakterlerin genelinde de görüldüğü üzere göç eden kesimin çoğunluğunun bekar erkekler olması da bu durumu desteklemektedir. Elbette Osmanlı İmparatorluğu ve Latin Amerika ülkeleri arasında anılan dönemde artan ilişkilerin, yapılan ticari anlaşmaların ve bazı ülkelerin yaptığı göçmen taleplerinin de bu göçün önünü açtığı da görülmektedir. XIX. Yüzyıl boyunca birer birer bağımsızlıklarını ilan eden Latin Amerika ülkeleri geniş tarımsal alanları ve

sundukları huzur havası sayesinde cazip birer yaşam merkezi haline gelmiştir. Ancak Latin Amerika'ya göç eden Osmanlıların büyük bir kısmının Amerika'yı bir kıta değil de ülke olarak düşündükleri ve birçoğunun Amerika Birleşik Devletleri'ne gitmeyi hedeflerken yerleştikleri ülkelere farklı tesadüfi sebeplerle gittikleri bu çalışma kapsamında yapılan incelemede de saptanan tarihi bir gerçekliktir. Zamanla o ülkelere yerleşen akraba ya da tanıdıklarının vasıtasıyla giden göçmen sayısı artmış ve böylece gidilen ülke konusunda daha bilinçli bir eğilim görülmüştür.

Osmanlı göçmenlerinin Latin Amerika ülkelerine göç süreçlerinin çok kolay olmadığı da görülen bir diğer unsurdur. Göçmenlerin kimileri yasal yollarla kimileri ise kaçak olarak gemilere binip bu zorlu yolculuğa çıkmış ve çoğunluğu varını yoğunu yolculuk masraflarına harcayıp zor şartlarda gidecekleri ülkeye varmışlardır. Genel olarak erkeklerin önce gittikleri ve daha sonra ailelerini yanlarına aldıkları da görülmektedir. Bahsettiğimiz gibi göç edenlerin çoğunluğunun da bu ülkelere bekar olarak gidip daha sonra memleketlerinden bir kızla evlenerek oraya götürdükleri de gözlemlenmektedir. Anılan göçmenlerin büyük bir kısmının ilk başlarda seyyar satıcılık yaptığı, zaman içinde aynı zamanda ev olarak kullandıkları bir dükkân sahibi oldukları da bu çalışma kapsamında tespit edilmiştir. Elbette ki aralarında tarım ya da hayvancılıkla uğraşanlar, işçilik, amelelik ya da zanaatkarlık yapanlar da olmuştur. Bu göçmenlerin hem Latin Amerika ülkelerinde ayakta kalıp işlerini büyütmek hem de geride bıraktıkları ailelerine para göndermek için yaşadıkları mütevazı hayatlar, büyük bir kısmının toplumda marjinal bir topluluk olarak görülmesine neden olmuş ve kimi zaman bulundukları ülkede küçük görülme ve dışlanma gibi tavırlarla karşılaşmışlardır. Yıllar içinde ise sıkı çalışmaları ve azimleri sayesinde sanayici ya da büyük şirket sahibi iş adamlarına dönüştükleri bilinmektedir. Ticaret erbabı Osmanlı göçmeni sayısının fazlalığı, çalışkan olmaları ve bu konudaki başarıları birçok ülkede piyasaları ellerine geçirmelerine ve günümüze dek ellerinde tutmalarına vesile olmuştur. Bahse konu göçmenler ilk başlarda dil ve uyum sorunu yaşamış

ve daha çok kendi aralarında evlilik yapmış olsalar dahi zaman içinde yerli halktan kişilerle yapılan evlilik sayısı artmıştır. Osmanlı göçmenleri yaşadıkları ülkelere entegre olmuş, aynı zamanda kendi kültürlerinden bazı unsurları da Latin Amerika kültürüne dahil etmişlerdir. Bugün yaşadıkları ülkelerin vazgeçilmez bir parçası haline gelen bu göçmenler bilindiği üzere birçok ülkede Cumhurbaşkanlığı da dahil olmak üzere önemli görevlere gelebilmişlerdir.

Çalışmamızda Osmanlı göçmenlerinin Latin Amerika kültüründe nasıl bir yere sahip olduklarını incelemek için öncelikle en çok gittikleri bölgeler olan Ana Limanlar Bölgesi çağdaş romanları ele alınmıştır. Bu bağlamda Brezilya edebiyatından Jorge Amado'nun *Amerika'nın Türkler Tarafından Keşfi*, *Tarçın Kokulu Kız*, *Tereza Batista Savaş Yorgunu* isimli romanları, Arjantin edebiyatından Leopoldo Marechal'in *Adán Buenosayres* başlıklı romanı incelenmiştir. Öncelikle özellikle Brezilya romanlarında Osmanlı göçmeni karakterlerin ana kahramanlar olarak karşımıza çıkması, bu göçmenlerin toplumdaki varlıklarının yadsınamaz bir gerçek olduğunu vurgular niteliktedir. Osmanlıların Latin Amerika'daki yaşamları ile ilgili derin gözlemler sunan bu romanlarda ticaretle meşgul olmaları en çok ön plana çıkan olgulardan biridir. Seyyar satıcılar, her türlü malın satıldığı dükkân sahipleri, manavlar, tuhafiyeciler, restoran, kafe işletmecileri Osmanlı göçmenlerinin Brezilya ve Arjantin romanlarında karşımıza çıkan yansımalarıdır. Hatta Arjantin'de tarihte gerçekten de var olan İzmir Kafe örneğinin incelenen romana (*Adán Buenosayres*) konu olması bunun bir kanıtı niteliğindedir. Romanlar, dükkânını aynı zamanda evi olarak kullanan ya da tuhafiye dükkânında karısı ve kızlarıyla çalışan Osmanlı göçmeni roman karakterlerine yer vererek bu göçmenlerle ilgili gerçekçi ayrıntıları okuyucuya sunmaktadırlar. Anılan ülkelere yapılan tarihî araştırmalar da bu durumu destekler niteliktedir. İncelenen romanlarda Osmanlı göçmenlerinin ticaret hayatındaki başarıları vurgulanırken bunu tetikleyecek unsurlar olabilecek dürüst, çalışkan, yiğit, erdemli, tokgözlü, güvenilir, ileri görüşlü, zeki, kültürlü ve görgülü olmalarının da altı

çizilmektedir. Ayrıca bu göçmenlerin bu karakteristik özelliklerinden bazıları Türk kökenli ya da Ortadoğulu olmalarına bağlanmaktadır. Birçok romana göre farklı olarak Brezilya romanında (*Tereza Batista Savaş Yorgunu*) diş hekimi bir Osmanlı göçmeni karakter de yer almakta, hatta Osmanlı göçmeni torunu olduğu tahmin edilen ana kahraman dansçı olarak karşımıza çıkmaktadır. Osmanlı göçmenleri romanlarda sıklıkla toplumda saygı gören bireyler olarak gözlemlenmektedir. İş hayatındaki başarıları, Nasib karakteri (*Tarçın Kokulu Kız*) örneğinde gördüğümüz gibi Ticaret Odası sekreterliği ya da Gelişim Kulübü yönetimine adaylık gibi önemli görevleri beraberinde getirmektedir. Bu durum anılan göçmenlerin zaman içinde topluma entegrasyonlarının da kanıtı niteliğindedir. Ancak ticaretle meşgul olmalarından kaynaklanabilecek olan para düşkünlüğü ve kurnazlık gibi tanımlamalara da rastlanmaktadır. Hatta Arjantin çağdaş romanındaki (*Adán Buenosayres*) seyyar satıcı roman karakteri örneğinde gördüğümüz üzere toplumun bir kısmı tarafından aşağılanmaları ile de karşılaşmaktayız. Arjantin özelinde toplumun ilk başlarda sergilediği bu tavrı kanıtlayan basın unsurları ve yetkili kişiler tarafından yapılan açıklamalar da mevcuttur. Ancak romanlara da yansıyan Osmanlı göçmeninin umursamaz tavrı, bahse konu göçmenlerin bilinen azimli ve ısrarcı mücadelelerinin bir göstergesi olarak da algılanmaktadır. Osmanlı göçmenleriyle ilgili gerçeği yansıtan diğer bir unsur da birbirlerine bağlılıkları ve sıklıkla kendi aralarında evlenmeleridir. Bunun yanında birçok Latin Amerika romanında da karşılaşıldığı üzere bu göçmenlerin çapkınlıkları ve eğlence düşkünlü olmaları da romanlara sıkça yansımaktadır. Ancak yazarlar bu durumu, onların kadınların gözdesi olmalarına da bağlamaktadırlar. Hatta yalnızca erkeklerin değil Osmanlı göçmeni kadınların da güzelliklerinin romanlarda altı çizilmektedir. Bu göçmenlerin bulundukları toplum insanından farklı fiziksel özellikleri de zaman zaman belirtilmektedir.

And Bölgesi'nde yaptığımız incelemeye Şili edebiyatından Isabel Allende'nin *Eva Luna*, Miguel Littín'in *El Viajero de las Cuatro Estaciones* (Dört Mevsimin Yolcusu)

adlı romanları, Peru edebiyatından ise Mario Vargas Llosa'nın *Teke Şenliği* ve *Yeşil Ev* başlıklı romanları konu olmuştur. Bu bölge romanlarında Osmanlı göçmenleri ana karakterler ya da olay örgüsünün içinde önemli bir konuma sahip ikincil karakterler olarak yer almaktadır. İncelenen romanlar arasında Şili edebiyatından bir Osmanlı göçmeni torunu olan Littín'in kısmen kendi dedesinin hayatını anlattığı otobiyografik bir roman olması, Peru edebiyatından ise Dominik Cumhuriyeti tarihi için önemli bir şahsiyet olan Salvador Estrella Sadhalá'nın roman karakterleri arasında yer alması Latin Amerika'daki 'Türk' olgusunu daha da gerçekçi unsurlar açısından değerlendirmemizi sağlamıştır. Öncelikle farklı meslek gruplarından karakterler var olsa da yoğunlukla ticaretle meşgul olmaları bu bölge romanlarında da görülmektedir. Evlerinin alt katında ya da önünde çeşitli malların satıldığı dükkânlara sahip göçmenler, seyyar satıcılar, tuhafiyeciler gibi farklı meslekten birçok Osmanlı göçmenini konu alan romanların, göçmenlerin Latin Amerika'daki işleri ve hayatları ile ilgili tarihî gerçeklerle örtüşen yansımalar içerdiği sonucuna varılmıştır. Littín'in eserinde, bulundukları şehirde bir caddede sırayla Osmanlı göçmeni dükkânı olması ifadesi, bu göçmenlerin ticarete atağa geçtiği dönemler olduğuna işaret etmektedir. *Eva Luna* adlı romanda Riad Halabí karakteri, seyyar satıcılıkla Latin Amerika macerasına başlaması, ilk etapta sandıktaki ürünlerini otobüsle gezerek satması, ek işlerde çalışıp zor şartlarda yaşaması ile Osmanlı göçmenlerinin büyük çoğunluğunun oradaki hayatlarının gerçekçi bir örneğini sunmaktadır. Zamanla arkasını ev olarak kullandığı dükkânını açan, yine de uzaktaki müşterilerine istedikleri her ürünü bulup götürmeye devam eden ve bulunduğu yerdeki en kazançlı dükkâna sahip olan Halabí karakteri adeta tarihî gerçeklerin romana yansımaları gibidir. Osmanlı göçmeni karakterler romanlarda çalışkan, prensipli, kültürlü, başarılı, ileri görüşlü, yiğit, dürüst, namuslu, tokgözlü, barışçıl, yardımsever ve konuksever gibi özellikleriyle ön plana çıkmaktadırlar. Hatta ticaret erbabı Osmanlı göçmeninin pazarlık yapmasının bile para hırsından değil müşteri-

leriyle sohbet edip dostluk geliştirmek istemesinden kaynaklandığı belirtilmektedir. Osmanlı göçmenlerinin birçok Latin Amerika ülkesinde ticaret hayatına kazandırdıkları yeni yöntemlerden romanlarda sıklıkla bahsedilmektedir. Ayrıca bulundukları topluma göre nispeten ileri görüşlü tavırlar sergileyip girişimcilik yapan, birçok ürünü işyerinde ya da evinde diğerlerinden önce kullanan Osmanlı göçmeni karakterler de bulunmaktadır.

And Bölgesi'ne dair olup incelenen çağdaş romanlarda Osmanlı göçmenlerinin memleket özlemlerinin ve kimilerinin hüznünlü tavırlarının da altı çizilmektedir. Kimilerinde geri dönme isteğı gözlemlenirken kimilerinin yaşadıkları topluma kendilerini tamamen ait hissetmesi de vurgulanmaktadır. *Teke Şenliğı* adlı romanda toplumun kaderini değıştirecek bir girişimin içinde bulunan El Turco karakteri, Osmanlı göçmenlerinin zaman içinde yaşadıkları ülkelere duydukları bağılılığı da tam anlamıyla gösteren bir örnektir. Bahse konu roman karakteri gibi toplumda saygın konuma gelmiş ve etrafı tarafından çok sevilen Osmanlı göçmeni karakterleri kadar, toplum tarafından dışlanan, küçümse- nen, yabancı düşmanlığı ile karşılaşan karakterler de karşımıza çıkmaktadır. Özellikle Littin'in otobiyografik özellikler taşıyan romanında, yazarın kendisinin anılarıyla da örneklendirdiğı, toplum tarafından göçmenlere gösterilen ayrımcı tavırlar, hakaretler, iftiralar hatta kendilerine ya da evlerine yapılan saldırılarla da karşılaşmaktayız. Yalnızca 'Türkler' olarak anılmak bile bir sınıflandırma ve ayırım olarak algılanabilecekken, bunun zaman zaman olumsuz bir ima içermesi bazı bölgelerde yaşandığı bilinen bir gerçekliktir. Osmanlı göçmenleri açısından baktığımızda da tarihi gerçekleri yansıtan başka bir ayrıntıyla daha karşılaşmaktayız. Bu ayrıntı bu kesimlerin adlandırılması ile ilgilidir; kimileri bundan memnunken, kimileri 'Türk' olarak anılmaktan rahatsız olmaktadır. Bu bölgede incelenen romanlarda bu olumsuz örneklerin dışında bazı göçmen karakterler için kötü ve yalancı ifadeleri de kullanılmaktadır. Ayrıca bahse konu göçmenlerin çapkınlıkları ye-

niden ön plana çıkan bir unsurdur. Özellikle Şili edebiyatından incelenen romanlarda cinsellik teması ağırlıklı olarak görülmekte ve bu tema Osmanlı göçmeni erkek ve kadınlar aracılığıyla işlenmektedir.

Karayıpler Bölgesi çağdaş romanından seçtiğimiz eserler; Kolombiya edebiyatından Gabriel García Márquez'in *Kırmızı Pazartesi*, *Albaya Mektup Yok*, *Şer Saati* ve *Yüz Yıllık Yalnızlık* adlı romanları ile Luis Fayad'ın *Los Parientes de Ester (Ester'in Akrabaları)* adlı romanı, Dominik Cumhuriyeti edebiyatından Francisco E. Moscoso Puello'nun *Cañas y Bueyes (Sazlar ve Öküzler)* başlıklı romanıdır. Öncelikle Gabriel García Márquez'in dört romanında Osmanlı göçmeni karakterler yaratması, bu göçmenlerin Kolombiya toplumundaki varlıklarının büyüklüğünü ve önemini gösteren bir durumdur. Ayrıca bir Osmanlı göçmeni torunu olan yazar Luis Fayad'ın kendisi de önemli konumlara gelmiş Osmanlı göçmenlerine güzel bir örnek teşkil etmektedir. Bu romanlarda Osmanlı göçmenleri genellikle yiğit, güçlü, dürüst, güvenilir, açık yürekli, neşeli, barışçıl, yardımsever, çalışkan, başarılı bireyler olarak yansıtılmıştır. Eserlerde bazı karakterler için umursamaz, kaygısız ve hüznü ifade eden ifadeleri kullanılmakta, daha olumsuz olarak ise kimileri cimri ve çapkın olarak anılmaktadır. Çok sayıda seyyar satıcı, dükkân sahibi, iş adamı Osmanlı göçmeni örneği ile yine bu göçmenlerin genellikle ticaretle meşgul oldukları belirtilmektedir. Márquez'in romanlarında her çarşıya çıkıldığında uğranan bir Osmanlı dükkânı ya da sohbet edilen bir dükkân sahibi Osmanlı göçmeni ile karşılaşmamız, bu göçmenleri topluma büyük ölçüde entegre olmuş bireyler olarak algılamamızı ve ticaretteki başarılarını yansıtmaktadır. Her ne kadar ticaretle meşgul olmalarından kaynaklı gibi görünen para düşkünlüklerinin altı çizilse de siftah isteyen dükkân sahibi Osmanlı göçmeninin tüm ürünlerini müşteriye anında para beklemeden sunması da (*Şer Saati*) ince bir davranış olarak eklenmektedir. Anılan romanlarda bu göçmenlerin "Macondo evlerini tanıştırdıkları çalar saatler" (*Yüzyıllık Yalnızlık*) gibi Kolombiya toplumuna kazandırdıkları yenilikler de yansıtılmaktadır. Aynı şekilde Moscoso Puello'nun eserinde yerli ticaret

sahiplerini ezici bir rekabetin içine sokan Osmanlı göçmeni seyyar satıcı karakterlerin varlığı, bu konudaki bilinen başarılarını destekler niteliktedir. Anılan göçmenlerin ilk başlarda gördükleri aşağılayıcı tavır, bu romanlara da az da olsa yansımakta fakat bu durum büyük ölçüde rekabetten kaynaklanan düşmanlığın bir etkisi gibi görülmektedir. Hatta Fayad'ın romanında toplumda daha saygın konuma gelmiş varlıklı iş adamları karakterlerin Kolombiyalılarından daha çok saygı ve itaat görmeleri de Osmanlı göçmenlerinin toplumdaki yükselişini kanıtlar ve belgeler niteliktedir. Fiziksel farklılıklarının Kolombiya romanlarında “Arap yüzü, gözleri” (García Márquez, 2004, ss. 252, 213), ifadeleriyle tanımlandığı görülmektedir. Ayrıca Santiago Nasar'ın (*Kırmızı Pazartesi*) çapkınlığı babadan geçme bir özellik olarak yansıtmaktadır.

İncelenen son bölgemiz olan Orta Kuzey Amerika'da ise; Guatemala edebiyatından Miguel Angel Asturias'ın *Sayın Başkan* adlı romanı ve Meksika edebiyatından Carlos Fuentes'in *La Cabeza de la Hidra (Hidra Başı)* başlıklı romanı incelenmiştir. Bu romanlarda dikkat çeken bir husus, Osmanlı göçmeni karakterlerinin sayısı çok olmasa dahi hikâyelerin önemli noktalarında var olmalarıdır. Asturias'ın romanında isimleri dahi belirtilmeden ‘Türkler’ olarak tanımlanan seyyar satıcılar hikâyenin en önemli olayına tanıklık eden kişilerdir. Fuentes de *Hidra Başı* adlı romanında Osmanlı göçmeni karakterleri hikâyenin kilit noktalarına yerleştirmiş ve onlara önemli görevler yüklemiştir. Bu bölge romanlarında Osmanlı göçmenleri çoğunlukla başarılı, zeki, küstah gibi tanımlamalarla ön plana çıkarken çapkınlıkları da yeniden vurgulanan bir unsur olarak öne çıkar. Fiziksel farklılıkları ve güzellikleri bunu destekleyen unsurlar olarak romanlarda yer alır. Asturias'ın *Sayın Başkan* başlıklı romanında seyyar satıcı olarak beliren Osmanlılar, Fuentes'in romanında büyük iş adamları ya da önemli görevlerde kişiler olarak karşımıza çıkar. Seyyar satıcı Osmanlı göçmenlerinin pis görülmeleri ve Belediye Başkanı'nın yandaşları tarafından sevilmeyen, hor görülen kişiler olarak romana yansıtılması, Osmanlı

göçmenlerinin geçmişte zaman zaman gördükleri ayrımcılığı gerçekçi bir şekilde yansıtmaktadır. Daha da ötesi, önünde tezgâh açtıkları katedralin kapısının işlenen bir cinayette zarar görmesinden dolayı yenilenmesi için gereken parayı ödemek zorunda bırakılırlar. Bu durum, Osmanlı göçmenlerinin kimi zaman da resmî kurumlar tarafından gördükleri baskı ve dışlanmayı göstermektedir. Fuentes'in romanında ise resmî kurumlar hesabına çalışan Osmanlı göçmeni bir karakterle karşılaşmaktayız. Bu iki roman ele alındığında Osmanlıların Latin Amerika ülkelerinde zaman içindeki yükselişleri ve topluma daha çok entegre olmaları görülmektedir.

Sonuç olarak çağdaş Latin Amerika romanındaki genel duruma baktığımızda Osmanlı göçmeni karakterlerin romanlarda sıkça yer aldıklarını görmekteyiz. Bunun yanında yazarların bu göçmenleri sıklıkla ana kahramanlar ya da olay örgüsünü etkileyen ikincil karakterler olarak yansıtması Osmanlı göçmenlerinin gittikleri Latin Amerika ülkelerindeki yadsınamaz varlıklarını bize göstermektedir. Osmanlı göçmenleri ile ilgili olarak eserlerde genellikle olumlu unsurların ön plana çıktığını görmekteyiz. Ticaretle meşgul olmalarının, çalışkan ve başarılı olmalarının en çok vurgulanan unsurlar olmasını gerçekçi bir yaklaşım olarak değerlendirebiliriz. Seyyar satıcı ve ticaret erbabı Osmanlı göçmeni karakterlerin romanlardaki çokluğu, bu göçmenlerin anılan ülkelerde çoğunlukla yaptıkları işlerin doğru bir yansımasıdır. Bu göçmenlerin romanlarda zeki ve ileri görüşlü karakterler olarak yansıtılması, Latin Amerika ülkelerinde önemli değişimlere imza atmış ve toplumun sosyoekonomik gelişimine katkıda bulunmuş Osmanlıların sahici bir yansıması gibi görünmektedir.

Olumsuz unsurlar arasında sıkça karşılaşılan çapkınlıkları ise güzel, gözde ve popüler olmaları ile desteklenmektedir. Bu yansımanın gerçekliği ile ilgili net bir bilgi sahibi olunmasa da Osmanlı göçmenlerinin farklı fiziksel özellikleri ile gittikleri toplumlarda ilgi uyandırmış olabilecekleri düşünülmektedir. Göçmenlerle ilgili bir diğer olum-

suz yansıma olan para düşkünü bireyler olmaları, genellikle yaygın meslekleri olan ticaretle meşgul olmalarının bir etkisi gibi durmaktadır. Ticaret yaparken sıkı pazarlık yapmaları müşterilerde bu algıyı oluşturmuş olabileceği gibi, başarılı olabilmek için daha ucuza ürün sunmaları ve seyyar satıcıların dükkân sahibi yerel esnafa göre daha az masraflı iş hayatı bu yakıştırmaların oluşmasında etken gibi görünmektedir. Romanların bir kısmı Osmanlı göçmenlerinin kendi aralarındaki birliği sürdürmeleri, genellikle aynı bölgelerde iş yapmaları ve yaşamaları gerçeğini de yansıtmaktadır. Evlerini aynı zamanda iş yerleri olarak kullanmaları ve mütevazı yaşamları da ön plana çıkan ayrıntılar olarak romanlarda yer almaktadır. Bu gibi sebeplerden ötürü görmüş oldukları düşünülebilecek ayrımcılık, aşağılanma ve yabancı düşmanlığı da bazı ülke romanlarında tüm gerçekliğiyle yansıtılmaktadır. Zaman içinde bu gruba mensup kişiler için kullanılan “Türk”, “Türkler” ya da “Arap” gibi ayrımcı ifadelerin yanına kimi zaman olumsuz sıfatlar eklenmiş, kimi zaman da halk tarafından gösterilen dışlayıcı tavırlar şiddet ve saldırı gibi hareketlere kadar varmıştır. Osmanlı göçmenlerinin, hayallerini süsleyen ülkelerde verdikleri yaşam mücadeleleri, kendilerini Latin Amerikalı bireyler olarak hissettikleri anlarda kaçamadıkları “Türkler” tanımlaması da romanlarda gerçekçi yansımalar olarak belirtilmektedir. “Türkler” kavramıyla ilgili gerçekte de var olduğunu bildiğimiz bir diğer karmaşa da Osmanlı göçmenlerinin bir kısmının bu tanımlamadan rahatsız olmasıdır. Bu durum da bazı romanlarda ön plana çıkmış ve göçmen karakterlerin Türklüğü kabul etmemeleri hatta aşağı görmelerinin altı çizilmiştir. Zira önceki bölümlerde de ifade ettiğimiz üzere bu göçmenlerin büyük çoğunluğu Arap kökenlidir. Göçmenlerin yaşadıkları dil sorunu, bir süre sonra İspanyolca ile karıştırdıkları ana dilleri de yazarlar tarafından ön plana çıkarılan diğer ayrıntılar arasındadır. Bunun aksine kimi romanlarda kendi dillerini unutmaya yüz tutmuş oldukları, yani topluma tamamen entegre oldukları da vurgulanmaktadır. Toplumda saygın konumlara gelmiş olan çokça Osmanlı göçmeni karakter-

rinin de incelenen romanlarda yer aldığı görülmektedir. Bu durum ve yansıtılan çok sayıda olumlu unsur Osmanlı göçmenlerinin Latin Amerika ülkelerinde zamanla edindikleri konumlar ve “Türkler” kavramının kültür içindeki algısının olumsuzdan olumluya doğru evrilişini de kanıtlar niteliktedir. Bu duruma en güzel örnek günümüzde sayısız ünlü sanatçı, sporcu, iş insanı, bürokrat ve politikacının yanısıra üç Latin Amerika ülkesinin hal-î hazırdaki Cumhurbaşkanlarının Osmanlı göçmenlerinin çocukları ve torunları olmasıdır²⁰.

Tez kapsamında araştırma ve incelemenin özgünlüğünü arttırmak amacıyla yapılan bir diğer çalışma da Osmanlı göçmeni çocuğu ve torunu altı Latin Amerikalı ile yapılan röportajlar olmuştur. Çalışmanın ek kısmında tamamının verildiği bu röportajlar; Karayip Devletleri Birliği (ACS-AEC) Genel Sekreteri Rodolfo Sabonge (Panama), Rhoda’s Atlantic, Ltd. Şirketi Başkanı iş adamı Roda Saab Ganam (Venezuela), Doktor Luzalba Nweihed (Venezuela), Dominik Cumhuriyeti Türkiye Büyükelçisi Elvis Antonio Alam, Dominik Cumhuriyeti Türkiye Büyükelçiliği Müsteşarı Ramy Makhoulf Malek ve Başkâtib Rebecca Lagares (Dominik Cumhuriyeti) ile yapılmıştır. Bunlar da büyük ölçüde inceleme sonucu ortaya konulan bulguların gerçek olduğunu göstermiştir. Öncelikle röportaj yapılan kişilerin ailelerinin Latin Amerika’ya 1899, 1909, 1904 yıllarında gittikleri, 1951 ve 1967 yıllarında gidenlerin de Osmanlı kökenli olduğu saptanmıştır. Gidilen ülkelerin kimilerinde tesadüfi olarak belirlendiği kimilerinin de o ülkelere giden akrabalarının yanına gittiği gözlemlenmiştir. Bu kişiler, ailelerinin göç etme sebebi olarak genellikle ekonomik sebepleri ve siyasi sıkıntıları göstermişlerdir. Dominik Cumhuriyeti Türkiye Büyükelçisi Elvis Antonio Alam, Osmanlı İmparatorluğu içinde herkesin huzurla yaşadığı hoşgörölü bir imparatorluk olduğunu ve göçün sebebinin kesinlikle din değil

²⁰ Dominik Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Luis Abinader (2020-...) , El Salvador Cumhurbaşkanı Nayib Bukele (2019-...) ve Paraguay Cumhurbaşkanı Mario Abdo Benítez (2018-...).

ekonomi olduğunu düşündüğünü belirtmiştir. Hatta Alam, ailesinin bir süre sonra Osmanlı topraklarına geri döndüğünü ancak daha sonra imparatorlukta ki karışıklıklardan dolayı tekrar Dominik Cumhuriyeti'ne gittiklerini ifade etmiştir. Dominik Cumhuriyeti Türkiye Büyükelçiliği Müsteşarı Ramy Makhoulf Malek'un ailesi de geri dönenler arasındadır. Bu bize romanlarda sıklıkla karşımıza çıkan memleket hasreti ve bundan kaynaklı hüznün de gerçek olduğunu göstermektedir. Buna karşılık Karayip Devletleri Birliği (ACS-AEC) Genel Sekreteri Rodolfo Sabonge büyükbabasının kökenlerinden hiç bahsetmediğini, ancak öldüğünde bunu öğrendiklerini anlatmıştır. Bu da vatanını ve geçmişini tamamen ardında bırakan ve Latin Amerika topraklarında yeni bir hayat kurmak isteyen göçmenlere bir örnek oluşturmaktadır. Osmanlı göçmenlerinin ilk etapta yaşamış oldukları ve romanlara da yansıyan kimi sıkıntılı süreçler bu kişilerin ailelerinde de sıklıkla ilk etapta yaşanan dil sorunu olarak belirtilmiştir.

Yapılan röportajlarda özellikle ön plana çıkan; Osmanlı göçmenlerinin Latin Amerika ülkelerinde ticaretle meşgul olmaları ve bu alanda başarılı olmalarıdır. Rodolfo Sabonge Osmanlı göçmenlerinin Latin Amerika'daki bu durumunu zaten yerleşik olan ticaret kültürü ile gelmelerine bağlamaktadır. Ayrıca kültürlerinin bir parçası olarak kendi aralarında yardımlaşmanın da bu başarılarında etken olduğunu düşünmektedir. Venezuelalı iş adamı Roda Saab Ganam ailesinin başlangıç için bir miktar parayla gittiğini ve özellikle mobilya mağazaları olmak üzere çeşitli ticaret dallarıyla meşgul olduklarını ifade etmiştir. Dominik Cumhuriyeti Türkiye Büyükelçisi Elvis Antonio Alam da ailesinin ticaretle meşgul olduğunu, önce alım-satımla uğraşıp, zaman içinde sanayici olduklarını belirtmiştir. Büyükelçinin ailesi Dominik Cumhuriyeti'nde çikolata, sabun ve mum fabrikaları kurmuştur. Ayrıca Alam yaşadıkları bölgede Osmanlı göçmenlerinin genellikle ticaretle uğraştıklarını, çok sayıda Osmanlı göçmeni işportacı olduğunu ve kredili satış yapmaları ile bilindiklerini belirtmiştir. Ülkenin kuzey ve orta bölgesinde de çok sayıda Osmanlı göçmeni şirketi olduğunu ve genellikle uluslararası kahve ya da tütün

ticaretiyle meşgul olduklarını eklemiştir. Alam'ın bu konuda vurguladığı çarpıcı bir gerçek de *El Libro Azul de Economía (Mavi Ekonomi Kitabı)* isimli kitapta 1920-21'de Dominik Cumhuriyeti'nde en büyük yirmi şirket arasında on yedisinin Osmanlılara ait olduğudur. Dominik Cumhuriyeti Türkiye Büyükelçiliği Müsteşarı Ramy Makhoulf Malek'un ailesi de büyük ölçüde Fransa'dan kumaşlar ve ev eşyaları gibi mallar ithal etmiş ve Dominik Cumhuriyeti'nde satmıştır. Mağazalarının yaşadıkları yerde bulunan en büyük mağazalardan biri olduğunu belirten Malek, büyükbabası ve büyükannesinin birlikte çalıştıklarını da eklemiştir. İncelenen romanlara da yansıyan bu duruma ek olarak Malek, ailesinin her zaman rahat şartlarda yaşadıklarını ancak ticaretteki başarılarına etki etmiş olabilecek tutumlu bir yaşam da sürdürdüklerini ifade etmiştir. Dominik Cumhuriyeti Türkiye Büyükelçiliği Başkâtibi Rebecca Lagares'in ailesi de ticaretle uğraşmış ve zaman içinde işlerini büyüterek şirket sahibi olmuşlardır. Lagares'e göre Osmanlı göçmenlerinin Latin Amerika ülkelerine en büyük katkıları, ticaret kültürünü getirmiş olmaktadır. Ayrıca röportaj yapılan kişilerin birçoğu Osmanlı göçmenlerinin Latin Amerika kültürüne de katkıları olduğunu ifade etmiş ve özellikle yemeklerinin Latin Amerika ülkelerindeki popülerliğinden bahsetmiştir.

Görüşülen bu kişiler Osmanlı göçmenlerinin Latin Amerika toplumuna uyum sürecinde kolaylığın Latin Amerika toplumlarında çok fazla yabancı olmasından kaynaklı yabancı ayrımcılığı kavramının çok olmaması ve daha hoşgörülü olmalarına bağlamaktadırlar. Ayrıca Osmanlı kültüründe olan samimiyetin ve belli oranda Latin Amerika halkı ile benzerliğin de bu süreci hızlandırdığını düşünmektedirler. Kimi zaman gördükleri ayrımcılığı Büyükelçi Alam da ticaretteki başarılarından kaynaklı rekabete bağlamaktadır. Osmanlı göçmenlerinin romanlara da sıklıkla yansıyan Latin Amerika ülkelerinde zaman içinde edindikleri saygınlıklarına, önemli görevlerde ve konumlarda bulunan bu Osmanlı göçmenleri çocukları ve torunları gerçek birer örnek oluşturmaktadır. Bunun haricinde ailelerinin başarı hikâyeleri bu unsuru desteklemektedir. Alam'ın başarılı bir doktor olan

babası ve Dominik Cumhuriyeti'nde önemli hastanelerin kurucuları arasında olan akrabaları ve üniversite kurucularından önemli siyasetçilere kadar örneklendirdiği birçok Osmanlı göçmeni, Lagares'in belediyede ve daha birçok önemli mevkilerde görev yapan büyükbabası, Doktor Luzalba Nweihed'in eski Venezuela Türkiye Büyükelçisi de olan diplomat ve enternasyonalist babası ve ticaret hayatında başarılı olan diğer aileler de bu durumu destekleyen örnekler olarak gözlemlenmiştir.

Tüm bu bilgilerin ve değerlendirmelerin ışığında nihai olarak araştırma süreci sonunda ortaya konabilecek en önemli veri, romanlarda ön plana çıkan unsurların tarihi gerçekliklerle kıyaslandığında *los turcos* olgusunun Latin Amerika çağdaş romanındaki yansımasının büyük ölçüde kurgusalıktan uzak ve gerçeğe yakın olduğudur. Osmanlı göçmenlerin Latin Amerika toplumundaki yadsınamaz varlığının, Latin Amerika çağdaş romanında sıklıkla var olmaları ile örtüştüğü sonucuna varılmıştır. *Los turcos* olgusunun Latin Amerika kültüründeki algısının romanlarda tüm çeşitliliğiyle ve gerçekliği ile yansıtıldığı görülmektedir. Yapılan yapısalci analiz ile de yazarların bu olguyu yansıtırken “Türk”, “Müslüman”, “Arap” gibi kalıp yargı yaratmadıkları ya da bu göçmenleri stereotip olarak karşımıza çıkarmadıkları sonucuna ulaşılmıştır. *Los turcos* olgusunun “öteki” olarak değil toplumdan bir kesim olarak hikayelerin içinde var olduğu saptanmıştır. Bu bağlamda *los turcos* kavramının toplumda bir tehdit olarak algılanmadığı ya da bu kavramın toplumsal kimlik inşası için kullanılmadığı da değerlendirilmektedir. Bunun yanı sıra adı anılan göçmenlerin bu göç süreci kapsamında yaşadıkları tüm süreçler ve yerleştikleri ülkelerdeki hayatları romanlara tüm çeşitliliği ile yansımıştır. Bu göçmenlerin Osmanlı topraklarından çok uzaklara, hayallerinin ülkelerine uzanan maceraları, dilini dahi bilmeden yerleştikleri ülkelerdeki yaşam mücadeleleri, devamında toplumda edindikleri konumlar romanlarda var olmakta ve *los turcos* tüm gerçekliği ile roman karakterlerinde hayat bulmaktadır. Her ne kadar olumsuz unsurlar ile karşılaşsak da bu karakterlerin çoğunlukla olumlu özellikleri ile romanlara yansıtılması, başarılı ve çalışkan olmalarının en

çok ön plana çıkan özelliklerinin olması, bugünün Latin Amerika'sında cumhurbaşkanı, şirket sahibi, milyarder ya da ünlü sanatçılar olabilmeyi başarmış Osmanlı göçmenleri ile ilgili algının toplum gerçekliğiyle doğru orantılı olduğunu kanıtlar niteliktedir. Kısacası *los turcos* nereye gittiklerini dahi tam bilmeden çıktıkları “Amerika” macerasında çetin yollardan geçmişler ve Latin Amerika toplumunda önemli bir yer edinmeyi dolayısıyla Latin Amerika edebiyatının önemli eserlerindeki karakterlere ilham kaynağı olmayı ve çoğunlukla olumlu bir algı ile yansıtılmayı başarmışlardır.

Tablo 19: Çağdaş Latin Amerika Romanlarında 16 Roman ve 58 Karakter Üzerinde *Los Turcos* ile İlgili Yapılan İnceleme Sonucu Ön Plana Çıkan Olumlu Unsurları Ortaya Koyan Tablo

KARAKTERLERİN YÜZDE ORANI	ÖN PLANA ÇIKAN UNSUR
%62	Ticaretle meşgul
%24	Başarılı
%22	Çalışkan
% 19	Yiğit
% 14	Dürüst
%14	Saygın
%10	Zeki
% 9	Yardımsever
%7	İleri görüşlü
%7	Güvenilir
%5	Kültürlü
%5	Güçlü
%5	Erdemli
%5	Barışçıl
%3	Açık yürekli
%2	Namuslu
%2	Tokgözlü
%2	Konuksever
%2	Sevecen
%2	Neşeli
%2	Premsipli

Tablo 20: Çağdaş Latin Amerika Romanlarında 16 Roman ve 58 Karakter Üzerinde *Los Turcos* ile İlgili Yapılan İnceleme Sonucu Ön Plana Çıkan Olumsuz Unsurları Ortaya Koyan Tablo

KARAKTERLERİN YÜZDE ORANI	ÖN PLANA ÇIKAN UNSUR
%33	Çapkın
%7	Para düşkünü
%7	Kurnaz
%7	Hüzünlü
%5	Umursamaz
%3	Kibirli
%3	Yalancı
%3	Kötü
%2	Küstah
%2	Kaygısız
%2	Cimri
%2	Pazarlıkçı
%2	Pis
%2	Gürültücü

Tablo 21: Çağdaş Latin Amerika Romanlarında *Los Turcos* ile İlgili Tanımlamaların Yapısalci Analizi

				FİZİKSEL TANIMLAMALAR	OLUMLU TANIMLAMALAR	DESTEKLEYİCİ UNSURLAR	OLUMSUZ TANIMLAMALAR	DESTEKLEYİCİ UNSURLAR
ANA LİMANLAR BÖLGESİ	BREZİLYA	JORGE AMADO	<i>AME- RİKA'NIN TÜRKLER TA- RAFINDAN KEŞFİ</i>		Çalışkan (ss.22, 30)	Kazancı yüksek tuhafiyeye dükkânı vardır (s. 30).	Para düşkünü (ss. 22, 27, 28)	Para için evlilik yapmak ister (ss.59, 87).
					Başarılı (ss.22, 30)	Küçük bir dükkân ile başlayıp sonradan perakendecilik ve toptancılık ile devam eder (s.22). Zekasından ötürü ona sık sık 'hoca' derler (s.18).		Arkadaşının tanıdığı en çalışkan ve servet yapmakta en sabırsız kişidir (s.47).
					Zeki (s.17)			Tam bir Şii Müslüman olduğu için para kazanmak söz konusu ise, hiçbir dinsel önyargı beslemez (s. 22).
					Dürüst (s.13) Yiğit (s.13) Gözüpek (s.17)	Türk topluluğundandır (ss.13, 17). Ortadoğulu olmanın doğal yiğitliğine sahiptir (s. 17).	Çapkın	Kabarelere ve meyhanelere gidip, çapkınlık yaparlar (s.20). Evlenmeyi düşündüğü kızın kız kardeşiyle ilgilenir (s.90). Kadınlara düşkün olması nedeniyle ona 'Sultan' ismini takarlar. Kadınların gözdesidir (ss.54, 75).
					Kültürlü (s.17)	Ömer Hayyam'dan şiirler okur (s.16).		
					Güvenilir (s.42) Erdemli	Hesabı alıp üstünü vermekte titiz bir garsondur (s.42). Ailesinin yanlış hareketlerine tepki gösterir (ss. 35-39). Kesin, tartışmasız bir namusluluğu vardır (s.39).	Kurnaz (s.18)	Poker masasında başarılı olur (s.18).

				FİZİKSEL TANIMLAMALAR	OLUMLU TANIMLAMALAR	DESTEKLEYİCİ UNSURLAR	OLUMSUZ TANIMLAMALAR	DESTEKLEYİCİ UNSURLAR
ANA LİMANLAR BÖLGESİ	BREZİLYA	JORGE AMADO	TARÇIN KOKULU KIZ	Konuşurken durmadan uçlarını kıvırdığı kocaman siyah bıyıklarıyla tahttan inmiş sultanlara benzer. Koca kafalı, sık saçlı ve göbeklidir (s. 49).	İleri görüşlü (s.379). Zeki (s.375)	Kendisini aldatan karısını öldürmemek için bir yöntem geliştirir (s.375). Gelişim Kulübü yönetimine aday gösterileceği söylenir (s.301).	Çapkın (ss. 49, 139)	Ablak yüzüne gömülü iri siyah gözleri kadın gördü mü iyice açılır (s.49). Kabarelerde kızlarla vakit geçirir ve bir süre ilişki sürdürür (s.139).
					Kültürlü (s.386)	Olaylar karşısında yaşadığı yere göre daha kültürlü bir tavır sergiler (s.386).	Kibirli (s.277)	Ablasının ve gururlu akrabalarının aşçı Gabriela'yı kabullenmeyeceğini düşünür (s.277).
					Başarılı (s.301) Çalışkan (s.301) Güvenilir Dürüst	Kentin en iyi barının sahibidir, ticaret odası sekreteridir (s.301). Daha sonra kumarhane olarak da çalıştırdığı bir restoran ve açar (s. 386, 424).	Para Düşkünü (s. 91). Kurnaz (s. 91)	Portekiz konyağına yerli içki karıştırmak gibi ufak tefek hileleri vardır (s. 91). Ortağını boş verip kumarhanedeki kazancın tamamını iç etmeyi arzular (s. 424).
					Saygın (s.301) Görgülü (s.421)	Kentin ileri gelenlerinin arkadaşısıdır (s.301).		

ANA LİMANLAR BÖLGESİ	BREZİLYA	JORGE AMADO	<i>TARÇIIN KOKULU KIZ</i>	FİZİKSEL TANIMLAMALAR	OLUMLU TANIMLAMALAR	DESTEKLEYİCİ UNSURLAR	OLUMSUZ TANIMLAMALAR	DESTEKLEYİCİ UNSURLAR
					Yiğit (s.48)	Toprakların fethi çatışmalarına da katılmış, yiğitlikleri ve başarılarıyla dikkat çekmişlerdir (s.48).		
			<i>TEREZA BATISTA SAVAŞ YORGUNU</i>	Güzeller güzeli (ss. 23, 24) Arap gözleri, güzel yüzü (s.174)	Yardımsever (s. 270) Yiğit (s. 270) Güçlü (s.517)	Salgın hastalıkla mücadelede liderlik eder (ss.270-272). Onu rahatsız eden erkeklere kafa tutar, dövüşür (26, 27).	Çapkın (ss. 31-274).	Damarlarında ateşli Arap kanı vardır (s. 31). Tereza'yı metres yapmak ister (s.274).
					Zeki	Farklı işler yapar, her işe yeter (s. 275).		
					Saygın (s.261)	Salgın hastalıkta doktorun önce evine gittiği insanlar arasındadır (Türk Squeff), (s.261).		
					Çalışkan (s.34) Başarılı (ss. 29, 274)	Erkek himayesini kabul etmeden kendi ayakları üzerinde durur (s.34). “Brezilya’nın bir numaralı samba yıldızı” olarak anılır (s. 29). Suriyeli zengin bir tüccardır ve yeni bir mağaza daha açar (ss. 261-274).		
	ARJANTİN	LEOPOLDO MARECHAL	<i>ADÁN BUENOSAYRES</i>				Çapkın (ss., 236-237) Umursamaz (S. 12)	Kadını görünce gözünde şimşekler çakar. (ss. 236-237). Kadın onu seçer (s. 238). Kadının aşağılamalarına aldırmaz (s. 12)

				FİZİKSEL TANIMLAMALAR	OLUMLU TANIMLAMALAR	DESTEKLEYİCİ UNSURLAR	OLUMSUZ TANIMLAMALAR	DESTEKLEYİCİ UNSURLAR	
AND BÖLGESİ	ŞİLİ	ISABEL ALLENDE	EVA LUNA		Dürüst (s. 169)	Köyde yaşadığı yıllar boyunca dürüstlüğü pek çok kez kanıtladığı için, kimse onun iyi niyetinden şüphe etmez veya verdiği fiyata itiraz etmez (s. 169).	Çapkın (s. 190)	Kuzeni ile kocasını aldatır (s. 190). Yengesi ile birlikte olur (s. 190).	
					Saygın (s.183)	Kasabada sözü dinlenir. Birçok çocuğun vaftiz babası olur. Tartışmalara hakemlik yapma, bunalım dönemlerinde herkese akıl verme gibi birçok görev ona verilir (s.183).	Kibirli (s.173)	Kocasını aşağı görür (ss.172, 173).	
					İleri görüşlü (ss. 167, 169, 176, 230).	İnsanlara iş sahası yaratır (s. 169). Sorunları çözmek için önderlik eder (s. 167). Eva'ya ders aldırıp okuma yazma öğrenmesini sağlar ve eğitimi ve yaşamı için para verip başkentte okumaya gönderir (ss. 176, 230).	Para Düşkünü (s.173)	Kocasının zengin olmadığını anlayınca ona karşı tavırları değişir (s. 173).	
					Çalışkan (s.164) Başarılı (s. 168)	İşlerini büyütür. Çok farklı işi aynı anda yapar (s.164). Daha sonra kasabada en kazançlı işyerine sahip olur (s. 168).			

AND BÖLGESİ	ŞİLİ	ISABEL ALLENDE		FİZİKSEL TANIMLAMALAR	OLUMLU TANIM- LAMALAR	DESTEKLEYİCİ UNSURLAR	OLUMSUZ TANIM- LAMALAR	DESTEKLEYİCİ UNSUR- LAR
			EVA LUNA		Sevecen (s. 163) Barışçıl	İnsanları öylesine sever ki yarık olan ağzını kapatmak ve onları rahatsız etmemek için yanında hep mendil gezdirir, kimsenin yanında bir şey yiyip içmez, çok ender gülümser, kusurunu saklamak için arkasını ışığa veya pencereye dönerek durmaya özen gösterir (s.163).	Pazarlıkçı (s. 164)	Müşterilerle dostluk kurmak için pazarlık yapar (s. 164).
					Konuksever (ss.163, 184) Yardımsever (s.174) Namuslu (s. 164) Tokgözlü (ss. 164, 166)	Konukseverliği ve su tutkusu da çölden kaynaklanır (s.163). Eva'yı evine alır. İnsanlara yardım eder (s.174). Bütün köy halkına ziyafet verir (s. 184). Namuslu ve tok gözlü bir adam olduğu için başkentte ticaret yapmak ona göre değildir (s. 164). Takasla alışveriş yaban bölgeye ayak uydurur ve babasının 'zengin ol' öğütüne sırt çevirir (s. 166)		

				FİZİKSEL TANIMLAMALAR	OLUMLU TANIMLAMALAR	DESTEKLEYİCİ UNSURLAR	OLUMSUZ TANIMLAMALAR	DESTEKLEYİCİ UNSURLAR
AND BÖLGESİ	ŞİLİ	MIGUEL LITTÍN	DÖRT MEVSİMİN YOLCUSU		Yiğit (s.33)	Arap kızları gemide kollar (s.33).	Çapkın (s. 230)	Evliyken başka kadınlar ile birlikte olur (s. 230).
					Kültürlü (s. 27)	Üç dil bilir (s. 27).		
					Saygın (s. 235)	Dostları ve ailesi tarafından sayılır (s. 235).		
					İleri görüşlü (ss. 189, 190, 212)	Şehirdeki radyo kullanan ilk kişidir (ss. 189, 190) Dükkândaki yüz santimetre olan tahta metreyi ilk kullanan kişidir (s. 212).	Umursamaz (s. 234)	Ailesini yalnız bırakır (s, 234).
					Çalışkan (s.212)	İşyeri diğer işyerleri arasında ön plana çıkar (s.212).	Hüzünlü (ss. 167, 212, 229)	Memleketine duyduğu özlemin hüznünü hisseder (ss. 167, 212, 229).
					Yardımsever (ss.33, 73).	Arap kızlara yardım eder (ss. 33, 73).		
	PERU	MARIO VARGAS LLOSA	TEKE ŞENLİĞİ		Dürüst (s. 249) Başarılı (s. 249) Çalışkan (s. 249)	Sadhalá'lar Santiago de los Caballeros'ta yine varlıklı ve saygın bir aile konumuna gelirler (s. 249).	Çapkın (s. 260) Gürültücü (s.89)	Evliyken başka kadınlar ile birlikte olur (s. 260).
					Saygın	Arkadaşları tarafından saygı görür (s. 197).		
					Güvenilir Açık yürekli	Arkadaşları onunla sırlarını paylaşır (s.197)		

				FİZİKSEL TANIMLAMALAR	OLUMLU TANIM- LAMALAR	DESTEKLEYİCİ UN- SURLAR	OLUMSUZ TA- NIMLAMALAR	DESTEKLEYİCİ UNSURLAR
AND BÖLGESİ	PERU	MARIO VARGAS LLOSA	TEKE ŞENLİĞİ		Güçlü (s. 250)	İslahevinde, gücü saye- sinde genç suçlular ve serserilere sporu sevdi- rir; olağanüstü sonuçlar alır (s.250)		
					Yiğit	Diktatöre suikast dü- zenleyenlerin arasında- dır.		
					Erdemli	Para için başkasına bo- yun eğmeyeceğini söy- ler (s. 110)		
			YEŞİL EV				Yalancı (s. 41) Kötü (s. 41)	Çalışanı Fushia'yı hırsızlıkla suç- lar ve kodese arttırır (s. 41). (Bu- nun gerçek mi iftira mı olduğu tam olarak bilinmemektedir.)

				FİZİKSEL TANIM-LAMALAR	OLUMLU TANIM-LAMALAR	DESTEKLEYİCİ UNSURLAR	OLUMSUZ TANIMLAMALAR	DESTEKLEYİCİ UNSURLAR
KARAYİPLER BÖLGESİ	KOLOMBİYA	GABRIEL GARCÍA MÁRQUEZ	KIRMIZI PA-ZARTESİ		Yiğit (s. 14)	Cesaretli olma sanatını babasından öğrenir (s. 14).	Çapkın (s.16)	Yıllar önce gençliğinde babasının birlikte olduğu hizmetçi kadının kızını da Santiago fırsat buldukça tavlama-ya çalışır (s.16).
					Barişçıl (ss. 15, 74)	Santiago'nun ölümü sonrası Araplar beklenen misillemeyi yapmazlar (s.75).		Nişanlıyken başka bir sevgilisi de vardır.
					Yardımsaver	Yaşlı Arap kadın verdiği çarkıfelek ve pelin çayı tavsiyesi ile Pablo'nun yaşadığı o korkunç ishali keser (s.75).		
					Açık yürekli (s. 15) Neşeli (s. 15)			
					Çalışkan (s. 74)			
			ALBAYA MEKTUP YOK		Dürüst Güvenilir Yardımsaver	Albayı horozunu kaçırarakları ile ilgili uyarır (s. 65)		
			ŞER SAATİ				Para düşkünü	Siftah ister (s.70).
			YÜZYILLIK YALNIZLIK	Araplarınkine benzer kara gözleri (s. 213)	Güçlü (s. 268)	Kumar masalarının, pide tablalarının, nişancılık pavyonlarının, düş yorumlayıp fal baktıkları geçidin yıkılıp dağılması karşısında güçlerini yitirmezler (s. 268)	Umursamaz (s. 268) Kaygısız (s. 268)	Tıpkı babaları ve dedeleri gibi zamana ve felaketlere bağıştırlar (s. 268).
				Araplara özgü hüznü bir havası ve yüzünde güz rengi vardı (s. 252)				
								DESTEKLEYİCİ UNSURLAR

KARAYİPLER BÖLGESİ	KOLOMBİYA	GABRIEL GARCÍA MÁRQUEZ	YÜZYILLIK YALNIZLIK	FİZİKSEL TANIMLAMALAR	OLUMLU TANIMLAMALAR	DESTEKLEYİCİ UNSURLAR	OLUMSUZ TANIMLAMALAR	
					Başarılı	Macondo evlerini papağan takası ile çalar saatlerle tanıştırlar (s. 35)	Hüzünlü	
					Çalışkan	Papağanlarla ıvır zıvır eşyayı trampa eden ilk Araplardan biri daha sonra yaptırdığı Jacob Otel'i ni yaptırır (s.48).		
	DOMİNİK CUMHURİYETİ	LUIS FAYAD	ESTER'İN AKRABALARI		Saygın (s.30)	Aile tarafından saygı ve itaat görür (s.30).	Cimri (s. 37)	Kendisinden istenilen borç parayı vermez (s. 37).
					Zeki (s. 103) Başarılı (ss. 57-58)	Honario'nun yalan söylediğini düşünüp ona inanmaz (s. 103). Büyük şirketlere sahiptirler (ss. 57-58).		
	FRANCISCO E. MOSCOSO PUELLO		SAZLAR VE ÖKÜZLER		Zeki Başarılı (S. 107) Çalışkan (S. 107)	Yerli esnafı şiddetli bir rekabete sokarlar (s. 107).	Kurnaz (s. 108)	Tezgahını önünden çekirttebileceğini söyleyen esnafı hukukla tehdit eder ve bir avukatla görüşüp bunun mümkün olmadığını savunur (s. 108).

				FİZİKSEL TANIMLAMALAR	OLUMLU TANIMLAMALAR	DESTEKLEYİCİ UNSURLAR	OLUMSUZ TANIMLAMALAR	DESTEKLEYİCİ UNSURLAR
ORTA-KUZEY AMERİKA BÖLGESİ	GUATEMALA	MIGUEL ANGEL ASTURIAS	SAYIN BAŞKAN	Türklerin güzel yüzleri (s. 63)			Pis (s. 60)	Seyyar satıcılık yapımlarından dolayı pis görülürler. Romanda yanık paçavra kokulu Türkler ifadesi kullanılır. Belediye başkanın yandaşları Türkleri sevmeyizler (s. 60).
	MEKSİKA	CARLOS FUENTES	HİDRA BAŞI	Ne garip, sarışın bir Arap. Sahibini görmeden adını duysa zeytin rengi bir bıyık hayal ederdi (s. 29).	Başarılı	Süpermarketler zinciri vardır (s. 31)	Küstah (s. 29)	Sırf beyaz ve güzel oldukları için hiç zorlanmadan kendini çok züppe hissedenden kısa sarışınlardan biriydi (s.29).
							Çapkın (s. 77)	Dürüst bir insan izlenimi veren yüzü ve şık takım elbiseleri ile insanı kolayca cezbeder (s.77).

KAYNAKÇA

- Agar Corbinos L., Rebolledo A., (1997), “La inmigración árabe en Chile: Los caminos de la integración.” **El mundo árabe y América**, Ediciones UNESCO, 283-309.
- Agar, L., Saffie, N., (2005), “Chilenos de Origen Árabe: La Fuerza de Los Raíces”, **Miscelánea de Estudios Árabes y Hebraicos, Sección Árabe**, 54, 3-27.
- Agar Corbinos, L., (2009), “El aporte de los árabes al desarrollo y la cultura en Chile”, **Contribuciones árabes a las identidades iberoamericanas**, Madrid: Casa Árabe, 45-65.
- Alam, E., A., (2017), **Entre Dos Amores, Relatos de un viajero al Líbano**, Santo Domingo: Editora Búho S. R. L.
- Allende, I., (2012), **Eva Luna**, İstanbul: Can Yayınları.
- Almeida, M., (1998, agosto), “Los Sirio-libaneses en el Espacio Social Ecuatoriano: Cohesión Étnica y Asimilación Étnica”, **Íconos Revista de Flacso-Ecuador**, 5, 62-83.
- Almeida, M. (1996), julio), “Phoenicians of the Pacific: Lebanese and other Middle Easterners in Ecuador”, **The Americas**, 53 (1), 87-111.
- Akmir, A., (1991), “La inserción de los inmigrantes árabes en Argentina (1880-1980): Implicaciones sociales”, **Anaquel de Estudios Árabes**, 2, 237-260.
- Amado, J., (1993), **Amerika’nın Türkler Tarafından Keşfi**, İstanbul: Simavi Yayınları.
- Amado, J., (1995), **Tarçın Kokulu Kız**, İstanbul: Payel Yayınları.
- Amado, J., (2019), **Tereza Batista**, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Asturias M. Á., (2016), **Sayın Başkan**, İstanbul: Yordam Yayınları.
- Atakan, Ş., (2012), “El Inicio de las relaciones entre Argentina y el Imperio Otomano”, **Imperio Otomano- América Latina (Periodo Inicial)**, Ankara: Publicaciones del Centro de Estudios Latinoamericanos: 002, 1-28.

- Avcı C., (2006), “XX. Yüzyılın Başlarında Amerika’ya Osmanlı Göçleri”, **Erdem Der-gisi**, 16 (45-47), 19-34.
- Ayaydın R., (2011), *Osmanlı Devleti’nde Askeri Yükümlülükler ve Muafiyetler* (1826-1914), **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Bahajin, S., (2008, septiembre-diciembre), “El Modelo Latinoamericano En La Integra-ción De Los Inmigrantes Árabes”, **Ra Ximhai Revista de Sociedad, Cultura y Desarrollo Sustentable**, México, 4 (3), 737- 774.
- Bell, P. L., (2018), **Colombia: A Commercial and Industrial Handbook**, Forgotten Books.
- Béredot Solèno, MG., Pozzo, I. M., (2012, febrero), “Historia de la inmigración sirio-libanesa en Argentina desde la perspectiva compleja del métissage. Aportes para una educación intercultural”, **Revista Irice- Conicet**, 24, 47-56.
- Carlotti, S. D. D., (2012, december,), *A Field of Islands: The Intertextual Geography of the roman de la canne*, **Yayımlanmamış Doktora Tezi**, University of Virginia.
- Catalán, V. N., (2019), “La Generación de 1927: la segunda gran oleada de migración palestina a Guatemala”, **Hamsa**, 1-25.
- Cataldo Araya, Y., (2017), **El Centro de Chile a Través de Sus Monumentos Públicos**, Zona Centro, Dirección de Bibliotecas, Archivos y Museos.
- Çiçek, N., (2012), “El Establecimiento de las relaciones diplomáticas entre el Imperio Otomano y República de Venezuela”, **Imperio Otomano- América Latina (Peri-odo Inicial)**, Publicaciones del Centro de Estudios Latinoamericanos: 002, Ankara, 63-118.
- Erdem, G., (2012), “El Inicio de las relaciones diplomáticas entre Chile y el Imperio Oto-mano”, **Imperio Otomano- América Latina (Periodo Inicial)**, Publicaciones del Centro de Estudios Latinoamericanos: 002, Ankara, 321- 440.
- Ehramann, H., (1985), “Diálogo con Miguel Littín en Cannes”, **Enfoque**, 4, 10-15.

- Erol M. S., (2013), “Yakın Çevrelerde Güç Mücadeleleri Bağlamında Latin Amerika”, **Latin Amerika Çalıştayı (22-23 Kasım) Bildiriler Kitabı**, Ankara, 390-401.
- Escobar, A., (2016, febrero), “‘Arabescos brasileños’ en Relato de un cierto Oriente de Milton Hatoum: identidad, memoria y lengua”, **LI Journal**, 17, 1-31.
- Estrella M., L. S., (2012), **Salvador Estrellá Del Complot A La Victoria**, Colección 50 Aniversario del Ajusticiamiento de Trujillo Comisión Permanente de Efemérides Patrias, 5.
- Fayad, L., **Los Parientes de Ester**, Biblioteca Digital de Bogotá, 2014.
- Fawcett De Posada, L., (Agosto 1991), “Libaneses, Palestinos y Sirios en Colombia”, **Documentos**, 9, Barranquilla, 1-27.
- Fawcett L., Carbó Posado, E., (1998), “Árabes y Judíos en el Desarrollo del Caribe Colombiano, 1850-1950”, **Boletín Cultural y Bibliográfico**, 35 (49), 3-29.
- Fawcett L., Carbó Posado, E., (1992). “En la tierra de las oportunidades: los sirio-libaneses en Colombia”, **Boletín Cultural y Bibliográfico**, 29 (29).
- Fuentes, C., (1978), **La Cabeza de la Hidra**, Barcelona: Libreria Editorial Argos.
- Galgani, A. J., (2009, diciembre), “Carlos Funes y su Incursión en la Narrativa Policia”, **Alpha**, 29, 67-83.
- García Márquez, G., (1986), **La aventura de Miguel Littín clandestino en Chile**, Meksika: Editorial Diana.
- García Márquez, G., (2019) (a), **Kırmızı Pazartesi**, İstanbul: Can Yayınları.
- García Márquez, G., (2019) (b), **Albaya Mektup Yok**, İstanbul: Can Yayınları.
- García Márquez, G., (2017), **Şer Saati**, İstanbul: Can Yayınları.
- García Márquez, G., (2004), **Yüzyıllık Yalnızlık**, İstanbul: Can Yayınları.
- Genç H., Bozkurt İ. M., (2010), “Osmanlı’dan Brezilya ve Arjantin’e Emek Göçü ve Göçmenlerin Sosyo-Ekonomik Durumu (1850-1915)”, **Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi**, 28 (1), 71-103.

- González Escobar, L. F., (1997), “Sirio-Libaneses en el Chocó, Cien Años de Presencia Económica y Cultural”, **Boleín Cuhural y Bibliogrífico**, 34 (44), 73-101.
- Guiz, S., (2007) “Emigración árabe a Latinoamérica “La contribución de la civilización árabe a Latinoamérica fue importante para el desarrollo del comercio”, considera esta periodista peruana”, **Afkar/Ideas**, 99-101.
- Gülsoy, U., (2000), **Osmanlı Gayr-i Müslimlerinin Askerlik Serüveni**, İstanbul: Si-murg Yayınları.
- Hamui Sutton, L., (2009), **El Caso de la Comunidad Judía Mexicana: El Diseño Estructural del Estado Durante el Siglo XX y su Interrelación con las Minorías, Consejo Nacional para Prevenir la Discriminación**, Meksika: Dime.
- Hazera, L. D., (1973), “Estructura Y Temática De La Mala Hora de Gabriel García Márquez”, **Thesaurus**, 28 (3), 471-481.
- Herrera, R., (1983), “Gabriel García Márquez: el hombre”, **Boletín AEPE N° 29.**, 85-88.
- Hilu da Rocha Pinto, P. G., (2009), “De la inmigración a la diáspora: los árabes en Brasil”, **Construbuciones Árabes A Las Identidades Iberoamericanas**, Madrid: Casa Árabe, 191-210.
- Inoa, O., (1991, julio-septiembre), “Los Arabes en Santo Domingo”, **Estudios Sociales**, 24 (85), 35-58.
- Jacobs Barquet, P., (2016, agosto), “Los inmigrantes libaneses y su innovadora aportación al comercio en México”, **Historias** (México, D.F.), 95, 42-57.
- Kadıköylü, N., (2019), “XIX. Yüzyıl Boyunca Osmanlı İmparatorluğu- Küba İlişkileri”, **XIX. Yüzyıl Boyunca Osmanlı İmparatorluğu- Latin Amerika İlişkileri**, Latin Amerika Çalışmaları Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları: 012, Ankara, 179- 248.
- Karawı Name, S., (2010), *Nosotros Los Colombo-Árabes, Las Voces De La Inmigración*, **Yayımlanmamış Lisans Tezi**, Ponficia Universidad, Bogotá.

- Karpat K., (1985), "The Ottoman Emigration to America", **International Journal of Middle East Studies**, 17 (2), 175-209.
- Kaygusuz, Ö., (2012), "El Inicio de las relaciones diplomáticas entre Chile y el Imperio Otomano", **Imperio Otomano- América Latina (Periodo Inicial)**, Publicaciones del Centro de Estudios Latinoamericanos: 002, Ankara, 273-320.
- Kayayan Alvarado, A. V., (2016), *La inmigración árabe en Ciudad de Guatemala desde 1950 hasta hoy en día*, **Yayımlanmamış Lisans Tezi**, Universidad del Valle de Guatemala, Guatemala.
- Klich, I., Lesser, J., (07.1996), "Introduction: "Turco" Immigrants in Latin America", **The Americas**, 3 (2), 1-14.
- Kutlu, M., N., (2013), "Başlangıcından XX. yüzyıla kadar Türk-Latin Amerika ilişkilerine genel bir bakış ve bazı dönüm noktaları", **Latin Amerika çalıştay (22-23 Kasım) bildiriler kitabı**, Latin Amerika Çalışmaları Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları: 005, Ankara, 25-38.
- Kutlu, M., N., (2012), "Reflexiones sobre el inicio de las relaciones Otomano- Brasileñas", **Imperio Otomano- América Latina (Periodo Inicial)**, Publicaciones del Centro de Estudios Latinoamericanos: 002, Ankara, 29-62.
- Kutlu, M. N., (2005, enero- diciembre), "Súbditos Otomanos en América Latina. Un documento y algunas reflexiones sobre las causas de su emigración", **Revista de Ciencias Sociales de la región Centroccidental**, 10, 125-140.
- Littín, M., (2000), **El viajero de las cuatro estaciones**, Barcelona: Seix Barral Biblioteca Breve.
- Macchi G., (2020), *Sirio-libaneses en el temprano poblamiento del noroeste del Chubut. Redes parentales y comerciales en un complejo proceso de asociacionismo y conflictividad, 1900-1950*, **Yayımlanmamış Doktora Tezi**, UNCPBA, Buenos Aires.
- Marechal, L., **Adán Buenosayres**, ebook.com.

- Marín Guzmán, R., (2000), **A Century Of Palestinian Immigration Into Central America, A study of their economic and cultural contributions**, Costa Rica: Editorial De La Universidad de Costa Rica.
- Missaoui, F., Z., (2015) “La Presencia Árabe En América Latina Y Su Aportación Literaria En Brasil, Cuba Y Colombia, Siglo XX”, **Centro Virtual Cervantes**, 47-55.
- Moscoso Puello, F., (2004), **Cañas y Bueyes**, Abc Editorial.
- Naranjo, R., S., (1997, agosto), “Miguel Littín “No tengo nada que ver con el tráfico de influencias”, **La Tercera**.
- Moore, A., Mathewson, K., (2013), “Latin America’s los Turcos: geographic aspects of levantine and maghreb diasporas”, **Nóesis**, 22 (43 -2), 290-310.
- Nasr, M. M. A., (July, 2018), “Huellas Árabes en una novela de Gabriel García Márquez: Crónica de una muerte Anunciada”, **Journal of Faculty of Languages & Translation**, 15, 8-27.
- Navascues, J., (1990), “Sobre Novela Argentina: “Rayuela” y “Adán Buenosayres”, **Rilce**, 6 (1) Pamplona, 65-82.
- Noufour, H., (2009), “Contribuciones argentinoárabes: entre el dato y la imaginación orientalista”, **Contribuciones Árabes A Las Identidades Iberoamericanas**, Madrid: Casa Árabe, 115-154.
- Olguín Tenorio M., Peña González P., (1990), **La Inmigración Árabe en Chile**, Santiago, Chile: Ediciones, Instituto Chileno- Árabe de Cultura.
- Ortaylı İ., (1983), **İmparatorluğun En Uzun Yılı**, İstanbul: Hil Yayın.
- Ortaylı İ., (1984, Aralık), “19. Yüzyıl Sonunda Suriye ve Lübnan Üzerinde Bazı Notlar”, **Osmanlı Araştırmaları IV**, İstanbul, 4 (4), 89-113.
- Osta Lefranc, S., (2019), **Inventario y Valoración del Patrimonio Mueble en Espacio Público de Barranquilla**, Barranquilla: Grupo Conservar.

- Patiño Prieto. J. C., (julio-diciembre, 2009), “Los Parientes De Ester: Entre Las Paradojas Del Desarrollo Urbano Y Las Ironías De Una Narración Crítica”, **Comunicación, Cultura y Política Revista de Ciencias Sociales**, 1 (2), 37-44.
- Petit, L., Arellano Espinoza, F., J., Bolívar Guzmán Bárcenas, V., (10.05.2019), “En busca de las huellas árabes en México. La inmigración árabe en los siglos XIX y XX”, **Uisrael**, 6 (2), 9-24.
- Ramirez, S. P., (1968), *El Problema De La Identidad Mexicana En La Narrativa De Carlos Fuentes*, **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Universidad Técnica del Estado, Chile.
- Restrepo Mejía, I., (2003), “Encuentro Entre Dos Mundos: La Migración Árabe en Colombia”, **Revista Universidad Externado de Colombia**, 9.
- Rebolledo Hernández, A., (1994) “La ‘Turcofobia’ Discriminación Antiarabe En Chile, 1900-1950”, **Historia**, 28, 249-272.
- Rhenals Doria, A. M., (2013), *Del ideal europeo a la realidad árabe: Inmigrantes sirio-libaneses en el circuito comercial entre Cartagena, el Sinú y el Atrato*, **Yayımlanmamış Doktora Tezi**, Universidad Pablo De Olavide, Colombia.
- Samamé Barrera, M. O., (2003) “Transculturación, Identidad y Alteridad en Novelas de la Inmigración Árabe Hacia Chile”, **Revista Signo**, 36 (53), 51-73.
- Seçkin, Ö., (2019), “Osmanlı İmparatorluğu’ndan Arjantin’e Göçler ve İki Ülke Arasında Karşılıklı Diplomatik İlişkilerin Başlangıcı”, **XIX. Yüzyıl Boyunca Osmanlı İmparatorluğu- Latin Amerika İlişkileri**, Latin Amerika Çalışmaları Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları: 012, Ankara, 1-45.
- Subaşı T., (2018), “Cebel-i Lübnanda Dürzî- Mârûnî Çatışması ve Osmanlı Yönetiminin Aldığı Tedbirler (1840-1845)”, **IV. Middle East Congress on Politics and Society Proceedings Book**, 194-211.
- Szwarcerc, C., (2002), “El Café Izmir”, **Todo Es Historia**, 422, Buenos Aires, 54-57.

- Şimşek S., (2011), **Amerika'daki Arap Göç Edebiyatında Din Anlayışı**, Saarbrücken: Türkiye Alim Kitapları.
- Temel M., (2004), **XIX. ve XX. Yüzyılda Osmanlı Latin Amerika İlişkileri**, İstanbul: Nehir Yayınları.
- Toledo, H., (2019), “Osmanlı İmparatorluğu ve Şili Cumhuriyeti: İki Devlet Arasındaki İlişkiler ve Diplomasi”, **XIX. Yüzyıl Boyunca Osmanlı İmparatorluğu- Latin Amerika İlişkileri**, Latin Amerika Çalışmaları Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları: 012, Ankara, 401-476.
- Truzzi, O., Bothello Vilaron, A., (2006), **Amrik: The Arab Presence in South America**, São Paulo, Brasil: Coordenação de Divulgação, Departamento Cultural, do Ministério das Relações Exteriores.
- Tuncer F. F., Zengin M., (2020, Nisan), “Unutulan Göçmenler El Turcular: Osmanlı Dönemi Suriye Bölgesinden Latin Amerika'ya Yapılan Göçler ve Etkileri”, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 13 (70), 305-314.
- Usta, M., (2013), *Meksika Devrim Süreci ve Plutarco Elías Calles*, **Yayımlanmamış Yüksek lisans tezi**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Vargas, A., M. Del P., (2009), “Política y legislación inmigratoria en Colombia: el caso de los árabes”, **Contribuciones Árabes A Las Identidades Iberoamericanas**, Madrid: Casa Árabe, 155-190.
- Vargas Llosa, M., (2019), **Teke Şenliği**, İstanbul: Can Yayınları.
- Vargas Llosa, M., (2012), **Yeşil Ev**, İstanbul: Can Yayınları.
- Viloria de la Hoz, J., (2003, junio) “Lorica, Una Colonia Árabe A Orillas Del Río Sinú”, **Cuadernos De Historia Economica Y Empresarial**, Cartagena de Indias, Num. 10, 1-87.

- Wolf, M. C. O., (2017), “Migrant Monuments, Monumental Migrants: São Paulo’s Sculptural Homage to Syrian-Lebanese Friendship and the Crafting of Transnational Identity in Centennial Brazil”, **TAREA**, 4 (4).
- Yazıcı, H., (2003), “Mehcer Edebiyatı”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, 18, Ankara.
- Yurtaydın, E., (2012), “El Inicio de las relaciones entre Argentina y el Imperio Otomano”, **Imperio Otomano- América Latina (Periodo Inicial)**, Publicaciones del Centro de Estudios Latinoamericanos: 002, Ankara, 119-273.
- Yurtaydın, E., (2019), “Osmanlı İmparatorluğu ile Meksika İlişkilerinin Başlangıcı II: Meksika İmparatoru Maximilyan”, **XIX. Yüzyıl Boyunca Osmanlı İmparatorluğu- Latin Amerika İlişkileri**, Latin Amerika Çalışmaları Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları: 012, Ankara, 249- 340.
- Yurtbaşı, M., (2013), **Diccionario de Proverbios Turcos**, İstanbul: Excellence Publishing.
- Zidane, Z., (1995-1996), “Los Árabes en México: Entre la Integración y el Arabismo”, **Revista Estudios**, Universidad de Costa Rica, 12-13 (1), 13-19.

İnternet Kaynakları

- “A 120 años del nacimiento de Leopoldo Marechal”, (09.07.2020), <https://www.cultura.gob.ar/120-anos-del-nacimiento-de-leopoldo-marechal-9119/>, Erişim tarihi: 07.10.2021.
- Blanco, P., R., (05.11.2009), “‘Salam alekum’ Latinoamérica”, **El País**, https://el-pais.com/internacional/2009/11/05/actualidad/1257375602_850215.html, Erişim tarihi: 19.11.2021.

Castañeda, J., (26.06.2017), “Los árabes en Valcheta”, **Diario Libanes**, <http://www.dia-riosiriolibanes.com.ar/Sociedad/Historias-de-vida/Los-%C3%A1rabes-en-Valcheta>, Erişim tarihi: 19.11.2021.

Castillo Pichardo, J., (19.05.2018), “Árabes de ayer”, **Diario Libre**, <https://www.diario-libre.com/opinion/lecturas/arabes-de-ayer-FD9894968>, Erişim tarihi: 13.11.2021.

Córdoba Toro, J., “Los árabes en Brasil- Inmigración Iberoamericana nº 8”, (17 Eylül, 2015),(<https://iberoamericasocial.com/los-arabes-en-brasil-inmigracion-iberoamericana-no8/>), Erişim tarihi: 09.06.2020.

Díaz-Granados, J. L., (29.04.2012), “Luis Fayad: medio siglo de amistad y cercanía literaria”,**El Universal**, <https://www.eluniversal.com.co/suplementos/dominical/luis-fayad-medio-siglo-de-amistad-y-cercania-literaria-74409-HUEU157231>,Erişim tarihi: 07.08.2021.

“Eliminación de la violencia contra la mujer”, <https://www.gob.pe/institucion/municipal-huapampa/campa%C3%B1as/6755-eliminacion-de-la-violencia-contra-la-mujer>, Erişim tarihi: 03.11.2022.

“El Reloj Otomano de la CDMX, un símbolo de la amistad entre otomanos y mexicanos”, <https://www.mexicodesconocido.com.mx/el-reloj-otomano-de-la-cdmx-un-simbolo-de-la-amistad-entre-otomanos-y-mexicanos.html>, Erişim tarihi: 05.07.2022.

Fernández, T. E., “Biografía de Leopoldo Marechal”, **La enciclopedia biográfica en línea**, Barcelona, 2004, <https://www.biografiasyvidas.com/biografia/m/marechal.htm>, Erişim tarihi: 10.07.2022.

Frias, E., Conmemoración de los 60 años del ajusticiamiento a Trujillo, (30.05.2021), <https://www.eljaya.com/46703/conmemoracion-de-los-60-anos-del-ajusticiamiento-a-trujillo/>, Erişim tarihi: 03.09.2022.

- García Márquez, “El periodismo es el mejor oficio del mundo”, (29.04.1994), Madrid, **El País**, https://elpais.com/diario/1994/04/29/cultura/767570401_850215.html#?prm=copy_link, Erişim tarihi: 08.07.2022.
- “Historia Dominicana: Salvador Estrella Sadhalá, héroes del 30 de mayo”, (08.06.2018), <https://noticiassin.com/virales/historia-dominicana-salvador-estrella-sadhala-heroes-del-30-de-mayo-726378>, Erişim tarihi: 11.12.2022.
- Kutlu, M. N. Dinçer, D., (30.11.2020), “Kelebeklerin Ölümü”, Gazete Zebra, <https://www.gazetezebra.com.tr/mehmet-necati-kutlu-ve-deniz-dincer-yazdi-kelebeklerin-olumu>, Erişim tarihi: 10.11.2022.
- “Los Arabes En Colombia”, **Carrera** 8, S. 8-43, Bogotá, Colombia. <https://www.mincultura.gov.co/prensa/noticias/Documents/Poblaciones/LOS%20%C3%81RABES%20EN%20COLOMBIA.pdf>, Erişim tarihi: 18.11.2021.
- Mario Vargas Llosa- Biografía, https://www.cervantes.es/bibliotecas_documentacion_espanol/biografias/berlin_mario_vargas_llosa.htm, Erişim tarihi: 21.04.2021.
- Mario Vargas Llosa – Facts. NobelPrize.org. Nobel Prize Outreach AB 2022. Fri. 16 Dec 2022., https://www.nobelprize.org/prizes/literature/2010/vargas_llosa/facts/, Erişim tarihi: 20.04.2021.
- “Jorge Amado, Biografía”, Jorge Amado | Fundação Casa de Jorge Amado, Erişim tarihi: 28.04.2021.
- “Jorge Amado, Biografía”, (20.11.2013), <https://www.escriitores.org/biografias/140-jorge-amado>, Erişim tarihi: 20.03.2020.
- “Muere Francisco Moscoso Puello, médico, educador e investigador científico”, (20.01.2017), **El Nacional**, <https://elnacional.com.do/709424-2/>, Erişim tarihi: 15.03.2020.

- Paúl, F., (03.06.2021), “Cómo llegó Chile a tener la mayor comunidad de palestinos fuera del mundo árabe”, **BBC News Mundo**, <https://www.bbc.com/mundo/noticias-america-latina-57242719>, Erişim tarihi: 10.12.2022.
- “Salvador Estrella Sadhalá”, <https://blandino.com.do/legado/salvador-estrella-sadhala/>, Erişim tarihi: 13.10.2022.
- Stern, H., “Historia de la Medicina Dominicana: Francisco Moscoso Puello”, **Acento**, (22.04.2013), <https://acento.com.do/historia-de-la-medicina-dominicana/historia-de-la-medicina-dominicana-francisco-moscoso-puello-71679.html>, Erişim tarihi: 02.06.2022.
- “Salvador Estrella Sadhalá”, (12.03.2010), <https://desdesantiago.wordpress.com/2010/03/12/salvador-estrella-sadhala/>, Erişim tarihi: 13.10.2022
- Sandoval Escámez, J., A., “Los relojes públicos de la capital que aún escuchamos”, (21.04.2018), <https://www.eluniversal.com.mx/colaboracion/mochilazo-en-el-tiempo/nacion/sociedad/los-relojes-publicos-de-la-capital-que-aun>, Erişim tarihi: 07.05.2022.
- Sadow, S., Carlos Swarcer- Escritor judío- argentino, “El café Izmir, **Jewishlatinamerica**, 19.06. 2018, <https://jewishlatinamerica.wordpress.com/2018/01/19/el-cafe-izmir-the-izmir-cafe-buenos-aires-por-by-carlos-szwarcerc/>, Erişim tarihi: 19.08.2022.

ÖZET

Bu tez çalışmasında, Latin Amerika kültüründe *los turcos* olgusunun Çağdaş Latin Amerika Romanına nasıl yansıdığı incelenmiştir. XIX. yüzyıl ortalarından başlayarak XX. yüzyıl başlarına kadar olan süreçte Osmanlı İmparatorluğu'ndan yüzbinlerce kişi Latin Amerika'nın farklı ülkelerine göç etmiştir. Çoğunluğu Suriye, Filistin ve Lübnan kökenli Hristiyan ya da Müslüman Araplardan, Rumlar ve Ermenilerden oluşan, içlerinde daha az sayıda Türk bulunan bu göçmenler Osmanlı pasaportu ile gittikleri Latin Amerika ülkelerinde *los turcos* yani 'Türkler' olarak anılmışlardır. Bir kısmı bir süre sonra geri dönse de bu göçmenlerin büyük bir çoğunluğu yerleştikleri ülkelerde yaşamaya devam etmiştir. Bahse konu göçmenler ilk göç ettikleri zamanlarda türlü sıkıntılar ve zorlu bir yaşam sürmüşler, hatta bazı ülkelerde yabancı düşmanlığı ve ayrımcılıkla karşılaşmışlardır. Hayallerinin ülkelerinde yeni bir hayat kurma niyetinde olan bu göçmenler her ne kadar kendilerini Latin Amerikalı gibi hissetseler ve topluma uyum sağlasalar da genellikle 'Türkler' olarak anılmaya devam etmişlerdir. Bu göçmenler zaman içinde toplumun yadsınamayacak bir parçası konumuna gelmiş, ve bulundukları ülkelerde başarıları ve yükselişleri ile de dikkat çekmişlerdir. Elbetteki bu göçmenler toplumsal yaşamda olduğu kadar Latin Amerika edebiyatında da var olmuşlar ve birçok romanda ana kahraman ya da ikincil karakterler olarak sıklıkla yer almışlardır. Bu tez ile Latin Amerika'nın Ana Limanlar Bölgesi'nde Brezilya ve Arjantin, And Bölgesi'nde Şili ve Peru, Karayipler'de Kolombiya ve Dominik Cumhuriyeti, Orta Kuzey Amerika'da ise Meksika ve Guatemala ülkeleri çağdaş romanlarındaki Osmanlı göçmeni karakterler yapısalıcı çözümler yöntemiyle incelenmiş ve ön plana çıkan unsurlar tarihi araştırmaların bulgularıyla karşılaştırılmıştır. İnceleme sonucunda Osmanlı göçmenlerinin romanlara yansımalarının büyük ölçüde gerçekçi olduğu sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı, Göçmen, Latin Amerika, Türkler, Latin Amerika edebiyatı, Çağdaş roman, Los turcos, Göç.

ABSTRACT

In this thesis, it has been examined how the phenomenon of *los turcos* in Latin American culture is reflected in the Contemporary Latin American Novel. Starting from the middle of the XIX. century until the beginning of the XX. century, hundreds of thousands of people from the Ottoman Empire immigrated to different countries of Latin America. These immigrants, mostly consisting of Christian or Muslim Arabs of Syrian, Palestinian and Lebanese origin, Greeks and Armenians, with fewer Turks among them, were referred to as *los turcos*, that is, 'Turks' in Latin American countries where they went with Ottoman passports. Although some of them returned after a while, the majority of these immigrants continued to live in the countries they settled. The immigrants in question experienced various difficulties and a difficult life when they first migrated, and they even faced xenophobia and discrimination in some countries. These immigrants, who intend to establish a new life in the country of their dreams, have generally continued to be referred to as 'Turks', although they felt like Latin Americans and adapted to the society. These immigrants have become an undeniable part of the society over time, and have attracted attention with their success and rise in the countries they live in. Of course, these immigrants existed in Latin American literature as well as in social life, and they often took place as main protagonists or secondary characters in many novels. With this thesis, Ottoman immigrant characters in contemporary novels from Brazil and Argentina in the Main Ports Region of Latin America, Chile and Peru in the Andean Region, Colombia and the Dominican Republic in the Caribbean, and Mexico and Guatemala in Central North America were examined with the structuralist solutions method and the prominent elements compared with the findings of historical studies. As a result of the examination, it was concluded that the reflection of Ottoman immigrants in the novels is largely realistic.

Keywords: Ottoman, Immigrant, Latin America, Turks, Latin American literature, Contemporary novel, Los turcos, Migration

EK 1: OSMANLI GÖÇMENİ AİLELERİN ÜYELERİYLE YAPILAN RÖPOR-TAJLAR

1- Rodolfo Sabonge- Karayip Devletleri Birliği (ACS-AEC) Genel Sekreteri (16.11.2022)

1) Aileniz Orta Doğu'nun neresindendi? Bölgede hala aile bağlarınız var mı?

Ailem Lübnanlı. O dönem Lübnan, Osmanlı İmparatorluğu toprakları içerisindeydi. Hiçbir zaman Lübnan'a dönmedik. Ziyaret etmek istedik ama ne zaman niyetlensek orada bir savaş vardı.

2) Atalarımızın yaptığı yolculukla ilgili bana nasıl bir hikâye anlatabilirsiniz?

Büyükbabamın altı kardeşi vardı ve hepsiyle birlikte Brezilya'ya gittiler. Bütün aile Brezilya'ya taşındılar. Bunu daha sonra yaptığımız araştırmalardan öğreniyoruz ki büyükbabam aileden ayrılarak Panama'ya giden ilk kişi olmuş. Bütün kardeşleri ve akrabaları Brezilya'da yerleşmiş durumdayken o Panama'ya gitmiş. Yolculuk hakkında hiçbir fikrimiz yok. Ancak daha sonra buradaki arkadaşlarından büyükbabamın Panama'ya gelişi ile ilgili bazı şeyler öğrendik. Panama'ya Cumhurbaşkanının referans mektubu ile gelmiş. Neden ve nasıl olduğu ile ilgili hiçbir fikrim yok. Sanırım aynı kökenden gelen yakın arkadaşları arasında hükümetle yakın ilişkileri olanlar vardı ve onlar diğerlerine hükümetteki yüksek kişilerden referanslar aracılığıyla destek oluyorlardı. Büyükbabamın da Cumhurbaşkanı tarafından yazılan ve kanalda çalışması için tavsiye edildiği bir mektubu vardı.

3) Göçmenlerin o ülkeyle daha önce bağları var mıydı? Değilse, neden o ülkeye gitmeye karar verdiler?

O dönemde Brezilya'da çok büyük bir Lübnan Topluluğu vardı ve tabi ki ailemin akrabaları da vardı. Büyükbabamın Panama'ya gitme sebebi ise orada iş bulması.

4) Atalarımız bu yeni ülkeye nasıl yerleştiler ve ne işle meşgul oldular?

O dönem Panama Kanalı inşaatının bittiği zamanlardı ve orada çalışmak için çok fazla ustaya ihtiyaç duyulmaktaydı. Yerel olarak bu ihtiyacı karşılayamadıkları için yabancıları işe alıyorlardı. Büyükbabam böyle bir iş fırsatı bulunca çalışmak için Panama'ya gitti. Orada Panamalı olan büyükannemle tanıştı ve evlendiler. Daha sonra babam ve kız kardeşi dünyaya geldi. Dolayısıyla biz Panama'da küçük bir aileyiz.

5) Aileniz için iki kültürün buluşması nasıldı?

Büyükbabam bize hiçbir zaman kültürünü aktarmadı. Ne yemek ne geleneklerden bahsetti ne de dili kullandı. Biz o öldüğünde onu kökenlerini keşfettik. Bence o dönemde gelmelerine neden olan faktörler her zaman olumlu şeyler değildi. Kimi zaman savaşlar vb. sebepler göç etmelerine neden oldu. Belki de bu sebepten büyükbabam bizden kökenlerini sakladı. O öldüğü zaman annemin açtığı bir sandıktaki Arapça yazılmış mektupları gördüğümüzde bunu keşfettik. Arkadaşlarımıza bu mektupları çevirttik ve böylece bütün hikâyeyi öğrendik. Hepsi Brezilya'ya gitmişti. Bazıları Arjantin'de, Mar del Plata'daydı. Daha sonra onlarla iletişime geçtik ve onları ziyarete gittik. Böylece orada büyükbabamın kardeşleri, yeğenleri ve daha birçok akrabası olduğunu fark etmiş olduk. Büyükbabam çok iyi İspanyolca ve Fransızca konuşurdu. Hatta isminin ve soyadının yazılışını ve söylenişini de değiştirmişti. Orijinal soyadı "Sabuncu" idi. Ancak şunu da unutmamak gerekir ki, bizim ülkemiz, Panama, daha birçok diğer ülke gibi farklı kökenlerin birine kaynaştığı bir yer. Panama bir geçiş merkezi. Özellikle önce Fransızların başlattığı, daha sonra Kuzey Amerikalıların bitirdiği kanal inşaatı ülkeye çok fazla göçmenin gelmesine neden oldu. Daha sonra I. Dünya Savaşı ve II. Dünya Savaşı ile birlikte de çok fazla göçmen ülkeye geldi. Bu durum Panama'da çok çeşitli bir

kültürün oluşmasına vesile oldu. Ülkede çok sayıda farkı gruptan insan var. Bu sebeple ülkenin kültüründe kabullenme ve tolerans var. Büyükbabam Hristiyan'dı ve bu anlamda Katolik bir topluma uyum sağlamasının kolay olduğunu düşünüyorum. Brezilya da kültürlerin bir karışımıdır. Genel olarak hepimiz sıcakkanlı insanlarız. Aile kavramımız ve değerlerimiz birbirine benziyor. Aynı zamanda Latin Amerika'ya gelen İspanyol etkisinin de içinde Arap esintileri vardır. Bence büyükbabam eğer Kuzey Amerika'ya gitmiş olsaydı, bu kadar kolay uyum sağlamazdı.

6) Size göre Osmanlı göçünün ülkenize katkısı ve ülkedeki bugünkü rolü nedir?

Ortadoğulu göçmenlerin çoğunluğu ticari kapasiteleri ve yetenekleri ile karakterize edilirdi. Bu göçmenler genellikle tüccarlardı ve zaten yerleşik olan bu iş kültürü ile gelmişlerdi. Bu sebeple bizim ülkelerimizde karşılaştığımız bu göçmenlerin çoğunluğu dükkân sahibi tüccarlardır ve ülkelerdeki ticaretin çoğunun sahibidirler. Panama Latin Amerika ülkeleri arasındaki en büyük serbest bölgeye sahiptir ve bu bölge çalışanlarının çoğunluğu İbraniler ve Araplardan oluşmaktadır. Demek istediğim şu ki; bu göçmenlerin ticaret damarı, onların çabucak yerleşmelerini ve kardeşlik oluşturmalarını da sağladı. Çünkü kültürlerinin bir parçası olarak kendi aralarında yardımlaşmalarıyla da bilinirlerdi ve bu da başarılarında çok önemli bir faktördü.

Ben kendi adıma sadece genetiği sürdürüyorum. Çünkü kökenimi sonradan öğrendim ve bir Panamalı gibi büyüdüm. Ama şunu eklemek gerekir ki, Osmanlı göçmenlerinin Latin Amerika'da varlığı önemli bir gerçek. Mesela şu an yaşadığım Trinidad ve Tobago'daki en büyük üç topluluktan biri Suriyeliler. Bu topluluk kökenlerine de bağlı olmayı sürdürüyor.

2- Roda Saab Ganam- İş adamı- Rhoda's Atlantic, Ltd. Şirketi Başkanı- Venezuela
(17.11.2022)

1) Aileniz Orta Doğu'nun neresindendi? Bölgede hala aile bağlarınız var mı?

Ailem Lübnanlı ve özelde Beyrutlu. Evet, anne tarafından akrabalarımızla halen bağımız var.

2) Atalarınızın yaptığı yolculukla ilgili bana nasıl bir hikâye anlatabilirsiniz?

Annem ve babam o zamanlar 8 ve 10 yaşlarında olan iki ablamla Lübnan'dan göç ettiler. Önce Fransa'ya oradan gemiyle Venezuela'ya geldiler. Daha sonra babamın aracılığıyla büyükbabamlar ve iki kardeşi göç ettiler. Önce La Guaira'ya gittiler ancak hemen ardından onlara yerleşmeleri ve çalışmaları için destek olanlar sayesinde Maracaibo'da yaşayan kuzenlerinin yanına yerleştiler. O sıralar Arap ülkeleri ile İsrail arasındaki 6 gün savaşının (5 Haziran- 10 Haziran 1967) olduğu dönemdi.

3) Göçmenlerin o ülkeyle daha önce bağları var mıydı? Değilse, neden o ülkeye gitmeye karar verdiler?

Bir kuzeninin sayesinde olmuş. Bu ülkenin konik bir gelişme yaşadığını ve çok sayıda fırsata sahip olduğunu söyleyen bir kuzeninin tavsiyesiyle Venezuela'ya gelmeye karar verdiler. Ayrıca burada, Venezuela'da altyapıların geliştirilmesi için çok fazla yabancı işgücüne ihtiyaç duyulması da diğer bir sebepti.

4) Atalarınız bu yeni ülkeye nasıl yerleştiler ve ne işle meşgul oldular?

Ailem ve büyük babamların başlangıç için bir miktar sermaye ile gelmeleri sayesinde özellikle de mobilya mağazaları olmak üzere ticaret ile meşgul oldular.

5) Aileniz için iki kültürün buluşması nasıldı?

Bana anlattıkları, ilk başta dil sorunundan kaynaklı travmalar yaşamışlar ama Venezuela'daki insanların onlara davranışlarından çok memnundular. Çünkü bu ülkede hiçbir yabancıya ayrımcılık yapılmaz ve asla ırkçılık görülmez. Aslında, ailemin Araplardan çok Venezuelalı arkadaşları oldu.

6) Size göre Osmanlı göçünün ülkenize katkısı ve ülkedeki bugünkü rolü nedir?

Sanayileşme kısmında İtalyanların olduğu gibi, ticaretin de hareketlenmesinde Arap kolonisinin katkısı çok önemliydi. Venezuela'daki Arap kolonisi çok güçlü bir şekilde kök saldı. Öyle ki ailem ziyaret haricinde hiçbir zamanda Lübnan'a dönmek istemedi.

3- Luzalba Nweihed- Doktor- Venezuela (20.11.2022)

1) Aileniz Orta Doğu'nun neresindendi? Bölgede hala aile bağlarınız var mı?

Babam, İngiliz Mandası döneminde (1929) Kudüs'te doğmuş bir Filistinliydi. Ailesi Ras el-Metn, Lübnan'dan gelmiş Dürzi bir aileydi ve anneannesi Türk'tü. Babam 1951'de Ürdün pasaportu ile Venezuela'ya geldi. Baba tarafından ailemin önemli bir kısmı, iki halam, onların çocukları ve torunları hala Lübnan ve Ürdün'de yaşıyor.

2) Atalarımızın yaptığı yolculukla ilgili bana nasıl bir hikâye anlatabilirsiniz?

Yolculuk hakkında çok az şey biliyoruz. Sadece hava yoluyla olduğunu ve babamın, kız kardeşi Nora de Haluani ile kocası Fuad Haluani'nin 19 Ağustos 1951'de Venezuela'nın doğusundaki Puerto La Cruz'a yerleşmesinden sonra geldiğini biliyoruz.

3) Göçmenlerin o ülkeyle daha önce bağları var mıydı? Değilse, neden o ülkeye gitmeye karar verdiler?

1948'de İsrail devletinin kurulmasının ardından, Babam Filistin'deki evini kaybetmiş. Kız kardeşlerinden biri Lübnanlı genç bir mühendisle evlenip Venezuela'ya göç etmeye karar verdiğinde, babam liseden yeni mezun olmuş ve Pakistan'da bir süre yayıncı olarak çalışarak zaman geçirmişti. Babam ergenlik yıllarından beri Venezuela'yı Kurtarıcı Simón Bolívar'ın biyografisinden referans alarak biliyor-muş ve vatansız kalacağını hissederek o büyük şahsiyetin doğduğu ülkede yaşamaya karar vermiş. Venezuela'da yaşamak için kız kardeşi Nora ve kayınbiraderi Fuad'a eşlik etmekte bir an bile tereddüt etmemiş.

4) Atalarınız bu yeni ülkeye nasıl yerleştiler ve ne işle meşgul oldular?

Babam, kayınbiraderi ve kız kardeşi, Venezuela'nın doğusunda Puerto La Cruz adlı bir şehre yerleştiler ve mobilya mağazaları vardı. Babam o bölgeden bir Venezuelalı ile evlendi ve ondan en iki kızı oldu. Şu an biri eczane asistanı, diğeri ise avukat. Daha sonra, babam orta öğretimde modern diller öğretmenliği yapmaya başladı. İlk eşinden ayrıldı ve üniversite eğitimini tamamladı. Karakas'ta enternasyonalist unvanını aldı ve Venezuela'nın batısında Maracaibo adlı şehirden ve doktor olan annemle evlendi. Bu evliliğinden iki kızı var; biri doktor olan ben ve mimar olan kız kardeşim. Daha sonra babam üniversitede öğretim görevlisi olarak çalışmaya başladı ve siyaset bilimi alanında doktorasını yaptı. Kendini yüksek öğretim, araştırma ve yazarlığa adan. Hayatı boyunca en az on iki kitap, gazete ve dergilerde onlarca makale yazmıştır. Ayrıca biri 1984-1985 yılları arasında Londra, İngiltere'de ve daha sonra 2003-2007 yılları arasında Venezuela'nın Türkiye büyükelçisi olarak olmak üzere iki diplomatik görevde bulundu. 20 Şubat 2020'de 90 yaşında Karakas'ta vefat etti.

5) Aileniz için iki kültürün buluşması nasıldı?

Çok doğal bir süreçti. Babam bize ülkemizinkine yabancı bir kültürel kod dayatmak ve çocukken kafa karışıklığı yaşamamızı istemedi. Kendimizi Venezuelalı olarak tanımlamamızı isterdi. Bize Arapça öğretmedi. Annem bazı Orta Doğu yemekleri yapmayı öğrendi. Lübnanlı kuzenler olan ve çoğu Puerto La Cruz ve Maracaibo'da yaşayan baba tarafındaki akrabalarımızla İspanyolca konuşurduk. Kız kardeşlerim ve ben büyüyünce kendi inisiyatifimizle atalarımız ve kültürümüz hakkında daha fazla şey öğrenmeye başladık.

6) Size göre Osmanlı göçünün ülkenize katkısı ve ülkedeki bugünkü rolü nedir?

XIX. yüzyılda ve XX. yüzyılın başlarında, başta Lübnanlılar ve Suriyeliler olmak üzere çeşitli Arap ülkelerinden birçok göçmen Venezuela'ya yerleşti. Osmanlı pasaportu ile giriş yaptıkları için Venezuela'da halk arasında "Türkler" olarak adlandırılıyorlardı ve bugün de hala bu şekilde anılıyorlar. Bunların büyük çoğunluğu Venezuela'da kök saldı. Ulusal işlerin farklı alanlarında işgücüne katıldılar. İlk başlarda özellikle kumaş, mobilya, ayakkabı, giyim ticaretinde diğer sektörlerde şirket sahibi ve girişimci olarak öne çıktılar. Örneğin Ortadoğu mutfağı ülkemizde çok beğenilmekte ve ilgi görmektedir. Hatta daha az da olsa siyasette, edebiyatta ve akademide itibarlı konumlara geldiler. Bu Osmanlı göçünün birbiri izleyen tüm nesilleri, tüm ulusal topraklarda birleşti ve Venezuela milletinin bir parçası oldular. Günümüzde de yaklaşık 15 yıl önce başlayan ve halan süren Türkiye'den yeni vatandaş, iş adamı ve ülkemize hayat veren ürünler akınına tanık oluyoruz.

4- Elvis Antonio Alam- Dominik Cumhuriyeti Türkiye Büyükelçisi (22.11.2022)

1) Aileniz Orta Doğu'nun neresindendi? Bölgede hala aile bağlarımız var mı?

Ailem Lübnanlı ve özelde Lübnan Dağı, Kouralı. Evet, akrabalarımızla halen bağımız var ve her zaman görüşüyoruz.

2) Atalarımızın yaptığı yolculukla ilgili bana nasıl bir hikâye anlatabilirsiniz?

Bu ilginç bir hikâye. Atalarım, o dönem 300-400 kişilik bir nüfusu olan Bsarma köyündendir ve oradan göç eden ilk kişiler onlardır. 1899'da yanılmıyorsa Kasım ayında büyükannem ve büyükbabam evlenirler. Evlendiklerinde büyükbabam on yedi yaşında, büyük annem ise on üç yaşındaymış. Hemen ardından Amerika'ya göç etmeye karar verirler. Tabi ki Amerika'nın ne kadar büyük olduğu ve ülkeleriyle ilgili çok fikirleri yokmuş. Göçmenlerinin büyük çoğunluğu gibi Amerika'yı bir kıta değil de bir ülke zannettiklerini tahmin ediyorum. Dominik Cumhuriyeti'ne ilk kez Aralık 1899'da giderler. Yolculuk üç ay sürmüştü. Tripoliden çıkmışlar. Oradan Marsilya ve nereye olduğunu çok da bilmeden Amerika'ya geçmişler. Büyükbabam önce Brezilya'ya daha sonra da Venezuela'ya vardıklarını fakat oraları sevmeyişi anlatırdı. Son olarak Dominik Cumhuriyeti'ne gitmişler ve orayı sevip orada kalmışlar. Daha sonra tüm kardeşleri de peşlerinden gittiler. Yedi yıl sonra Lübnan'a geri döndüler. Babam o dönemde, yani Osmanlı ailesi İmparatorluğu'nda yaşarken doğdu. Fakat o topraklarda işler karışmaya başlayınca tekrar Dominik Cumhuriyeti'ne geri gittiler ve bir daha Lübnan'a hiç dönmediler. Yani aslında yaşamak istedikleri yer Osmanlı İmparatorluğu'ydu ama bir şekilde gitmek zorunda kaldılar. Kardeşlerinin de bir kısmı geri döndü, bir kısmı orada kaldı. Demek istediğim bu göçmenlerin gidip memleketlerine bir daha hiç dönmediklerini düşünmek çok yanlış. Geri dönen Osmanlı göçmeni sayısı da oldukça büyük.

3) Göçmenlerin o ülkeyle daha önce bağları var mıydı? Değilse, neden o ülkeye gitmeye karar verdiler?

Hayır, orada akrabaları yoktu. Dominik Cumhuriyeti'ndeki Ortadoğulu göçmenlerin oranına baktığımızda bunların %90'ı Lübnanlılardı. Göçmenlerin, özellikle de Lübnanlıların çoğunluğu Hristiyan'dı. Bu sebeple göçün nedeni olarak genellikle Osmanlı boyunduruğu gösterilse de ben bunun doğru olduğunu düşünmüyorum ve tabi ki bunu dayandıracak temellerim var. Kırım Savaşında Osmanlı İmparatorluğu, hayatta kalabilmek için Rusya'ya karşı Fransa ve Birleşik Krallık ile birleşti ve bunun bir bedeli oldu. İlk olarak Osmanlı İmparatorluğu İngiliz mallarının ülkeye girişine izin verdi. Bu fakirleşmeye neden oldu. İkincisi ise Fransa'nın Hristiyanların olduğu bölgelerde hakimiyet kurma çabasıydı. Diğer bir sebep ise ipektir. Lübnan, Çin ipeği gelene kadar bütün Avrupa'nın ipek tedarik ettiği yerdı. Çünkü burası göçün çoğunluğunun yaşandığı yerdı. Diğer bir önemli sebep ise salgınlardır ve bunlar da tarımı kötü etkilemiştir. O dönemde İtalya'nın Libya'yı işgal etme girişimi de bölgeyi olumsuz etkilemiştir. Bu olaylardan önce göç yoktu ve bu toplumlar yıllarca mutlu bir şekilde birlikte yaşadılar. Osmanlı İmparatorluğu içinde herkesin huzurla yaşadığı hoşgörülü bir imparatorluktu. Halkının %35- 40'ı Hristiyan olan bir İmparatorluktan söz ediyoruz. Kısacası göçe neden olan faktör din değil, ekonomiydi. Bizler de İmparatorluğun bir parçasıydık ve orada yaşanan her şeyi hep birlikte yaşadık. Savaşlar için feda etmemiz gereken şeyleri feda ettik. Mesela biz, göç edenlerin çoğunluğu gibi Maruni'yiz. Maruniler Osmanlı savaşlarında düşmana karşı canla başla savaştılar. Çünkü biz de İmparatorluğun bir parçasıydık. Bu yüzden asla göçü dini sebeplere bağlayamayız.

4) Atalarınız bu yeni ülkeye nasıl yerleştiller ve ne işle meşgul oldular?

Oraya vardıklarında çok kozmopolit bir şehir olan San Pedro Macoris’e yerleştiller. O zamanlar şeker kamışı üretiminin başladığı ve ülkenin gelişmekte olduğu bir dönemdi. San Pedro Macoris o sıralar ülkenin ekonomi başkenti konumundadır. Yaklaşık beş bin kişilik nüfusun içinde çok sayıda ülkeden insan vardı ve bu sebeple dünyanın temsili gibi bir yerdi. Sokakta birçok farklı dilde konuşmayı duyduğu küçük bir dünya gibiydi. şimdi uzun yıllar sonra, oranın yerlileri kimlerdir diye sorunca cevap; çok az kişidir. Bu yüzden şehir “La Sultana del Este (Doğunun Sultanı) diye adlandırılır.

Ailem ticaretle meşgul oldu. Önce alım-satımla uğraştılar, zaman içinde sanayici oldular. çikolata, sabun, mum fabrikaları kurdular. Bizim olduğuımız bölge Osmanlı göçmenlerinin genellikle ticaretle uğraştıkları bir yerdi. Çok sayıda Osmanlı göçmeni işportacı vardı ve kredili satış yapmaları ile bilinirlerdi. Ülkenin kuzey ve orta bölgesinde de çok sayıda Osmanlı göçmeni şirketi vardı ve genellikle uluslararası kahve ya da tütün ticaretiyle meşgullerdi. İlk başlarda çoğunluğu ticaretle uğraştı ancak zamanla birçok farklı alanda meslek icra ettiler. Babam ayrıca şeker ticareti yaptı ve Lübnan’a götürdü. Prieta isimli şeker kamışı şirket. şu an aynı şirket rafineri yapıyor. Bence ticarete başarılı olmamızın ilk sebebi Feni-keli olmamızdır.

5) Aileniz için iki kültürün buluşması nasıldı?

Sadece ailem değıl elbette tüm Osmanlı göçmenleri açısından kolay bir süreç olmadığını düşünüyorum. Zaman içinde yerli halkla evlilikler de yaptılar ve tabi kaynaştılar. Ancak ilk başlarda tabi zorluklar yaşamışlar. Öncelikle dil de bir problemdi. Diğer bir konu ise yaptıkları ticarete başarılı olmaları, müşteriye daha ucuz ürünler sunmaları ve ticaret hayatına kredili satış gibi yenilikler getirmeleri.

Bu durum yerleşik olan ticaret sahiplerini rahatsız ederdi. Bu göçmenler genellikle o ülkeye vardıklarında küçük köylerde toplanırlardı. Tabi ki birbirlerine destek olurlardı ve bazen bir arada da yaşarlardı. Bazı tarihçiler olaya çok yüzeysel bir açıdan bakıp, Osmanlı göçmenleri ile ilgili yanlış ifadeler kullanmışlar. Mesela Dominik Cumhuriyeti'ne hastalık taşıdıkları ve sefalet içinde yaşadıkları gibi ifadeler doğru ifadeler değil.

6) Size göre Osmanlı göçünün ülkenize katkısı ve ülkedeki bugünkü rolü nedir?

Öncelikle Osmanlı göçmenlerinin ticaret hayatındaki başarıları ülkeye bu anlamdaki katkıları yadsınamaz bir gerçektir. *El Libro Azul de Economía* (Mavi Ekonomi Kitabı) isimli kitapta 1920-21'de en büyük yirmi şirket arasında on yedisi Osmanlılarındı. Osmanlı göçmenleri ve torunları arasında birçok başarılı doktor, mühendis, avukat ve bir tanesi şu anki olmak üzere iki cumhurbaşkanı vardır. Şu anki Senato Başkanımız da Osmanlı göçmenidir. Senatomuzda da diğer Osmanlı göçmenleri var. Bu göçmenler birçok alanda ülkede öncülük etmiş ve başarılarla imza atmışlardır. Mesela El Colegio Medico Dominicano, Dominik Cumhuriyeti'nde oluşmuş ilk doktor topluluğudur ve on kurucusundan ikisi Lübnanlıydı. Babam da doktor. Karayiplerin en büyük hastanesi Dominik'teki Carl Theodor George Hastanesidir. Hala var olan bir hastanedir. Başhekim yardımcısı Antonio Musa Lübnanlıydı. Kendisi benim vaftiz babamdır. Pediatri Ortopedi ve Travmatoloji Bölüm Başkanı da babamın kuzeni José Antonio Risi'ydi. Pediatri Bölüm Başkanı babam Luis Alan'dı. Psikiyatri bölüm başkanı Antonio Sagrul da bir Lübnanlıydı. Doktorlar arasında da Lübnanlılar vardı. Bunlardan biri de Emilio Leon'dur, asıl ismi Emilio Assad. Sadece tıp alanında değil diğer birçok meslekte Lübnanlılar atağa geçtiler. Bunların arasında mühendisler, avukatlar, mimarlar, akademisyenler, üniversite kurucuları da var. Ülkenin en büyük özel üniversitesi olan OIM şu anki Cumhurbaşkanımızın babası tarafından kuruldu. José Rafael

Abinader. Kendisi de (Montelibanes) Lübnan Dağı'ndandır. Benim şehrimde de Lübnanlı Jose Hazim tarafından kurulan bir üniversite de var. Dünyaca en önemli üniversitelerden biri olan UNIBE, Azuri ailesi tarafından kurulmuştur.

Latin Amerika'da bağımsızlık mücadelesinde de Lübnanlılar vardı. Büyükbabamın akrabalarından José Alam *Navaja* isimli gazete kurdu. Çabucak İspanyolca öğrenmişler. Ülkedeki Amerikan istilasına karşı yazılar yazardı. Gazetesini yakarlar ve o olayda hayatını kaybetti. Ariz Afar Amerikan istilasına karşı mücadele etmek için insanları bir araya getirmiştir. General Elias Wessin askeri darbeyi yapan kişi. Hem sevilen hem nefret edilen bir kişi. Salvador Estrella Sadhalá da Senato Başkanının atası. Aynı zamanda Cumhurbaşkanımızla aynı yerden geldiler. Önce ABD'e sonra Dominik Cumhuriyeti'ne gittiler. Tekrar günümüze dönecek olursak 49 ülkede 49 büyükelçi arasında: Katar büyükelçisi Lübnanlı, Mısır, Türkiye, İtalya, Haiti büyükelçileri Osmanlı göçmeni torunudur.

5- Ramy Makhoul Malek- Dominik Cumhuriyeti Türkiye Büyükelçiliği Müsteşarı
(22.11.2022)

1) Aileniz Orta Doğu'nun neresindendi? Bölgede hala aile bağlarınız var mı?

Ailem Lübnanlı. Evet, amcalarım ve kuzenlerim orada yaşıyorlar. Benim gençliğim onlarla geçti ve hala sıklıkla görüşüyoruz. Aslında babam Filistin'in Hayfa şehrinde doğdu. Gençliğinin büyük bir kısmını orada geçirdi. Ancak bölgede karışıklıklar başlayınca Lübnan'a döndüler. Büyükbabam Lübnan Osmanlı İmparatorluğu toprakları içindeyken orada yaşayanlardandır. İngilizce ve Fransızca konuştuğu için İngiliz Hükümeti ile gümrüklerde çalıştı.

2) Atalarınızın yaptığı yolculukla ilgili bana nasıl bir hikâye anlatabilirsiniz?

Yolculuk hakkında çok az şey biliyorum. Gemiyle önce Fransa, oradan da Karayiplere geçtiklerini biliyorum. Annem Dominik Cumhuriyeti'nde doğdu.

3) Göçmenlerin o ülkeyle daha önce bağları var mıydı? Değilse, neden o ülkeye gitmeye karar verdiler?

Ailemin ne sebeple oraya gittiğini tam olarak bilmiyorum. Ancak genel olarak baktığımızda Lübnan her zaman çok acı çekmiş bir ülke oldu. Özellikle I. Ve II. Dünya Savaşlarını yaşamaları bu halkı çok yordu. Dominik Cumhuriyeti'nde çok büyük bir Ortadoğulu göçmen topluluğu vardı. Özellikle de büyük sayıda Lübnanlı 1870-1890 yılları arasında bu ülkeye göç etti. Bu ülkenin uzaklarda olması, Karayiplerin huzurlu, sakin, savaşırsız bir ülke olarak düşünülmesinin göçe etken sebepler olduğunu düşünüyorum. Bence, Osmanlı İmparatorluğu'nun İngiltere'den farkı şuydu: İngiltere'nin amacı Büyük İngiltere'yi kurmaktı. Osmanlı İmparatorluğu topraklarındaki insanların kültürlerini ve farklılıklarını yaşamalarına izin verdi. Bu da göçlerin sebebinin Osmanlı İmparatorluğu'nda gördükleri herhangi bir baskıdan olmadığını gösteriyor.

4) Atalarınız bu yeni ÷lkeye nasıl yerleştiller ve ne işle meşgul oldular?

Büyükbabam ve büyükannem birlikte çalışmışlar. Annem çoğunlukla Fransa'dan gemilerde çok sayıda malla geldiklerini anlatırdı. Büyük ölçüde mal ithal ederdi ve Dominik Cumhuriyeti'nde onları satardı. Kumaşlar ve ev eşyaları gibi şeyler satarlardı. Mağazaları bulundukları yerde bulunan en büyük mağazalardan biriy-miş. Seçim kampanyaları için hatırlı sayılır derecede para katkısında bulunurlar-mış. Annemin anlattığına göre maddi olarak rahat bir yaşamları varmış. Mesela çocuk bakıcıları varmış. Bu şartları zaman içinde mi sağladılar ya da yeterli bir parayla mı gittiler bilemiyorum. Osmanlı göçmenlerinin ticaretteki başarıları ile ilgili de çok sayıda faktör olduğunu düşünüyorum. Mesela annemi düşündü-ğümde, o her zaman tutumlu bir yaşam sürmüştür. Belki de bu I. Ve II. Dünya Savaşları'nı yaşamış olmanın etkisidir. Layıkıyla yaşadıklarını ama müsrif olma-dıklarını düşünüyorum. Muhakkak bu da ticaretteki başarılarını etkileyen en önemli faktörlerden biridir.

5) Aileniz için iki kültürün buluşması nasıldı?

Bununla ilgili çok fazla ayrıntı bilmiyorum çünkü annem 3-4 yaşlarındayken Lübnan'a geri dönmüş. Babamla Lübnan'da tanışıp evlendiler. Babam doktordu. An-nem Lübnan'a döndüğünde Dominik'teki yaşamından birçok alışkanlığı getirdi-ğini söylerdi. Mesela İspanyolcadan başka bir dili konuşmak ona zor gelmiş. Da-dısını ve yemekleri özlermiş. Annem uzun zaman sonra 80'li yıllarda bazı belge-lerini bulmak için Dominik Cumhuriyeti'ne gitti. Ben her sene Dominik Cumhu-riyeti'nde yaşayan kuzenlerimi ziyarete giderdim. Sonunda oraya yerleşmeye ka-rar verdim.

6) Size göre Osmanlı göçünün ülkenize katkısı ve ülkedeki bugünkü rolü nedir?

Bu soruyu farklı bir şekilde yanıtlayabilirim. Uzun yıllar Osmanlı İmparatorluğu'nun bir parçası olarak yaşadığımız için ortak bir kültürümüz var. Ben Dominik Cumhuriyeti'nde yaşarken bize ait gözlemlediğim ve orada da yaşatılmaya devam eden bazı kültürel unsurların buraya gelince daha çok farkına vardım. Ben İsveç ve Dominik Cumhuriyeti'nde uzun yıllar yaşadım. Ancak karakterimiz, arkadaş canlısı olma, saygı kavramı, nezaket, yemekler ve birçok konuda kendimi Türk kültürüne daha yakın hissediyorum. İsveç'te kendimi hiçbir zaman yüzde yüz oralı hissetmedim. Dominik Cumhuriyeti'nde de beni bir Lübnanlı ya Türk gibi görürlerdi. Buraya gelince anladım ki kendimi buraya daha çok ait hissediyorum. Ama Osmanlı İmparatorluğu'ndan yapılan göçü düşündüğümüzde çoğunluğun Avrupa'ya değil, Latin Amerika ülkelerine yapılmış olması belli açılardan benzediğimizi gösteriyor. Elbette ki bu durum Osmanlı göçmenlerinin oraya uyum sağlamalarını ve kültür paylaşımlarını kolaylaştırmıştır. Buna en güzel örnek Dominik Cumhuriyeti'nde çok popüler olan kibbe ve humus gibi yemeklerdir.

6- Rebecca Lagares- Dominik Cumhuriyeti Türkiye Büyükelçiliği Başkâtibi
(22.11.2022)

1) Aileniz Orta Doğu'nun neresindendi? Bölgede hala aile bağlarınız var mı?

Babam anne tarafından Belenli. Çok gurur duyduğum Alama soy ismim de var. Evet hala orada akrabalarımız var ve görüşüyoruz. Ben onlarla 2011'de bağlantıya geçtim.

2) Atalarınızın yaptığı yolculukla ilgili bana nasıl bir hikâye anlatabilirsiniz?

Önce büyük büyükbabam iki kardeşiyle birlikte Dominik Cumhuriyeti'ne gitmiş. Daha sonra büyük büyükannemle evlenmek ve onu alıp götürmek için geri dönmüş. Önce San Pedro de Macoris Limana varmışlar, oradan ülkenin güneyine gidip Azua şehrine yerleşmişler. Daha sonra da Barahona'ya yerleşmişler. On dört çocuklarından ilki olan büyükannem oraya taşındıkları sene olan 1909'da doğmuş.

3) Göçmenlerin o ülkeyle daha önce bağları var mıydı? Değilse, neden o ülkeye gitmeye karar verdiler?

Kesin olarak neden gittiklerini bilmiyorum. Ancak yaptığım araştırmalardan çıkardığım sonuç şu: 1800'lerin sonu ve 1900'lerin başında Osmanlı İmparatorluğu çöküş döneminde ve gayrimüslimlerin de orduya alınmasıyla ilgili bir kanun çıkarılmış. Osmanlı topraklarından Latin Amerika ülkelerine göç edenlerin çoğunluğunun genç erkekler olduğunu düşünürsek, özellikle orduya çağırılma hadisesinin önemli bir faktör olduğu aşikâr. Bu yüzden çoğunluğunun açlık ve sefalet yaşadıkları için değil bahsettiğim sebepten dolayı gittiğini düşünüyorum. Gittikleri ülkeye de genellikle tesadüf eseri giderlermiş. Çoğunlukla ilk vardıkları limanda kalırlar, eğer orayı beğenmezlerse bir sonraki gemiyle diğer ülkelere giderlermiş.

Kendi ailemi araştırdığımda göçü tetikleyen farklı bir sebeple daha karşılaştım. Alam ailesi Filistin'den göç etmiş çünkü başka bir aileyle aralarında bir cinayet davası yaşanmış. Bu yüzyıllar önce yaşanan bir olay. Bu olay olduğunda Beit Jala şehrinde yaşıyorlarmış. Bu olayın ardından Belen'e yerleşmişler. Belki daha sonra tekrar ülke değiştirmelerinde bunun da bir etkisi olabilir.

4) Atalarımız bu yeni ülkeye nasıl yerleştiler ve ne işle meşgul oldular?

Büyük büyükbabam ilk gittiğinde tüm Araplar gibi ticaretle uğraşmış. Daha sonra işlerini büyük bir şirkete dönüştürdüler. Büyükbabam da büyükannemden çok şey öğrenmişti ve o da ticaretle çok başarılı oldu. Barahona'da itibarlı bir kişiydi. Belediyede ve daha birçok önemli mevkilerde görev yaptı. Tiyatroları, benzinlikleri ve ithalat yapan büyük bir şirketleri ve mağazaları vardı. Ben çocukken İtalyan salami, fasulye ve farklı birçok yemeği yediğimi hatırlarım.

5) Aileniz için iki kültürün buluşması nasıldı?

Çok iyi uyum sağladıklarını düşünüyorum. Ama kendi kültürlerinden bazı alışkanlıkları da sürdürdüklerini ve kültüre kattıklarını düşünüyorum, en çok da yemekleri. Muhakkak bunda iklimin ve Dominik halkının da büyük bir etkisi olmuştur. Diğer bir faktör ise, her ne kadar diktatörlük zamanları olsa da Dominik'te olduğu gibi dünyanın her yerinde de o zamanlar bir şeyler yapmaya başlamak daha kolaymış. Çünkü henüz işlenmemiş topraklar ya da tam olarak yapılmamış işler varmış. Tabi ki onlar için çok kolay olduğunu söylemiyorum ama bence Osmanlı göçmenleri ısrarcı ve azimliydiler.

Büyükannem sadece bir kez geri dönmüş. Dominik Cumhuriyeti'nde çok büyük bir Osmanlı göçmeni topluluğu var. Zaman içinde evlenerek, iş yaparak ve çocuk sahibi olarak oraya bağlandıklarını düşünüyorum. Ama tabi ki kendi kültürlerine ait bazı alışkanlıkları da sürdürmeye devam etmişler. Benim ailemde de atalarım

ait çokça alışkanlığımız ve geleneğimiz vardı: Yemekler, el yıkamak gibi. Büyük annemlerin evinde ve kendi baba evimde çok fazla Arap yemeği pişirilirdi. Türkiye'ye geldiğimde de aynı yemekleri bulmak beni çok mutlu etti. Sadece yemekler değil daha birçok şeyle karşılaştım. Bir gün Antalya'da bir parkta iki çocuğun oyun oynarken yapılmış bir heykelini gördüm ve çok şaşırdım çünkü bu bizim de küçükken oynadığımız bir oyundu.

6) Size göre Osmanlı göçünün ülkenize katkısı ve ülkedeki bugünkü rolü nedir?

Her şeyden önce ülkeye ticaret kültürünü getirdiler. Çünkü anlaşılan o ki Osmanlı İmparatorluğu bu konuda çok gelişmişti. Yemekleri getirdiler. Mesela kibbe, her ne kadar biraz değişik olsa da Dominik Cumhuriyeti'nde çok popülerdir.